

A leggyengébb láncszem

Valamikor boldogult ifjú koromban az *Élet és Irodalom* volt a kedvenc lapom. Minden héten izgalommal vártam, hogy hozza a postás, benne **Nagy László** legújabb nagyversével. A költő haláláig főmunkatársa volt a lapnak. Aztán telt-múlt az idő, és ahogy a rendszerváltás után az egykor szeretett irodalmi lap egyre inkább a liberális politika szócsövévé vált, lemondtam róla. Aligha tévedek, ha azt mondom, ma korrektornak sem alkalmaznák ugyanebben a redakcióban a magyarság sorsáért aggódó költőfejedelmet.

Minap, hosszú évek után ismét „rákattantam” az interneten az ÉS-re, és néhány vers mellett elolvastam partinagy publicisztikáját. Aztán többet is tőle. Nem tagadom, a hasam fogva röhögtem a szellemességein. Aztán elgondolkodtam: ez a szeniális tollú ember miért áll be a sárdobálók közé? Egyáltalán, kinek, minek kell ez a parttalan kultúrkampf? Miért ordibálnak a magukat baloldalinak nevező, éhségmenetek élén pöffeszkedő milliomos szocialista politikusok, félrevezetett írók, közéleti emberek? Honnan ez a zsigeri gyűlölet a nemzeti kormány iránt? Mi hozza ki belőlük azt a dühöt, amellyel képesek elutasítani a magyar nemzet nagyobbik részének vágyát (amelyet a választások igazolnak) egy jobb, élhetőbb, igazságosabb és szebb Magyarorszáért? Mert a dolgok logikája szerint, vagy inkább leegyszerűsítve, ez a tábor csak az önös érdekeit próbálja védeni vagy kiharcolni.

Nem kell sokat töprengeni a válaszon: Magyarországon 2010-ben történt meg a megkésett rendszerváltás, amelyről azt hittük, hogy 1989-ben történt. Nem kisebbítve a történelmi fordulópont jelentőségét és a huszonöt éve megtörtént események fontosságát, bárki leszűrheti a tanulságot: akkor nem igazi rendszerváltás történt, hanem egyfajta hatalommegosztás. Az orosz hadsereg kivonulása után elmaradt a számonkérés, sőt a kommunista elit tovább osztozott az ország tortáján. Mindenki békén hagyta őket, nem dördültek lövések, nem akasztottak senkit, még csak a besúgók és azok eltartóinak aktáit sem nyitogatják azóta sem. Talán köszönet és némi szerénység, legalábbis önmegtartóztatás járna ezért a részükről. Nem ennek vagyunk a tanúi több mint két és fél évtizede. Ők most is uralkodni szeretnének, és a nemzet kárára, annak vérért szíva élvezni egykori előjogaikat. S ha nem úgy mennek a dolgok, teleordítják a világot. Miközben diktatúrát emlegetnek, szinte futószalagon derülnek ki a lenyúlások, csalások, jobb esetben a hozzá nem értés okozta rettenetes károk, amelyek majdnem csődbe vitték az országot. Ennek próbál véget vetni a nemzeti kormány, és kezdte el a rendcsinálást, amelynek vesztese az egykori kommunista oligarchák utódai és azok talpnyalói. Nem csoda, hogy nem tetszik nekik a kurzus.

Amikor **Orbán Viktor** miniszterelnök nemrég ellátogatott Rimaszombatba, az egyik felvidéki „független” hírportál nemes egyszerűséggel „lesuttította”. Az ezerszer elordított sajtószabadság hiányának szellemében! Mert az egész világ láthatja, hogy Magyarországon diktatúra és egypártrendszer van. Amerikai megmondók megmondták, minden eszköz megengedhető, hogy az Orbán-kormány el legyen „takarítva”. Az eltakarítók csak azt felejtik el, hogy előbb a magyar népet kellene elsöpörni az útból, hogy csakis a liberális virágok illatozzanak a magyar ugaron. Szerencsére a magyar népnek időközben csak megjött az esze, és tudta, kit válasszon, kiben bízson, és milyen jövőt szeretne a gyermekeinek.

Kétségtelen, hogy Magyarország (már ha beszélhetünk még egyáltalán jobb és bal oldalról), megérdemelne egy tisztességes baloldalt. Mondjuk egy igazi szociáldemokrata pártot. Már csak az egyensúly kedvéért is. Az új baloldal azonban nem alakulhat ki a régi figurákkal, akik kiárusították a nemzeti vagyont, idegen kézbe adtak mindent, és irtóznak attól, hogy a magyar nép a kezébe vette a sorsát.

Az OECD felmérése szerint a világ egyik legboldogtalanabb népe a magyar. Hogy jöttek erre a következtetésre, föl nem foghatom. Mert amikor a félmillió, jókedélyű tömeget néztem a minap, amely az Andrássy úton vonult a Hősök terére, valahogy nem ez volt a benyomásom. Egy éledező nemzetet láttam, amely – ha ma még talán nem is tudja, mit akar – annyit biztosan tud, mit nem akar. Miből lett elege egy életre. Az április 6-ai országgyűlési választásokba mi, felvidéki magyarok, sajnos, érdemben nem tudunk beleszólni. Látszólag a leggyengébb láncszeme vagyunk a határokon kívül rekedt magyarságnak. Fogyunk, olvadunk, mint az Antarktisz jege, és csak a jó isten a megmondhatója, mi állítja meg ezt a folyamatot. Látna politikai kudarainkat, megosztottságunkat, elbizonytalanodottságunkat, az ember nem lehet eléggé pesszimista. Ugyanakkor – bár szebb eredmény is lehetett volna – a rendszerváltás óta először indított szlovákiai magyar elnökjelölt, **Bárdos Gyula** csaknem százezer szavazatot kapott az első fordulóban. Azóta is elemezgetik, miért ennyit, és miért nem többet? A kérdésre a fenti okok adják meg a választ.

Vagyunk még közel félmilliónyan, és nem lehet bennünket a „szőnyeg alá söpörni”. Ez az erő megmutatkozott az elnökválasztás finisében is, amikor a kormányfő visszakapta a nekünk adott pofont. Ezért sem, s azért sem kell apátiába merülni és kétségbe esni, hiszen ez a százezer magyar bizvást nevezhető egy egészséges magnak, amelyből kikelhet valami. Mindenesetre az erős, prosperáló, vonzó Magyarország víziója most már egyre kézzel foghatóbb, és ez az erő kisugározhat miránk is, hogy ne kelljen sokáig szégyellni magunkat a gyenge láncszem bélyegéért.

(Kővesdi Károly)

Csáky Károly

Aki Krúdyt felfedezte irodalmunknak és Sládkovičsal barátkozott Gáspár Imre (1854–1910) költő, műfordító, publicista élete és munkássága*

Gáspár Imre költő, műfordító és újságíró munkásságát, irodalomunkban betöltött szerepét alig ismerik szülőföldjén. Szűkszavú vele kapcsolatban a *Magyar irodalmi hagyományok szlovákiai lexikona* is; csupán annyit tudunk meg e felvidéki kiadványból, hogy **Sládkovič** hatására ő lett a szlovák költők első tolmácsolója, népszerűsítette műveiket és tudatosan ápolta a magyar–szlovák kulturális kapcsolatokat.¹

Mostohán kezeli földinket az egyetemes magyar irodalomtörténet-írás is; neve, munkássága nem tárul fel a maga teljességében. Ha elmondanak is róla valamit, inkább hibáit, tévedéseit, jellembeli fogyatékosait, mintsem erőseit és érdemeit sorolják. A *Magyar irodalom története* című háromkötetes összefoglalóban többek közt arról olvashatunk, hogy Gáspár életének egyik szakaszában közel került a szocialisztikus eszmékhez, társadalmi kérdésekben radikális hangokat pengetett, rokonszenvezett a szocializmussal, de „*sértődöttsége, gyenge jelleme megakadályozták képességei teljes kifejtésében*”. Így lett aztán árulója ifjúsága eszméinek, és „*klerikális újságíróként végezte pályáját*”.² Ennek okai azonban nem világosodnak meg előttünk: a „sommás” összefoglaló korántsem törekszik a teljességre, a mélyebb összefüggések feltárására, egy komolyabb Gáspár-kép kialakítására.

A hiányosságokat részben pótolta **Sziklay László**, aki *A századvég ellenzéki irodalmának történetéből* címmel már 1955-ben monográfiát jelentetett meg Gáspár Imréről.³ Félő azonban, hogy ez a munka is irodalmi ritkasággá válik (mindössze ezer példányban jelent meg), Gáspár személye pedig a feledés homályába vész. Pedig – amint a szerző is hangsúlyozza – „*csak akkor lesz teljesen tiszta a korszak képe, ha egyre több ismeretlenségbe sikkadt haladó szellemű írójának az életét fogjuk feltárni, s egyben bemutatni egyéni bukásuk okát, hogy miért nem sikerült még ekkor eggyé kovácsolni az egész ellenzéki tábor*”.⁴

Könyvében azonban már Sziklay László is örömmel állapítja meg, hogy a nacionalista szellemű irodalomtörténeti munkák után az elmúlt években „*több kísérlet történt arra nézve, hogy a két nemzet – a magyar és szlovák – közeledésének szolgálatába állítsák élete művének kétségtelenül legpéldaadóbb szektorát*”.⁵ Ezen a téren mindekelőtt **Kemény G. Gábor** és **Rudolf Chmel** irodalomtörténészek tettek legtöbbet.⁶

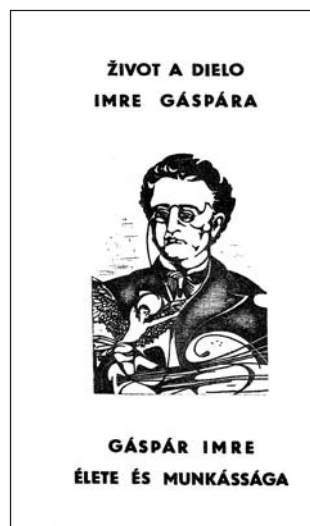
Sajnos, Sziklay könyve után is sorjázta a Gáspárral kapcsolatos tévedések, még a jeles irodalmi folyóiratokban is. Az *Alföld* című lapban olvassuk például, hogy Gáspár apja „*szlovák anyanyelvű, nóta-költéssel is foglalkozó, felsőmagyarországi szolgabíró*”. A költő pedig a „*nyitra-megyei Hajnik községben született 1854-ben*”.⁷

Természetesen történtek előrelépések is a Gáspár-kutatást illetően. Debrecenben **Bényei Miklós** egyetemi oktató, helytörténész írt fontos tanulmányt földinkről. Munkájában elsősorban Gáspár Imre **Kossuth Lajos**hoz írt kiadatlan leveleivel foglalkozik, de fontos megállapításokat közöl a publicista debreceni tevékenységéről is.⁸

A *Matica slovenská* egykori elnökének, **Viliam Pauliny-Tóth**nak Gáspárhoz írt levelét nemrégiben közölte **Stefan Eliáš**. A levélíró ebben épp a Matica tevékenységéről tájékoztatja Gáspárt. A levelet közléte pedig megjegyzi, hogy a dualizmus korában Gáspár Imre szlovákokkal kapcsolatos magatartása példaértékű volt, mint ahogyan az is, hogy a levelet épp egy magyar gyűjtő mentette meg az utókornak.⁹

Születésének 130. évfordulóján, 1984-ben Nagycsalomján, az író szülőfalujában a *Csemadok Nagykürtösi Járási Bizottsága Gáspár Imre Emléknapot* rendezett. Ebből az alkalomból kétnyelvű kiadványt is megjelentettek.¹⁰ A konferencián e sorok írója ismertette Gáspár életútját, **Mayer Judit** pedig a műfordítás időszerű kérdéseiről szólt. Utána vitafórumot szerveztek a szlovák–magyar irodalmi kapcsolatok időszerű kérdéseiről. Ezen felmerült, hogy a Csemadok időnként Gáspár-plakettet adhatna ki azoknak, akik a két nép kultúrájának közeledése érdekében a legtöbbet teszik. Sajnos, ez csak javaslat maradt, mint ahogyan emléktáblát sem állítottak akkor a falu jeles szülöttének.

Nagycsalomját, a volt Hont megye faluját 1244-ben említi először oklevél, de temploma – melynek ma már csak a maradványai láthatók – jóval előbb fennállott. (A mai templom újabb kori építmény.) Egykor **Bolgár János**nak és **Méhes József**nek is nagyobb kúriája volt a községben.

Az 1984-ben megjelentetett Gáspár-tanulmány

*A dolgozat régebbi tanulmányaim javított és bővített változata.

Gáspár Imre emléktáblája Nagycsalomján • Csáky Károly felvétele

A Gáspár-kúria a falu Ipoly felé eső részén, a régi iskola közelében állt egykor. Az idősebbek még emlékeznek arra, hogy az épületet a 2. világháború után lebontották, s helyén új lakás épült. A régi portára csupán egy-egy megmaradt falmaradvány és a hajdani pince alapján következtethetünk. Gáspárék itteni eladott birtokait, szántóföldjeiket, rétjeiket, szőlőiket a helybeliek vásárolták fel.

A **Majthényi**, illetve a **Madách** családok révén kötődött e helyhez **Madách Imre** drámaköltő is, akinek kézíratai közt az itteni birtokon keltezett levelet is találunk.

A XX. század elején **Györffy István** etnográfus is járt erre, aki a *Néprajzi Múzeum* számára több értékes tárgyat gyűjtött Csalomján, s készített több szép fotót is.

Nagycsalomja polgárai mintha újra erőteljesebben fordulnának a hagyományaik felé. Formálódik egyfajta egészséges Gáspár-kultusz is ezen a településen. 2004 augusztusában például egy falunap keretében emlékeztek a költőre, e sorok írójának közreműködésével. Elkészült a szép Gáspár-emléktábla is, melyet a polgármesteri hivatal előtt helyeztek el, s megjelentettek egy kis kiadványt is: *Nagycsalomja szülötte, Gáspár Imre* címmel.¹¹ A csalomjai Gáspár-kultusz további bizonyítékai az újabb helytörténeti kutatások, illetve a jeles szülött halálának századik évfordulója alkalmából rendezett szeminárium is.

Az alábbiakban a Sziklay által említett legpéldaadóbb gáspári „szektoron” kívül a költő-műfordító, az újságíró és az irodalomszervező egyéb érdemeiről is szót ejtünk. De szólunk az íróársaknak nyújtott segítségről is: arról, hogy nemzedéktársai számára Gáspár vidéken keresett több alkalommal is megjelenési lehetőségeket, hogy felfedezte **Krúdyt** a magyar irodalom számára, a társadalmi valóság ábrázolására unszolta **Reviczkyt**, több író figyelmét a világirodalom felé irányította stb.

Szülőföldtől a távoli tájakig: újságírás, lapszerkesztés

Gáspár Imre 1854. február 24-én született a Hont megyei Nagycsalomján. Evangélikus szülők gyermeke lévén, a szomszédos Kiscsalomján keresztelték, február 25-én. A nagycsalomjai öregtemetőben megtaláltuk Gáspár keresztanyjának szomorúfüzes sírkövét, rajta az alábbi felirattal: „Tekintetes/ GÁSPÁR ÉVA / asszony / férjezett VERES

PÉTERNÉ / született 1786-k évi oct. 27-én / meghalt 1855-k febr. hó 8-án / áldásos élete 69. évében / a jó anya örökítő emlékéül / gyermekei / Veres Zsimond / Lídia”.

A középnemesi származású Gáspárok egyébként a XVII. században, 1657-ben nyertek címeres nemeslevelet. A család Erdélyből származott, ahonnan a Pozsony megyei Galántára települt át. A XIX. század elején a Hont megyei Teszéren, Nagycsalomján és Ipolybalogon, valamint a Nógrád megyei Ribán és Mohorán bírtak földesúri joggal, de Hont nemesei között már az 1754–55. évi összeírásban is találkozhatunk a Gáspárok közül **László** és **Tamás** nevével. Imre nagybátyja, **András** (1803–1884) a negyvennyolcas szabadságharc huszártábornoka, később pedig országgyűlési képviselő volt. Apja, **Gáspár György** 1860-ban Hont megye főszolgabírója lett, később Fülekre került. A megye monográfiájában olvassuk, hogy a szolgabíró „*tőről metszett, magyaros zamatú népdalíró volt, aki többek között az országosan népszerű Békót tettem kesely lovam lábára és a Ne nézz rám, ne neved dalokat költötte.*”¹² A megye történésze, **Gyürky Antal** is megjegyzi, hogy a szolgabírót szülőföldjén „*mint nagy zenészt ismerték*”, aki „emellett a költészet iránt is hajlammal bírt”.¹³ Amolyan „*dáridózva nótát csináló dzsentri*” lehetett, aki „*ott húzatja a cigánnyal a helyszínen, nagycsalomjai házában*”.¹⁴

Az anyja, **Karassiy Mária** gazdag polgárok lánya volt. Pestről került a nagycsalomjai udvarházba, s amíg a férj dáridózott, ő gyakran „*bezárkózott szobájába, a legfinomabb ételek és hatalmas csésze feketekávé mellett írta rosszul sikerült frigyének vég nélküli sírárait francia nyelven.*”¹⁵ A gyerekekkel ebben a környezetben aztán senki sem törődött. Nem csoda hát, ha

A kiscsalomjai evangélikus templom, ahol Gáspárt keresztelték Csáky Károly felvétele (2004)

A 2011-es nagycsalomjai Gáspár-konferencia anyagának kötete

a gyermektelen sógor, **Kalauz Pál** hájnikai nemesember magához vette a három Gáspár-fiút, hogy a nevelésükről gondoskodjék. A nagynéni férje volt ő, s anyai ágon a **Radványszy**kkal állt rokonságban.

Imre tehát kisgyermekként Zólyom megyébe, a Szliács melletti Hájnikra került, s a szülőfaluhoz a későbbiekben nem volt sok köze. Ám a családból vihetett magával valami kis örökséget. Elsősorban az íráskészséget és a nyelvek iránti tehetséget, meg a mulatozás iránti hajlamot, amit – ahogy majd később látni fogjuk – főleg Pesten bontakoztatott ki – élete utolsó szakaszában.

Hájnik mélyebb nyomokat hagyott Gáspár életében, mint a szülőföld. A festői táj magával ragadta a költészet iránt fogékony Imrét, az udvarház pedig több szempontból is jó példával szolgált. A nagy könyvtár felkeltette érdeklődését, s kielégítette olvasási vágyát, a magyar földesúr és a szlovák nép közti kezdeti jó viszony pedig a baráti érzelmeket táplálta benne. A környezetnek így döntő szerepe volt abban, hogy Gáspár nagy lelkesedéssel fordult a szlovák irodalom és kultúra felé.

Tízegynéhány éves Gáspár, amikor a híres selmeci evangélikus líceumba kerül. Tagja az önképzőkörnek, munkái jelennek meg a *Korányban*; **Petőfi** lesz a fiú ideálja. A nyugtalan természetű fiatalember azonban már itt ellenzéki magatartást tanúsít: összeütközik a konzervatív tanári karral, különösen a Petőfit semmibe vevő **Suhajda** professzor ellen lép fel erélyesen.¹⁶ *Kívánalmak* című röpirata miatt el is kell hagynia az iskolát. 1868/69-ben Rimaszombatban folytatja tanulmányait. A *Gömöri Lapok*nál jelentkezik első cikkekcskéivel, melyekben a gyermekkori tájat mutatja be: a zólyomi hegyekről, a szliácsi fürdőről ír nagy szeretettel és büszkeséggel. Tanult még ezen kívül Zólyomban, Pozsonyban és Pesten. Tehát már diákévei is mozgalmasak, változatosak voltak. További működési helyeit, újságírói tevékenységének állomásait hosszan tartana felsorolni.

Gáspár Imre első irodalmi kísérletei Balassagyarmaton, az *Ipoly* és a *Nógrádi Lapok* hasábjain jelentek meg. Az itteni írók – **Csalomjai (Pajor István)**, **Koroda Pál**, **Reviczky Gyula**, ifj. **Szinnyei József**, **Rudnyánszky Gyula** – szellemi vezérüknek tekintették őt. Gáspár 1874-ben a Pestről kiszorult, polgári törekvésű nemzedéktársai számára Gyarmaton keres megnyilvánulási lehetőséget. „*Mit is nevezhetünk az ilyen módon szétzilált, egymástól szétválasztott ifjak törekvéseiben polgárinak?*” – teszi fel a kérdést Sziklay László. „*Hiszen – amint a továbbiakban írja – csaknem valamennyien a dzsentrí világból jöttek, és első szembeszállásaik az irodalom hivatalos fórumaival elsősorban egyéni mellőzöttségükből, sértődöttségükből fakadtak. Ervényesülni minden áron: ez volt a fiatalok törekvése. Ezért fordultak – a magyar irodalom akkori hivatalos tényezőinek élményforrásával ellentétben – a felvidéki kisvárosok német eredetű polgárságához. Gáspár pedig ezen kívül még a szlovák kispolgári értelmiséghez is. [...] Követelik a magasabb színvonalú városi irodalmat, a közzítés megtisztítását a parlagiasságtól, s ezt elsősorban a sajtó útján akarják elérni.*”¹⁷

A balassagyarmati Nógrádi Lapokban a hetvenes években egy emlékezetes polémia is sor került.¹⁸ A Csalomjai-Gáspár-féle „töklinc” vitáról van szó. A heves „irodalmi” konfliktusban két ellentétes szemlélet csapott össze: a nemesi és a nemességből kiválni akaró, írsaiból megélni kész polgáré. Gáspár természetesen az utóbbit képviselte. Az irodalomtörténeti értékű polémia annál inkább érdekes, mivel abban maga **Mikszáth Kálmán** is részt vett.

Földjével, Mikszáth-tal különben már a hetvenes évek végén Pesten is kapcsolatba került. Sziklay László így ír erről: „*Mikszáth is Gáspárhoz hasonló sorsban élt Pesten – sohasem beszélt életének arról az öt esztendejéről, melyet mint ismeretlen kezdő író (1873–78) Pesten töltött. [...] Bizony, nyilvános házakban töltötték 1877 karácsonyát, ahol együtt sírtak a perditákkal szomorú sorsuk felett.*”¹⁹

Még egyszer találkozhatunk Gáspárral Balassagyarmaton. 1877-ben jelent meg itt a *Röpke Ívek*, a megye első irodalmi lapja, melynek ő is munkatársa volt. A hetilapokban programnyilatkozatukat így fogalmazták meg a szerkesztők: „*Az új vállalat oly lapot akarunk a t. közönség kezébe adni, mely minden igényt kielégítene, mit egy vidéki jó szépirodalmi laphoz kötni lehet.*”²⁰ Időközben Pesten is többször felbukkant Gáspár. Dolgozott a *Pesti Naplónál*, a *Népszavánál*, az *Új Budapesti Napilap*nál s még számos korabeli újság közölte a munkáit. Irodalmi társulatot is akart alapítani, tervezte egy ifjúsági folyóirat kiadását – lapvezérül magát **Jókait** is megnyerte. „[...] *Társadalmi helyzete és a radikális francia hatás együtt terelték a kor legszélső baloldala fele*”²¹ – írja erről a korszakáról Sziklay.

A hetvenes évek végén meglepően merész cikkeket írt az *Új Budapesti Napilap*ba. A következő részletet *A sarki hordár* című tárcájából idézi monográfiájában Sziklay: „*Abból a nagy szerződésből, melyet Isten és ember*

egymással kötöttek, át vannak hágva a legsarkalatosabb pontok. Az ember évtizedek óta: 1. Nem ura saját életének, 2. Éhezik, 3. Fázik, 4. Meg van alázva emberi mivoltában.”²²

Ebben a korszakban születnek kihegyezett élű szatírái is. (Itt jegyezzük meg, hogy 1877-ben *Cigaretta* címen szatirikus lapot is szerkesztett.) A nagyvárosi kitzsítottság már „ékesebbé, lényeglátóbbá teszi a népről írt rajzait, a bosszúállás dühével fordul az uralkodó osztály felé.” – állapítja meg monográfiusa.²³ A hájnikai beteges hangulatok és a vidéki dáridók után egyre tudatosabban száll szembe a nép elnyomóival. S bár „nem elég az erkölcsi ereje”, hogy elképzelései mellett rendületlenül kitartsa, szatíráival mégis sok olyat elmond, ami „ma is megszívlelendő, amit nem szabad elfelejtenünk, ha a hevenes évek haladó szellemű magyar irodalmáról tiszta képet akarunk alkotni”.²⁴ És alig lép fel utána valaki egészen **Ady**-ig, „aki ennyire élesen átlát a századvég rózsaszín ködén”.²⁵

1879-ben már a munkásmozgalom körül szervezkedik Gáspár. Igaz, hogy sohasem állt annak élére, de a Népszavában rendszeresen tolmácsolta a haladó német, francia és angol munkáslírákat, s „ekkor veszi a tollára először pozitív értelemben – Oroszországot, az orosz kultúrát, illetőleg az orosz népet”.²⁶

Lapszerkesztői-újságírói tevékenységét és elképzeléseit valójában Debrecenben bontakoztatta ki (*Debreczeni Hírlap, Debreczeni Ellenőr, Debreczen, Debreczeni Reggeli Újság, Szabadság*). Sziklay szerint „ő csinált a debreceni újságokból színes sajtót”,²⁷ megteremtve a sajtós helyi hírlapírást. Gáspár hozzájárult a vidék kulturális felemelkedéséhez, s ezáltal az egyetemes magyar kultúra fejlesztéséhez is. Megteremtette például a vidéki színikritikát; elsőként közölte Pesten kívül a kortárs magyar irodalmat, miközben a világirodalmat sem hanyagolta el. Gondja volt az utánpótlásra is: foglalkozott az újságírójelöltekkel is, írókat fedezett fel, indított újtjukra stb. Egyszóval nagyban hozzájárult ahhoz, hogy „az akkor még nagy többségükben falusi debreceniek nagyot haladjanak a szellemiek terén is a kapitalista polgárosodás útján”.²⁸ Pedig a dzsentri, az uralkodó osztály ebben a városban még ellenszenvesebb és maradibb volt, mint a szülőföldjén vagy Pesten. De akkor még nem torpant meg Gáspár: vezércikkeiben bátran kimondta, hogy a „nyomorgók butaságáért az uralkodó osztály kegyetlen szociálpolitikája a felelős”.²⁹

Gáspár debreceni tevékenységét újabban Bényei Miklós vizsgálta meg alaposabban. Sajnálattal állapítja meg, hogy itteni munkásságával a helybeliek sem foglalkoztak érdemben: „A debreceni helytörténeti kutatás sem fordított kellő figyelmet rá, holott mindent egybevéve több mint tíz évig dolgozott a városban.” Bényei azt is hangsúlyozza, hogy a Sziklay által felvázolt Gáspár-képet tovább lehetne árnyalni, akár a debreceni tevékenységének további mélyebb és alaposabb elemzése által. A Debreczen című lapban kifejtett és a helyi *Függetlenségi Párt* körüli tevékenysége kapcsán Bényei leszögezi, hogy Gáspár

„rögtön és aktívan bekapcsolódott a párt társadalmi háttérét adó *Függetlenségi Kör* munkájába”. Az ifjú újságíró lelkes Kossuth-hívó lett. „Ezt követően pedig – mint a továbbiakban olvassuk – több mint hat esztendő szerkesztői munkássága során az ellenzéki orgánum hasábjain csak a névvel, illetve azonosítható álnévvvel, névjellel ellátott, Kossuth Lajosról szóló közleményeinek (vezércikkeinek, tárcáinak, karcolatainak, glosszáinak stb.) száma meghaladja az egy tucatot, ezeken kívül négy, a turini remetét köszöntő verset publikált”.³⁰

Versei és egyéb prózai munkái

Bár az újságírás terén Gáspárnak valóban elévülhetetlen érdemei vannak, ő mindenekelőtt költőnek hitte magát. Igaz, hogy több önálló verseskötete is megjelent, s olyan termékeny volt a maga korában, hogy ebből a szempontból csak kevesen múltak felül, mégsem nevezhetjük nagy költőnek. Költészetét tekintve a mennyiség nincs arányban a minőséggel. Gyorsan, felületesen dolgozott, de „egyetlen olyan lírai költeménye sincs talán, melyre a műgond lenne jellemző” – állapítja meg Sziklay.³¹ Itt jegyzem meg, hogy ez nem minden esetben jellemző azokra a hazafias, Kossuthot dicsőítő verseire, melyeket a debreceni lapokban közölt, s amelyekről még mi is szót ejtünk az alábbiakban.

A *báلكirálynő dalai* és a *Válogatott költemények* darabjaiban – bár szép gondolatokat tükröznek, gazdag érzelmvilágról árulkodnak – „a cigányos cikornyákat s a kiegyezési kor polgári szalonjaira jellemző modoros műbátot is megtaláljuk”.³² A költemények tartalmi részét illetően azonban van pozitívuma is Gáspár lírájának. Igaz, hogy költészete korántsem mélyült el úgy, mint Reviczky Gyuláé, forradalmisága nem ért fel **Komjáthy Jenő**éhoz, de – főleg a hetvenes évek vége felé – „mind erőteljesebben szólal meg lantján a kor társadalmi viszonyai ellen tiltakozó politikai költészet”.³³ Gáspár azonban már ezt megelőzően is a „tendenciózus költészet híve volt, és a művészet társadalmi gyökereit kereste”.³⁴

A *parlament* című versében politikai lírájának mondanivalója csúcsonyosodik ki. A törpe, tehetségtelen alakokat pellengérezzi ki, akik a reformkor országgyűlési képviselőinek nyomába sem léphetnek. Így ír minderről a versben:

*Ha vágyasz modern szónokok nagy hírére,
Először is... ne szónokolj ma már!
Most tárcacikk ült vezércikk helyére,
A nagy stíl is minden téren lejár.
Nem is szószékről hangzik már a sok szó,
A szónok szépen padjain marad,
Beszéde finom társalgás; az is jó,
Hogy a lapoknak kerek művet ad.*

Újabb dalok az időnek című kötete 1878-ban jelenik meg. Lássunk néhány sort az előszóból: „Azon mozgalom, melyet társadalmi nevezünk, Magyarországon még gyökeret sem verhetett: bár a nép, hogyha egyszer s nem sokára be fogja látni, hogy a most uralkodó s küzdő

LÁSSÁTOK, FELEIM!

*politikai és társadalmi eszmék, formák circulus vitiosusában ezek egyike által sem jut el a boldogság, béke és szabadság kikötőjébe, hirtelen és egyszerre fog az új eszménynek meghódolni. [...] Ismétlem, nem tartom valami érdemes poémának, s elég nekem, ha igaznak tudom, a mit énekelek.*³⁵

S vajon milyen igazságot olvashatunk ki a versekből? A *Hol az a Magyarországnak* címűben például hasonló gondolatokat feszeget, mint **Kölcsey** és **Vörösmarty** legszebb himnikus verseikben, ám sokkal erőteljesebben, szegényesebb eszközökkel. Erőtlen, lapos, prózai sorokkal átítatott vers a *Nagyot lépett a kor* című is. Ám a bátor szókimondás, a forradalmi hév itt sem hiányzik:

*A forradalom porba rántja
Az ócska rabló várakat,
Hol annyi eszme, kincs, szabadság
Felett rabbilinc, lakat.*

A szegények, az éhezők, a szalmakunyhók lakóinak nevében, a munkások érdekében emel szót a *Jövőben* című költeményében:

*Ha halál a munka: veríték
Borít el nappal, éjeken...
[...]
S kiált: Nekünk az üdvöztető
Nyolc nagy boldogságot ígért,
S ezer nyomor volt a mi sorsunk
E százados, szilárd hitért.*

Egy újabb versében már a szebb, derűsebb jövőbe vetett hitét fejezi ki, a jobb kor reményében sóhajt fel:

*Látok én vést, látom a vért,
Hanem érzem azt is mélyen,
Hogy dicső kor van kelőben,
Átragyog sok kínos éjen.
Látok egy nagy forradalmat,
Mely körüllem egyre készül...
Én teremtőm, csak egy percet
Adj belőle osztály-részül!
(Nap ragyog nekem)*

Ebben a korszakban talán az epikában alkotta Gáspár a legnagyobbat. Kéziratban maradt regényei, a *Lapis Refugii* (1897), a *Nagy pálya kezdetén* (1899) és a *Hónapos szobák* (1901) komoly problémákat vetnek fel: rámutatnak az arisztokrácia és a dzsentrizmus züllésére, s már a kapitalizmus ridegségét, zordon önzését is bírálják, „*lerántják a leplet a sok szenvedés, bánat okáról*”.³⁶ Kár, hogy hősei – akárcsak írójuk – sokszor csupán passzívan szenvedik életüket, nem igazi harcosok, változtatni kész figurák.

Gáspárnak számos költeménye látott napvilágot a debreceni újságokban. Ezekből jelentetett meg nemrégiben ötöt Bényei Miklós *Kossuth Lajos és Debrecen* című

kötetében. A versek közül négy Kossuthot dicsőíti, egy pedig a hősök emlékét idézi. A *Kossuth szül. napjára szeptember 21-én* című négy soros, félrímetet alkalmazó költeménye a függetlenség óhaját, reményt s a bizakodást sugallja.:

*A függetlenség független hazának
Nappányes álma – nagy nevedben él!
Ha szólsz, ha intesz, bízunk a jövőben
S csüggedt reményünk újra szárnyra kél!³⁷*

Egy másik versében (*Kossuth Lajos*) a hazához hűtlen, képmutató politikusokat bírálja, szembeállítva velük Kossuthot s a hozzá hű hazafiakat³⁸:

*Hazánk szegény, de volna bár szegényebb,
Csak hit, remény uralná s szeretet!
De hajh! Kihaltak már a nagy erények,
Megalkuszunk szent küzdelmek helyett,
Hitet veszítve, futnak a halálba
Öngyilkos hon öngyilkos fiai,
Gyűlölség vág a gyűlölség szavába...
Nemzetárulás kora a mai.*

A debreceni sajtóban megjelent számos versében a szülőföldet, az ifjúságát idézi, már-már romantikus és nosztalgikus hangnemben, mintegy elvágyódva a jelen igazságtalanságai, kiábrándító megnyilvánulásai elől.

„Sládkovič magyar tanítványa”, a szlovák irodalom első tolmácsolója

Andrej Sládkovič és Gáspár Imre barátsága a két nemzet közeledésének, a magyar–szlovák irodalmi kapcsolatoknak legszebb példája. Hogyan is kezdődött a barátságuk? A bevezetőben már említettem a nevelőszülőket, Kalauzék otthonának egészséges légkörét. Bár Kalauzék házában – amint Sziklay Lászlótól tudjuk – „*magyar*

Gáspár Imre művei s a róla szóló kiadványok a csalomjai kultúrházban

a szó, s az anyanyelvhez, a nemzethez való tartozást illetően semmi kétségünk se lehet”, az ő esetükben mindez nem jelentett sovíniszta elzárkózást. „Nemcsak arra gondolunk itt, hogy a család tagjai tudják népük nyelvét, hanem arra is, hogy a hatvanas évek végén Kalauz Pál még nem zárkózik el teljesen a szomszéd Radvány község lelkészének, Sládkovič Andrejnek a műveitől: könyvtárában ott van a *Marína*, Gáspár ott találja meg először, így ejti meg a szlovák népies romantika lírai költeményének »bűbájos varázsa«.”³⁹

De idézzük magát Gáspárt is, aki már 1873-ban megírta emlékeit az Orol című szlovák lapnak: „Kisdiák voltam, s hazajöttem szünidőre. Könyvtárunkban szerény könyvre bukkantam, melyen Sládkovič neve ötlött szemembe. A könyvet felítve, ahol a »Marína« annyi-annyi reményt tükröző, gyönyörű utolsó fejezete olvasható, nem tettem le kezemből, s megtaláltam költőmet. Már akkor, életem 17–18. évében felébredt bennem a vágy, hogy személyesen megkeressem a költőt, aki alig félmérföldnyi távolságra lakott.”⁴⁰

Rövidesen sor került a személyes találkozásra is. Erről így ír a hájnikai fiatalember: „A költő illatos hársfa alatt, udvarán fogadott... Szavaimra, hogy ez alkalommal köszönöm meg neki a fényt, mely költői dicsőségének sugaraiból rám is vetődött, így válaszolt: »A szlovák költőnek nincsen dicsősége...« Beszélgetésünk az irodalomról folyt. Nyomban kitűnt nyelvi és irodalmi jártassága. [...] Látogatásaim egyre gyakoribbá váltak. [...] Megmagyarázta nekem a szlovák nép lélektanát... És nemegyszer hangoztatta azt a reményt, hogy a magyar és a szlovák elem egyszer mégiscsak találkozik valamely síkon. És hol is találkozhatnának másutt, mint az irodalom terén. Megegyeztünk abban, hogy azt a célt csakis a magyar és a szlovák műfordítói alkotásokkal érhetjük el. Így mindkét részről alkalmas anyag szívárogná a szívekbe, mely kölcsönösen felébresztené az egymás iránti szeretetet, melyet a társadalmi élet hullámvérése nem lenne képes többé megzavarni.”⁴¹

Gáspár a korabeli sajtóban sorozatosan írta ismertetéseit a szlovák irodalomról, fordította a költők verseit, s készült egy átfogó lírai antológia összeállítására. A radványi „regényes találkozásokról a magyar–szlovák irodalmi kapcsolatok két gyöngyszeme fakadt”⁴² – írja a Sládkovič–Gáspár kapcsolatok másik kutatója, **Kemény G. Gábor**. 1870. augusztus 4-én Gáspár megírta Sládkovičhoz szóló nevezetes ódáját, s ezt egy levél és a *Marína* néhány részletének magyar fordítása kíséretében eljuttatta a radványi paplakba. Az óda egyébként csak Sládkovič fordításában maradt fenn, innen ültette vissza magyarra Sziklay László.⁴³ Lássunk ebből egy részletet!

*Ne haragudj, hogy mint ismeretlen
Mentem hazád szép rétjein át,
Hol bátor, új énekesre lettem:
Hallom, értem Marína dalát.
Zsoltárai más nyelven dalolnak,*

*Az én dalom csendeskén regél:
A tieid mennydörgésként szólnak
Mintha zúgó áradat zenél...*

A kapcsolat másik „gyöngyszeme” Sládkovič költői válasza. Ez szintén az Orolban jelent meg 1873 márciusában *Mladému poetovi* (Az ifjú költőnek) címmel. **Fried István** fordította⁴⁴ magyarra:

*A Garam árja Marínát rejtette:
Belepillantál, s im visszamosolyog...
Újra fellángolt szíved nagy szerelme,
Ég, csak egyre ég, és hevesen lobog.
S lám lecsillapult szíved tüze immár,
Mert a szűz folyó oltotta el szomjad,
A gyógyító írért hegytetőre hágtál,
Hol frissen csobog vize patakodnak.*

Van ennek a kapcsolatnak egy további „gyöngyszeme” is. Gáspár *Elégiájára* gondolunk, melyben a táj s a szlovák nép iránt érzett szeretet kap kifejezést.⁴⁵ De felbukkan benne a költőbarát személyisége is:

*Végig a hegyléc tövében, mint egy óriási révben,
Terhet könnyen, vidoran visz az ezeréves Garam víz,
Egy társ-nemzet rege-lantja beszél tündérivel.
Óh, a költő ide illik, itt fűródnek könnyű villik.
Szvatopluk gyász-viadalját zúgó hullámok dalolják,
Ah, regéik mély érzelmét emberfűl nem éri fel!*

Gáspár Imre – a Sládkovičsal való gyakori találkozások s az olvasmányai alapján – nemcsak megismerte a szlovák irodalmat, hanem minél rendszeresebben tolmácsolni is igyekezett azt a magyar sajtóban. Ő írta az első, szakszerűsége törekvő ismertetéseket is a szlovák irodalomról. S ahogyan ezt Sziklay László találóan leszögezi: „korának egyik legégetőbb problémájában, a nemzetiségi kérdésben (is) minden magyar szépíró kortársánál előbbre tudott jutni.”⁴⁶

Hosszas készülődés után, 1879-ben megjelentette a *Hazánk tót népe* című antológiát is. Igaz, a kritika egyes érzelmekkel fogadta a kötetet; Gáspár egyes jegyzeteiben több pontatlansággal, tárgyi tévedéssel is találkozunk, vállalkozását mégis pozitívan kell értékelni, hisz a maga nemében úttörő jellegű munkáról van szó. A kritikai fogadtatás ismertetése és az antológia értékelése előtt lássuk, mit is tartalmaz a kötet!

Az antológia két nagyobb fejezetből áll. Az első *A tót nép* címet kapta. Olvashatunk itt a magyarországi nemzetiségekről, a szlovákok nyelvéről és kultúrájáról, az ún. zólyomi „tündérradalomról” stb. A *Tótok és a pánszlávok* című fejezetben egyebek közt ezt írja Gáspár: „Hazánk poliglott ország. Magyarok, németek, horvátok, tótok, szerbek, szlovének, románok – s ki tudja, mik lakják még? Kis állam, de négy-öt önálló irodalom, ezenkívül francia, német, latin, zsidó s még vagy öt nyelvű könyv, folyóirat, oskola tud benne szükségszerűvé válni, s a szerbeknek és románoknak, a horvátoknak egyeteme

van, a tótoknak van múzeuma, főiskolája, rendszeres eszközökkel működő irodalma, a szász még államot is képezhetett az államban.”⁴⁷ Aztán a tájat mutatja be a szerző. A tájat, melyet maga is annyiszor megcsodált, melyhez megannyi emlék fűzi, melynek népe is oly közel nőtt a szívéhez. A Zólyom környéki „tündér-uradalomról”, a mondával, dallal s egyéb kincssel teli tündér-telepről van szó. Ekképp hozza mindezt a magyar olvasóhoz is közelebb Gáspár: „Maga a tündértelep gyönyörű keretben fekszik, Radványig alacsony, de élénk hegy-völgy, itt-ott kicsiny, de ősrégi családi lakók, tele mondával és kincssel. Radvány mellett a félkörű magas Urpín öleli el a tájképet.”⁴⁸ Aztán a szlovák népről olvashatunk: a dolgos, a munkában is közösségi életet élő emberekről, a mesét és dalt termő falusi estékről. „Szeretik a társas életet is: hagyományos, ünnepi cselekményeikkel végzik a szokottabb munkát – mi által a monda ismét gazdagodik. Fonóik hálás terei a szemlélőnek; a lobogó mécs, a mindig jelenlévő öregek, és sok más körülmény valóban költői színt adnak az egésznek. A mese nem maradhat el, a mindig mesélő hozzáteszi a végén, hogy ő is csak az öregajja után beszél.”⁴⁹

A második fejezet címe: a *Tót költészet*. Először **Ján Hollý** *A Táttra szózata* című költeményét teszi közzé Gáspár földije, Csalomjai (Pajor István) fordításában. A vers megnyeri Gáspár tetszését is: szép, könnyed folyású dalnak nevezi azt. Ezután **Ján Kollár** *Slávy dcérájának* részletét olvashatjuk, ugyancsak Csalomjai fordításában, a *Sláva leányához* címmel. Ezzel kapcsolatban Gáspár megjegyezte, hogy „nyelve igazán zenei, s kezelése is mesterre mutat”.⁵⁰ Maga is fordított ebből a műből néhány szonettet, melyek szintén helyet kaptak az antológiában.

Ludovít Štúrtól a *Dévény emlékezete*, a *Csak Te szeress* és a *Galamb repült* című verseket tette közzé, saját fordításában. Štúrt tanult, eszes férfiúnak, „tudós és pánszláv agitátor”-nak nevezi a szerző. Némi ellenszennel ír **Hurbanról** is Gáspár, mert – mint mondja – részt vett „Štúrnak a magyar szabadság ellen folytatott gyűlöletes harcában”.⁵¹ Hurban költeményei közül a *Szvatopluk*, a *Gottsalk* s a *Dalok mostanra* Gáspár szerint „okvetlen tehetséggel vannak írva engesztelhetetlen dühök dacára a magyarság ellen is”.⁵² Tőle egyébként a *Szabadság harangja* című verset közli az antológia összeállítója.

A sorban Andrej Sládkovič következik. Róla most is nagy szeretettel és tisztelettel ír. Álljanak itt bizonyítékul az alábbi sorok: „Én ösmertem Szládkovičot. Költői nagyságát, mint ez szeretett egyéneinkkel szemben mindig történni szokott, talán túlbecsülöm, de egyénisége vonzó, kedves volt, műveltsége nagy és európai színvonalon álló. Ő buzdította azokat, akik körül csoportosultak, az angol, francia, olasz és német költők szeretetére; ő eredetiben olvasta s szerette Homéroszt, Petrarkát, Geothét; Shakespeare-hez jegyzeteket kezdett írni. Vörösmarty szózataira felelt, Arany »Toldiját« olvasta; ezt az én kérésemre, Petőfit, Vörösmartyt és Jókait már régóta ösmerte. [...] Soha, egy szóval sem sértette előttem

az én nemzetemet, hozzám írt költeménye mellett ott fekszik ajkairól ellesett mondása: »Szeressen valamit; minél nagyobb, annál nagyobb és nemesebb lesz maga is.«”⁵³ Gáspár Sládkovič *Margit* című szerelmi és „bölcselemi” költeményét fordította az antológia számára magyarra.

A felsoroltakon kívül az alábbi költők munkáival találkozhatunk még a kötetben: **Karol Kuzmány** (*Dal a Garam partján*), **Samo Chalupka** (*Pojniky török, Megölve*), **Jakub Grajchman** (*Téli bába*), **Ján Botto** (*Magin vára*), **Miloslav Dummy** (valódi neve **Daniel Bachat**) (*Gyerekek játszanak, Az életből, Emil története*), **Ján Čajak** (*A szívemnek..., A szerelem..., Istenem, Istenem*), **Pavol Országh Hviezdoslav** (*A bátyám*).

S hogy milyen visszhangja volt Gáspár antológiájának a maga korában? Szlovák részről elsősorban **Vajanský** bírálta azt elmarasztaló, éles hangon. „*Alig van rá elismerő szava* – írja sokat idézett monográfiájában Sziklay, majd így folytatja: – *Hogy egyetlen hang a pusztaságban, mely ebben az időben a magyar részről a szlovák irodalommal és a szlovák kultúrával foglalkozik, hogy közeledni akar akkor, mikor a két nemzet vezető társadalmi rétege közötti különbség szakadékká tágult, sőt hogy a szlovák irodalomtörténet első összefoglaló műveit is megelőzi, hiszen Vlček ilyen irányú munkája csak 1881-ben jelent meg – azt észre sem veszi. Az ő lapja is kommentálja azt a hajszát, amelyet épp a Matica melletti bátor kiállásáért Grünwaldék Gáspár ellen indítottak. Tudnia, hallania kellett arról, hogy a nemzetiségi kérdésben elveiért milyen megalázások érték, hibái felsorolása után mégis »konok magyar gőgjéről és végtelen követelőzéséről« beszél. Amit Gáspár a szlovák értelmiség »pánszláv« voltáról mond – félreérti. Nem úgy fogja fel, mint vádiratot a szlovák papokat, tanítókat maguktól elvadító nemesurak ellen, hanem úgy, mintha Gáspár csak a népet értékelné, a szlovák nemzetből az értelmiséget ki akarná zárni.*”⁵⁴

Sziklay eme állításával egyébként Rudolf Chmel, az újabb szlovák irodalomtudomány neves képviselője is egyetért. Vajanský éles kirohanását, elfogult és nem minden esetben megalapozott véleményét maga is elítéli. Ezzel kapcsolatban írja többek közt az alábbiakat egyik tanulmányában: „Ezeket az éles ítéleteket (Vajanský ítéleteiről van szó.) szélesebb összefüggésben kell értelmeznünk. Gáspár munkái, cikkei és könyve maximalista kritériumok alapján értékelve kétségtelenül felületesek, a szerző nem törekedett a jelenségek rendszeres magyarázatára, hiányzik belőlük bárminemű rangsorolás, illetve minősítés. Ezt a következtetlenséget magyarázhatná az a körülmény, hogy a szlovák irodalom tanulmányozásához hiányos volt a felkészültsége, valamint, hogy cikkeit kezdőként, aránylag fiatalon 20–22 éves korában írta.” Aztán ő is rámutat arra a tényre – amely egyébként Vajanský, **Škultéty** és az egész szlovák sajtó figyelmét elkerülte –, hogy Gáspár kezdeményezése valóban egyedülálló volt a maga

korában, hiszen nemcsak magyar részről hiányoztak az úttörő jellegű előtanulmányok, de magának a szlovák irodalomtörténetnek sem voltak még összefoglaló művei. Értékelését még ezzel toldja meg Chmel: „*Ilyen körülmények közt Gáspár népszerűsítő tevékenysége is más fényben tűnik fel, s minden következetlensége és tévedése ellenére sem vitatható el az értéke.*”⁵⁵

Sziklay László észrevételeivel folytathatnánk újra az idézetek sorát, igazolhatnánk Gáspár internacionalizmusát is: „...*talán ő volt az egyetlen magyar író ebben a korban, aki egységben látta az nemzetiségi vetélkedés miatt egymástól uralkodó osztályaik által mind jobban és jobban elvadított szomszéd nemzeteket.*”⁵⁶ Nem csoda hát, ha Gáspár a Maticát is megvédi **Grünwald Bélák** nacionalista politikájával szemben. 1876-ban, a *Figyelő*-ben írta ezeket a bátor hangú sorokat: „*Pillanatnyilag könnyű, de zajos sikert értünk el, s alatta elmérgesedett sebek támadtak, a magyarnak pedig nagyobb szüksége van barátokra, mint ellenségekre. Mi ott is süjtöttünk, ahol erre okunk nem volt. A tót nyelv művelése állami érdek.*”⁵⁷ Eme kiállításának bizonyítéka a Viliam Pauliny-Tóthtal váltott, fent idézett levél is.

S hogy Gáspár a maga küzdelmei ellenére legtöbbször egyik oldalon sem talált megértésre, annak több oka lehetett. Minden esetre sem a magyar, sem a szlovák nacionalisták nem fogták fel kellőképpen becsületes közeledési szándékát, mert – amint Sziklay mondja – „*még nem érett meg az idő arra, amit Gáspár akart.*”

Krúdy barátja s a Krúdy-regények hőse

Gáspár Imréről nemcsak monográfia készült, hanem egy-két Krúdy-regény is megörökítette alakját. Mint a budai kiskocsmák törzsvendége, az állandó pénzzavarral küszködő öregedő újságíró többször is felbukkan – elsősorban *A vörös postakocsiban* és a *Hét bagolyban*. Kár, hogy már csak ezt a Gáspárt szerepelteti regényeiben Krúdy.

De mikor és hogyan ismerkedett meg egymással a két író? Mielőtt erre válaszolnánk, el kell mondanunk, hogy apai ágon felvidéki származású volt Krúdy családja is. Nagypapja, aki a nógrádi Szécsénykovácsiban született, honvédkapitányként küzdötte végig a szabadságharcot.

Említettem már, hogy Gáspár a múlt század nyolcvanas-kilencvenes éveiben debreceni újságíró volt. Épp a Debreczeni Ellenőrnél dolgozott, amikor a fiatal nyíregyházi gimnazista, a kezdő Krúdy egy hipnotizált lány történetét küldte el lapjának. A „saszemű” szerkesztő nyomban felfigyelt az írásra, s örömmel újságolta élményét munkatársainak. „*Gyerekek, azt hiszem, felfedeztem a magyar irodalomnak egy kiváló novellistát!*”⁵⁸ – kiáltott fel a szerkesztő.

Gáspár azonnal felkarolta Krúdyt: buzdította és irányította a fiatal tollforgatót. Sőt, 1894. október 10-én lelkes hangú levelet írt neki, riporter állást és havi 40 forint fizetést kínálva a fiatal Krúdynak maga mellett a *Debreczeni Ellenőr* szerkesztőségében.

Katona Béla irodalomtörténészről tudjuk, hogy a „*csábító ajánlat után a fiatal író az érettségit sem győzte*

kivárni, hanem rohant azonnal Debrecenbe”.⁵⁹ Fiatalon megszökött otthonról, de apja kinyomozta tartózkodási helyét, és **Porubszky Pállal**, a jó nevű osztályfőnökkel sikerült hazacsalogatniuk őt. Az írásról azonban nem mondott le Krúdy. Már érettségi előtt kilencven novellája jelent meg, legtöbbjük épp a *Debreczeni Ellenőr*-ben, majd Gáspár új lapjában, a *Debreczeni Reggeli Újságban*.

Gáspár továbbra is hívta Krúdyt maga mellé, aki az érettségi után, 1895 szeptemberében elfoglalta helyét a *Debreczeni Ellenőr* szerkesztőségi asztalánál, bár csak néhány hónapig maradt ott.

Gáspárra maga Krúdy is szeretettel emlékezett vissza, s nagyra értékelte munkásságát, főleg újságírói-szerkesztői tevékenységét. *Irodalmi kalendáriumában* így írt többek közt, a debreceni éveket is idézve: „*Gáspár Imre korának egyik legműveltebb embere volt. Megpróbálta már a pesti életet, személyesen ismerte azokat az írókat, akiknek nevét itt rajongva ejtették ki a szegény kócosok, szép kritikákat olvashatott verseiről, tudott franciául, eredetiben olvasta Falubert-t [...], szellemes volt mint Gil Blas – egyik álneve Gili Balázs volt – és rajongott az életfinomságaiért, szép olvasmányokért, szellemeskedő társalgásért, úri életmódért. Természetesen mindezt nem találta meg Debrecenben, holott eleinte azt hitte, hogy egyetlen úr a szemétdombon, és majd vezetője lesz a helybeli intelligenciának. [...] Gáspár Imre lefoglalta helyét a hírlapírók páholyában [...], magas színvonalú színházi bírálatokat írt, amelyet két-három ember értett meg a városban. Ámde a civisek érezték, hogy nem közülük való, felsőbbrendű férfi a pápaszemes...*” Néhány sorral odébb így folytatja visszaemlékezéseit Krúdy: „*Ámde térjünk vissza hősünkhöz, a mélabús Gáspár Imréhez, aki időközben második örökségének is nyakára hágott Debrecenben, ahol a színészek törzsasztalánál szívesen látott vendég volt, és nem egyszer megnyitotta az erszényét barátai előtt. [...] De szerkesztői hivatalát mindig pontosan ellátta. Korán reggel elfoglalta helyét íróasztalánál, hogy az újságot teleírja tárcával, élccel, vezércikkkel. Későn kelő munkatársaival éles vitái voltak. Az újságírást igen komoly mesterségnek tartotta. [...] Gondos, csinos újságot szerkesztett, amely ment volt a vidéki izléstelenségtől. A legjobb vidéki hírlapíró volt.*”⁶⁰

Krúdy 35 éves, amikor 1913. január 12-én Pesten, a *Hét* hasábjain útjára bocsátotta *A vörös postakocsit*. Azt a regényt, amely Ady szerint „*nemcsak a tegnapiak, a pest-budai bizarrságnak s az emlékezésnek szimbóluma*”, hanem a nagy „*társadalomtalanságé*” is. A társadalomtalanság közé tartozott maga Gáspár is. Róluk csak az írhatott hitelesen, akinek társadalmi rangja szintén tisztázatlan volt, s aki – ahogyan Ady mondotta – „*állandóan a napidíjas és az Úristen között lebegő*”⁶¹ volt.

A regényben két helyen olvashatunk részletesebben Gáspárról. Először, amikor **Bonifác Ignác**, a remetei magányba húzódó kis anarchista beszél róla **Dideri-Dirnek**, a „költőnek”, aki tulajdonképpen egy erdélyi ügyvéd elvált felesége. Mindenképp híres művész szeretne lenni,

éppen ezért jeles férfiakkal akar ismerkedni. Lássunk most Bonifác és Dideri-Dir beszédéből egy részletet: „*Vagy ha parancsolja – kezdi sajnálatát Bonifác –, bemutatom Gáspár Imrének, aki a József utcai földszintes házikóban, délutánonként a kuglizóban pihen, miután egész nap leveleket írt megyés püspököknek és zsidó nagykereskedőknek, s a kerek pápaszem csodálatos magas értelmiséggel csillogott. A tollacska minden erejét és fantáziáját összeszedi, az apró betűcskéket bibliai bőséggel omlanak, és nemegyszer bukkannak elő eredeti sorok a Manfréd-ből vagy az Anyeginből... Stecz öreg hordár tíz levélnél kevesebbel sohasem indult el a város különböző pontjaira. Mire bealkonyodik a Józsefváros felett, az öreg hordár piros sapkájában titokzatosan tér meg a kuglizóba.*”⁶²

Az ügyvédné, akit Bonifác a költészet mesterségére is tanított, bizonyára hallott már Gáspárról, mert nyomban elutasította az ajánlatot: „...nem azért jöttem el az erdélyi havasok közül, hogy Gáspár Imrével sörözzek a józsefvárosi kis kuglizóban.”⁶³

A fenti részletből arra következtethetnénk, hogy Gáspár bizonyára pénzzavarai miatt küldözgette leveleivel az öreg Steczet egyik helyről a másikra. Ilyen cselekedetekre inkább csak utolsó éveiben vetemedett. Sziklay monográfiájából értesülünk arról, hogy fiatal korában Gáspár inkább vállalta a nélkülözést, a rabszolgamunkát – például másoló lett egy gyermeklapnál – mintsem alamizsnáért könyörögni: „*Ahhoz büszke volt, hogy rokonaihoz forduljon támogatásért – a dzsentri góg lassan átalakult proletár büszkéséggé – így sokat éhezett.*”⁶⁴

A *Hét bagolyt* majd egy évtized múlva, 1922. február 12-én teszi közzé először Krúdy az *Ujság* című napilap hasábjain. Ebben a regényben többször felbukkan Gáspár alakja. Már a könyv elején megjelenik „*kakaslépéseivel*” a szemüveges poéta, aki *Vadnai* szerkesztő úrhoz indul, hogy átadja a *Fővárosi Lapok*nak újabb verseit.

De megjelenik Gáspár, a „*plébános külsejű*”, kopaszodó poéta „*vékonyka*” kabátjában – melyet valószínűleg a zsidó piacáról szerzett be – a *Bolond Istók* szerkesztőségi irodájához is, hogy *Bartók Lajos* szerkesztőnek átnyújtsa újabb költeményeit, s értük egy kis pénzecskét csikarjon ki előlőben.⁶⁵

És felbukkan még a társadalom periferiájára került poéta a *Klein* vendéglőben, az írók által kedvelt Ivkoff József utcai kocsmában. Panaszodik is sokat, hogy rossz a szíve, de azért meg-megissza a maga saját söradagját és a móri forralt bort; tanácsot ad egy-egy ifjú írónak. S ahogy Sziklay László írja: „*A szabadság merész dalnoka, a nagy világkatakizma vérmes megálmodója, mely után majd eljön a boldog világ, aki leleplezte az urak mocskos becsületességét, és elsőként mutatott rá a szomszéd népek együttélésének nyitányára – öreg korában részeg nőszabászoknak szavalta Byront a belvárosi kiskocsmákban. Nem lett kora hőse, nem változott azzá. Elnyelte a magyar feudálkapitalizmus sorvasztó, fojtogató, bűzhödt légköre.*”⁶⁶

1910. augusztus 19-én halt meg, tragikusan. Már-már egyedül és magányosan élt ebben az időben. Alig akadt, aki eltemesse. **Kemény János**, a volt debreceni vendéglős fizette a temetés költségeit. Rákoskeresztúron tért örök nyugalomra.

A *Vasárnapi Ujság* rövid nekrológot közölt róla, amelyben ismert költőként s „*a magyar újságírás egyik régi érdemes munkása*”-ként emlegetik őt. Kiemelik, hogy versei közül több német fordításban is megjelent, s ő fordította le elsőként **Schiller** *Harangját* és **Mickiewicz** *Krimi szonettjét*. Halála előtt újabb verseiért a *Petőfi Társaság Vigyázó-díját* is megkapta.⁶⁷

A *Vasárnapi Ujság*ban egyébként verseket is közölt Gáspár. 1873-ban itt jelent meg *Az apa sírjánál* című költeménye. Ennek szomorú hangú sorai a magányosság és a kitalizottság érzését sugallják, a halál vízióját villantják fel:

*Oh látod-e, atyám, mint küzdök ide lenn,
Sirodra borulok... nem küzdhetek tovább!
Fiadnak nem jutott még boldogság sehol,
Édes hit, lágy nyugágy, min a remény pihen;
Szeretni nem tanult, honát nem tudja – hol?*

[...]

*A dal... az ritka társ, hazug, ha énekel,
S az ideálon a régi való nevet!
Márvány szoborra majd ugyan ki írja fel
Ha megjön a halál, e szomorú nevet?*

1874-ben ugyanitt egy másik verse jelent meg, amely szintén a csendes belenyugvást, a lemondó megbékélés érzetét kelti, idézve az apa emlékét is, sőt azonosul is vele a költő:

*Emlékszem tiszta ősz hajadra,
Látom görnyedt termeted,
Látom, midőn a szörnyű titkot
Egy csöndes dalba temeted.*

*Halk, egyszerű dal, koszorúért
Nem zengett méla panasza,
Folyt öntudatlan, mint a könny hull,
Egy szenvedő szív vigasza.*

*Beszélnék szomorú dalodról,
Akik szerettek, jó halott,
S midőn a hurok visszaadják:
Érzem, dalom a te dalod.*⁶⁸

JEGYZETEK

¹ Csanda 1981.

² Pándi 1968.

³ Sziklay 1955.

⁴ Sziklay 1955. 7.

⁵ Sziklay 1955. 10.

⁶ Kemény G. 1977.; Chmel 1980. 122-125.

⁷ Perepatits 1960. 118.

- ⁸ Bényei 1999.
⁹ Eliáš 2002.
¹⁰ Csáky 1984.
¹¹ Csáky 2004.
¹² Borovszky é.n. (1906)
¹³ Gyürky 1872.
¹⁴ Sziklay 1955. 14.
¹⁵ Sziklay 1955. 14.
¹⁶ Sziklay 1955. 21.
¹⁷ Sziklay 1955. 58.
¹⁸ A polémiáról: Praznovszky 1979.
¹⁹ Sziklay 1955. 97.
²⁰ Praznovszky 1979.
²¹ Sziklay 1955. 99.
²² Megjelent az Új Budapesti Napilapban 1878.3.12-én. A részletet Sziklay (1955. 100.) idézi.
²³ Sziklay 1955. 101.
²⁴ Sziklay 1955. 101–102.
²⁵ Sziklay 1955. 105.
²⁶ Sziklay 1955. 107.
²⁷ Sziklay 1955. 157.
²⁸ Sziklay 1955. 158.
²⁹ Sziklay 1955. 185.
³⁰ Bényei 1999. 144–145.
³¹ Sziklay 1955. 117.
³² Sziklay 1955. 117.
³³ Sziklay 1955. 118.
³⁴ Sziklay 1955. 126.
³⁵ Gáspár 1878. 2–3.
³⁶ Sziklay 1955. 129.
³⁷ Bényei 2003. 323.
³⁸ Bényei 2003. 327.
³⁹ Sziklay 1955. 17.
⁴⁰ A visszaemlékezés Rozpomienky na Sládkoviča címmel az Orol 1873/5. számában jelent meg. A részletet Sziklay (1955) és Kemény G. (1977) is közli.
⁴¹ Kemény G. 1977. 105.
⁴² Sziklay 1955. 106.
⁴³ Az ódát Sládkovič közli az Orol 1872/3. számában. A fordítás: Sziklay 1955. 70.
⁴⁴ Megjelent az Orol 1872/4. számában. A fordítást Kemény G. Gábor közölte először. Fried István fordítása: Sziklay 1955. 70. lapján. Ezúton mondok köszönetet a turócszentmártoni Matica slovenská Irodalmi Archívumának azért, hogy az eredeti Sládkovič-kéziratok másolatát rendelkezésemre bocsátották.
⁴⁵ Sziklay 1955. 79.
⁴⁶ Sziklay 1955. 27.
⁴⁷ Gáspár 1879. 6–7.
⁴⁸ Gáspár 1879. 22.
⁴⁹ Gáspár 1879. 23.
⁵⁰ Gáspár 1879. 84.
⁵¹ Gáspár 1879. 108.
⁵² Gáspár 1879. 108.
⁵³ Gáspár 1879. 113–114.
⁵⁴ Sziklay 1955. 112.
⁵⁵ Chmel 1980. 124–125.
⁵⁶ Sziklay 1955. 87.

⁵⁷ Gáspár 1876. 196–198. Az idézet forrása: Sziklay 1955. 93.

⁵⁸ Gáspár szavait Sziklay (1955. 163.) idézi.

⁵⁹ Katona 1978.

⁶⁰ Krúdy 1989.

⁶¹ Ady sorai: Krúdy 1975. 1286.

⁶² Krúdy 1975. 108–109.

⁶³ Krúdy 1975. 111.

⁶⁴ Sziklay 1955. 96.

⁶⁵ Krúdy 1975. 776–779.

⁶⁶ Sziklay 1955. 156.

⁶⁷ Vasárnapi Ujság, 1910. 35. sz. 736.

⁶⁸ Gáspár 1874. VII. 12. (XXI. évf. 28. sz., 434.)

IRODALOM

Bényei Miklós

1999: Gáspár Imre debreceni újságíró kiadatlan levelei Kossuth Lajoshoz. Hajdú-Bihar Megyei Levéltár Évkönyve XXVI. Debrecen

2003: Kossuth Lajos és Debrecen. Debrecen

Borovszky Samu (szerk.)

é.n. (1906): Hont vármegye és Selmecebánya szabad királyi város. Budapest

Csáky Károly

1984: Život a dielo Imre Gáspára – Gáspár Imre élete és munkássága.

Csemadok JB, Nagykürtös

2004: Nagycsalomja szülötte, Gáspár Imre. Komárom

Csanda Sándor (főszerk.)

1981: Magyar irodalmi hagyományok szlovákiai lexikona. Bratislava

Eliáš, Štefan

2002: List Viliama Paulinyho-Tótha v zbierke Jozefa Pukyho v Košiciach vo fonde ŠOBA. Historica Carpatica 33. 141–150.

Gáspár Imre

1874: Atyám emlékének. Vasárnapi Ujság, XXI/28.

1876: Tótok és pánszlávok. Figyelő. 196–198.

1878: Újabb dalok az időnek. Budapest

1879: Hazánk tót népe. Budapest

1873: Rozpomienky na Sládkoviča Orol 5. sz.

Gyürky Antal

1872: Ötvennégy év Hont megye történetéből. 1820–1874. II. kötet. Vác

Chmel, Rudolf

1980: Két irodalom kapcsolata. Bratislava

Katona Béla

1978: Krúdy Gyula és a Nyírség. In.: Jósza András Múzeum kiállításvezetői. Nyíregyháza

Kemény G. Gábor

1977: Kapcsolatok vonzásában. Bratislava

Krúdy Gyula

1975: Nyolc regény. Budapest

1989: Irodalmi kalendárium (Írói arcképek) Gáspár Imre. 231–241. Budapest

Pándi Pál (sajtó alá rendezte)

1968: A magyar irodalom története 1849–1905. Budapest

Perepatis Antal

1960: Gáspár Imre, a Marseillaise költője. Alföld, XI/2.

Praznovszky Mihály

1979: Nógrád megye sajtója a XX. században In: Nógrád Megyei Múzeumok Évkönyve. Salgótarján

Sziklay László

1955: A századvég ellenzéki irodalmának történetéből. Gáspár Imre 1854–1910. Budapest

Kiss László

Palócföld orvosai 25.

A „minden jót és szükségeset” közreadó honti főorvos: Lübeck János Károly (1776–1814)

Lübeck 1776-ban született a Pozsonyhoz közeli Bazinban (ma: Pezinok). A növények ismerete, a természet iránti vonzalma már a szülői házban kialakult, hiszen atyja gyógyszerész volt. A másik fontos impulzus a pozsonyi evangélikus líceum diákjaként érte az ifjú Lübecket. Pozsonyban működött orvosként a selmecbányai születésű **Lumnitzer István** (1749–1806), a híres **Lumnitzer/Lumniczer**-orvosdinasztia első tagja¹, aki ez idő tájt már szorgalmasan botanizált. Növénygyűjtő kirándulásaira magával vitte a líceum diákjait is. E kirándulások eredménye Lumnitzer számára a Pozsony s környéke növényvilágát bemutató több mint ötszáz oldalas *Flora Posoniensis* c. könyve, Lübeck számára pedig botanikai ismereteinek elmélyülése és a lumnitzeri utat követő „pályamódosítása” volt. Otthagyta ugyanis atyja gyógyszerét, ahol gyógyszerész gyakornok volt, és Jénában majd Bécsben végzett egyetemi tanulmányok után, orvosi oklevelet szerzett 1798-ban.

Líceumi éveit még egy fontos hatás érte Lübecket. Irodalomtanára, **Tekusch János Mihály** (1764–1813), az első irodalmi zsebkönyv, a *Pressburger Musealmanach* szerkesztő-kiadója megkedveltette vele a költészetet, az írást, szerkesztést. Pozsonyi éveit Lübeck nemcsak verselgetett, hanem 1800-ban 40 saját, német nyelvű költeményét is tartalmazó „irodalmi zsebkönyvet” jelentetett meg. A szerkesztéssel szerzett tapasztalatait később is kamatoztatja majd.

Az új század első éveiben előbb a Győr megyei Sövényházán **Neuhold** cs. kir. udvari tanácsos háziórvosa, majd ugyanilyen funkcióban – vagy uradalmi orvosként – Nagyszentmiklósról (ma: Simnicolau Mare, Románia), Torontál megyébe, a **Nákó** családnak a birtokára költözött. Bánsági kenyéradója a macedón sertéskereskedőből lett torontáli nagybirtokos **Nákó Kristóf** intenzíven érdeklődött a modern gazdálkodási módok iránt. 1782-ben például elsőként próbálkozott Magyarországon a „pamut termő tsemeté”, azaz a gyapotcserje termesztésével. 1802-ben pedig a Békés megyei Szarvason már hasonló jellegű iskolát működtető református lelkész, **Tessedik Sámuel** (1742–1820) tervei alapján „gyakorlati szorgalmatossági iskolát” nyitott uradalmában. Feltételezhető, hogy a gazdaságról már ekkor intenzíven érdeklődő uradalmi orvos, Lübeck tanított is a Nákó által alapított iskolában, és járt Tessediknél is Szarvason.²

Lübeck Nagyszentmiklósról való távozásának oka és ideje jelenleg ismeretlen. 1803 nyarán azonban már Pesten volt. Háromrészes kultúrtörténeti tanulmánya jelent meg a **Schedius Lajos** által kiadott *Zeitschrift von und für Ungern* c. folyóiratban. A szakirodalomban és a gyakorlatban egyaránt jártas orvosdoktor hamar meglátta, hogy Schedius lapja nem tudja egyedül betölteni azt az

űrt, amely a magyar nyelvű folyóiratok hiányából keletkezett. Az első magyar gazdasági szakfolyóirat, a **Pethe Ferenc** (1763–1832) által Bécsben 1796-ban indított s előbb *Gazdaságot Tzélozó Újság*, majd *Visgálódó Magyar Gazda* nevet viselő folyóirat már 1797 végén megszűnt. Ezért különösen a gazdasági jellegű munkák kis száma az, ami Lübecket arra ösztönzi, hogy saját lapot indítson. Pesten, 1803. augusztus 3-án keltezett tervezetében tíz „rubrikát” jelöl meg a „minden jót és szükségeset” a „minden rangú olvasó” számára nyújtani kívánó lapjában. A gazdasági ismeretek, a termények és manufakturális készítmények leírása, bel- és külhoni újítások, felfedezések ismertetése mellett helyt kíván adni a népi gyógyászat tapasztalatainak, illetve a gyógyvizek bemutatásának is.

A hetilap *Patriotisches Wochenblatt für Ungern* (PWU), azaz „Patrióta (Hazafias) Hetilap Magyarország számára” címen 1804-ben jelent meg, egy évfolyam erejéig. Lübeck munkatársnak megnyerte a korabeli Magyarország számos német nyelven (is) publikáló gazdasági, orvosi, lelkészeti. Íme – ízelítőül – néhány szerző és néhány téma a PWU hasábjairól. A lapban tette közzé a már említett Tessedik szarvasi iskolája vizsgaanyagát, illetve tanulmányt írt a lucerna termesztéséről, valamint a szikes földek műveléséről. Gömör megye főorvosa, **Marikovszky György** a rozsnói méhészetéről adott jelentést, illetve a gömör megyei terménykereskedelemtől tájékoztatta a PWU olvasóit. Egy másik főorvos, a később egyetemi tanárrá, sőt protomedikussá (országorvossá) előlépő **Lenhossék Mihály** az esztergomi keserűvízről értekezett. **Németh László**, a győri evangélikus gimnázium rektora a már akkor méltán híres keszthelyi *Georgikon*ba kalauzolta olvasóit, mellékelve a gazdaság térképét is. Lübeck lapjában jelentek meg a híres eperjesi (ma: Prešov, Szlovákia) gyógyszerész, **Gertinger János Sámuel** alapvető jelentőségű tanulmányai a répacukorgyártásról csakúgy, mint a magyarországi pomológia úttörőjének, idősebb **Leibitzer János** lőcsei tanárnak értekezése „a kertészet állapotáról Magyarországon”. Leibitzer Lübeck lapjában 13 almafajtát írt le, köztük a táblabíróvilág legismertebb almáját, az ún. Boszmán almát.³ A tokaji szőlővel és borral szerzett tapasztalatait szintén e lapban tette közkinccsé egy tállyai gyakorló orvos, **Fuker Frigyes Jakab**. A még gyermekcipőben járó ipar is képviseltette magát: **Farkas András** (? – 1836), a rozsnói evangélikus főgimnázium rektora (igazgatója) megyéje, Gömör iparáról adott áttekintést.

Maga a szerkesztő, Lübeck írt a komló nélküli sörről, a kávéról, a gyümölcsfák átültetéséről, a lucerna termesztéséről, útirajzot tett közzé szarvasi élményeiről. Hivatásához sem lett hűtlen – a lap egyik legértékesebb írása

egy 19 oldalas Lübeck-tanulmány *Über den Gebrauch der Gesundbrunnen, besonders über den Gebrauch der Bäder* (A gyógyforrásokról s különösen a fürdők hasznáról). Magyarországi viszonylatban ez volt az első kísérlet elméleti, tudományos alapokra fektetni az addig csak tapasztalatokra hagyatkozó balneológiát, fürdőtant.⁴ Egy másik közlésében a Hont megyei szalatinai (Slatina) savanyúvizet ajánlja a várandósok hányingerének csökkentésére, kiemelve, hogy ez a víz egyenrangú a híres selteri vízzel.

Nem tudjuk, hogy az újságkiadás milyen befolyással volt Lübeck anyagi helyzetére, tény azonban, hogy egy év után felhagyott a szerkesztéssel és „fix” fizetéssel járó állás után nézett. Így került 1805 tavaszán Ipolyságra, hogy elfoglalja **de la Rose Ferenc** (1738–1805) megyei orvos elhalálózásával megüresedett „fizikusi” posztot. Sajnos, Hont megye Ipolyságon őrzött levéltárát a II. világháború folyamán feldúlták, így a töredékben található levéltári dokumentumokból csak vázlatos képet alkothatunk Lübeck főorvosi tevékenységéről. Igyekezett felkarolni az 1802-ben Hontban is beindult himlő elleni védőoltást, a vakcinálást. 1808-ban évi fizetését száz forinttal emelték a megye rendjei, figyelembe véve Lübecknek „*az egészségnek a Megye egész kiterjedésin való ügyellés*”-ben való fáradozásait. A rendek azért is voltak ilyen „készségesek”, mert kiderült, hogy Lübeck megpályázta Pesten a sebészek részére rendelt klinikai medicina megürült tanszékét, Hont számára, szerencsére, eredménytelenül.⁵ Ha sikeres, ő lett volna a harmadik professzor – **Stoll Miksa**⁶ és **Stipsics Ferdinánd**⁷ után – aki Hont megyéből kerül egyetemi katedrára. Lübeck tehát maradt, és 1811-ben meg kellett tapasztalnia a rendek elégedetlenségét is: nem volt „képes” megfékezni a megyében dúló marhadög-járványt. A járványt végül a tél beállta szüntette meg.

A marhadög elleni szélmalomharc, az évente kötelező patika vizitálás, a vakcinálásra, a járási seborvosok és a bábák munkájára való felügyelés, olykor-olykor a megye tehetősebbjeinek gyógyítása – megannyi szürke, nem sok tudományt igénylő tevékenység egy jól képzett, íráskészséggel is megáldott/megvert orvos számára. Nem csoda tehát, hogy Lübeck a Pozsonyhoz vagy Pesthez képest sokkal szegényesebb körülmények közt is az írásban, szerkesztésben leli örömét. Ipolyságról már nem tudná szerkeszteni „hetilapját”, ám ismerve annak pozitív fogadtatását, 1807-ben – négy kötetben – *Der patriotische Rathgeber* címen újra kiadja az egész évfolyamot. Ugyanakkor már 1805-ben, Ipolyságon való letelepedése első évében újra lapkiadásán töri a fejét. Túl szűknek érzi előző lapja kereteit, hiszen kiszorult belőle pl. a szépirodalom és a történelem. Ezért *Ungrische Miscellen zur Beförderung der Industrie und Kultur* (UM) azaz „Magyar sokfélék az ipar és a kultúra előmozdításához” címmel egy szélesebb spektrumú folyóirattal folytatja szerkesztői tevékenységét. Az új lap irodalmi rovata Magyarországon az elsők közt követeli az író személyétől eltekintő, csak a művet bíráló kritikai szellemet. Magyarul jó tíz évvel később **Kisfaludy Károly** vall majd hasonló elvet. Az *Ungrische Miscellen*

első három füzeté verseivel, útleírásaival, **Rössler Krisztof** fiatal költőket tanító utasításaival visszaesést jelent a PWU tudományos igényt is kielégítő szakkikkeivel szemben. A 4. és 5. füzet – ezek csak 1807-ben jelennek meg – egyben Lübeck szerkesztői tevékenységének utolsó megnyilvánulásai.

Távol a nyomdától, könyvtártól, kiadóktól Lübeck 1807 után nem kísérletezik tovább lapszerkesztéssel. Felhasználva Győr és Torontál megyében összegyűlt tapasztalatait, kiegészítve a Hont megyeiekkel, no meg a folyóiratokból és szakkönyvekből állandóan frissített ismeretekkel, 1812-ben kétkötetes *Allgemeines ökonomisches Lexikon* (Általános Gazdászati Lexikon) ad ki. Az Ipolyságon 1811 márciusában keltezett előszavában így határozta meg újabb vállalkozása fő céljait: összegyűjteni, csokorba fűzni mindazon gazdászati ismereteket, tapasztalatokat, újdonságokat, amelyek elszórva találhatók a különféle folyóiratokban. Megkülönböztetett figyelmet kíván szentelni a honi mezőgazdaszat azon fellendülőben lévő ágazatainak, a dinnye-, bor-, dohánytermesztésnek, melyekről a külföldi munkákban alig esik említés. Ugyancsak az Előszó sorolja fel a kor szinte valamennyi jelentős – német nyelvű – gazdászati munkájának bibliográfiai adatait. Tisztában van munkája fő érdemével: az összes ismeretek egy helyen való tárolásával. A több mint 850 oldalnyi, ábécé sorrendben tált ismeretanyagot Lübeck a földbirtokosoknak, mezőgazdáknak, bérloknak, kincstári és uradalmi tisztviselőknak ajánlotta.

A gazdászati lexikon szerves kiegészítője az a szintén kétkötetes munka, amelynek első kötete 1812-ben, a második egy évvel később jelent meg a pesti *Hartleben* kiadónál. Mint neve mutatja – *Der allgemeine ökonomische Sammler* – olyan „gyűjteményről” van szó, amely a gazdaszat, a gazdálkodás tárgyköréből válogatja ki a legújabb ismereteket. Mai szemmel nézve amolyan referáló folyóiratnak is tekinthető. Talajtan, kertészet, gyümölcs-termesztés, erdészet, borgazdálkodás, ló-, szarvasmarha-, juhtenyésztés, méhészet, pálinkafőzés, gazdasági épületek építészete, új „masinák” ismertetése – íme, a fő fejezetcímek. A munka érdekessége egyébként, hogy Lübeck a **Karol August Hellenthal** írói álnév mögé rejtőzve adta közre „gyűjteményét”.

Lübeck, mint ismertett munkái is jelzik, elsősorban az egyetemességre, a sokoldalúságra törekedett „ökonómiai” szerkesztett munkáival. Utolsó – már csak halála után megjelenő – gazdászati jellegű műve azonban azt bizonyítja, hogy képes volt az önálló alkotásra is. Ezt azért is kell hangsúlyoznunk, mert pl. „a Szinnyei” azt állítja, hogy Lübeck „kiadta” Hellenthal munkáját. Lübeck nem kiadója, hanem szerzője volt a Hellenthal-féle segédkönyvnek, amint ezt annak címdala is tanúsítja. Első kiadása még 1815-ben megjelent, 1822-ben már negyedszer adják ki. Volt egy ötödik kiadás is, ez jelent meg magyarul 1830-ban, **Némethy József** fordításában *Hellenthal K. A. Segítő könyve a Borosgazdák és Borkereskedők számára* cím alatt. S mivel e tanácsok szerzője végül is orvosdoktor volt, nézzük meg, mint vélekedett Lübeck orvosként a borokról:

„Az édesek (t. i. az édes borok) lágy széket csinálnak, jól táplálnak és kiváltképpen azoknak ajánlhatók, akik sovány complexiójuak és köhögősök. A savanyú borok mérséklék a test hevét, megakadályoztatják a vér felbuzdulásait és ellent állnak a rothadásnak; de szeleket, belekben való nyughatatlanságot és hasrágást okoznak. A fanyar, kemény, erős boroknak öszve húzó erejek van, erősítik a gyomrot és egyszersmind a beleket, ugyan ezért a szorulás és ingerlés által könnyen okot szolgáltatnak a tüdő nyavalyáira”.

S ezzel el is érkezünk Lübeck életútjának utolsó állomásához. A már régóta betegeskedő fizikus állapota 1814 tavaszán válságosra fordult. A két nappal halála előtt barátjának s könyvei kiadójának, a pesti Hartlebennek írt leveléből arra következtetünk, hogy valószínűleg a tuberkulózis áldozata lett. 1814 szeptemberében lemondott főorvosi hivataláról, Besztercebányára készült átköltözni, de a halál gyorsabb volt. 38 éves korában, 1814. november 14-én Ipolyságon ért véget Lübeck életútja. Valószínű, hogy Besztercebányán rokonai élhettek, hiszen az 1809-ben ott született orvos és juhtenyésztő, **Czilchert Róbert** Lübeckben nagybátyját tisztelte.⁸

Barátja, a már többször említett Rössler meleg szavakkal búcsúztatta doktorunkat a pest-budai német lap mellékletének hasábjain. „...er starb zu früh für diese Welt” – túl korán halt meg e világ számára – konstataulta. Nem nehéz elképzelni, milyen irányban, milyen területen alkotott volna tovább Lübeck, ha meggyógyul, és az Ipolyságtól lényegesen magasabb színvonalú szellemi központban, Besztercebányán élhet tovább. Rösslerrel együtt szomorúan konstatáljuk, hogy Lübeck nagy kézírata, a *Darstellung der ungarischen Landwirtschaft* (A magyarországi mezőgazdaság ismertetése) már örökre befejezetlen marad.

Ami megmaradt, a megjelent gazdasági gyűjteményes munkák, a több kiadást megért borászati „segítőkönyve”, elegendő indok arra, hogy Lübecket a századelő egyik jelentős mezőgazdász írójaként, a „*homo oeconomicus*” egyik jeles képviselőjeként tartsuk számon. Nem kevésbé jelentős a szerepe a gazdasági, illetve termé-

szettudományos sajtó úttörői közt sem. Folyóirataira is érvényesek orvoskollégája, **Schedel/Toldy Ferenc** szavai a századelő német tudományos lapjairól: „...előkészítették a magyar tudományos időszaki sajtót. T. i. megvoltak az emberek, elkészülve az elmék, működésök irányra kifejezetten nemzeti: csak a toll volt német”. Doktorunk ilyen jellegű tevékenységét elismeri az utókor is: az 1800 körüli évek német nyelvű irodalmából válogató kötet több, Lübeck lapjaiban megjelent írást adott újra közre 2000-ben.⁹ Lübeck emléke mindenképpen több tiszteletet érdemelne leghosszabb működési helyén, Ipolyságon.

JEGYZETEK

- ¹ Kiss 2010
- ² Kiss 2013
- ³ Rapaics 1940. 207
- ⁴ Kiss 1989
- ⁵ Györy 1936. 269.
- ⁶ Maximilian Stoll (1742–1787) 1772 és 74 között volt Hont vármegye főorvosa, innen került fel a bécsi katedrara
- ⁷ Stipsics Ferdinánd (1754–1820) Stoll utódeként, 1775 és 1780 között volt „fizikus” a megyében, innen került a pesti egyetemre (bővebben lásd: Palócföld orvosai 5. Gömörország 2009, 1. szám., 34–36.
- ⁸ Kiss 2009.
- ⁹ Balogh-Tarnói 2000.

IRODALOM

Balogh László – Tarnói László

2000: Literatur und Kultur im Königreich Ungarn um 1800 – Im Spiegel deutschsprachiger Prosatexte. Argumentum Kiadó, Budapest

Györy Tibor

1936: Az orvostudományi kar története. Pázmány Péter Tudományegyetem, Budapest

Kiss László

1989: Ján Karol Lubeck z Pezinka a jeho práca o vodoliečbe a klasifikácii liečivých vôd z roku 1804. Lekársky obzor 38, 467–471.

2009: A Nyitra megyei orvosegyesület rövid, de tanulságos története (1839–1842) – Czilchert Róbert (1809–1884). Orvosi Hetilap (Budapest), 150. évf., 14. sz., 663–665.

2010: A Lumniczer orvosdinasztia megalapítója: Lumnitzer István. In. Uő.: Az orvostudomány felvidéki történetéből. Magyar Tudománytörténeti Intézet, Piliscsaba, 51–53.

2013: Költő, lapszerkesztő, gazdasági és borászati szakíró és – mellesleg? – Hont vármegye főorvosa: Lübeck János Károly. In: Dr. Kiss László – Lacza Tihamér – Ozogány Ernő: Zsinórpaddás. Tudomány- és művelődéstörténeti kalandozások. Méry Ratio, 22–27.

Rapaics Raymund

1940: A magyar gyümölcs. Királyi Magyar Természettudományi Társulat, Budapest

Gaál Lajos

Nógrád természeti öröksége 7.

A kálnói lápos rétek

A mocsarak és lápos rétek rendkívüli természeti értékéről már sorozatunk 4. részében, a rózsaszállási égeres ismertetésénél szóltunk. A lápoknak többféle jelentőségük van. Megőrzik, vagyis visszatartják a vizet a természetben, amivel jelentős mértékben járulnak hozzá a klímaegyensúly megőrzéséhez és az élővilág megtartásához. Megemlítettük azt is, hogy a szocializmus éve alatt nagy területeken csapolták le a mocsarakat termőföld nyerése céljából, amivel nemcsak a természetet károsították, de hozzájárultak a víz gyors eltávozásához is. Nógrádban a legkiterjedtebb lecsapolások az Ipoly árterében történtek. Míg a folyó árterének magyarországi oldalán aránylag épen megmaradtak az eredeti mocsarak, a szlovákiai részt csaknem teljesen tönkretették. Eltűntek a holtágak, a lápos réteg, tömegével semmisültek meg az értékes vízi növények és madarak élőhelyei. A természetvédelem úgyszólván tehetetlen volt a politikai döntésekkel szemben, csak kevés esetben sikerült megvédeni a legjelentősebb mocsarakat. Ilyen a dályói és az ipolykéri mocsár, amelyekről következő számainkban szólnunk. A Kálnó (Kalinovo) melletti lápos ártéri rétek megmentésére szintén emberfeletti erőfeszítések történtek, és csak hajszálon múlt, hogy nem estek a lecsapolások áldozatául.

Természetvédők már a múlt század nyolcvanas éveinek elején felfigyeltek a kockásliliom és a szibériai nőszirmos elterjedésére Kálnó határában. Ezek a fajok az Ipoly alsó folyásának árteréről a lecsapolások következtében már akkor teljesen eltűntek. Északabbra, Berzence (Breznička) mellett már nagyrészt szintén áldozatául estek a mezőgazdasági beavatkozásoknak, a kockásliliom Poltár környéki előfordulásait pedig egyszerűen beszántották. A kálnói lelőhely viszont aránylag terjedelmes volt, életképes po-

Szibériai nőszirmos a kálnói lápos rétről • Gaál Lajos felvétele

lulációval. Kérdéses volt azonban, hogy meddig bírja az egyre erősödő lecsapolási kísérleteket és a trágyázást. A mocsári kockásliliom (*Fritillaria meleagris*) 15–30 cm magas növény, jellegzetes harang alakú, rózsaszínes-vörösesbarna, sakktablaszerűen kockás virágával. Áprilisban és májusban virágzik. Mivel kizárólag a mocsaras rétek, láperdők növénye, gyökérrendszere rendszeres vízutánpótlást igényel. Ma már sajnos ritkán találkozhatunk vele, hazai előfordulásai egyre ritkábbak. Egy 1999–2000-ben történt természetvédelmi felmérés szerint a Kálnó melletti Hrabovó kockásliliom lelőhelye a leggazdagabb Szlovákiában, környékén pedig a növény további előfordulásai is megtalálhatók. Ettől kisebbek a berzencei lelőhelyek az Ipoly mentén és a véglesi, psztrusai és zólyomszalattnai előfordulások a Szalatna-patak árterén. Némelyikük már alig képes reprodukcióra. Keleten Péder, Kistráska és Jovsza határában bukkannak elő, Nyugat-Szlovákiában pedig csak Párkány mellett ismert két kisebb előfordulás.

Hasonló a helyzet a szibériai nőszirmos (*Iris sibirica*) esetében is. Ez a 80–100 cm magasságot is elérő növény rendkívül tetszetős, kékes-lilás virága már messziről szembetűnik. Külső levélcimpái világos alapon lilás ereztűek, ami növeli a virág pompáját. Szintén a mocsaras, üde, lápos réteket kedveli, ami meghatározta szomorú sorsát, mivel gyakran esett a lecsapolások áldozatául. A Gortvapatak és az Ipoly árterének túlnyomó részéről már a hatvanas években eltűnt. Kálnó határában sem sok hiányzott hozzá...

A kálnói nedves rétek növényvilágának megmentésére már a nyolcvanas évek legelején történtek lépések. A természetvédők egyre határozottabban érveltek, mentették volna a menthető, a terület azonban mezőgazdasági hasznosítás alatt állt mint kaszáló, ami az akkori pártállamban elsőséget élvezett. Kezelője a kálnói földműves szövetkezet volt, amellyel a tárgyalások annak ellenére sem vezettek eredményre, hogy mindkét veszélyeztetett faj a védett növények listáján szerepelt. A *Besztercebányai Kerületi Műemlék- és Természetvédelmi Intézet* munkatársai nem adták fel a harcot, és 1984-ben elkészítették a terület természetvédelmi tervét. Az első terv az Ipoly jobb partján, Hrabovó faluréz alatt, Kálnó déli határában 10,5 ha területre vonatkozott, amelyen a kockásliliom a legnagyobb mennyiségben fordult elő. A terület védetté nyilvánításához a kálnói földműves szövetkezet és az akkori járási mezőgazdasági igazgatóság nem járult hozzá, ami várható volt. A védelem szükségességét azonban megértették a járási nemzeti bizottságon, amelynek tanácsa 1984 végén jóváhagyta a tervet. Ez azonban még kevés volt a sikerhez, hiszen az akkori törvények szerint védett területet csak a kultúrügyi minisztérium jelenthetett ki. Ez volt az állami természetvédelem legfelsőbb szerve. 1985-ben a természetvédők az ártér más

LÁSSÁTKOK, FELEIM!

részeről még kísérletképpen átvittek jónéhány kockásliliom tövet a leendő védett területre. Ekkor jött a hidegzuhany: a minisztérium, vagyis azok, akik a természetvédelmet irányították, nem járultak hozzá a terület törvényes védelemhez, annak ellenére, hogy az említett védett növények már pusztalétükben voltak veszélyeztetve. Ez rendkívül felelőtlen döntés volt, amivel a végleges eltűnés határára sodorták a veszélyeztetett fajokat. 1986-ban ugyanis a földműves szövetkezet egy új vízvezető csatornát mélyített ki közvetlen a védelemre javasolt terület mellett, amivel lecsökkentették a talajvíz szintjét. Mintha még ez sem lett volna elég, a területen trágyalerakatok is megjelentek, 1987-ben pedig a hótakaróra nagyobb mennyiségű trágyalevet engedtek ki. Ezek következtében jelentősen lecsökkent a kockásliliom egyedszáma, és várható volt a terület kiszáradása és kémiai összetételének megváltozása. Már a természetvédelmi terv elkészítésekor megjelent itt a pongyola pitypang (gyermekláncfű), amely nitrátok jelenlétére utal, a mocsári gólyahír pedig a talaj savanyú jellegét jelzi. A kockásliliom sem a nitrátokat, sem a túl savanyú talajt nem tűri. E kedves és szép virág napjai tehát meg voltak számlálva, ráadásul leggazdagabb előfordulási helyén. Az emberi felelőtlenység, nemtörődömség, önzés és butaság okán. Minden észérv falra hányt borsóként végezte, a természetvédelem teljesen tehetetlen maradt.

Ekkor szólt közbe a sors.

1989 rendszerváltó mozgalma egyszerre elsöpörte a minisztérium, a kálnói szövetkezet és a Járási Mezőgazdasági Igazgatóság begyepesedett kényurait, és a küzdelem kezdődhetett előlről. Felcsillantotta a reményt, hogy az egykor mindenható kommunista párt már nem szólhatott bele a természet védelmébe. A besztercei természetvédők tehát ismét hozzákezdhetek a természetvédelmi terv felújításába. A javasolt területet kiterjesztették 15,5 hektárra, és szigorítani kívánták a védelmet is, természeti rezervátum formájában. A régi-új kálnói földművesek ezt is ellenezték, és hosszantartó huzavona következett. Végül az illetékes

Besztercebányai Kerületi Hivatal megelégtelte a vég nélküli vitát, és a *Hrabovó Természeti Rezervátumot* 1997. július 30-ai hatállyal védetté nyilvánította 15,52 ha területen. A 13 éves küzdelem után az utolsó nógrádi kockásliliom lelőhely megmentésére tehát megtörtént a legnagyobb lépés. Ezt követte egy 2002-től 2006-ig tartó szakmai megfigyelés, amely kiterjedt a populáció mennyiségi és minőségi változására, életerőségére, szaporodási képességére és a talajvíz szintjének ingadozására.

Milyenek tehát a kockásliliom megmaradásának jelenlegi esélyei? A Kálnó alatt törvényesen védetté nyilvánított természeti rezervátum az Ipoly jobb partján, mintegy 400 méterre a folyótól fekszik. Ez ugyan messze van a tartós vízutánpótlástól, de nyugatról és délről a területet az 1986-ban kiásott vízvezető csatorna határolja, amely karbantartás hiánya miatt szerencsére működésképtelenné vált, és megállt benne a víz. Ennek köszönhetően magasabb a talajvíz szintje is, a csatorna partját pedig jelentős mértékben benőtték a bokrok és a fák. A víz az ártér talajába a környező lejtőkől is beszivárog, ami tartósan nedvessé teszi azt. Vízutánpótlás szempontjából tehát javult a helyzet. A kockásliliom jelenlegi egyedszáma azonban még mindig alacsony, 2–4 darab négyzetméterenként, ami nagyjából a fele az 1986–1987 évi károsítások előtti állapotnak. Az egyedek ekkor nemcsak megritkultak, hanem jelentős mértékben vissza is húzódtak (eredeti elterjedésük a kálnói ártéren feltételezhetően a 100 hektárt is elérhette). A kockásliliom egyedei jelenleg a réti ecsetpázsit (*Alopecurus pratensis*) társulásában jelennek meg, amely a vizenyős rétek jellegzetes pázsitfűje, és a talaj megfelelő nedvességét jelzi. Várható tehát – ha a területet nem éri kedvezőtlen emberi beavatkozás – hogy a kockásliliom képes lesz a természetes szaporodásra és az állomány bővülésére.

A kockásliliom megóvása azonban a rendszerváltás utáni évek feladatának csak egyik részét képezte az Ipoly árterén. Hátra maradt még a szibériai nőszirmo kedve-

A Felső-Ipoly menti táj sajátos hangulata. • Puntigán József felvétele

Az Ipoly mente a Losonci-medencében. • Gaál Lajos felvétele

zötlen állapotának a megoldása. Ez a különleges szépségű, a jégkorszakokból visszamaradt növény az Ipoly bal partján, az ártér peremén maradt meg, átellenben a kockás liliomot védő hrabovói rezervátummal. Mivel a két terület az intenzív mezőgazdasági kihasználtság miatt nem volt összeköthető, a szibériai nőszirmom védelmére önálló természetvédelmi területet kellett létrehozni. Szerencsére az ártér szélét már korábban lényegesen elhanyagolták, hagyták benőni bokrokkal és gazzal. A tervek ezért nagyobb ellenállás nélkül, a kilencvenes évek végére elkészültek, majd a Besztercebányai Kerületi Hivatal 2001. augusztus 15-i rendeletével kihirdette a „Pod štávicou” védett területet 9,7646 hektáron. Ezután elkészült a terület kezelési terve. A védett területről el kellett távolítani az ott levő gyomnövényeket és cserjéket, amelyek gátolták a szibériai nőszirmom fejlődését, és elszívták a vizet előle. A folyamatos vízutánpótlást is biztosítani kellett. A terület nyugati peremén ugyanis egy meliorációs csatorna fut végig, amelynek feladata a talajvíz elvezetése volt. Ezt kellett hatástalanítani. A kockásliliom lelőhelyéhez hasonlóan a természetvédelmi szakemberek rendszeresen figyelemmel kísérték a talajvíz magasságát, ami a szibériai nőszirmom megmaradásához is elengedhetlen követelmény. Szükséges továbbá a terület rendszeres kaszálása. Kezelését jelenleg a rimaszombati székhelyű *Cseres-hegység Tájvédelmi Körzet* szakemberei végzik.

A szakszerű kezelésnek köszönhetően a védett terület jelenleg valódi ártéri természet benyomását kelti. Füzesekkel, égeresekkel övezett ártéri rész igazi természeti oázis a megváltozott mezőgazdasági tájban. Májusban vagy júniusban érdemes meglátogatni, amikor a szibériai nőszirmom nyílik. A legszebb virágoskert pompájával örvendeztetni meg a látogatót. A nőszirmok között néhány sásfaj is felbukkan. Zöldesszürke, merev leveleivel és 130 centimétert is elérő magasságával kitűnik közülük a parti sás (*Carex riparia*). Láprétek, füzes lápok gyakori kísérője.

A kissé alacsonyabb bánsági sás (*Carex buekii*) és gyepes sás (*Carex cespitosa*) térségünkben már ritkábban fordul elő. Mindkettő a veszélyeztetett fajok közé tartozik. A gyepes sás itt éri el elterjedésének északi határát.

A terület füzese-égerese megfelelő védelmet nyújt néhány madárfaj fészkelésének is. Otthonra talált itt a tarka színekben pompázó sárgarigó (*Oriolus oriolus*) és a nyakát előszeretettel tekergető harkályféle, a nyaktekerccs (*Jynx torquilla*). A fás-cserjés élőhely és a közeli széles ártéri rét kedvez a vörös vércsének (*Falco tinnunculus*), a csatorna állóvíze pedig idecsalogatta a tőkés récét (*Anas platyrhynchos*) és a vízityúkot (*Gallinula chloropus*). Látható tehát, hogy területünk valódi természeti oázis a mezőgazdaságilag hasznosított szélesebb környéken. Ha gyönyörködni kívánunk benne, ajánlatos májusban idelátogatni, amikor a nőszirmom nyílni kezd, de az Ipoly túloldalán még a kockásliliom kései virágaival is találkozhatunk. Kálnóról a délkeleti irányba kifutó, Hrabovó településen keresztül vezető mezei úton közelíthetjük meg. A védett terület közvetlenül a mezei út jobb oldalán, a házaktól mintegy másfél kilométer távolságban található. Útközben ízletes csevécével is felfrissíthetjük magunkat. Kálnó környékén több csevéceforrás is fakad. Ennek oka, hogy az Ipoly völgyében egy északnyugat-délkelet irányú mély földszerkezeti törésvonal húzódik, amely felvezeti a mélyből feltörő széndioxidot. A felszín közelében a széndioxid belekeveredik a talajvízbe, és üdítő ásványvizet hoz létre. A természet tehát megajándékozta Kálnó környékét sok széppel, jóval. Már csak rajtunk, embereken múlik, hogyan tudunk gazdálkodni vele. A múltban ez kevésbé sikerült. Megvan azonban a remény, hogy gyermekeink és unokáink bölcsebben fognak gazdálkodni örökségükkel.

FELHASZNÁLT IRODALOM

Cvachová, Alžbeta – Zahradná, Terézia – Šuba, Ján – Altman, Juraj – Reková, Gabriela

1984: Projektová dokumentácia Chráneného náleziska Hrabovo. Návrh na ochranu podľa zákona č. 1/1955 Zb. SNR o štátnej ochrane prírody. Manuskript. Banská Bystrica

Cvachová, Alžbeta

1988: Ako s korunkovkou strakatou v pripravovanom CHN Hrabovo. Chránené územia Slovenska 11. Banská Bystrica, 62–65.

2001: Aktuálny stav v ochrane korunkovky strakatej (*Fritillaria meleagris*) na Slovensku. Chránené územia Slovenska 47. Banská Bystrica, 8–11.

Jasík, Marián

1999: Nové chránené územia v Banskobystrickom kraji III. Chránené územia Slovenska 39. Banská Bystrica, 3–4.

Jasík, Marián – Mathé, Pavol

2001: Nové chránené územia v Banskobystrickom kraji X. Chránené územia Slovenska 50. Banská Bystrica, 2–5.

B. Kovács István

„Ahogy lehet...” (Varga Imre református püspök életútjáról – röviden)*

„Testvéreim, bizony nem élünk jól mi,
Nem apáinknak tetsző életet.
De aki másképp tehetne helyünkben,
Az vesse reánk az első követ!
Minden percünk kínzó kiegyezés:
Ahogy lehet...”

(Reményik Sándor)

Varga Imre szegényparaszti család gyermekeként látta meg a napvilágot 1905-ben, Györkén, az Ósva völgyében, az akkori Abaúj-Torna vármegyében. A múlt század elején még többségében magyar lakosságú falu napjainkra gyakorlatilag elszlovákosodott.

Szülőfalujában járt iskolába, itt konfirmált, majd lelkipásztoruk, **Szobonya István** tanácsára szülei Sárospatakra költöttek, ahol 1925-ben kitüntetéssel érettségizett.

Az érettségi évében már jelen van a *Soli Deo Gloria* diákmozgalom balatonzánkai sátorlaborában.

Varga Imre 1925 és 1928 között a losonci református teológián, ezt követően pedig, **Narancsik Imrével** együtt Halléban folytatta tanulmányait. A két Imre szoros baráti kapcsolatban volt. Fennmaradt annak emléke, hogy, amikor egy alkalommal együtt szálltak fel a vonatra, megjegyezték róluk: „*ott mennek az ifjú apostolok*”. Narancsik Imrét később a szovjet hadsereg elhurcolta, s a gulagokon veszett.

Balról: Varga Imre és Narancsik Imre

Az 1929-ben, missziós lelkészként Munkácsra került Varga Imre társfőszerkesztőként jegyezte a *Baráti Szó* c. folyóiratot. Ennek első számában, a *Barázdák mélyén* c. írásában programot hirdet:

„Az új nemzedék programjában tehát benne van az is, hogy a magyar falu tehetségeit megmentse a barázdák némaságából.” Majd így folytatja: „Az ige-hirdetésben nem igen látjuk, hogy a magyar paraszt, a magyar falu égető problémái megoldást találjanak benne. Nincsen sajtónk, amelyek egyszer már magyar és igazán a népnek szóló lenne. Nincsen ma teremtő gondolat, amelyek szenvedéllyel ragadná meg a falum lelkét. Nincsen megrázó kiállítás, amelyek a gátra szólítana öntudatlan, nagy alvó tömegeket. Nincsen szociális üzenete a keresztyén nevet hordozóknak...”

Mindez egybecseng a korabeli regőscserkészlet hangjával. (Megjegyzendő itt, hogy Varga Imre – miután az 1931 szeptemberében tartott országos kongresszuson a Sarló a kommunista mozgalomhoz való csatlakozásról határozott – elhagyta a mozgalmat, s mint látni fogjuk, később az *Egyesült Magyar Párt* tagja lett.)

Ahogy a korabeli törvények ezt előírták, Varga Imre 1930-ban érettségi vizsgát tett a *Beregszászi Csehszlovák Állami Reál gimnáziumban*, majd miután sikerrel letette a 2. lelkészképesítő vizsgát, a *Szlovenszkói és Kárpátaljai Egyetemes Református Egyház* püspökei és főgondnokai

6.24.013/IIIa-1929.
1. évfolyam. 1929. szeptember és október. 1. és 2. szám.

BARÁTI SZÓ

A CSEHSZLOVÁKIAI REFORMÁTUS MAGYAR DIÁKSÁG POLITIKAI, EGYHÁZI ÉS TÁRSADALMI IRÁNYÚ, HAVONKÉNT MEGJELENŐ FOLYÓIRATA.

Főszerkesztők: Varga Imre és Narancsik Imre. Felelős szerkesztő: Tárnok Gyula.
Szerkesztőség és kiadóhivatal: Komárom, Jászórd. u. 28. Minden költsémet, megkeresést ide küldendő.

Kegyelem és békeség az olvasónak!

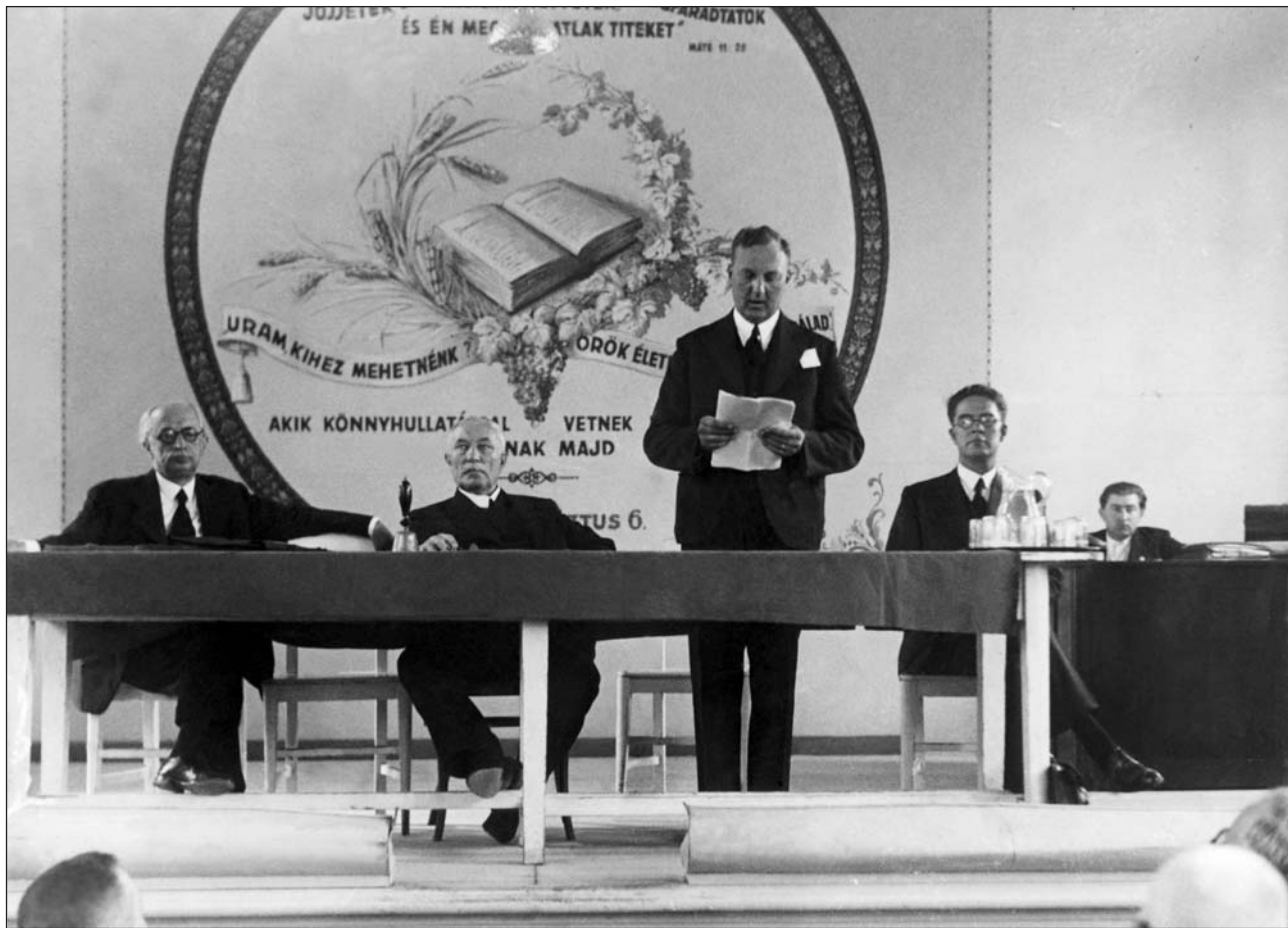
Kézdük egy felhívással: „Egymás terhére hordozzátok!”
A közös teherhordozásban baráti lelkek találta egymásra. Mind több lett a mondánivalónk. Egy Lélek szólali meg Keleten és Nyugaton. Kálvinista életünket és kisebbségi magyar sorsunkat ennek a Léleknek a vezetése szelb, reményteljesebbé tette. Meglátta velünk dicsőséges elvívásunkat a magunk összefogásban és az egész emberi közösség nagy organismusában. Ez a meglátás új feladatok elé állított bennünket egyenként és Egyházunkhoz való tartozásunkban is.
A Lélek Istentől van. Látjuk Isten akaratát és ezt az akaratot jelentjük meg egymásnak. Szavak fakadtak fel az ajkunkon. Eddig csak a sátoros ünnepek téján. — Most már havonta. Csupa „Baráti Szó”.
Hirdetjük, amit hirdetünk kell!
Hirdetjük, hogy munkánk, tervünk, akaratunk, tehát egész életünk nem gyökértelen és nem idegen.
Hirdetjük, hogy nem állunk szemben senkivel, aki őr akar. Békés munkát, Életet akarunk. Életet, amit annyian emlegetnek és annyian nem értenek, — amit annyian letagadnak és annyian kihasználják.
Hirdetjük, hogy üzenetünk van a ma és a holnap számára: az evangélium! Az evangélium világát akarjuk ráviteni mindenre, ami megmosdulást, élni akarás keres a mi világunkban.
Hirdetjük, hogy az Egyházban és az Egyháziért szólnak, amely azonban nem a köztársasági hierarkikus és ecclesiocentrikus, hanem amely élő és élettel.

adós, egyetemes, amelyben mindenki pap, tehát mindnyáunkra áll a kötelesség: „Visibilem ecclesiam observare, invisibilem credere necesse est.” (Calvin: Inst. Rel. Christ. IV. 1:7.)
Hirdetjük, hogy a kulturális és szociális kérdések, tehát a világhátré megoldása a kálvinizmusban van, amely egész emberket ad, akik a becsületnek, a munkának és az igazságnak jogéért tudnak és mernek harcolni.
Hirdetjük, hogy rendszeres munkát kell végeznünk, — nem üres kritikák gyakorlásával, de mindannak a revízió alá vételével, aminek helytelenségéről eddig meggyőződöttünk. Az új életet valószínűsítő életet kiépíteni a magunk és a jövőnk számára.
Hirdetjük, hogy öregedő és fiatalok között ellentéteket nem látunk az élvezetileg, a methodusbeli elérések pedig áthidalhatók. Vannak ideáljaink, amelyekben találkoznak apák és fiúk. Sokszor: a tékozló fiúk és a tékozló anyák.
Hirdetjük, hogy semmiféle egység-bonizásra nem vagyunk kaphatók, sőt az erők összefogását akarjuk és a már meglévő egységeknek az igazabb, a nemesebb, Isteni tartalommal való megújítását.
Féltkezett öntudatunk kihangsúlyozása nem egységbonizás, de igenis az egy világhéttel alapon egy táborba tartozók összefogása, hogy így a magunk lömörített és rendszeresen kiképzett erőnkkel aktív munkáink legyünk az emberiség nagy, organikus egészének.
Hirdetjük az államunknak, a fajúknak, a társadalmunknak szükséges új

A „Baráti Szó”-t díjazással látjuk, előfizetéstől díj nincs.
Csehszlovákia területén azonban közönségtől és háttal veszünk és nyugatunk.

A Baráti Szó című folyóirat címlapja

* A rimaszombati Református Tudományos Gyűjteményekben rendezett, azonos című kiállítás alapján.

Varga Imre előadást tart Cegléden 1939-ben. A kép bal szélén Ravasz László, püspök

(**Balogh Elemér** és **Szilassy Aladár** a dunáninneni e. k., **Bertók Béla** és **Polchy István** kárpátaljai e. k., **Péter Mihály** és **Tornallyay Zoltán** pedig a szlovenszkói tiszáninneni e. k.), valamint a lelkészképesítő bizottság előadója (**Sörös Béla**) és jegyzője (**Szőke István**) 1931-ben kiállították a lelkési oklevelét. Ettől kezdve a visszacsatolásig tanított az akadémia újszövetségi tanszékén.

Varga Imre és **Körössy Erzsébet** 1931-ben kötöttek házasságot Hernádsadányban. Az Úr 5 gyermekkel, 3 fiúval és 2 leánnyal áldotta meg őket.

Varga Imrét 1931-ben választották meg – a püspöki szolgálatot is végző **Péter Mihály** mellé – rimaszombati második lelkésznek.

Megválasztását a helyi hívők egy része ellenezte, pontosabban a másik jelöltet támogatta. Az elégedetlen hívek egy része dr. **Hudiczius István** vezetésével megalapította az úgynevezett *Magyar Szociáldemokrata Pártot*. Varga Imre megválasztásának az évében a csehszlovák hatalom feloszlatta Rimaszombati önkormányzatát, s kormánybiztosként – nem véletlenül! – dr. Hudiczius Istvánt bízta meg a város irányításával.

Mint ifj. **Rábely Miklós** fogalmaz, „Varga Imre is csak évek múlva tudta a lelkek békéjét megteremteni. Közismertté vált ékesszólása nemcsak eltévelyedett báránykáját térítette vissza, hanem a másvallású keresztények is betértek a református templomba, hogy hallhassák mélyen szántó gondolatait”.

Miután Péter Mihály nem sokkal később elhunyt, Varga Imre vette át az első lelkész feladatkörét. Olyan kiváló lelképásztorok örökségét folytatta, mint a gályarab prédikátor **Harsányi Móríc Izván**, az 1771. évi büntetést követően az újjászervezett egyház első lelképásztoraként ismert **Szentkirályszabadi Szőke Ferenc**, a Trianont követő bényultságban püspöki tisztséget és konventi lelkési elnöki tisztséget is betöltő **Pálóci Czinke István**. A gömöri egyházmegye lelkészegyesületének elnöke tisztét is betöltötte.

A lelkési szolgálatnak fontos része volt a vallásoktatás. A *Rimaszombati Magyar Református Elemi Népiskolában*, illetve a *Rimaszombati Csehszlovák Állami Magyar Reál gimnáziumban* végezte ez irányú szolgálatát. A *Baráti Szó* 4. számában *A középiskolás kérdés* című írásában így összegzi gondolatait: „A középiskolás kérdés talán még a főiskoláznál is fontosabb, mert eljövendő évtizedek intelligenciája, a kálvinista értelmiség erősödik, vagy pusztul bennük.”

A rimaszombati templom építésének 150. évfordulója alkalmából kezdeményezte és lelkészként irányította annak felújítását. Az avatás alkalmából pedig feldolgozta a templom történetét.

Varga Imre volt a kezdeményezője a *Református Összefogás* nevű belmissziói mozgalomnak, amelyet a három egyházkerületet összefogó egyetemes konvent 1936 őszén indított el. A mozgalom nevét viselő és annak tevékenységét dokumentáló, kéthetente, 6 000 példányban megie-

III. évfolyam. 1944 október 15. 10. szám.

OLAJÁG

REFORMÁTUS GYŰLEKEZETI LAP.

Megjelenik minden hónap közepén. Szerkesztőség és kiadóhely: RIMASZOMBAT, Horthy Miklós-ter 10. sz. Telefon 12. Post. csokkszám: 30.032.	Felolvasó szerkesztő: VARGA IMRE	Elfizetési díj egy évre 4— Pengő. A rimaszombati ref. egyház tagjai díj- talanul kapják.
---	-------------------------------------	--

Krisztus egyháza megmarad.

Kiszámíthatatlan értékek pusztulnak el ebben a világégésben, melyhez fogható nem ismer az emberiség történelmében. Nemzedékek hosszú sorának verőlege, az emberi értelem és érzelem megható, csodás alkotásai pusztulnak el néhány pillanat alatt. Mindenütt, amerre csak nézünk, lsten igének dobogó hangja árad elénk: a világ elcsúszott, és annak kivánsága is. I. János 2:17.

Milyen temérédek fáradságot, törődést és pénzt áldoztak azért, hogy világhírű szöveg bitorozott legyen. Mennyi kuporgata kellett művészek, hogy szöveg lakásod legyen a most az egész egyszerű értékekké válik. Ismerték a Biblia tanítását, hogy ne gyűjtsünk olyan kincseket, amelyeket a rozsdá és a moly megemész, a futvások káros és ellopják, de csak most érezzük annak kézzel fogható igazságát, amikor látunk földművelővé lett módos embereket, akik egy szál ruhában csak a pusztá életüket tudták megmennteni és mégis hálával van teji a szívük a Mindenható iránt, hogy megmentette őket.

Egyszerre világos lesz Jézus tanítása: Ne aggódni másokért, a ti életet felel, mit egyetek és mit iszotok; sem a ti testetek felel, mibe öltözködtök. A vagy nem több é élet, hogyan az eled, és a test, hogy nem az öltözék? Máté ev. 6:25.

Szálljunk magunkba testvéreim és ismerjék be, hogy ebben a szörnyű világégésben elsősorban az pusztul el, ami az örökkévalóság szempontjából értéktelen. Elpusztul a nagy vagyon, a hatalom, gazdagság. Olyan dolgok, amikhez az egyik oldalon sok dícsőség és pompa, a másikon még több nyomorúság és nélkülözés tapad.

Öcsövát lett az emberi élet is az igaz, de vajon megbecsül-e, sőt helyesebben, megbecsül-e a mai ember elégté a más ember emberiségét? Ha igaz az, hogy lsten az ember a saját képére te-

remtetie, akkor nyilvánvalóan igaz az is, hogy aki embertársát nem becsüli, az emberi életéhez való jogát el nem ismeri, az tulajdonképpen nem a teremtésényi, hanem magát a Teremtőt csúfolja meg, amit pedig büntetlenül művelni nem lehet.

Bármeddig tartson is a földünkre szakadt nagy szenvedés a tapadjon bár hozzá temérédek ártatlan vér, asszonyok és gyermekek százezreinek kimondhatatlanul sok szenvedése, ennek a szenvedésnek a végén mégis csak győzni fog a szeretet. Bármi-lyen furdán hangzik is, minden emberi indulat kimerül, önmagát emészti fel, egyedül a szeretet az, ami örökké megmarad. Megmarad azért a hit, remény, szeretet, e három; ezek között pedig legnagyobb a szeretet. I. Korinthus 13:13.

Ennek a szeretetnek megszentelt műhelye Krisztus egyháza. Eredete égéből való. A földön működik a ezért sok emberi gyarlóság is tapadhat hozzá. A földre szakadt nagy szenvedések azonban arra figyelmeztetik, hogy tagjai a bűnbánat által való megtisztuláshoz vezesse. Jó, ha vannak látható intézményei. Ezek megkönyhitik lelki munkáját addig, amíg az egy szükséges dologra tekint. Lukács ev. 10:42. Nagyon fével azonban az az ember, aki azt gondolja, hogy Krisztus egyházát ezek a költő, látható intézmények, épületek és emberi alkotások tartják fenn. Ezek sokszor elvonják a látható egyház figyelmét a láthatatlan dolgokról s ezért a látható világ pusztulásában az egyház lelki gyermekei azt a bibliai látást kapják, amit Krisztus mondott: Az ég és a föld elmúlnak, de az én beszédeim semmiképpen el nem múlnak. Lukács ev. 21:33.

Amíg az egyház semmi mást nem cselekszik, csak Krisztusról tesz bizonyosságot, létét és munkáját örökkévaló erők biztosítják.

Az olajág utolsó megjelent számának címlapja

lenő református néplapot is ő szerkesztette. A gyermekek részére készült melléklete a *Kis Összefogás* címet kapta. A lelki ébredést szolgálták a különböző egyházi szervezetek. Ezek egyike volt a *Rimaszombati Református Leány- és Asszonykör*.

Miután **Törköly József** szenátor 1936-ban elhunyt, Varga Imrére várt az a rendkívüli feladat, hogy kitöltse a magyar közéletben támadt űrt. Belépett az *Egyesült Magyar Párt* rimaszombati szervezetébe. A visszacsatlóskor ő lett a *Magyar Nemzeti Tanács* rimaszombati járási elnöke, miniszteri biztosnak nevezték ki, s ifj. Rábelly Miklós, **Makovits Jenő** és egy budapesti delegált mellett tagja volt annak a 4 tagú bizottságnak, amely a felülvizsgálatra jelentkezők minősítésére volt hivatott. Az Egyesült Magyar Párt rimaszombati szervezetének az elnökévé is megválasztották, s ebbéli minőségében ő irányította azt a gyűjtést, amellyel az **Esterházy János** által meghirdetett *Magyar Házak* mozgalmat támogatták. Esterházy a következő szavakkal mondott köszönetet: „A nemzeti áldozatkésztségnek ezért az igazán impozáns megnyilatkozásáért, a testvéri szeretetnek eme gyönyörű és példát érdemlő cselekedeteért a szlovákiai magyarság nevében is hálás köszönetemet fejezem ki Elnök Úr útján valamennyi adakozónak.”

Tagja volt szinte minden társadalmi szervezetnek, így a *Kálvin Szövetség* mellett pl. a *Rimaszombati Polgári Kör* vezetőségének is.

Varga Imre szívesen fogadott vendég volt nem csupán Szlovénzskón, hanem az egyetemes magyar református egyház különböző tanácskozásain, konferenciáin és egyéb fórumain, előadóként, illetve szerzőként is. A cseh-

szlovákiai magyar reformátusság címen, két részletben komoly tanulmányt közölt az *Igazság és Élet* c. folyóiratban (1938).

Az *Országos Református Lelkészegyesület* 1939-ben tartott ceglédi konferenciáján, ahol **Ravasz László** püspök is jelen volt, *Húsz év tanulságai a Felvidék magyar reformátusainak visszatérése alkalmából* címen tartott előadást. Ebben megállapította, hogy „a református paróchiák az elmúlt szomorú húsz esztendő alatt a Felvidéken nemzeti életünk legfontosabb végvárai közé tartoztak.”

Hivatali elődjének, Pálóczi Czinke Istvánnak 1942-ben bekövetkezett halálakor Varga Imre nagyhatású búcsúbeszédében egyebek közt ezt mondta:

„...igénytelen szavakkal teszünk bizonyosságot arról, hogy a gömői magyarság kemény, hajlíthatatlan gerincességét sok tekintetben Czinke Istvánnak köszönheti, aki az 1918-19-es szörnyű megpróbáltatások idején megalkuvást és félelmet nem ismerő bátorsággal lett sok ezer és ezer csüggedt magyar lélek ihletője, kételkedők és ingadozók felrázója.

19 gömői gályarab nevét örökíti meg a rimaszombati templomban az az emléktábla, amellyel szemben Czinke István igehirdetői szolgálatát végezte.

És ha ez a szolgálat nem hajolt meg az emberi hatalom, vagy erőszak előtt, okát elsősorban abban kell látnunk, hogy benne a gályarabok halálra is kész hűsége lobogott. Országosan is ismert és elismert lelkipásztori munkájával teljesen az egyházhhoz tudta kapcsolni azt a magyar értelmiségi réteget, amely különben országos viszonylatban távol állott az egyházi, a gyülekezeti élettől. A lelkipásztori munkának tiszteletet és megbecsülést szerzett s áldjuk nevét, akik abban az aratásban munkálkodhattunk, amelynek ő volt a magvetője.”

Zsemlye Lajos hetényi lelkész 1942-ben egy felhívást tett közzé. Ennek értelmében az egykori losonci teológia volt előadó és diákjai fedezhetnék a Budapesten tervezett *Darányi Kálmán Diákházban* egy diákszoba építési költségeit. A **Sörös Béla** nevét viselő szoba „az egykori, kisebbségi sorsot viselt részek fia” részére biztosított volna átmeneti otthont, így állítva emléket annak az embernek, aki a volt Csehszlovákia egyetlen magyar főiskoláját megszervezte, s ezzel a kisebbségben élő reformátusság számára a lelkipásztori képzést lehetővé tette.

Az ehhez szükséges 5 000 pengő összegyűjtésére Varga Imrét kérte fel, aki vállalta is a szervezőmunkát, s egyben 200 pengőt ajánlott fel erre a célra. Amint Narancsik Imréné írta ezzel kapcsolatban, „ez csak tört része annak, amit a megboldogult pl. Halléba küldött nekünk”.

Az ő kezdeményezésére jelent meg 1942-ben a rimaszombati gyülekezet és a gömői egyházmege kiadásában az *Olajág* c. folyóirat. Benne nem csupán az egyház életéről olvashatunk. Számos alkalommal foglalkozott a lap hasábjain az egyház múltjával is.

Az Úr elhívott szolgálójához méltóan, Varga Imre a vészterhes időkben kiállt üldözött embertársai mellett. Erről

az érintettek tanúbizonyságot tettek, a zsidó hitközség egykori elnöke éppúgy, mint az az elfogott partizán, akit az ő közbejárása mentett meg a biztos haláltól, vagy baloldali politikusok egyaránt. Társadalmi súlyát és megbecsülését jelzi, hogy miután a szovjetek elfoglalták Rimaszombatot, a polgármesteri teendők ellátásával őt bízták meg. Polgármesteri szolgálatát a közigazgatásnak a csehszlovák hatalom általi átvételéig látta el.

A 2. világháborút követően a magyarságot megfosztották állampolgárságától. Nyelvét betiltották, vagyonát elkobozták, majd ki- és áttelepítették...

A szlovákiai reformátusság irányítását az a szlovákokból álló Szervezőbizottság (*Organizačný výbor*) kezdte irányítani, amely az 1938-as visszacsatolás után szlovák területen maradt 25 egyházközség ügyeinek az intézésére alakult. Az állami hatóságok támogatását élvezve, szabályrendeleteket adott ki, melyekkel a magyarellenes intézkedéseknek (az „anyaországi” lelkészek kitoloncolása, a szlovák nyelvű istentiszteletek erőszakolása magyar gyülekezetekben, a reszlovakizáció, a lakosságcsere stb.) a református egyházba való begyűréséhez jelentősen hozzájárult.

Varga Imrét is, sok más magyarral együtt – ítélet nélkül – munkatáborba deportálták. Tiszolcon követ törtek. Többek közbenjárására végül hazaengedték. A csehszlovák népbíróság, az elmondottakra tekintettel 1946. június 13-án nyilvános dorgálásban részesítette. Az ítélet akár felmentésként is értékelhető.

A református egyházat közösségileg a szlovák nemzet ellenségévé nyilvánították. Az elkobzás ugyan az egyház javaira elvileg nem vonatkozott, ám Varga Imre szolgálati helyén, Rimaszombatban és a *Gömöri Református Egyházmegyében* mégis végrehajtották. A *Szlovák Nemzeti Tanács* 104/1945-ös számú rendeletére hivatkozva számos

gyülekezet vagyonát (köztük 1 templomot, 4 lelkészlakot, 6 iskolát, 2 tanítólakást, 555 ha termőföldet és 31 ha erdőt) sajtótított ki az állam ezen jogszabályok alapján. (Ezeken kívül a komáromi árvaház jutott erre a sorsra.)

Csicseri szolgatársa, **Gál István** 1947. január 29-én kelt levelében ezt írja neki: *„Lélekben sokat voltam Veled és nehéz harcaimban mindig arra gondoltam, hogy ha kevesen is, de mégis többen megalkuvás nélkül megyünk azon az úton, amelyen ma nekünk, Isten akaratából járni kell. Hallottam a Te megpróbáltatásaidról, egyházad sok-sok bajairól, vagyonotok elvételéről. Mindezek azért történnek velünk, hogy alkalmasabb eszközei legyünk a mi Urunknak. Tudom azt is, hogy a gömöri egyházmegye egészen elzárkózik a mi egyházi felsőbb hatóságunk előtt. Az idő titeket fog igazolni, amint a hivatalos egyházi megnyilatkozások elárulják.”*

Varga Imre közbenjárásának köszönhető számos magyar polgárcsalád csehszlovák hatalom által tervezett kitelepítésének, illetve deportálásának a megakadályozása is. Az ő érdeme a **Ferenczy István** letört fejének a megmentése is, amelyet – miután őt Magyarországra szándékozták áttelepíteni – az előre küldött csomagjai közt helyezett el.

A kommunista hatalomátvétel (1948. február) után konszolidálódni látszott az egyház helyzete, a Szervezőbizottság is fokozatosan teret veszített, 1949 tavaszán megalakult a lelkészegyesület, a magyar nemzetiségű lelkészek is kaptak állami fizetést.

1950-ben a régi egyházmegyei szervezeti rendszerben megtartották a választásokat az alkotmányozó Zsinatba, amely megkezdte az egyházalkotmány kidolgozását. A hat tagú elnökségben Varga Imre az egyik zsinati alelnöki tisztséget töltötte be. 1951 augusztusában a pozsonyi zsinati ülés elfogadta az egyház keretalkotmányát, majd ennek végrehajtásaként 1953. szeptember 29-én, 2 nappal 48. születésnapja előtt a pozsonyi zsinati ülésen püspökké választotta Varga Imrét. Mint írták róla, *„csontropogtató időben, mikor legény kellett a gátra, akkor volt egyházának püspöke, ami egyúttal a felvidéki magyarság vezérségét is jelentette”*.

Az első szolga ezekben a nehéz időkben elsősorban a csehtestvér egyház támogatására számíthatott. A cseh protestánsok jól emlékeztek arra az önzetlen, sokoldalú segítségre, amelyet a 17–18. században nyújtottak eleiknek a magyar reformátusok. Ekkor jött el az ideje a viszonzásnak. **Josef L. Hromádka** dékán biztosította a szlovákiai református teológusok képzését a prágai *Károly Egyetem Teológiai Fakultásán*, ahol Varga Imre püspököt díszdoktorrá is megválasztották. Nekik volt döntő szerepük abban is, hogy Varga Imre 1954-ben bekapcsolódhatott a világprotestantizmus mozgalmába. 1959-ben a *Református Világszövetség* alelnökévé választották. Tisztségét két cikluson át töltötte be, majd haláláig annak *Végrehajtó Bizottságának* és a *Keresztény Egyházak Európai Konferenciája Végrehajtó Bizottságának*, valamint a *Keresztény Békekonferencia Folytatólagos Bizottságának* a tagja volt. Említett tisztségeiből adódóan sokfelé megfordult a világban.

Varga Imre portréja (1956)

LÁSSÁTOK, FELEIM!

Végezte szolgálatát, a Reményik-mottó jegyében: „*ahogy lehet*”.

Eszményképe **Bethlen Gábor** volt, aki „*egy háborúban lepusztult országot békés építkezésre kormányzott és felvirágoztatott, s akinek 16 éve alatt, két világhatalom árnyékában idegen katonaság nem taposta országát. A feladat sokban hasonlított a Bethlen Gáboréra. Azért igyekezett ő is minél több ügyet minél jobban a kezében tartani. Élete utolsó évére esett Bethlen Gábor születésének 400. évfordulója, és ő a novemberi zsinatra Bethlenről készített előadást. Visszaemlékezve, ezt bizonyos testamentumnak érzem.*” – írja édesapjáról **Géza** fia.

Ezt erősíti meg **Boross Zoltán** is a **Nagyidai Ernő**-nek írt, 1980. december 19-én keltezett levelében. „*Felédhetetlen az Imrével 1980. november hó 3-án hármásban együtt eltöltött délelőtt. Három ember, egy nagy nemzedék, a Sarló - népek barátságának és a szocializmus megtántoríthatatlan követőinek - utolsó nagy találkozója. Imre egy nemzettestet képviselt a magyar vallás, a református egyház keretei között, bethlengábori okossággal. Megtartotta az egyházát, szimbiózisba hozta a szlovák néppel és az egyház életében úrrá lett a népképviselőt a múlt urak által maguknak vindikált egyházi uriszek helyett. Mikor ezt a nagy Embert - nevét és jelzőjét nagybetűvel kell írni - 1950-ben (helyesen: 1953-ban - b.k.i) a csehszlovákiai magyar kálvinisták püspökévé választották az állam-*

Igehirdetés Magyarbödön

apparátus placetje alapján, édesapám még tiszteletbeli zsinati elnök volt, ott emelte poharát Rimaszombatban Varga Imre hosszú és eredményes életútjára. [...] Bethlengábori alkalmazkodást javalltam akkor neki, én, a kitelepített gömörmegyei magyar kálvinista, a gömöri református egyházi közösség utolsó világi bírója, majd ügyésze. Imre érdemeit egyedül én tudom. Dr. Varga Imre református lelkész Rimaszombatban - közreműködésemmel együtt - rejtegette a Magyar Szociáldemokrata Párt elkobzásra rendelt irattárát a nácik bevonulása után, 1944. március 19-ét követően. Az iratokat a rimaszombati református templom szószeke alá helyeztük el. A felelősség terhe óriási volt. Varga Imre dr. volt, aki a rimaszombati zsidók elhurcolása ellen felszólalt a rimaszombati megyeházán 1944 tragikus nyarán. Ő volt, aki az 1938-as eseményekkor meggátolta Demeter Bálint és társainak elhurcoltatását. Varga Imre volt az, aki nálam eredményesen interveniált rimaszombati kálvinista magyarok kitelepítésének meggátolása érdekében. Megbeszélésünk alapján különböző egyéni akciók - orvosi közbelépés stb. - útján sikerült sok embert megmentenünk az áttelepítés elől. Kevés ember volt Csehszlovákiában, aki testestől, lelkestől, az aprólékosságig ismerte a Baráti Szó egykori főszerkesztőjét, szocialista hitünk törhetetlen vallóját. Mindezt azért írom le, hogy papíron maradjon, mert a koporsó felett ezek a megemlékezések nem hangzottak el, de ezek szebben beszélnek minden bibliai klapancia helyett. Micsoda remeklése a Sorsnak s az Úrnak, a Rendelésnek, hogy egy adott pillanatban a Perazim hegyén tényleg felkel az Úr. Ez történt akkor, mikor valami súgta nekem és Neked, hogy látnunk kell egymást, és súgta Imrének, hogy jönnie kell és szólnia kell: Emberségről, Szociális hitéről, Magyarságáról és életvállalású reformátusságáról. Ezt a beszélgetést ne feledjük. Történelmi búcsú volt...”

Varga Imre püspök 1980. december 10-én hunyt el Kassán.

Az USA-beli **Kálvin János Magyar Egyházkerület** püspöke (egyébként unokaöccse), **Vitéz Ferenc** e szavakkal búcsúzott: „*Történelmi idők népét és egyházát porlasztó viharában állott a bástyán, rendületlenül bízva Krisztusában, a boldogabb jövőendő reménységével. Mindhalálig hűséges szolgálatáért adja meg neki az Úr az Élet Koronáját!*”

Irodalmi barangolás a szülőföldön

Curriculum vitae

1948. március 10-én születtem Szögligeten teljesen véletlenül, úgy értem, teljesen véletlen volt, hogy éppen Szögligeten születtem. Azt hiszem, nem túlzok, amikor azt mondom, ha választhattam volna, hogy hova születsek, akkor is ide születtem volna. Anteusi alkat, vagy inkább macska természetű ember vagyok.

Születésem dátuma körül némi zavar támadt, mert az anyakönyvbe, Isten tudja, miért, március 11-ét írták – persze, az is szép rügyfakasztó tavaszi nap –, de édesanyám határozottan emlékszik, hogy egy napon születtem Üveges Pirivel, az utcabeli kislánnyal, aki március 10-én született, ebből tehát, ha nem is egyenesen, de némi kacskaringóval az következik, hogy én is akkor születtem, más választásom nem lévén. Egy nap ide vagy oda, secko jedno, több mint ötven év múltán. És Piri máig sem tudja, hogy valaha nem csupán születésem idejét határozta meg.

Gyerekkoromban nagyon sajnáltam, hogy nem március 15-én születtem, olyan jó lett volna centenáriumi gyereknek lenni, Petőfiékkel egy húron pendülni.

A sors ironiája talán, hogy Hajnalka lányom március 21-én, Kun Béláék kedves napján született. Persze március 21. is szép nap, pláne, ha akkor születik az ember első gyermeke, szép virágszál.

Tehát 1948., nem egészen három évvel vagyunk a második háború után, nagy a szegénység, amit a vadul sarjadó reménység ellensúlyoz némiképp. Elevenek a sebek, majd minden családnak van halottja, sebesültje. Asszonyok várják haza férjüket, lányok a szívük választottját, sokan hiába.

Szoba-konyhás kis házban láttam meg a napvilágot, a Kossuth utcában, amely az alvégtől a felvégig szaladt, néha tett egy kis kanyart, hagyta, hogy a tehenek leszarják, de arra is adott módot, hogy vasárnap a lányok kart karba öltve végigsétáljanak rajta ünneplőbe öltözve, az öregeket nosztalgijára, az ifjakat másra inspirálva.

A konyha, amit mi pitarnak nevezünk, szabadkémenes volt, a tűzhely füstje közvetlenül a kémény kürtőjén át távozott, télen ott füstöltük a szalonnát meg a sódort. Mert disznót még a legszegényesebb időben is vágunk. Rákosi pajtás idejében a mi zsírunkon is hizlaltuk a szocializmusnak nevezett Molochot.

Szüleimnek mindene odaveszett a háborúban. Apám Biharkeresztesen szolgált csendőrként, onnét vezényelték a frontra. Édesanyám a bátyámmal viselősen egyedül maradt, elindult hát haza Szögligetre, a szüleihez. Útközben egy hajdú-bihari kis faluban szülte meg bátyámat, jóakarátú emberek segítségével. Apám Franciaországban volt amerikai fogságban, ahol elmondása szerint jobb dolga volt, mint idehaza szabadon. Bár a szabadságot csak sokára élhette meg. A határt Szentgotthárdnál átlépve azonnal letartóztatták: mint a régi rendszer embere, börtön, internálótábor várta. Többször volt szökésben, hónapokon keresztül bujkált szülőfalujában, pincékben, padlásokon,

szőlőhegyi kunyhókban. Kétéves korában pillantotta meg először a bátyámat. Az új rendszer megerősödésével – ami voltaképpen a diktatúra megkeményítését jelentette – részesült amnesztiában, de azért árgus szemek kísérték figyelemmel minden lépését még később is.

Szegényparaszti családba született, távolabbi ősei zselérek voltak. Nagypapa, apja kőműves volt, amit a földművelés mellett műveltek. Apja az első világháborúban szerzett betegségben fiatalon meghalt, négy árva, özvegyet hagyva maga után. Nagyanyám egyedül nevelte négy fiát, akik közül a legkisebb tizenhét éves korában meghalt, ma már könnyen gyógyítható betegségben. Apám a szegénység elől menekülve állt be csendőrné, mert noha jó eszű gyerek volt, nem volt lehetőség a taníttatására. Apja mellett kitanulta a kőműves mesterséget, majd jóval később, negyvenvalahány évesen tette le a szakmunkás vizsgát, amikor már a Műemlékvédelmi Felügyelőség dolgozója volt. Előtte alkalmi munkával, favágóként kereste meg öttagú családja kenyerét.

Édesanyám jómódú családba született, kései gyermekként. Születésekor két bátyja már kijárta az iskolát. Nagypapám az első háború kitörése után nem sokkal orosz hadifogságba esett, és csak hét év múltán, 1921-ben került haza csontig lesóványodva. A szibériai napok lerágták róla a húst. Hősi halottként volt nyilvántartva, hozzátartozói jelképesen el is temették, úgyhogy ő látta a saját sírját.

A családi legendárium szerint anyai ági őseink elszegényedett lengyel nemesek voltak, akik IV. Béla hívó szavára érkeztek ide, és vettek részt Szádvár építésében. Valamikor a XIII. század közepén. Erre egyébiránt semmilyen írásos bizonyíték nincsen. Sokkal valószínűbb, hogy őseink a Szádvár tövébe települtek, és az 1710 körül pestis következtében kipusztult kis falu, Derenk lakossága helyére a Kárpátokból áttelepedett lengyelek voltak. Derenk lakosságának zöme még a háború előtt is lengyel volt. Derenkről kerültek az én eleim a szomszédos kis faluba, Szögligetre, ahol aztán a falu legmódosabb gazdái közé küzdöttek fel magukat, és végül teljesen elmagyarosodtak. Szülei édesanyámat nem is akarták férjhez adni az ágrólszakadt fiatalemberhez, apámhoz, csak miután szökéssel fenyegette meg őket. Ezt a szégyent a szülők már nem bírták volna elviselni, jóra való vejüket viszont hamar megszerették.

Szögliget területén már éltek emberek a honfoglalás idején a környékbeli ásatások leletei szerint. Vonzó lehetett őseink számára a Ménes-patak zöldellő völgye, a völgyet karéjzó hegyek gazdag állatvilága.

Gyerekkoromban még működtek mészégető és szénégető boksák, sokan éltek rabsicolásból és a határ közelsége miatt csempészetből. A munkaképes férfiak nagy része az ötvenes évek közepétől a Szuha-völgyi szénbányákban kereste meg a család kenyerét, mert a silány minőségű földek nem biztosították a megélhetést, a bányászkodás mellett túrták a földet.

A bányákat bezárták, a földművelés nem kifizetődő, csaknem az egész határ parlagon hever. Három emberből kettő munkanélküli, a falu lakossága rohamosan csökken. Sok ház, amelyből az öregek kihaltak, üresen marad. Legtöbbjét potom áron városi emberek veszik meg hétvégi háznak. Amikor a hatvanas évek elején eljöttem, még ezerkétszáz lélek lakta, most, ahogy hallom, alig több ötszáznál. Nemrégiben az iskola is bezárt. Jelenleg alapítványi iskola működik a meglévő fiatal épületben.

Bátyám négyéves volt, amikor megszülettem, én pedig hat, amikor húgunk született. A bátyám rám, én a húgomra vigyáztam, amikor már nagyobbacska voltam, és a szüleim a mezőn dolgoztak. Mert a faluban akkor nem volt óvoda. Szüleink, nagyszüleink idejében volt, az öregek a tanácsházát óvodaként emlegették, mert valamikor az volt az óvoda épülete.

Hamar a könyvek bővületébe kerültem, verselni is igen korán kezdtem, amit egy rövid időszakról eltekintve sohasem hagytam abba. Valójában mindig is költőnek készültem. Minden iránt fogékony, érdeklődő gyerek voltam, jó tanuló, kis könyvmoly. Nem volt hát kérdéses, hogy továbbtanuljak. A kérdés csupán az volt, hogy milyen iskolában. Verselgető, rajzolgató gyerek lévén inkább gimnáziumban lett volna helyem, de édesapám jobbnak látta, ha technikumba megyek. Technikusként könnyebben tudok elhelyezkedni. Aztán jól tudta azt is, hogy egy volt csendőr csemetéjének nem olyan nagyok a lehetőségei. Kohó- és Öntőipari Technikumba mentem Diósgyőrbe.

Miskolc titokzatos, rejtélyes város volt számomra, nagy élményeim voltak korábbi utazásaink a városba. Édesanyám bátyjáiék itt laktak, több napot is töltöttem náluk. Ennek ellenére nehezen szoktam meg, hazavágytam a szögligeti mezőkre, erdőkbe, ahol egykor boldogan éltem együtt a növényekkel és állatokkal, ahol enyém volt a világ. Mint a szűk ruha, úgy szorított a város. Sokszor időztem a pályaudvaron, bámultam az érkező és kihúzó szerelvényeket, beszipantottam a gőzmozdonyok keserű füstjét, ami kisgyerekkoromra emlékeztetett, a régi utazásokra.

Az iskola sem egészen az volt, amiről valaha álmodoztam, nem szerettem a sőtlan szakmai tantárgyakat, de azért iparkodtam, nem akartam szégyent hozni szüleimre. Elsőben még osztályelső voltam, de aztán kipukkadtam, mint a defektes autógumi. A sport és a lányok jobban érdekeltek, mint a tanulás. Egyre több időt töltöttem az iskolán kívül. A tornatanárom olimpiai bajnokot szeretett volna nevelni belőlem, de a sportot is legyőzte a bődületes erejű szerelem. De a vers megvolt még örökös vigaszként, kárpótlásul.

A kollégiumból két ízben is eltávolítottak dohányzás és rossz magaviselet miatt (engedély nélkül távoztam, stb.). Volt vaj a fejemen elég. Negyedikben csaknem az iskolából is kidobtak egy rosszul sikerült diákcsíny miatt, amelynek elszenvedője voltam inkább, mint főszereplője. Mindenesetre botránnyós lett belőlem, foglalkozott velem a helyi sajtó és a rendőrség. Néhány kedves tanáromnak köszönhetem, hogy leérettségizhettem. Ezek után persze

nem mehettem egyetemre, pedig minden vágyam az volt. Érettségi után nem sokkal bevittek katonának, aligha túlzok, ha azt mondom, én voltam a Magyar Néphadsereg legszerencsétlenebb, igazi kétbalkezes katonája. A két év alatt mindössze három alkalommal kaptam szabadságot, mivel folyamatosan büntetés alatt álltam. A Dunántúlon, Újdörögdpusztán voltam vegyvédelmis, közel Nagy László szülőfalujához, Felsőiszkához.

Megszületett viszont néhány vers, kincstári pecséttel ellátott kockás füzetbe írtam őket, amelyekkel bizonyos népszerűsége tettem szert. Naposként, állva olvastam Tolsztoj monumentális regényét, a Háború és békét.

A katonaságtól sem javasolták egyetemi felvételemet, sőt a KISZ-be sem vettek föl, ahová nem minden hátsó szándék nélkül jelentkeztem. Politikailag megbízhatatlannak minősültem.

Leszerelés után visszamentem korábbi munkahelyemre, a Kohászati Gyárépítő Vállalathoz. Itt dolgoztam különböző beosztásokban huszonhárom évig. Ekkor agyembólia következtében féloldali bénult lettem, rokkantsági nyugdíjba helyeztek.

Még gyerekkoromban jelent meg az első versem a Szabad Földben, Bajor Nagy Ernő bácsi jóvoltából a gyerekvatban. A madárijesztő dala volt az első vers, amiért pénzt kaptam, egyúttal ez volt életem első keresménye. Húsz éves koromtól publikálok rendszeresen. Először a Diósgyőri Munkásban jelentek meg a verseim, majd az Észak-Magyarországban, Népszavában, Népszabadságban és az irodalmi folyóiratokban. Első verseskötetem Arcok holdudvara címmel jelent meg 1978-ban a Magvetőnél, ezt követte 1980-ban a Móránál Se füle se farka. c. gyerekkötetem. Májig tizenhét könyvem látott napvilágot – versek, mesék, gyermekversek –, legutóbb az Első életem c. verseskönyv, mely igen kedvező fogadtatásra talált. Szívesen foglalkozom fiatalokkal, néhány éve az Új Holnap Stúdiót vezetem, ahol fiatal irodalmárok bontogatják szárnyaikat.

1973-ban megnősültem, azóta együtt élek feleségemmel, ami manapság szinte szégyellnivaló dolognak számít. A több mint harminc éves együttlétet azt látszik bizonyítani, hogy anno jól választottam, vagy pedig azt, hogy milyen birkatürelmű ember vagyok. Ez biztosan társamra is vonatkozik, aki két gyermeket, egy leányt és egy fiút szült nekem, ők pedig öt unokával ajándékoztak meg minket. Ők a legfontosabbak a világon, a legnagyobb boldogság, halhatatlanságom letéteményesei.

Miskolc, 2007. február 16.

Fecske Csaba

Tornai táj. Előtérben Torna vára • Jozef Peniaško felvétele

Szögliget • Jozef Peniaško felvétele

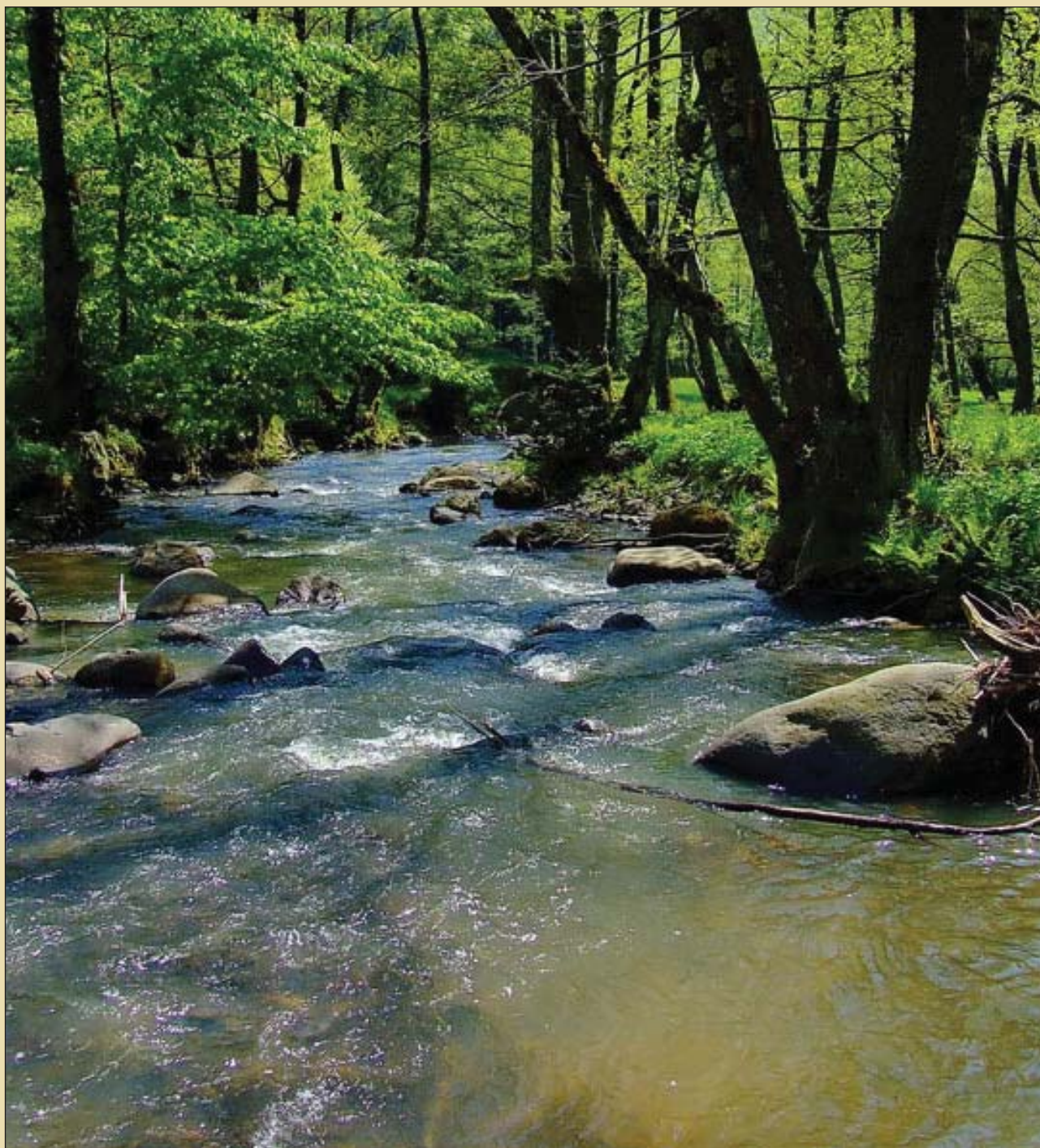
FUTÁRSZALON

Út a karszton • Jozef Peniaško felvétele

A Bódva • Jozef Peniaško felvétele

Ménes patak • Bubenkó Gábor felvétele

A Ménes-patak

Rekettyék közt fut a Ménes,
kőbe botlik, nagyot csobban.
Melege van már a Napnak:
megmártózik a habokban.

Kertek alatt úgy sötétlik
mintha gyötrő gondja volna,
pedig könnyű fecskeszárny és
fürgé pisztráng csiklandozza.

Valahonnét a hegyekből
érkezik az öreg este,
megfürödne, de röstelli,
hogy izzadt ingét levesse.

Feljön a Hold, vízbe perdül,
úgy csillog, mint arany érme,
egy öreg fűz kap utána,
de a szellő út kezére.

Torna – templombelső • Jozef Peniaško felvétele

Torna – zárókő • Jozef Peniaško felvétele

Torna – ülőfülkék • Jozef Peniaško felvétele

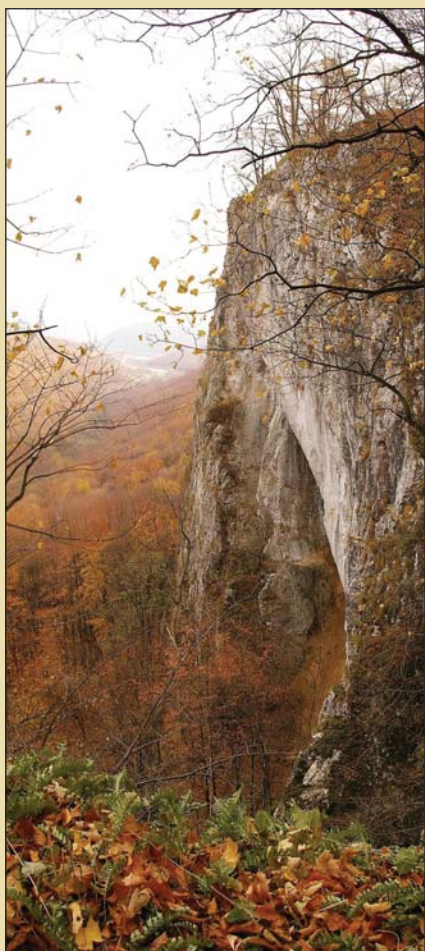
Tornaszentandrás • Jozef Peniaško felvétele

Tornaszentandrás • Jozef Peniaško felvétele

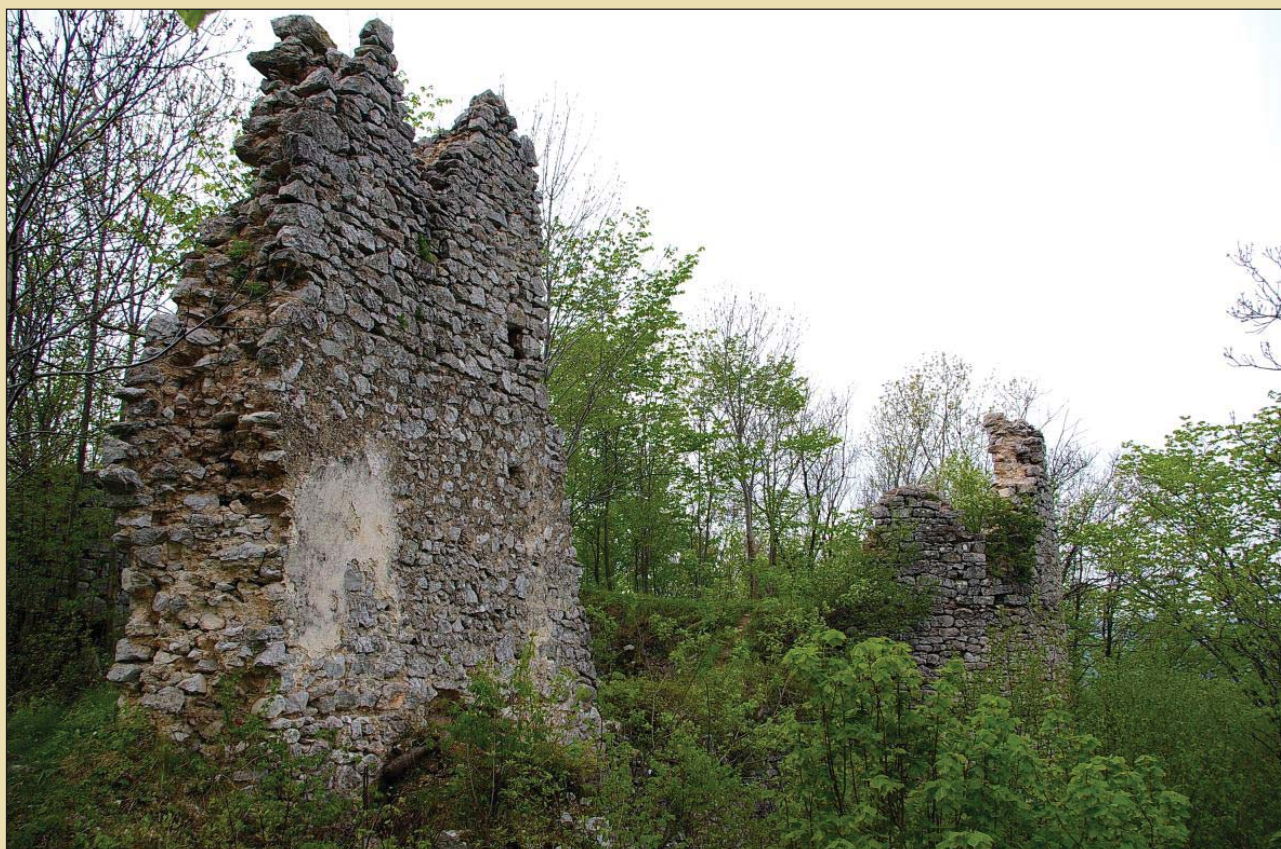
A körtvélyesi határban lévő Szent Anna kápolna • Jozef Peniaško felvétele

Sólyomkő • Jozef Peniaško felvétele

Szádélő • Jozef Peniaško felvétele

Szádvári romok • Jozef Peniaško felvétele

Szülőfalum

Ménes-patak, kacskaringós,
de tiszta a víz, amit hoz.
Csónakáztam rajta bőszen
a dagasztó tekenőben.

Pallója és hídja számos,
bár Szögliget nem nagy város.
Nem is város, csak kis falu,
utcáin por meg lúdtalu.

Lúdtalu, por, s tehénlepény –
Erre is telik, nem szegény
jöttment falu vón' ez kérem,
emlékben adta ki bérem.

Itt voltam én libapásztor,
és vízfordó aratáskor.
Őriztem a tehenüket,
ha hétköznapi volt, ha ünnep.

Rákásztam, pisztrángot fogtam,
fészket lesni fára kúsztam.
Iskola? Volt az is sajna,
nem tudtam kifogni rajta.

Beteg cipőmet a tisztelt
nagy tudású Andris suszter
gyógyította árral, szeggel,
viseltem, míg újra nem telt.

Hol van már a delet hozó
Péter bá' a harangozó?
Berekedt a torony, néma,
szomorúan sóhajt néha.

Jancsi, a vak harmonikás
sírlakó lett, mint annyi más,
de az énekét még hallom
esténként a patakparton.

Mesemondó Samu bátyám
hortyog egy nagy csillag árnyán.
Majd fölébred, majd mesél még,
fönn mi bolondságok érték.

Púpos Pesta árnyalak lett,
bárány legel sírja mellett,
fűszálként jön a világra,
hogy akárki meg ne lássa.

Závoz, Szád-hegy, Poklanalja,
szívem őket meg ne csalja,
időtlen a kakukk szava,
bárhová már, én csak haza.

Kukoricafosztás

Ó régmúlt, hűvös őszi esték.
Az úton nyikorgó szekerek,
kukoricával megrakottan,
s én gyerek vagyok még, kisgyerek.

Fönn ülök a szekér tetején,
A köves út zötyköl, ráz nagyon,
míg a szemerkélő homályban
a Hold suhogását hallgatom.

Fáradtan ballag a két tehén,
eltűnődnek, mint én is olykor,
de hallgatag apám kezében
tétlenül csüng a vézna ostor.

Vecsernyére harangoznak épp,
mikor befordulunk a kapun.
Pitvarba hordjuk a tengerit,
anyámtól meleg vacsorát kapunk.

Átjönnek a szomszédok, komák,
vígan foly a mese, a beszéd,
de nemcsak a száját járhatja
mindenki, de fürgén a kezét.

Gyúlik a csuhé, abba fekszem,
bajuszt is ragasztok, jókorát,
felbosszantván véle – bajsza van –
unokanővérem férjurát.

Viaszként cseppen az idő,
el-elbóbiskol az éjszaka,
ellobban az utolsó szó is
lassan, ki-ki elindul haza.

Szüleim

Virágcsokor

Fodros ingedet
arany veselke,
patakra hajló
tavasz viselte.

*

Sugaras virág,
sárga peremizs,
tölgyerdők alján
nyáron kivirít.
Viríts sokáig,
te szép peremizs!

*

Kacuros estike,
a holdfény festi be,
az erdők mélyin a
csönd is éjlila.
Készülj estike,
készülj a bálba,
tücskös éjszakába!

*

Tavasztól ősziig
falrepedésben,
sziklás hegy hátán
megél a szerény
kőfali pintyő,
s fodorkapáfrány.

*

A nádpillájú tó
iriszén sulyom lebeg,
álmosan úsznak
tenyéryni zöld levelek.

A szögligeti temető

elnézem a dombon a régi temetőt
tekintetem bukdácsol a horpadt sírokon
itt nyugszik négy nagyszülém sok jó rokon
nem egy vonásuk enyém s bár porrá lettek ők
most egymásután megjelennek homlokom
belső vetítévásznán a múlt e nagyranőtt
árnyalakjai bizonytalanul elmosódva
mintha létük bennem folytatódna

levegő után kapkodok zihálva
hideg kéz markolássza szívemet
minden a halálé ami megszületett
kusza jel ha marad utána
elgondolom az időt ha már nem leszek
s csontjaimról a húst féreg zabálja
prédái vagyunk a bélpoklos Molochnak

alig születtem meg máris halott vagy
kinek hiányzom majd gyermekeimnek
fog-e majd rám gondolni fiam és lányom
meddig él bennük hangom arcvonásom
ha már gyökerek nedveként keringek
az áttörhetetlen örökkévaló sötétben
meglátszik-e majd a világon hogy éltem
vagy velem végképp mindenem elveszett
semmi sem vagyok ha már nem leszek

nem a test mulandósága fáj
bár az is az élőnek hogyne fájna
de a lélek végső és teljes halála
mikor minden kötelék mint pókfonál
szakad szét s az élő többé nem találja
nyomunkat noha azon a helyen áll
ahol egykor ingatag lábbal mi mind
s ahol szétszóródtak gazdátlan csontjaink

A suszteráj

A suszteráj a Viszlai-házban volt, ahol gyerekkoromban többször is megfordultam, édesanyám kisköveteként. Magdus nénitől, aki varrással foglalkozott, ahogy ma mondanák, feketén, mindenesetre olcsón és az asszonyok szerint jól, szóval azt mentem megtudakolni, hogy áll az édesanyám ruhája, mikor jöhet érte. Szégyenlős kisgyerek lévén, nem szívesen láttam el ezt a feladatot. Magdus néni fia gimnazista volt, tőlem jóval okosabb és műveltebb, és ha beszédbe elegyedtünk, Feri pedig nagyon szeretett beszélgetni, vitatkozni, rendre alulmaradtam. Magdus néni szelíd, szemüveges, ősz hajú néni volt, aki egy kicsit hasonlított Holle anyóhoz, neki is ilyen puha, vigasztaló hangja lehetett.

A bejárati ajtó az utcára nyílt, odabent üldögélt a két gacsos lábú suszter, Andris bácsi, a mester, és Péter, a segéd, aki a falu harangozója volt, és aki sohasem mulasztotta el mondani, ha találkoztunk: „Hogy s mint vagyunk csabagyöngye?” Mindketten biciklivel jártak a suszterájba. Ültek a kis háromlábú széken a csiriz- és cserzettbőr szagú műhelyben a sok levált talpú, félretaposott sarkú lábbeli társaságában, zúgó legyek zenéje mellett és dolgoztak serényen, mindenki meglegedésére. Sok munkájuk volt, hiszen akkoriban még nem dobták el az emberek a cipőjüket egyből, ha meghibásodott. Új talp, új sarok került rá, vagy egy takaros folt, s hordhattuk tovább, míg teljesen szét nem szakadt. Andris bácsi új cipőt, csizmát is tudott varrni, meg kell hagyni, ügyes kezű mester volt, cipésmester, nemcsak suszter, aki ugye, csak a javításhoz ért. Szerettem a suszterájban időzni, nézni a sok lábbelit a polcokon, papucsot, szandált, félcipőt, magas szárú cipőt, csizmát, de még táskákat is, ahogy a kérges kezek beleszúrják a bőrbe az árt, s az így keletkezett lyukba befűzik az ívelt, kemény szálú fonalat, szagolgtatni a kályha tetején felforralt csiriz szagát.

Egyszer az egyik csibész nagyfiú fellovalt minket, hogy nyissunk be a suszterájba és kiabáljuk azt, hogy: „Faszeg, csiríz, faszeg, csiríz!” Mi kis oktondik fel is ültünk neki, benyitottunk, és a küszöbről bekiabáltuk: „Faszeg, csiríz, faszeg, csiríz!” Mintha valami varázsigét hangoztattunk volna. Péter korát és gacsos lábait meghazudtolva rúgta ki maga alól a széket, lekapta a kályháról a tűzforró csirizt és utánunk vetette magát. Gusztinak sikerült meglépnie, de nekem egy adag csirizt a fülem tövére nyomott. Rettenő fájdalmat éreztem, égetett a ragasztó. Csak nehezen tudtam eltávolítani a patakból a megszilárdult csirizt, nagynénem segítségével. Ezek után persze nem nagyon merészkedtem a két kisöreg szemé elé, pedig nemsokára rákényszerültem, Elszakadt az új táskám, iskolában verekedés közben. Félttem az otthoni dorgálástól, hát elmentem a suszterájba, hogy megvarrassam. Ötven fillér lapult a zsebemben, amit fagyira gyűjtöttem össze, gondoltam, ennyi elég lesz. Remegő gyomorral nyitottam be a műhelybe. Andris bácsi egyedül ült az alacsony, mindenféle szerszámokkal teli asztalkánál. Félve előhozakodtam kéréssel. Egy szóval sem említette a múltkori esetet a faszeggel és a csirizzel, némán összeöltögette a sebet a táskámon. Mennyivel tartozom? – kérdeztem. Semmivel. – mondta ő. Mintha kő gördült volna le a szívemről. Nem tudom, Andris bácsi olvasta-e Csozogi, az öreg suszter történetét, mindenestre ő is megérdemli, hogy megörökíttessék a neve. A Viszlai-házban később bolt működött, majd kocsmá, mint korábban, szüleink idejében is.

Péter kezéből kicsúszott a harangkötél, más kondította meg a lélekharangot. Andris bácsi a saját házában rendezett be cipésműhelyt, vagyis suszterájt, ott reperálta az előregedett lábbeliket, míg meg nem halt.

Régi vasárnapok

Gyerekkoromban nagyon szerettem az ünnepnapokat és vasárnapokat. Emlékszem, egyik barátomnak azt mondtam, szeretném, ha mindig vasárnap lenne. Szombaton édesanyánk megfürdetett minket a bátyámmal a tekenőben. Hetente egyszer fürödtünk, hétköznap laborban, hideg vízben mosakodtunk, vagy a vályúban reggel. Nyáron a patakból. Vasárnap nem dolgoztunk, nem mentünk a mezőre, csupán az állatokat láttuk el. Olyankor ünnepi ebéd volt, legtöbbször töltött tyúk. Jobbára csak vasárnap és ünnepeken ettünk húst, hacsak egy kósza autó el nem gázolt egy libát vagy kacsát, netán egy tyúkot kornyadozott a baromfiudvarban, s édesanyám, biztos, ami biztos, el nem vágta a gyengélkedő szárnyas nyakát. Vasárnap délután az öregek kíváncsian és kedvtelve nézegették az eladósorban lévő lányokat, akik kart karba öltve, énekelve vonultak végig az utcán. Sok ház előtt volt lóca, ahová bámméskodni, pipázgatni ültek ki az öregek.

Reggel felsepertük az utcát a házunk előtt, amelyik gazda ezt elmulasztotta, azt bizony megszólták. Természetesen az udvart is felsepertük, amikor már nagyobbacska voltam, ezt én végeztem, korábban a bátyám, előtte pedig édesapánk. Az ünnepi cipőinket is édesapám pucolta,

amikor még mi kicsik voltunk. Nagyon kényes volt a cipőre, megkímélte őket. Volt egy gojzerverrott cipője, úgy harminc éve csináltatta egy cipésszel. Akkor még időálló lábbelit készített egy magára valamit adó mester, mondta. Ilyen mester volt a mi falunkban Andris suszter, aki legendás alakként él emlékezetemben.

Anyám közben odatette a sparheltre az ebédnek valót, tésztát gyúrt, kikericsárga tésztát. A vékonya sikált tésztát felgöngyölte, s metélni kezdte egy nagy késsel. Olyan gyorsan aprította a tésztát, hogy attól félttem, levágja az ujjai végét.

A nagymise tizenegy órakor kezdődött, a második harangszó után kényelmesen elindultunk, közel laktunk a templomhoz. Apám fejére tette a kalapot, s nyikorgó, fényesre suvíkszott cipőjében elvonult, és beült a hetedik vagy nyolcadik sorba, jobb oldalon. Bal oldalt az asszonyok ültek, nem emlékszem, hogy valaki férfi egyszer is az asszonyok közé ült volna. Fordítva sem történt. A fiatal nők a két padosor között álltak, a fiatal férfiak a kóruson foglaltak helyet. A gyerekek az oltár körül és a sekrestyében. Ha nem ministráltam, az orgona fújtatóját pedáloztam. A mise után az asszonyok siettek haza kifőzni a tésztát a levesbe, a férfiak kissé elidőztek a templom előtt, politizáltak, meghányták-vetették a világ dolgait. Volt szavuk egymáshoz. Voltunk egymásnak, nemcsak magunknak.

Ringlispil

Szögligeten július első vasárnapján, Sarlós Boldogasszony tiszteletére van a búcsú. Sarlós Boldogasszony napja egyébként július 2-án van, nyilván azért tették a búcsút vasárnapra, mert a hétköznap a munka ideje, ilyenkor már javában tart az aratás. Vasárnap egyébként is a pihenés napja, azon a napon a mélyen vallásos falubeliek nem mennek a mezőre dolgozni, olyankor csak az állatokat látják el. Sarlós Boldogasszony napján azt ünnepli az egyház, amikor a várandós Mária meglátogatja rokonát, Erzsébetet, aki öreg kora ellenére szintén áldott állapotban volt. Az oltárkép ezt a találkozást ábrázolja, a négy alakos képen Mária, József, Erzsébet és Zakariás főpap, Erzsébet férje látható.

A körhintások már pénteken megérkeztek teherautóikkal, és megkezdték a körhinta felállítását a Szabadság téren, a patak közelében, bábéskodó gyermekek gyűrűjében, akiket hiába is akartak onnét eltávolítani a munkások, hogy ne hátráltassák őket, no meg testi épségük érdekében, ők nem tágítottak. Árgus szemek kísérték minden mozdulatot. Lélekszakadva várták, hogy átizzadt tenyerükből a körhinta zsebébe vándoroljon pénzecskejük, hogy felülhessenek végre a ringlispilre, amire egy esztendeje várnak már. Ma már motor működött ezt a mesebeli szerkentyűt, de az én gyerekkoromban még kézi erővel működtették. Fiatal legények hajtották a hintatartó rudakat markolván. Deszkázott padozaton gyalogoltak körbe-körbe, s erejüktől, kedvüktől függött a forgás sebessége. Ha azt akarták, hogy a lányok sikong-

janak, örült tempóba kezdtek. Fizetségük az volt, hogy beülhettek a hintába. Ahány menet forgatás, annyi menet a rozsdásodó láncokon függő hintában ülve. Szombaton, vasárnap délelőtt főleg a gyerekek körhintáztak. Vasárnap délután, a mise után jöttek a legények, többnyire eladó-sorban lévő lányokkal, akiknek kezében ott volt a tükrös mézeskalácsszív, no meg a piros rózsával díszített fakanál, mesterségük címere. A legény a levegőben repülve elkapta az előtte ülő lány hintáját, aztán nagyot lódított rajta, hogy az szinte fölrepült az égbe, hangos sikítozások közepette.

Mindig úgy intéztem, hogy a búcsúra kapott pénzből maradjon két-három körre való, bár másutt is nagy volt a kísértés, működtek a céllövöldék. A céllövöldések általában szombaton állították föl bódéikat, a cukorka árusok csak vasárnap reggel verték fel sátraikat nagyanyámék utcájában. Volt azokban a sátrakban minden, simlabda, játék, luftballon, nippel, minden, amivel egy gyereket el lehet kábítani, és amit a felnőttek haszontalanságnak ítélték.

A ringlispilnél mindig sokan váraoztak, időbe telt, míg sorra kerülhettem, volt úgy, hogy ki sem szálltam, ültömben rőttem le a rekedt hangú körhintásnak a viteldíjat.

Vasárnapi húsleves

A vasárnapi ebéd a mi családjunkban az aranykarikás, finom tyúkhúsleves, melynél különbet a királyok sem ettek. Íze még mindig a számban, noha édesanyám már évek óta nem főz, tyúkokat se tart. „Lecsengett az idő!” – ahogy ő szokta mondogatni. Születnek éppen jóízű másolatai, utánzatai, de azok még a kitűnő konyhaművészeti képességekkel bíró feleségem szerint sem az igaziak. Nemrégiben biocsirkét vásárolt az új biopiacon. Lelkendezve mondta, hogy ebből aztán olyan finom töltött csirke lesz meg húsleves, amilyent hajdan anyuka csinált.

Szavai nyomán visszazökken az idő a múltba, kisgyerek vagyok újra. Vasárnap van, pihen a csűrben, a fészkerben a szerszám. Csöndben gubbaszt falnak támasztva, szegre akasztva kapa, kasza, villa, gereblye. Vasárnap Isten is megpihent a teremtés közben, illik őt követni ebben a halandó és gyarló embernek, bárhogy sürget is a dolog. De feladat azért van, fölseperni az udvart, az utat a ház előtt. Megszólnák a gazdát, akinek a háza előtt szemetes az út, a járda. Bizony szájára venné a falu. Közel a patak, nem okoz gondot a poros út fellocsolása. Mire dolgom végeztével bekukkantok a konyhába, édesanyám már megtisztította a levesbe való zöldséget, nagy fazékban forr a kopózni való víz. A pipi vagy a kokas riadtan fészkelődik a fás-kamrába zárva, sejtí a gyászos véget. Mindig csodáltam azt a merészséget és szakszerűséget, ahogy édesanyám két térde közé szorítja a verdeső jószágot és egyetlen nyisszantással elvágja a nyakát, hogy fertály óra múlva már megkopózva sárgálljon a fazékban. A két izmos láb az égnek áll, föltartva a fedőt, amely alól finomabbnál finomabb illatok merészkednek elő. Az a tyúk került kés alá, amelyik nem tojt, vagy amelyik félrehúzódvá kornyadozott valamilyen betegség következtében. Ha több kakas is volt az állományban, akkor mindig a legéleterősebb, a legtöb-

bet teljesítő maradt életben. Hiába, no, kegyetlenek a természet törvényei.

A fazék a sparherd szélére húzva várja csendes rotyogással, hogy hazaérkezzünk a templomból, ahová a második harangszó után indulunk. Kőhajításnyira lakunk a templomtól. Mise végeztével édesanyám hazasietett, gondjaiba venni az ebédnek valót, kifőzni a kikerics sárga tésztát. A többi háziasszony hasonlóképpen cselekedett. Csak a férfiak maradtak a templom előtt, hogy kielemezzék a prédikációt, s meghányják-vessék, mi történt a politikában.

A vasárnapi ebéd volt az egyetlen alkalom, amikor az egész család ott ült az asztalnál. A főtt töltött csirkéhez paprikás krumpli volt köretnek, amin első alkalommal a feleségem, aki akkor még csak a menyasszonyom volt, szerfölött csodálkozott. Azóta ő is azt készíti vasárnaponként a töltött csirkéhez.

Az utolsó Bebek

Bebek György a mohácsi vész utáni idők egyik jellegzetes figurája. Az évszázadok során felhalmozott Bebek-birtok nagyhatalmú urának saját hadserege, több mint harmincöt kővára és várkastélya volt. Övé volt többek között Szádvár, a tornai uradalom központja. Nagyon szeretett vadászni. Fia nem lévén, négy lánya és felesége vettek részt a vadászatain, akik férfiakat megszegyenítő módon ülték meg a lovat és forgatták a fegyvert.

Három részre szakadt az ország, északon a Habsburgkirály, Ferdinánd uralkodott, Erdélyben János Zsigmond fejedelem, míg az ország középső része török uralom alatt sínylődött. A királyi területen fekvő Bebek-birtok határos volt az erdélyi és a török országrésszel is. Bebek György, miközben barátságosan levelezgetett a budai pasával, gyakran vetett tört a töröknek, portyázgatott, várakat foglalt vissza, foglyokat ejtett, akiket aztán magas váltságdíj fejében eresztett szabadon.

Fülek várát akarta visszafoglalni a töröktől, amikor áru-lás következtében elfogták, és Konstantinápolyba vitték, a Héttoronyba. A legelőkelőbb foglyok ugyanis a szultánt illették meg. A szultán felajánlotta neki, hogy legyen mohamedánná, és akkor visszakapja minden birtokát, mint török katonai területet, ahol szandzsák béggé teszi. Bebek határozottan visszautasította a csábító ajánlatot. Ő magyar volt és keresztény. Eközben a magyarok erősen szorgalmazták a kiszabadítását. Ezen fáradozott Ferdinánd király és az erdélyi fejedelem is, mindketten a hívüknek szerették volna tudni a nagyhatalmú, befolyásos főurat. Az évekig tartó alkudozások során végül a fejedelem győzött, kezességet vállalt Bebek Györgyért, hogy amíg az igen magas váltságdíjat meg nem fizeti, szigorúan őrizteti.

Bebek a szultántól kapott gyönyörű paripán János Zsigmondhoz sietett Erdélybe, ahol szigorúan őrizték, miközben természetesen a török is szemmel tartotta. Bebek szeretett volna már visszatérni rég nem látott családjához. A fejedelem azt ajánlotta neki, hogy keresse ide maga helyett két idősebb lányát. Felesége, Patócsy Zsófia megszervezte a lányok útját Erdélybe, ami azokban a vész-

terhes időkben bizony nem volt veszélytelen vállalkozás. Az egyik legvitézesebb kapitányt, Saffarits Pétert bízta meg a kísérőcsapat vezetésével, amely mindössze harminc végvári vitézből állt. Gyors lábú paripákon vágta neki a hosszú útnak. A Bebek-lányok kezében is ott volt a szablya, nem hiába nevelte őket az édesapjuk fiú módra. Megindult a kis csapat Erdély felé. Kémei útján hírért vette ennek Schwendi Lázár, a magyargyűlölő német kapitány, Ferdinánd király embere, aki lovas csapatot menesztett utánuk, avval a paranccsal, hogy a Bebek-lányokat mindenáron kerítsék kézre. A magyarok a két hős amazonnal halálmegevető bátorsággal küzdöttek. Saffaritsnak és az élve maradt tizen-negy vitéznek sikerült a két lányt elmenekíteni. Eljutottak Erdélybe. Apjuk a fejedelem kegyelmébe ajánlotta őket, ő maga pedig vitézeivel hazaindult Szádvárba.

Amikor Schwendi hírért vette, hogy Bebek lányait nem sikerült elfogni, hatalmas seregével körülzárta Szádvárt. Álmában sem gondolta volna, hogy Patócsy Zsófia parancsnoksága alatt a vár olyan nagy ellenállást tanúsít majd. Könnyű győzelemre, csekély veszteségre számított a törekeny fehérség ellenében. Felszólította Patócsy Zsófiát, hogy adják fel a várat. Ehelyett a hős lelkű asszony megszervezte a vár védelmét, tüzes szavakkal öntött lelket a várvédőkbe. A támadó sereg igen kemény ellenállásba ütközött. Végül cselhez folyamodtak: elzárták az ivóvizet, amit a várbelieknek a völgyből kellett felhordaniok. De még a víz hiányában is napokig tartották magukat, abban a reményben, hogy megérkezik végre Bebek György a felmentő sereggel. De az egyre csak késlekedett, így Bebekné kénytelen volt Schwendivel alkudozásba bocsátkozni. A fővezér, akinek bizonyára imponált Patócsy Zsófia bátorsága és helytállása, nem utolsó sorban megejtő szépsége, szabad elvonulást ajánlott.

Minden ingóságot, kincseket, lovakat és személyes felszerelést magukkal vihetek, csupán a hadi felszerelést kellett otthagyniok.

Bebek György ekkor érkezett meg seregével Szádvár közelébe. Amikor megtudta, hogy a vár elesett, hős lelkű asszonya után sietett. Erdélyben telepedtek le, de Bebek még ott sem nyughatott. Több várat is visszafoglalt, hol a németektől, hol a törököktől, míg lelkét vissza nem adta Teremtőjének. Sírja a tornagörgői katolikus templomban van, a sírkövön a család kettős kereszt címe.

Bebek Györggyel kihalt a sok évszázados múltra visszatekintő család fiú ága, a családi kriptá bejárata fölött megfordított ősi címer ezt jelképezi.

Özvegyének és lányainak mostoha sors jutott osztályrészül. Ferdinánd király Bebek minden vagyonát elkoboztatta, még ami Patócsy Zsófia öröksége volt, azt is. Az özvegy még Bécsbe is elzarándokolt az uralkodóhoz, de eredmény és ígélet nélkül kellett hazatérnie Erdélybe.

A szögligeti Óvár

Néhány éve egyik barátom hazavitt kocsijával Szögligetre. Kérte, mutassam meg neki, hol van az Óvár, ahol tudomása szerint rengeteg kincs – arany, ezüst – van

elásva. Napokig rágta a fülemet, hogy szerelkezzünk fel csákánnyal, ásóval, mindenféle szerszámokkal, és vágjunk neki, hátha rábukkanunk a kincsekre. Sohasem lehet tudni, mire mosolyog rá a szerencse. Nem ő volt az első, akitől a mesebeli kincsekről hallottam, Bobaly Pista bácsitól például, aki a szüleitől, nagyszüleitől hallotta. Tudni vélték, hogy ahova Szent Iván-nap reggelén odasüt a nap, ott van a kincs elásva. Samu bátyám állítólag látta egyszer, hova vetődnek a kelő nap sugarai a hegyen, szikrázó fényesség vakította el, ezért nem találta meg a helyet, sohasem bukkant a kincsek nyomára, de azért szívesen mesélt róla nekünk, gyerekeknek.

A falu északi oldalán magasodik a Ménes-patak fölött a Szárhegy. Erre épült valamikor a tatárjárás utáni időkben, Béla király parancsára Szádvár, amelynek romjai máig látszanak. Hét évszázados, napszitta kövei úgy peregenek alá a falakról, mint ősszel a fáról a levelek.

A néphit szerint Szádvár előtt, a várhegygel szembeni hegy tetején már állt egy másik vár, amelynek kegyetlen és kapzsi ura rettegésben tartotta a környék falvainak lakóit. A környéken összerabolt minden föllelhető aranyat, ezüstöt elvitt, minden ingóságot, amit csak talált, ha kellett, emberélet árán is. Sok vér tapadt a kezéhez. Nem volt a szívében szemernyi irgalom. Rettegett hatalmát nem tudták megtörni, nem is mertek lázadni ellene, hiszen úgy tartották, hogy az ördöggel cimborál. Szövetséget kötött a pokolfajzattal, ennek értelmében a rabolt kincsek felét az ördögnek adta, aminek fejében az földöntúli hatalommal ruházta fel. Hanem a várúr olyan kapzsi volt, hogy még az ördögöt is rá akarta szedni. Amikor erre az ördög rájött, éktelen haragra gerjedt, úgy megrázta a hegyet, hogy a vár menten összeomlott. A várúr újra akarta építeni, ám az ördög a köveket mind áthordta a szemközti hegyre. A monda szerint ezekből a kövekből épült föl aztán Szádvár. Az óvárbeli kincseket azóta is emlegetik az emberek, de eddig még senki nem bukkant a nyomára. Barátom is a kincsek nélkül utazott haza.

A kincseskamra titka

Élt valamikor régen, még a török időkben egy szép fiatal özvegyasszony három kisgyermekével Szögligeten. Az asszonykára már rég szemet vetett az uraság, de csak most látta elérkezettnek az időt, hogy a tetek mezejére lépjen. Ígért fűt-fát az asszonynak, de annak szíve nem hajlott feléje, s ezt őszintén, kertelés nélkül megmondta neki. Haragra gerjedt az uraság, nem szokott hozzá, hogy nemet mondjanak neki, hogy ne kapja meg azt, amit megkívánt. Bosszút forralt hát. Mindenéből kiforgatta szegény asszonyt, mondván, hogy a férje tetemes adósságot halmozott fel nála. Annak fejében az utolsó darabka földjét is elvette. De hogy mégse tartsa a nép szívtelennek, adott cserébe egy köves, terméketlen földdarabot, ahol csorbókán és madársóskán kívül semmi se termett. Nagy szegénységben élt hát az asszony kicsi gyermekeivel, de jóhírért megőrizte, nem kezdte ki a falu szája. Mindenki tisztelte és szerette, és ki hogy tudott, segített rajta.

Egyszer az erdőben járt gombát szedni, amikor észrevette, hogy egy kis kígyó esett a tűzbe, szerencsétlen ott vonaglott a lángok között. Megesett rajta a szíve, fogott egy faágat és kimentette a tehetetlen kis jószágot. „Te is Isten teremtménye vagy!” – mondta csak úgy magának, amikor megpillantotta a nagy kígyót, bizonyára a kimentett kicsinek az anyját.

Az asszony már meg is feledkezett az egészről, amikor újra az erdőbe ment, hogy gombát szedjen ebédre a gyermekeinek. Találkozott a kígyóval, mintha csak őt várta volna egy bokor tövében. Szájában egy kulcsot tartott. Fejével intett neki, az asszony követte. A kígyó sűrű bozótban siklott előtte, míg egy rozsdás vasajtóhoz nem ért. Ott földre ejtette a kulcsot és az asszonyra nézett. Az fogta a kulcsot és a zárba illesztette. Az ajtó keserves nyikorgással kinyílt. Talán évszázadok óta nem nyitotta ki senki. Az asszonynak tátva maradt a szája a csodálkozástól: az ajtó mögött hatalmas pince tárult eléje, amely tömve volt kincsekkel, arannyal, ezüsttel, gyémánttal. A szeme káprázott belé. Ilyen gazdagságról álmodni se mert volna. A kígyó az ajtóból mozdulatlanul figyelte őt, míg kosarát jól megpakolta a kincsekkel. Akkor az asszony becsukta az ajtót, a kulcsot pedig visszaadta a kígyónak. Kosarát avarral gondosan betakargatta, örvendezve hazament, a kincseket pedig jól elrejtette...

Hanem az uraságot ette a penész a fiatalasszony után, most is a nyomában volt, így kileshette a kincseskamra titkát. Olyan kapzsi volt, hogy az összes kincset meg akarta kaparintani magának. Agyonütötte a kígyót, és elvette tőle a kulcsot, kinyitotta az ajtót, amely hatalmas döndüléssel becsapódott mögötte. Nem is nyílt ki többé, az uraság hiába próbálkozott vele, hiába dörömbölt rajta segítségért. Ott pusztult el a temérdek kincs között.

Az özvegyasszony soha senkinek nem árulta el a kincseskamra titkát, ő maga sem próbálkozott újabb kincsek megszerzésével. Három gyermekével boldogan élt, míg meg nem halt. Az uraság után pedig a kutya sem ugatott. Aki nem hiszi, járjon utána.

Szerelmesek kútja

Szülőfalum határában, a Várhegy lábánál van egy tiszta víző forrás, amelyet Tetveskútnak neveznek a helybeliek. Valamikor régen, még a végvári időkben forgalmas utak kereszteződése volt itt, ahol mindenféle népek megfordultak. Jöttek lovas vitézek, árut fuvarozó szeke-resek, gyalogszerrel közlekedő kalandorok, szerencsét próbáló szegénylegények. Akadtak olyanok is, akik tetűt hoztak magukkal átizzadt gúnyjuk ráncaiban, fésűt, ollót régen látott bozontos üstökükön. Könnyen előfordulhatott, hogy aki megfordult itt, megtetvesedett.

A várúr szépséges leánya, Etelka sokszor felkereste a forrást, hogy szomját oltsa hús vizével és megnézzze magát tiszta tükrében. Megpihent a forrás körül magasodó égerfák alatt, hallgatta a madarak önfeledt énekét, és ábrándozott. Egyszer egy csöndes nyári estén a kúttól távozóban férfihang ütötte meg a fülét. Visszanézett a fák

mögül, ugyan ki énekel ilyen szívhez szólóan. Jóképű, fiatal legény volt, egy szegény falubeli jobbágy fia, Ferkó. Ezt persze akkor még nem tudhatta Etelka, csak azt, hogy milyen szép szál legény és milyen szépen tud énekelni. Az embernek szinte kicsordulnak a könnyei. Lélegzetvisszafojtva, csöndben hallgatta végig anélkül, hogy a legény észrevette volna. Szívesen hallgatta volna még, de a legény abbahagyta, s elment. Etelka mintha álomból ébredt volna. Azontúl csak a dalos ajkú legényre tudott gondolni, piros ajkára, fekete hajára, deli termetére. Szerelem ébredt tiszta szívében. Hiába is próbálta elúzni a hivatlan vendéget, az makacsul tartotta magát. Eladósorba lépett, jöttek szép sorban a kérők, nemesifjak, várurak fiai, de ő kikosarazta mind. Senki sem sejtette miért.

Élt lenn a faluban egy öreg javasasszony, Borcsa néni, aki nemcsak a gyógyításhoz értett, hanem a jósláshoz is. Rebesgették, hogy kapcsolatot tart a szellemekkel. Ha egy lány magához akart édesgetni egy legényt, Borcsa néni némi ajándék fejében elintézte, hogy a kiszemelt legény többé más leányra ránézni se tudjon. Etelka titokban magához hívatta az öregasszonyt, és arra kérte, jósolja meg neki a jövődöbelijét. Borcsa néni hogy, hogy nem, tudott Etelka titkos vágyairól. Azt tanácsolta neki, hogy holdtöltekor pontban éjfélkor menjen el a Tetveskúthoz, és a holddal szemben állva nézzen bele a kút vizébe, abban meglátja kedvese képét, aki az életénél is jobban fogja szeretni őt. Etelka gazdagon megjutalmazta Borcsa nénit, hiszen a szívéből beszélt, reményt ébresztett benne.

Borcsa néni agyafúrt öregasszony volt, elment Ferkóhoz, hogy jóslata beteljesedésének kacskaringós útját egyengesse. Ferkó szegény volt, nem akart jóslatni magának, de Borcsa néni megnyugtatta, hogy ilyen szép szál legénytől úgysem fogadna el semmit. Ferkónak is azt tanácsolta, menjen el holdtöltekor pontban éjfélkor a Tetveskúthoz, háttal a holdnak meglátja kedvese képét a forrás vizében.

Úgy is történt minden, ahogy az öregasszony megjósolta, holdtöltekor a két fiatal megpillantotta egymást a vize-tükrében, és nyomban egymásba is szerettek. Ezután még sokszor találkoztak holdfényes éjszakákon a forrás mellett. Álmodozva szövögették jövőjüket, boldogok voltak.

Boldogok, amíg egy szolgáló ki nem leste őket, és el nem mondott mindent a várúrnak. A várúr haragra gerjedt, nem ilyen jövődöbelit képzelt el egy szem leányának, Ferkót a várbörtönbe csukatta. Hiába sírt, hiába könyörgött Etelka, apja hajthatatlan maradt.

Etelka nem hagyta annyiban a dolgot, nagyon szerette Ferkót. Megvesztegette az öröket, és kiszabadította szerel-mesét, aki az éj leple alatt lóháton elmenekült. Többé nem hallottak róla. Etelkát a bánat hamarosan elemészttette. Mesélik, holdtöltekor látni a két szerelmes ifjú képét a Tetveskút vizének tükrében, pontban éjfélkor...

Fülöp Antal

Munkács bevétele

„És monda néki Jézus: A rókáknak vagyon barlangjok és az égi madaraknak fészkek: de az ember Fiának nincs hova fejét lehajtani.”

(Máté, 8-20)

Caprara császári tábornok, Felső-Magyarország parancsnoka ostromgyűrűbe fogta Munkácsot. Az ágyúk átmenetileg elhallgattak, Caprara Zrínyi Ilona válaszára várva fel s alá járkált vezéri sátrában. Időnként megállt a sátor szélesre tárt bejáratában, onnan kémlelte a füves síkságot, amely a tábor és a vár közt zöldellt: felbukkan-e a futár alakja, s milyen válasszal érkezik?

A tét nagy volt! Caprara hírneve, karrierje forgott kockán. Bár hónapok óta lövette a várat, mégis két elutasító választ kapott már, két felszólítására: „Ha Zrínyi Ilona nem nyitja meg Munkács kapuit, a várban élő ember nem marad!” „A Zrínyiek, Rákócziak, Frangepánok nem szoktak gyávaságból vagy önös érdekből feladni várakat!” – üzenté most is Zrínyi Ilona.

Az ágyúk újfent megdördültek, törték, zúzták a falakat. Közben Caprara tábornok jó hírneve lassanként Európaszerte odalett. Góliátként emlegették őt egész Európában. Olyan Góliátként, aki nem is egy Dávid ellen harcol, hanem egy magára maradt szép várúrnő, Zrínyi Ilona s két félárva gyermeke, Rákóczi Ferkó és Julianka ellen csatázik, jól felszerelt és kiképzett serege élén. A bécsi haditanács úgy látta, Caprara nem csak saját fejére hozott szégyent, I. Lipót koronás fejére is, aki pedig – akkoriban – diadalmenetben űzte ki Európából a törököt!

Lipót rosszállóan csóválta a fejét a Burgban. Királyi, fejedelmi udvarokból sorra kapta a tiltakozó leveleket: Zrínyi Ilona és két gyermeke nagymúltú, nagy hírű keresz-

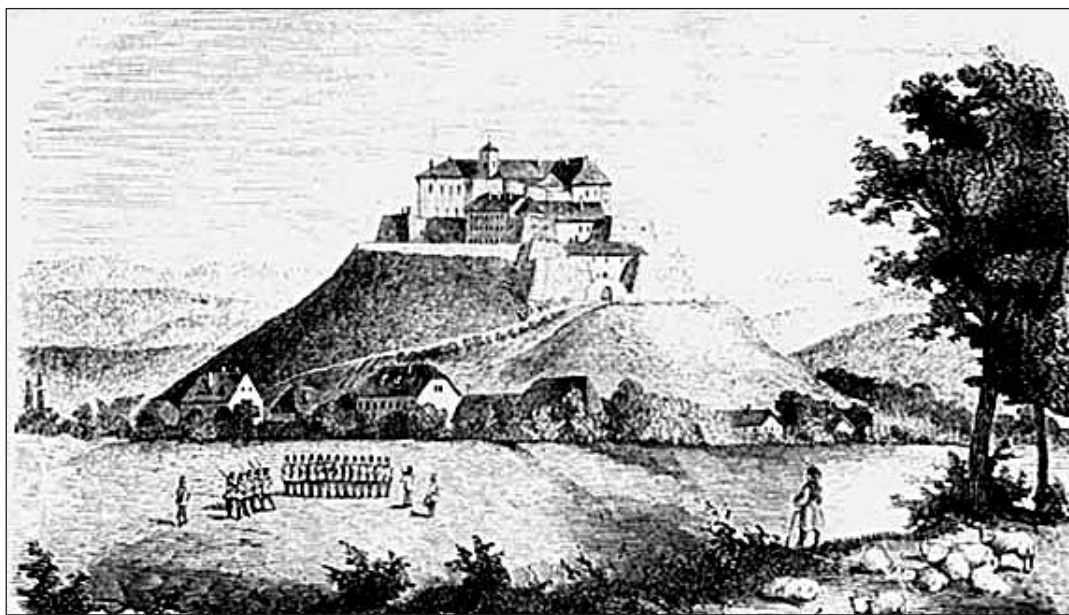
tény családok sarja, s nem turbános török pasa. Nem Kara Musztafa, aki, túlbecsülve saját erejét, gondolt egyet, és megtámadta Bécsset, hogy onnan adóztassa Ausztriát!

Az ifjú Thököly Imre, Zrínyi Ilona második férje, akkoriban úgy vélte: (s nem is alaptalanul!), hogy: „rabságba veti országunkat a német, mihelyt a török iga alól felszabadítja!”. Ezért Kara Musztafa hátvédjeként maga is részt vett seregével az ütközetben. S persze a fejesztett futásban is – Törökországig. Lipót talán nem is áldozott volna több pénzt, katonát, időt Munkács ostromára, hiszen katonái már elfoglalták a Rákóczi-uradalmak minden várát. A bökkenő az volt, hogy akkorra szenvedélyes levelezés bontakozott ki Thököly Imre és ifjú felesége, Zrínyi Ilona között, vagyis az ellenséges Törökország és Munkács vára között, amit a bécsi haditanács nem tűrhetett.

Lipót rosszállóan csóválta fejét a Burgban. Majd kiadta császári parancsát: „Váltsák le Caprarát, azt a vén szamarat! Küldjék helyette Munkácsra Caraffa tábornokot.” A hírhedt, véres kezű, gátlástalanul harácsoló Caraffát, akit még a bécsi tábornokok is (titkon, egymás közt) Sakálnak hívtak. S hogy éppen őt küldte Lipót Munkács bevételére, mutatta azt is, hogyan vélekedtek Magyarországról s a „Keresztény Európát” vérükkel védő magyarokról – Bécsben.

Európa visszafojtott lélekzettel várta, mi fog most történni Munkácson. Mert hogy valami szörnyűség készül, abban senki sem kételkedett. Caraffa, a Sakál, becenevéhez híven, rémtettekkel írta be nevét a magyarok emlékezetébe: Eperjesen 21 várvédőt fejeztetett le bárdal egyetlen nap alatt! Ezt a munkácsi várban most, az ágyútűz szünetében Caraffa követére várva, mindenki tudta.

– Még szerencse, hogy szorult helyzetemben ilyen bátor és kiváló férfiakra számíthatok! – mondta Zrínyi Ilona,

Munkács vára

elfordulva az ablaktól, ahonnan a Caraffa tábora felől vágató futárt szemlélte.

Radics várkapitány mellett most, ebben a súlyos órában, ott állt Absolon Dániel titkár és Badiny János tanítómester is, kezét a tízéves Rákóczi Ferkó és Julianka vállán tartva. Bátorítón szorította meg a vállukat, ahogy védelmet keresve az oldalához bújtak.

- Várkapitány úr! Hány védő maradt még életben? - kérdezte Zrínyi Ilona.

- Szépítenem illene... kéne! De hazudni ebben a sorsdöntő órában, halálos bűnnek tartanám! - felelte Radics Mihály.

- Válaszoljon, kapitány! Hány várvédő maradt életben a háromezerből?

- A fele sem...

- Pontosan!

- Ezerkétszáz még falakra vezényelhető.

Zrínyi Ilona arcéle kirajzolódott. Badiny János görögre, latinra oktatta Ferkót, s most úgy látta, hogy Ilona tartása Pallas Athéné szobrára emlékeztet.

Majd kétezer fiatal lélek! - tűnődött Zrínyi Ilona.

- Így igaz, zömükben fiatalok...

- A nemzet színe-virága! És mindezt nem az Európára törő turbános török művelte, hanem Európa „keresztény császára”, Lipót, aki fiát, I. Józsefet a pozsonyi országgyűléssel a magyarok királyává koronáztatta minap. Élelem?

- Már egy hétre sem elég - felelte Radics. - Eddig a környékbeli parasztok csempésztek a várba élelmet, rejtett utakon. A Latorca-parti bokrok közül indultak, s a vár kútján át jöttek fel. De ennek most már vége. Caraffa őrt állított minden részhez, nyíláshoz.

- Akkor hiába küldtem ki Varsóba legszebb családi ékszereimet.

- Attól tartok magam is. A kölcsön, amit az ékszerekért kaphatott volna, méltóságos asszonyom, már nem juthat be a várba - mondta Absolon.

- Lőszer? - kérdezte Zrínyi Ilona. Nem lehetett tudni, hogy az Athénéi felszín alatt eközben mi zajlik.

- Minden, ami vasból van, azazhogy volt a várban: minden kulcsból, gyertyatartóból puska- meg ágyúgolyót öntöttünk. A lőszerünk mégis fogytán van - mondta Radics várkapitány.

Az ajtónálló lépett a terembe, jelentett:

- Caraffa tábornok futára bebocsátásra vár!...

- Lépien be! Absolon titkár úr, vegye át az üzenetet. Bár mondhattam volna azt is, hogy az újabb fenyegetést.

Absolon átvette Caraffa levelét.

- Elmehetsz! - utasította a futárt Zrínyi Ilona.

- Caraffa tábornok választ vár, méltóságos asszonyom...

- Jó. Azt üzenem neki: amíg én, Zrínyi Ilona, élek, Munkács várába császári helyőrség a lábát be nem teszi!... Erre esküszöm!

- Erre esküszünk! - mondták utána kórusban a többiek.

- Példaképünk ma is Eger! Eger, 1552. Dobó István, Bornemissza Gergely, a kedves Cecey Éva és apja, az agg, ám rettenthetetlen Cecey, aki fejével fizetett hűségéért! Bár igaz, Caraffa, egy fejnél nem szokott megállni, és...

Absolon felbontotta a levelet, majd megtörve a zászlócsontot - ami láthatóan nem ment könnyen neki, közbeszólt:

- Méltóságos asszonyom!

- Olvasd fel!

Absolon megköszörülte a torkát:

- Tehát! Caraffa tábornok üzenete! „Fejedelem asszony!”

Absolon hangja betöltötte a termet, majd hirtelen elhallgatott.

A kegyetlenség, amit Caprarától senki sem várt, de mindenki megtapasztalhatott, a kegyetlenség, amit Caraffától mindenki biztosra vett, most elmaradt. Úgy tűnt, Caraffa nagyobb „Róka”, mint „Sakál”. Művelt ember volt, s a magyarokról sokat tudott, talán túlságosan is sokat. Attiláról, Árpádról, Mátyás királyról. Tudta, hogy erőszakkal, fenyegetéssel velük szemben nem sokra megy. Csak a virtust és a harci kedvüket lobbantja fel! „Nem kell az alvó oroszlán bajszát cibálgatni.” - mondta ravaszul. Hanem a lelkiismeretük! Az egészen más. Ha sikerül szívükben a bűntudatot fölkelteni, akár ott is, ahol semmi bűnt nem követtek el, nyert ügyünk van! Munkács úrnőjét az ujjunk köré tekerhetjük.

Absolon titkár még mindig hallgatott. Kérdőn nézett Zrínyi Ilonára.

- Nos, titkár úr? Arra kértem, olvassa fel Caraffa tábornok üzenetét. Hadd halljuk, milyen véget szán nekünk. Van-e még a tarsolyában a hőhébárdon kívül valami? Valami a „Lipótosan keresztény” Európából?

- A kurucok - folytatta Absolon - amnesztiát kaptak Lipót császártól. Többé nem vonják őket felelősségre: felsegárulásért.

- Újabb lipóti ígéret, amely sok-sok év tapasztalata szerint, megint valami mást jelent - mondta elszántan Zrínyi Ilona, bár úgy tűnt, mérlegel.

- Tovább!

- Ezért - folytatta Absolon - Zrínyi Ilona ne fűzze többé sorsát, tiltott levelezéssel a vesztes Törökországhoz. Gondoljon félárva gyermekeire, nehogy anyjuk helyett pusztá büszkeségből mostohájuk legyen!

A „mostoha” szó gyémánttükként hatolt Zrínyi Ilona szívébe.

- Várkapitány úr! Kegyed mit válaszolna Caraffa levelére?

Radics Mihály hosszan „gondolkodott”, bár rögtön tudta a választ:

- Nem tartom megszegényítőnek - felelte.

- Absolon titkár úr?

- Munkács feladását, ilyen körülmények között nem látom méltatlannak. Ettől többet ma nem várhatunk.

- Többet? - mondta nagyon lassan Zrínyi Ilona. - „Többet” valóban nem.

Hosszúnak tűnt a csend, mikorra újra megszólalt:

- Ma 1688. január 17-e van - mondta. - Milyen mély és tiszta az ég kékje! Mintha nem is január 17-e volna. Holnap megnyitjuk a kapukat. Aztán elindulunk Bécsbe. Messze, messzire...

Bettes István Állatmesék

A kakasról és a drágakőről

A kakas mikor kapargatott,
karma drágakövet fogott...
Mondja: minek nekem e kincs?
Aranyműves üzletem sincs!

Bezzeg, ha egy ékszerboltos
bukkan rá, az neki fontos,
tudja mit ér, hány karátos,
és mennyire drágalátos.

Nekem semmire sem kellő,
begyemnek árt, zúzártnak kő.
A drágakő nekem szemét,
enném árpa, búza szemét.

A bolháról és a tevéről

A bolha únta, nagyon únta...
Lakjon mindig egy helyen..?!
Kinézte este magának,
a teve merre s hogy megyen.

Bebújt annak farka alá,
jó lesz ott, a nemjóját.
S látott onnan sok-sok földet,
Afrikát és Ázsiát.

Amikor már elege lett,
pattant egyet, földre esett,
és mondott nagy köszönetet
az őt hordozó tevének.

Sajna, hogy terhedre voltam,
amíg veled barangoltam,
de mint látod, földön vagyok,
eredj tovább, megyek gyalog.

Röhög csak a teve erre,
belereszket a púpja,
hogy lehetnél nekem teher,
féreg vagy, világ csúfja!

Az ebről és árnyékáról

Átúszott a vízen az eb,
s a víz hol hideg, hol melegebb,
ám a húsnál nincs becsesebb,
ami neki legkedvesebb.

Kutyaúszással hogy úszott,
szájából a hús kicsúszott...
Nagy morcosan álmétkodott,
s tanulságul így ugatott:

Eb, mi tiéd, megeheted,
mohóságod miatt veszett
oda az, mi vízbe esett.

A szamár és az oroszlán

Felmegy a hegy tetejére,
és ott ordít a szamár.
A szamár, a szamár,
és ott ordít a szamár...

Rókák, nyulak, egerek
futottak a meredek
hegyről ríva lefelé.
Ott lesz tán jó menedék!

Meglátja az oroszlán,
s mosolyog a mihasznán:
szamár, ha nem ismernélek,
hangodtól még én is félek.

Így hát nekem ne iázz,
nagy hangoddal jól vigyázz!
Ha tovább szól éneked,
az lesz a te végzeted.

Az oroszlánról és a majomról

Őfelsége az oroszlán,
állatok nagy királya,
hogy birodalmat alapított,
esküszóval kiáltja:
nem eszik többé alattvalót,
éljen a sok ebadta.

Nem lesz többé kegyetlenség,
vérontás és hasonló,
mától ártatlanabb
maszületett báránytól.

Bánta később fogadását,
az éhtől majdnem megveszett,
nem könnyű csak úgy levetni
az ősz természetet...

Trombitálta királyságát,
s egy nagy kérdést fel is tett:
büdös-e a lehelete..?!

Ha nem tetszett a felelet,
széttépte a bestéjét,
s bizony sokat meg is ett.

Végül a majomhoz fordult:
lám, sunyítasz, mondd ki hát,
te sem tudnád értékelni
leheletem illatát?

S így a majom, fontoskodva:
Ugyan, ugyan nagy király,
ki más tudná, hogyha én sem,
becsülni mit száz kiád.

Nem бүdös az, hanem jeles,
igen nemes illatú,
az is kevés lenne hogyha
azt mondanám: jószagú.

Mit a tömjén, vagy a szegfű
ambrózia meg fahéj,
ki tudná mind felsorolni...
Aki érzi, annak kéj!

Örült nagyon az oroszlán,
ám egyszerre beteg lett,
mert kóstolt sokféle pecsenyét,
de majomhúst még nem evett.

Ágynak esett, s a doktorok
vizsgálgatták mindenképp.
Szeme sárgáját is nézték,
laborban vizeletét.

De jól látták kutya baja,
s kiírtak egy diétát:
kímélni kell romlott gyomrát:
egyen gyenge majomkát!

Elmúlik nagy betegsége,
nem fáj, ami nagyon fáj,
viszajön a régi kedve,
jön rá majd nagy vidámság...

A végén így nem kerülte
maki sem el a sorsát,
nem segített hízelkedés,
talpnyalás, sem imádság.

A békákról, akik Jupitertől királyt kívántak maguknak

A békák éltek és nem féltek,
víg volt ám a békaélet,
az volt ám a békaélet,
amíg békességben éltek.

Demokrata béka nem fél,
demokratikus tóban él,
kuruttyolja nedves partját,
míg csak el nem bízza magát...

Kevélysege súgja neki:
királyság is megilleti!
Királyt adjon tüstént néki,
a nagyistent arra kéri.

Jupiter neveti őket,
mért akarnak ilyen zöldet?!
No, de ha kell, ám úgy legyen,
békáknak királya legyen!

Közéjük vet egy nagy tőkét,
szét is hussan a lápi nép,
húzódik a tőfenékre,
csak egy bátor veszi észre:

Az bizony egy redves tőke,
mit ijedeznének tőle?
Rögtön mind rá telepednek,
egyetverőn mind brekegnek.

Erős hangjuk égbe kiált:
Jupiter, adj másik királyt!
A főisten békén szól hát:
megérdemeltek egy gólyát.

Az, hogy elfoglalja trónját,
fejedelmi tisztéhez lát:
aprítja a kövérebbjét,
ritkítja a békák rendjét.

Azok megint panaszkodnak,
soknak tartják, nagy-nagy sokknak,
hogy rajtuk így uralkodnak,
s más királyért fohászkodnak...

Szól Jupiter: nem nyughattok,
mindegyre csak válogattok?!
Nem tehettem én semmi mást:
kaptatok egy erős királyt!

Herczeg Tünde

Komoróczy Miklós Ede (1863–1925)

150 évvel ezelőtt, 1863. december 27-én¹ született a Borsod megyei Tapolcsány² községben **Komoróczy Miklós Ede** tanár, újságíró, szerkesztő, etnográfus és színész. Több jelentős szervezetnek volt rendes³, tiszteletbeli⁴ vagy választmányi⁵ tagja.

Édesapja, **Komoróczy Dániel** földbirtokos, volt 48-as gömöri nemzetőr, édesanyja **Koritsánszky Paula**. 1859. október 9-én⁶ házasodtak össze Tapolcsányban, ahol Komoróczy Dániel erdőmesterként dolgozott. A házasságból három gyermek született: **Jolán**, **Lenke** és **Miklós**.

A kis Miklós iskolai tanulmányainak kezdete és helye jelenleg nem ismert. Nevével először a *Rimaszombati Egyesült Protestáns Gimnázium XXIV-ik értesítője az 1876/77. évről* kiadványban találkozunk a harmadik osztályos tanulók között. Nem maradt sokáig Rimaszombatban, az 1877/78-as tanévben már Kassán folytatta tanulmányait, a *Kassai Állami Főreáliskolában*⁷. Az itt töltött négy év után az utolsó, érettségire felkészítő évet már máshol, eddig ismeretlen helyen végezte el.⁸

Szívesen szerepelt, szerette a színházat, ezért a középiskola után a *Népszínházhoz* szerződött. Hamarosan belátta, hogy az érvényesüléshez nem elég a veleszületett tehetség, ezért a színpadot iskolapadra cserélte. 1883-tól két és fél éven át a színészeti akadémián tanult, de 1886-ban tanulmányai folytatása helyett a vándorszínészetet választotta.

1886 őszén **Bács Károly** társulatával érkezett Nyitrára, ahol az 1886/87-es színi évadot az igazgató nyitotta meg Komoróczy Miklós erre az alkalomra írt prologójával⁹. A színészkedés mellett egyre gyakrabban vett tollat a kezébe, és amikor az évad végén a társulat tovább utazott újabb játszóhelyet keresve, ő nem tartott velük. Írásai a *Nyitramegyei Közlönyben* jelentek meg, melynek két éven át volt a segédszerkesztője. 1888-ban egy jótékonyági rendezvény alkalmából lapot adott ki *Jó Szívek*¹⁰ címmel, de ennek nem lett folytatása. Az 1888/89-es évadban ismét a világot jelentő deszkákon találjuk, csatlakozott **Borsodi Vilmos** társulatához, akikkel az évad végén elhagyta Nyitrát. Hogy a következő egy évet hol és kikkel töltötte, nem tudjuk biztosan. Az látszik valószínűnek, hogy 1889/90-ben egy színtársulattal Nagy-Mihályiban és környékén játszott¹¹, majd valamikor 1890-ben találkozott **Halmay Imrével**, és csatlakozott csapatához, mint jellemző színész.

1890 őszén Halmayék Miskolcon kezdték meg az 1890/91-es évadot. Ekkor a miskolci színházban éppen a magyar színészet 100 éves jubileumának¹² megünneplésére készültek. A korabeli híradásokból tudjuk, hogy az ünnepi előadás egyik része volt a Komoróczy által írt *Thalia ünnepe*¹³ című alkalmi prolog, melyet a miskolci színházban mutattak be 1890. október 27-én.¹⁴ Néhány nappal később újra Komoróczy került a figyelem középpontjába. Miskolcon szokás volt, hogy halottak napján a színészek megkoszorúzták a város híres szülöttének, **Dérynének** a sírját. Nem történt ez

másként 1890-ben sem. A miskolci *Nagylány-temetőben* Halmay Imre és társulata állta körül a legendás színész sírját, akinek elévülhetetlen érdemeit Komoróczy Miklós egy szép alkalmi versben¹⁵ idézte fel. Ezután búcsút intett a színpadnak, újra „tisztos” állást vállalt, a miskolci pénzügyigazgatóságon lett tisztviselő. Az írást azért nem hagyta abba, és 1890 decemberében újra lapalapítással próbálkozott. *Legyező* címmel adott ki egy pajkos szépirodalmi lapot, de nem talált kedvező fogadtatásra¹⁶, ezért a második számmal meg is szűnt.

1891 végén Miskolcra is továbbállt. Budapestre utazott, hogy újságíróként próbáljon érvényesülni. 1891 és 1893 között több fővárosi lapnál dolgozott (*Az Én Ujságom*, *Nemzeti Hírlap*, *Kisdednevelés*, *Gyermekvilág* stb.). 1892. február 15-én elindult a *Telefon Hírmondó*, melynek első hangversenye március első vasárnapján hangzott el Komoróczy Miklós rendezésében.¹⁷ Egy darabig még a telefonhírmondónál dolgozott, de aztán 1893. március 26-án újra egy lap, a *Fő- és Székvárosi Hírlap* elindításánál bábáskodott szerkesztőként, de itt sem sokáig maradt. Élete legnagyobb lehetőségét kapta meg 1893-ban, amikor az *Ország-Világ* tudósítójaként beszámolt a Korinthuszicsatorna átadásáról.¹⁸

Görögországból hazatérve nem maradt Budapesten. Rozsnyóra költözött, ahol hamarosan állást kapott a *Rozsnyói Katolikus Főgimnáziumban*. A vallás- és közokta-

tásügyi miniszter őt nevezte ki a már évek óta betöltetlen tornatanári állásra.¹⁹ Ettől kezdve megszakítás nélkül egészen 1918-ig volt világi tanára a premontreiek gimnáziumának. Elkötelezett sportember volt, aki nemcsak tanítványait nevelte a sport szeretetére, de maga is többféle sportot űzött. Diákjait gyakran vitte gyalogtúrákra, kirándulásokra, sportversenyekre. Az iskola irodalmi életébe is aktívan bekapcsolódott. Az ünnepi alkalmakra verseket, beszédeket írt, az iskolai színjátszókörben színházi előadásokat rendezett, melyekben alkalomadtán fellépett, és ha kellett, a díszletek készítését is magára vállalta. Az iskolai értesítőbe rendszeresen írt beszámolókat, közölték az iskolai alkalmakra készült verseit, prólogjait, de ezek közül kitűnik egy nagyobb lélegzetvételű írása, egy Tompa-tanulmány, amely a Rozsnyói Katolikus Főgimnázium értesítőjében jelent meg 1899-ben.²⁰ Pedagógusként maximalista volt önmagával és tanítványaival szemben is, de ennek ellenére a volt diákok visszaemlékezéseikben szeretettel emlékeznek meg róla²¹, elismerve sokoldalúságát.

A tanítás mellett továbbra is rendszeresen publikált. A helyi hírekről, eseményekről szóló írásai elsősorban a helyi lapban, a *Rozsnyói Híradó*ban jelentek meg. Pedagógusként papírra vetette neveléssel kapcsolatos elképzeléseit, nevelő célzatú verseit, meséit, melyek az 1890-es évek elejétől a budapesti *Kisednevelés*²² című szakmai lapban jelentek meg.

1898-ban indult a *Sajó-Vidék* című helyi lap, melynek felelős szerkesztője lett. Írásai ettől fogva ebben a lapban jelentek meg. Ebben az évben gyökeresen megváltozott a magánélete, az eddig egyedülálló, komoly tanár és bohém társasági ember december 14-én Dubicsányban feleségül vette **Zsóry Ilonkát**, **Zsóry Barnabás** dubicsányi birtokos lányát. Korábbi közéleti tevékenységeit házasságkötése után sem hanyagolta el, folytatta munkáját a *Sajó-Vidék*-nél is, egészen 1901 májusáig, amikor lemondott tisztségéről,²³ és a *Rozsnyói Híradó*nál vállalta el a felelős szerkesztői tiszteletet. Jól jellemzi széles látókörét, sokoldalú érdeklődését, hogy vezércikkeinek, tárcáinak témái az élet minden fontos területét érintették. Az országos politika ugyanúgy helyet kapott lapjában, mint a helyi politika, oktatásügy vagy valláspolitikai, rendszeresek voltak a megemlékezések. Itt, a *Rozsnyói Híradó*ban jelentek meg első néprajzi írásai,²⁴ de etnográfiai kutatásait valószínűleg már sokkal korábban elkezdte. Kutatási eredményeiből néhány a *Magyar Nyelvőr* című lapban is megjelent.²⁵ Fennmaradt néprajzi írásaiából, kortársak visszaemlékezéseiből egyértelműen kiderül, hogy kiválóan ismerte a palócok, azon belül a barkók szokásait, jellegzetes beszédét, gyakran szórakoztatta az éppen aktuális társaságot úgynevezett palóc imitációkkal, melyekkel mindig nagy sikert aratott.

Hosszú éveken keresztül dolgozott a *Rozsnyói Híradó*nál, de 1907-ben lemondott tisztségéről, és visszatért korábbi lapjához, a *Sajó-Vidék*hez, ahol korábbi tisztségét megtartva dolgozott egészen 1918-ig, az I. világháború végéig.

Arról, hogy pontosan milyen ember volt, álljon itt egy kortárs visszaemlékezése.

„Honnan, honnan nem, – állítólag színinövendék volt – 1890 körül itt termelt „bicskei és császári” kettős predikátumával együtt és a kath. főgimnáziumnál helyezkedett el mint tornatanár. Vére, hajlama, de érdeke is arra hajtotta, hogy mihamar lapot szerkesszen, azóta nagy előszeretettel használván a „tanár-szerkesztő” megjelölést gyakori megmozdulásainál. Szerette magát „etnografus”-nak is nevezni. Hogy komoly szempontból mennyire volt ez, azt nem tudom, az azonban tény, hogy nem volt az az orfeumi, cirkuszi, vagy kabaréművész, aki a palóc-paraszt hangját, beszédmódját, egész egyéniségét oly frappáns módon és oly jellegzetesen tudta volna visszaadni, mint ő. Ily irányú, de egyéb tréfái is, túlnyomó részben nem bírják el a nyomdafestéket, de jellegzetesek és kacajra, derűre ellenállhatatlanul ingerlők voltak.

A rozsnyói társadalomnak mindenütt ott lévő, mindenben résztvevő, mindig jókedvű, többé-kevésbé mindenhez értő, sok mindenre használható és felhasználható, szellemes és mozgékony tagja volt. [...]

Egyéniségének páratlan voltát talán legjobban jellemezte az a hatás, amelyet idegenekre gyakorolt. Így pl. midőn az 1898. év tavaszán önkéntesi iskolánk tanárai taktische Übung címen valójában egy vidám kirándulást rendeztek s ennek során Rozsnyót is érintettük, én tisztjeink és önkéntes bajtársaim tiszteletére vacsorát adtam a Fekete sas vendéglő emeleti nagytermében. Erre a rozsnyói vendégek között meghívtam Komoróczyt is és az U alakra terített asztalnál a tisztekkel szembe ültettem őt. Eleinte természetesen mire sem gyanakodtak, de már az első tósztnál felfigyeltek és később majdnem szószerint az asztal alá gurultak neveltükben, még hónapok múlva is jóleső érzéssel emlegetvén Komoróczy szellemességét és legnagyobb részt az ő általa oly feledhetlenné tett rozsnyói estét. A háború előtt Rozsnyón többször tartott bányász-, erdész-, tanító-, tűzoltó-, orvos-, vagy egyéb gyűléseknek a távolabbi vidékről jött résztvevői talán még most is nevetnek a Komoróczy mókáin, ha csak azóta el nem vette kedvüket a nevetéstől a sok kellemes (?) újabb benyomás.

Lelkiismerete legmélyén talán ő sem kívánná, hogy emlékét vir integerként adjuk át az utóknak, Horatiussal szavalván: Integer vitae scelerisque purus. (= romlatlan éltű és bűnöktől tiszta) De csak talán, mert nem volt erénye, illetőleg mai viszonylatban, inkább nem volt hibája a szerénység. Nagy részben ennek köszönhette pozícióját is, amennyi volt, mert bármi történt legyen, nem követte az ibolya példáját s nem bújt el a levél alá, hanem vidám arccal, mókázva, mintha mi sem történt volna, továbbra is ott volt mindenütt, mindenütt a városban, a vármegyében, sőt talán a Kárpátoktól az Adriáig is mindenütt. Az emberek ily körülmények között hamar felednek, vagy legalább is úgy tesznek, mintha megbocsátottak volna.

Bizonyára nem a szerénység diktálta neki, hogy szép számú hitelezőit ne tekintse a világ legokosabb

embereinek, sőt hogy még ugrassa és viccelje is őket, mint például azon a banketten, amelyen körülnézve, hitelezőinek egész raját látta maga körül. Nem kellett még több neki, hipp-hopp felugrott, kivágott egy ötletes tósztot hitelezőire, kívánva, hogy addig éljenek, míg ő megfizeti nekik az adósságot, – mert akkor örökké élni fognak ők. Már ebből is látszik, hogy ezek az adósságai és általában krónikus közgazdasági válsága nem vette el jó kedvét.

Midőn 1919-ben, mint az általános nagy átalakulással kapcsolatban más országokban, úgy minálunk is, minden értékünket lebélyegezték, csak saját becses személyünket nem, elég gyöngédtelenül jelezve ezzel azt, hogy ezt nem számítják az értékek közé, többé-kevésbé mindnyájan izgatottak voltunk és egyébről sem tudtunk beszélni, mint erről. Izgatott, hogy hogyan kell a sok rovatot helyesen kitölteni, de izgatott az is, hogy nem is sejtettük, hová vezet mindez? mi a jelentősége ennek? Komoróczy, látván a sok hosszú orrot és gondteli arcot, vidáman felkiáltott: „Nem adom egy millióért, hogy egy vasam sincsen!”

Természetes tehát, hogy midőn Józsa Antal gömörkishont vármegyei volt tanfelügyelő felettes hatóságai-val való differencia eredményeképp a kilencvenes évek elején Budapestre került hírlapírónak, a Fészek művész- és hírlapíró klubban nem győzte Komoróczyt dicsőíteni társai előtt, akikkel azután kirándulásra jött a murányi várhoz. Biztosította őket, hogy addig nem is mulathatnak jól, míg maguk közé nem kaparítják a szellemes, a humoráról, anekdotáiról hét vármegyében ismert bohém cimborát, a közkedvelt „Móci mestert”: Komoróczy Miklóst. A tréfák és ötletek eredményeképp egy sürgönyt menesztettek Mócinak. Előbb azonban a murányi póstáról telefonice felkérték a rozsnyói póstahivatalt, hogy ha egy válasz-fizetett táviratot fognak onnan feladni, szíveskedjenek azt Komoróczy Miklósnak kikézbécsíteni, ha a címzett nem is lesz ő. Egy kis poetica licentiaival a Móci mester keresztneve után elkeresztelt Hadadi gróf Wesselényi Ferencre, a füleki vár volt parancsnokára, Balog-vár urára, Murány-vár örökös grófjára, Magyarország volt főkapitányára, később nádorára, az aranygyapjas rend vitézére és nejeére, a szépséges Murányi Venusra, Széchy Máriára gondolva, feladták a sürgönyt, amely pedig szóla a következőképen:

Wesselényi Miklós

Rozsnyó.

Ma este a vár felső bástyafokán, kötélhágszó várja kigyelmedet. Epidó híve

Széchy Mária.

Tudja Isten! Talán nem volt akkor követválasztás, amelynél mint kitűnő kortesnek mégis cseppent valami; talán nem volt műkedvelői színielőadás, vagy, hogy nem volt még itt Váralján Sulyovszky, aki egy-egy „megfelelő” cikk után mégis csak könnyebben eresztette

a garast; – tudja Isten, hogy volt, hogy nem volt, elég az hozzá, hogy bár nem szokatlanul, de annál súlyosabban, ismét beütött Mócihoz a közgazdasági válság, úgy, hogy nyájas látogatója, a végrehajtó, éppen aznap ambicionálta és hozzá sikerrel, hogy a Komoróczy újonatú biciklijé tulajdonost cseréljen. Ha az ilyenek miatt keletkezett rossz kedvet nem is lehet sokáig kibírni, azonban az első napon mégis csak megfekszi az ember lelkét. Rossz pillanatban állított be hát az a sürgöny. Nem is fogadtatott valami kedves szavakkal. De hát a móka, a tréfa, az ilyen provokálás, no meg a válasz megfizetését tanúsító kék blanketta, mindez mégis csak arra ingerli az embert, hogy írjon valamit arra a papírra. Iródott is hát a következő:

Széchy Mária

Murány.

Lovamat eladták, pénzem pedig nincsen.

Igy hát hiába vársz engem drága kincsem.

Wesselényi Miklós.

A murányi póstahivatalban már türelmetlenül várta és kitörő hahotával fogadták, midőn megérkezett a szellemes válasz, mely annyira frappírozta a murányi kiránduló társaságot, hogy nyomban összerakták a fiákeresnek szükséges nyolc forintot, Rozsnyóra küldték Móciért és este kilenc órára már meg is érkezett Murányba az írók és művészek társaságába, akiknek, mókáival és anekdotáival, felejthetetlenül élvezetes estét szerzett.²⁶

Amikor a csehek megszállták a Felvidéket, Komoróczynak el kellett hagynia Rozsnyót. Magyarországra menekült, és Dorogon telepedett le, ahol a bányagazgatóságon kapott állást.²⁷ Volt tornatanárként nemcsak a *Dorogi Athletikai Club* (DAC) újjászervezésében, de a népfőiskola munkájában is részt vett. A dorogi bányatelep közismert „Móczy bácsi”-ja szívesen szórakoztatta az ott élőket. Irodalmi tevékenységét tovább folytatta, néhány alkalmi verse az *Esztergom* című lapban jelent meg²⁸, az utolsó 1921. június 19-én *Avatás* címmel. Aztán már nem írtak róla a lapok, csak a haláláról értesítették az olvasókat 1925-ben. Halálának körülményei jelenleg nem ismertek, a már korábban idézett **Pösch Dezső** ezt írta Komoróczy haláláról:

„Nos, Komoróczy olyan volt, »mint a makk«, soha nem volt beteg, teste mint a gummilabda; – kedélyének derűjét legfeljebb pillanatokra homályosította el a ború fellege; – és úgy tudjuk, hogy 1919-ben innen Magyarországra menekülve, néhány év múlva (talán 1926-ban), minek utána állítólag volt ott bolsevista, ellenforradalmár, szabadelvű, klerikális, tornatanár, kabaré színész, magánhivatalnok, tornafelügyelő s mindig, mindenekfölött víg cimborá, Budapesten egy kávéházban, vidám beszélgetés közben, fejjel fordult le a székéről az az ember, aki teljes életében mindig talpra esett. Mert már akkor minden mindegy volt...”²⁹

EMLÉKEZETÜNKRE

Budapesten halt meg, 1925. szeptember 24-én, egy csütörtöki napon. Temetésére két nappal később Budapesten, a Farkasréti temetőben került sor, melyről több fővárosi újság³⁰ mellett az *Esztergom* című lap is hírt adott, melynek gyászjelentése a következő volt:

„*Komoróczy Miklós meghalt. Bicskei és császári Komoróczy Miklós, a dorogiak kedvelt „Mócsi bácsija”, lapunknak is volt kedves tollú munkatársa, a kiváló néprajzi író, az elmúlt héten, csütörtökön 64 éves korában elhunyt Budapesten. A megboldogult Gömör-Rozsnyón, a premontrei főgimnázium tornatanára volt. Egy emberöltőn át foglalkozott a gömör-borsodi palóc és barkó nép ismertetésével, amit számos megjelent művében és a vármegye monografiájában dolgozott fel. Évtizedeken át felelős szerkesztője volt a csehek által megszüntetett Rozsnyói Híradónak és a Siposs Antal Félix által alapított Sajóvidéknek. 34 évi tornatanársága alatt a tanítványok ezreit nevelte fel s Rozsnyón már 21 év előtt meghonosította a cserkészlet minden ágazatát. Dorogon a DAC újjászervezésében nagy része van s a bányatelep társadalmi életében örökös vig kedélyével felejtethetlenné vált. Városunkban is szerepelt egy alkalommal a turista mulatságon óriási sikerrel. Temetése szombaton d. u. 5 órakor folyt le Budapesten a farkasréti temetőben, ahol az elhunyt nagyérdemű tanár és írónak meleg részvét mellett adták meg a végtisztességet.*”³¹

Születésének 150. évfordulója alkalmából Komoróczy Miklós írásaiból válogattam egy csokorra valót, bemutatva írói sokoldalúságát, színes egyéniségét.

JEGYZETEK

¹ Szinnyei 1899. col. 871-872.; Tökölly 1999. 179-180.

² Ma: Dédestapolcsány (Borsod-Abaúj-Zemplén megye).

³ Országos Kisdnednevelési Egyesület, Szent István Társulat, Középiskolai Tornatanárok Egylete, Katolikus Középiskolai Tanáregyesület, Magyar Néprajzi Társaság, Magyar Kárpátgyesület, Magyar Vidéki Hírlapírók Egyesülete, Turáni Társaság, Asiatic Society of Bengal (Calcutta).

⁴ Gömörmegyei Orvos-Gyógyyszerész Egyesület, Gömör-Heves-Borsodmegyék Erdészeti Egyesület, Országos Bányászati és Kohászati Egyesület Borsod-Gömöri Osztálya.

⁵ Felvidéki Magyar Írók és Újságírók Szövetsége, Rozsnyói Színügyi Bizottság.

⁶ Forrás: Magyar Országos Levéltár.

⁷ Forrás: A kassai állami főreáliskola értesítői 1877-1881 között.

⁸ Szinnyei József (1899) és Tökölly Gábor (1999) munkájában Lócse szerepel tanulmányainak helyszíneként, de az Országos Széchényi Könyvtárban fellelhető lócsei iskolai értesítőkből nem szerepel a neve sem a tanulók, sem az érettségizők között.

⁹ Komoróczy 1886.

¹⁰ A Jó Szívek című alkalmi kiadvány 1888. június 10-én jelent meg Nyitrán.

¹¹ Erre utal a Borsod című lap 1889. december 5-én megjelent számának Szerkesztői üzenet rovatában Komoróczyhoz intézett levél, melyet Nagy-Mihályiba címeztek.

¹² Az első magyar nyelvű színházi előadást Budán, a Várszínházban tartották 1790. október 25-én.

¹³ Teljes szövege megjelent a Rozsnyói Híradó ünnepi különszámában, 1903. február 22-én.

¹⁴ Színészet. Borsod, 1890. október 30., 6.

¹⁵ A színtársulat kegyelele. Borsodmegyei Lapok, 1890. november 4.; Helybeli- és vegyes hírek. Borsod, 1890. november 6.

¹⁶ Például a Borsod című lap kimondottan ellenséges hangnemben írt az új lapról 1890. december 25-én.

¹⁷ Magyar 1943.

¹⁸ Komoróczy 1893.

¹⁹ A Rozsnyói Katolikus Főgymnasium Értesítője az 1893/94. tanévről. Rozsnyó, 1894. 37.

²⁰ Komoróczy 1899.

²¹ „s nem felejtkezem meg Komoróczy Miklósról, a sokoldalú tornatanárról, akinek becsületes munkájáról mindenkor sok őszinte elismeréssel s benső hálával nyilatkozom.” In: „Öreg diák... 21.

²² Komoróczy 1892a; 1892b.

²³ Lemondás a szerkesztőségről. Sajó-Vidék, 1901. máj. 5.

²⁴ Komoróczy 1903a., 1904a.

²⁵ Komoróczy 1903b.; 1904b.

²⁶ Pósch 1932.

²⁷ Steinhausz 2011.

²⁸ Komoróczy 1921a; 1921b; 1921c.

²⁹ Pósch 1932.

³⁰ Halálozás. Nemzeti Újság, 1925. szeptember 26. p. 8; Gyászrovat. Budapesti Hírlap, 1925. szeptember 26. p. 8; Halálozás. 8 Órai Újság, 1925. szeptember 26.

³¹ Komoróczy Miklós meghalt. Esztergom, 1925. szeptember 30.

IRODALOM

Komoróczy Miklós

1886: Prológ. Nyitramegyei Közlöny, november 7.

1892a: A gyermek első tanítója. In: Kisdnednevelés, január

1892b: A kikelet virágai. In: Kisdnednevelés, jan.

1893: A Korintusi csatorna. In: Ország-Világ, szeptember 3.

1899: A virágok költőjéről. Kiszakított lapok Tompa Mihály életéből. In: A Rozsnyói Kath. Főgimnázium Értesítője az 1898/99. tanévről. Rozsnyó

1903a: Rozsnyói húsvéti szokások. Rozsnyói Híradó, április 12.

1903b: Népies kalendárium és időjósítás. Magyar Nyelvőr, október 15.

1904a: Régi farsangolás a vidéken. Rozsnyói Híradó, február 14.

1904b: Két különös nyelvjárásról. Magyar Nyelvőr, április 15.

1921a: Beköszöntő. Esztergom, február 13.

1921b: Erdélyt pedig nem adjuk! Esztergom, április 17.

1921c: Avatásra. Esztergom, június 19.

Magyar Elek

1943: Mikor felolvasó voltam Puskás Tivadar Telefon Hírmondójánál. Híd

Pósch Dezső

1932: A Rozsnyói Társalgási Egylet százéves története. 1831–1931. Rozsnyó

Steinhausz György

2011: Emlékezés Komoróczy Miklósról. Gömörország, 1. sz. p. 53-56.

Szinnyei József

1899: Magyar írók élete és munkái VI. kötet. Budapest

Tökölly Gábor

1999: Ki kicsoda Rozsnyón? Somorja

Öreg diák...

„Öreg diák a múltba néz!” (gr. Andrássy Géza előszavával) Rozsnyói Öreg Diákok Szövetsége. Budapest, 1927.

Válogatás Komoróczy Miklós munkáiból

Piros pünkösöd napja

(Népballada.)

Vasárnap van piros pünkösöd napja.
Megcsendült a falu kis harangja;
Gyülekeznek a legények, lányok,
Csillog-villog ünnepi ruhájok.

Rozmaringból, teljes violából,
Szegefű-virág – pünkösdi rózsából
Van minden legénynek bokrétája,
Mindeniknek kötött a rózsája.

Mindegyik megy, templomba igyekeznek!
A templomból csak Pej Pista késik;
Pej Pista az árvák legárvábbja,
Kalapjánál zöld gally a bokréta!

Nem cserélt ő bokrétéért kendőt,
– Szolga-legény – nem talál szeretőt!
Talált ugyan egyet!... megszerette!...
Hej!... de mikor az észre sem vette.

Gazdaleány!... egyházi az apja,
A faluba' nem igen van párja;
Piros ajka, gyönyörű orczája,
Szóke haja, bogár szeme-párja!

Hej! Pej Pista... szegény szolga-legény!
Be nagy bú is vert tanyát a lelkén;
Se éjjele, se nappala már most,
Bánatában látogat korcsmárost!

Sirva vigad!... Beissza a pénzét,
Szegénységét, heti keresményét!
– „Hej!... minék is vagyok e világon
Nincsen vigasztalóm, nincsen párom!” –

Délután a többiek cicáznak
A „kis pázs'ton” vagy pedig labdáznak.
Pej Pista meg búsan nézi... nézi...
A korcsmáros egyre méri... méri...

Gondolata támad Pej Pistának!...
Útját veszi egyenest a pázs'tnak;
Sorra járja a leányok számát...
Megkeresi az egyházi leányát!...

– „Hej galambom! Szivem más rózsája!
Látod milyen szegény vagyok... árva!
Hej! De ha a szivedet bírhatnám
Gazdag lennék, tégy azzá Juliskám!” ... –

Foly a játék!... csak tovább cicáznak.
Vérzik szive szegény Pej Pistának!...
Gyenes Julis, az egyházi lánya
Rá sem hallgat, szegény Pej Pistára!

Esteledik!... a faluba térnek,
Ott mulatnak a lányok, legények!...
Faluvégén a „Csókos”-ban Pista
Bánatában a bort egyre iszsza!

Éjfél tájon... csendes éjszakában
Kocogtatnak Julis ablakában...
– „Gyenes Julis!... kelj fel csak egy szóral!” –
Ijedten néz Julis a szőlóra!

Ablak alatt áll szegény Pej Pista...
Olyan halovány az ábrázatja...
Könyvtől ázik két szeme-pillája,
Gyenes Julist esküvőre hívja.

– „Gyere rózsám... gyere adta szentem!
Ott vár a pap, összeesket rendben...
Gyere Julis! Szép gyöngyvirágszálam,
Ezt az időt úgyis alig vártam!” –

– „Gyere!... ne félj nem a temetőbe
Viszlek én ki... gyere esküvőre!
Gyere Julis! Áldjon meg az Isten,
Mert ha nem jósz...!” – Elállt szava itten.

Nem szólt Julis!... elszorult a szive.
Hej! de mikor másnak ő már hive;
Boros Gábor az ő szeretője,
Nála van a selyem keszkenője!

Hétfőn reggel... pünkösöd másodnapján
Mért harangoznak a templom tornyán!
Gyász harangszó! Olyan búsan csendül,
Bús szavára a nép összecsődül.

Összecsődül Boros Adorjánánál.
Gyászos pünkösöd van az ő házánál!
Gyászos pünkösöd! ... piros pünkösöd napja!
Kiterítve fekszik Gábor fia!...

Néma csend van a halottas háznál.
Kocogtatnak Julis ablakánál:
– „Gyere Julis!... szabad vagy már tőle!
Én vagyok itt!... ő a temetőbe.” –

(Nyitramegyei Közlöny, 1887. január 23.)

Béke velünk!

Rossz vetőmag az ellenségeskedés, gazos termést hoz, s ha egyszer a tiszta maggal már összekerült, bujábban hajtva és teremve meg, mint amaz, elhatalmaskodik. Ne tápláljuk hát szívünkben ez érzést soha, s ne engedjük magunkat uralmától elragadtatva jobb érzésünk fölé kerülni.

Hol egyévtve, békés viszonyok között végzi dolgát minden egyes ember, legyen az bármily csekély munkálkodás is, áldást teremt. Csak az önmagukkal elégedetlenek, vagy a józan munkát nem szerető egyesek irigysége képes az egyetértés szépen viruló mezejére betörni, hogy eltaposva megsemmisítve pusztává tegyék, ámde a józan, becsületes munkában és foglalkozásban izzadók egyike sem. Igaz, hogy sokszor nincs áldás a munkán, bár tiszta szívvel s lélekkel fogtunk is hozzá és fejeztük is be, de az ember sorsa túrni a csapást és lankadatlan küzdéssel tovább folytatni a létérti küzdelem nehéz csatáját. És e küzdelemben nem tekinteni fajt, nemzeti és vallási különbséget, mert e harc a haza és nemcsak egyesek boldogságáért folyik.

S szerette szép hazánk! Oly sokféle nemzetiségből összealkotva, kétszeres összetartással, jóakarattal és lelki erővel kell, hogy vívja e harcot. Egyenlőség, testvériség és szabadság legyen jelszavunk, s épen ezért ne legyen egyik nemzetiségi sem lenézett, egyik faj sem idegen fia e hazának, de élve szabadságával mindenik egyesülve, szövetkezve küzdjön jóléteért; mert nem az alkotmányos jogoknak elnyomásában és az egymás közötti torzsalkodásban, hanem azoknak kifejlődésében és ennek elenyésztésében rejlik a jövő gyógyírja úgy politikai, mint társadalmi szempontból.

Ez áll megyénkire is, hol fájdalom a rosra vezető és sorsunk orvoslását csak sírba döntő – de nem elősegítő, egymás iránti elkeseredett ellenségeskedésünknek a lefolyt napokban oly szomorú példáit láttuk.

De hagyjuk ezt. Ez a mult, legyen a jövő szebb, jobb és nemesebb s tegyük azzá oly módon, hogy a boldogító egyetértés védő szárnya alá gyülekezve segítsük egymást és segítsük a hazát!

Ne nézzük a vallás, ne a faj különbséget; csak azt kérdezzük magyar-e? S ha az, egyesülve törjön utat erőnk a javulás felé.

Egy a cél!... csak az eszköz különböző, mellyel – egyik vagy másik a haza javára hatni és munkálkodni akar.

Vegye hát jól fontolóra Nyitravármegye, ha jó magyar – és hogy az, már több izben bizonyította – a jövő nagy horderejű munkálkodását; istápolja ki-ki tehetsége és belátása szerint a haza szent ügyét; és ne engedje magát elsodortatni a békétlenség, ellenségeskedés, faj és vallás, gyűlölség szennyes árja által, mely igen könnyen örvényébe visz; de erősítse a „végvárat” – a melyet hazánk határán megyénk képvisel, s legyen a megye minden egysége e „végvárnak” felesküdt, derék katonája.

Ez a feladatunk, mint igaz hazafiaknak és polgároknak. Vezesse Isten e szép törekvést bennünk méltó diadalra, s legyen jutalmunk a megnyugvás és a kötelességteljesítés szép érzete.

(Nyitramegyei Közlöny, 1887. jún. 26.)

Öröm és szenvedés

Öröm és szenvedés
Mind a szívből fakad;
Ebből kijut bőven,
Abból kevés marad.

...Küzdésre alkotá
Az Úr a szívet és
A lét küzdelmiben
Több is a szenvedés!

Létérti harciban
Ember, ember ellen
Vívja nagy tusáját
Elkeseredetten ?

S palotában, bár ha
A dús fénynek örül
S szegénynél egy falat
Kenyér könnyet törül;

Még is, még is tépi
Egymás szívet keblét,
Mert küzdelem nélkül
Nem állhat fön a lét!

S percre sem szünik az
Ember-ember lenni,
Közösen részt csak a
Bánatban tud venni.

Gazdag, földhözragadt
Szegény csak ott talál
Egymásra, a hol a
Bánat urnája áll.

Adjuk meg istennek,
Ami az istené,
Forduljunk jó tettel
A szegények felé.

(Jó Szívek, 1888. június 10.)

Voksoló Mátyás uram esete.

Visszapillantás a multba.

Nagy kortes vezér volt Voksoló Mátyás! Párját kellett keresni nagy jártányi földön. De volt is foganatja az ő korteskedésének, mert környékéből 3–400 embert – kik mindannyian szerény 20%-ra pénzt birtak tőle kölcsön – mindenkor behozott az általa kedvelt jelölt részére. Politikájára nézve pártkivülinek mondhatjuk, mert mindig odaállott, a hol „kenték a kocsit tengelyt”, lévén ő kigyelmének nevezetes közmondása, hogy: „Krisztus urunk koporsóját sem őrizték ingyen.”

Voksoló Mátyás – mellesleg szólva tekintélyes mészáros-mesterember a legutóbb ejtett választások alkalmával a kormánypárt jelöltjének volt hatalmas támoszlopa és kortese, utólagos tengelykenéssel lévén a jelölt részéről kecségtetve.

– Csak bizzék bennem Voksoló bácsi – mondá leereszkedőleg a jelölt s bizonyosan megkapja a fővárosi mészárszékek valamennyiét joggal és felszereléssel együtt.(?) Hanem legelső dolog az, hogy mandátum legyen, mert anélkül nem tehetnék ez ügyben épen semmit sem.

– Meglesz az nagyságos uram – veté oda fitymálva a „bácsi” – olyan bizonyosan minthogy ma péntek van, lévén pedig akkor csakugyan péntek.

– Ugy hát ígéretemet is bizonyosra veheti.

Láthatjuk e rövidke beszélgetésből is, hogy „Voksoló bácsi” – minden lehetett, csak okos ember nem. Mert egy ilyen bolond ígérettel tapintani valakinek a gyöngéjére nem mindennapi dolog.

Harczolt tehát Voksoló uram! titáni harcokat vivott! mert most az egyszer, tudja Isten nem ment az neki olyan könnyen mint máskor. Most még uram bocsá' kamatozat(!), sőt itt-ott a tőkéből is egy-egy csipetnyit kellett engedni, hogy úgy legyen, ahogy ő kívánja. De megtett mindent, áldozott, ama hizlaló reményében bizva, hogy ő lesz a fővárosban fő-főmészáros.

Már csak a gondolat is büszkévé tette. „Főmészáros” az ország székhelyén! Hogy fog ő ott élni, hatalomban és kényelemben. Hogy fog özönleni a pénz. Mihelyt 1 krral szökik a hus ára, azonnal 100–200 frttal emeli a bérlők évi összegét. Ő lesz „mészáros király” – bérlői pedig az „alattvalók.”

Ezentul ő lesz a haza kölcsönző embere nem Rothschild és ő nem vesz a hazától csak 2% kamatot, mert ő hazafi!...

Mily szép jövő... mily fenséges jövő... Küzdjünk tehát érte!...

Eljött a nagy nap! Szörnyen izzadtak a pártkortesek! Maga Voksoló uram izzadt annyit mint 10 más, de szavaztatot is annyit mint 20 más, mert kiderült, hogy ő kigyelme 333 embert hozott a „konyhára” s ő mint „főszakács” – majd „mészáros király” maga a 334-ik volt, – A párt nyert! Voksoló uram bizott. A jelölt, most már képviselő, érzékeny bucsút és viszontlátást rebegett az őt megvendéglő „Matyi bácsinak.”

De volt is ám ez vendégség! Minden hizott marhát levágatott az öreg, mondogatván magában: úgy sem viszem fel ezeket a teremtetten szarvasmarhákat, felmehetnek én magam is.

Fel is ment ő kigyelme, mihelyt az országgyűlés megnyilott.

Fényárnyban úszott a m. á. vasutak indóháza. Még egy gombostűre is ráakadhatott volna Matyi bácsi; de a nagyságos képviselő urat nem látta sehol. Bizony csak nem jött ő nagysága fogadni emberét.

– Istenem! hiszen ezer foglalatossága lehet annak most – gondolá magában Voksoló uram és czók-mókját egy hordárral rendbehozatva fiakkerbe ült, mondván – mindegy neki akárhová viszi.

A fiakkernek lévén magához való esze, egy pár óra hosszúig mindig czipelte az öreget, míg végre az „Orient” szállodába, átadta a szobapinczérnek(!), előbb azonban megpumpolván ő kigyelmét 5 pengő erejéig.

Az öreg szó nélkül fizetett!

Elhelyezkedvén szobájában, csakhamar az álom jótékony karjai között álmodozott a jövőndőről.

Másnap az adott czim után a képviselő ur felkeresésére indult.

„Dr. Tiszahú Alfonz országgyűlési(!) képviselő, Dorottya-utca 10. I. em. a. 6.” ... fényeskedék egy koronás névjegy az ajtón. Itt lakik! ez ő!... mondogatta magában emberünk, mialatt elhizott ujjait kopogásra erőltette.

Csend...

Ő kigyelme ujra fent kopog!...

Csend... ismét csend... és ujra csend...

Már távozni készül, midőn egy oldalajtóból elébe lépő csupas arczu inas ember kérdi:

– Kit méltóztatik keresni?

– A nagyságos képviselő urat – volt a válasz.

– Nagyon sajnálom, de uram a tegnap esti gyorsvonattal Bécsbe utazott.

– Bécsbe?

– Igen!

– És mikor jön haza?

– Aligha már e hóban, mert ő nagyságának ott rokonai lévén, 2–3 hétig szokott odamaradni.

– Ne mondja?

– Ugy van!

– Nem tudja kérem, folytatá némi tartózkodással Mátyás ur, megkapta-e a nagyságos ur levelemet?

– Bizony azzal nem szolgálhatok... de megnézhetjük... méltóztatásuk besétálni...

Mátyás ur meghatva e figyelmes fogadtatástól, belépett az elegánsan butorozott garszon lakásba s midőn inasunk helylyel kínálta meg, nagy kényelemmel helyezkedett egy zsölyébe. – Szabad kérnem nagyságod nevé?

– Már mint az enyémet? – kérdé csodálkozva.

– Igen is.

– Voksoló Mátyás, szolgálatjára.

– Ah igen – kiált fel az íróasztal iratai közül egy levelet mutatva – itt van... és itt van mindjárt a válasz is uraságod részére, ép most akartam postára tenni ezzel a másikkal együtt, mely ő nagysága egyik barátjának szól – s ezzel átnyújtja a levelet.

Voksoló uram feltöri a boriték finom pecsétjét... olvas... de uramteremtőm mit.

Ah! ez hát a magyar becsület! köszönöm nagyságos uram, ezzel is többet tudok!... színéből kikelve dobta el a sorokat és hevesen becsapván maga után az ajtót távozott.

Az inas nem tudta mire vélni e hirtelen változás okát, míg nem a hátrahagyott sorok mindent megmagyaráztak.

Vala pedig a levél tartalma szóról szóra ez:

„Kedves Ervín!

Nekem Voksoló Mátyás elől menekülnöm kell. Kérlek, mondj barátainknak a klubban bármi ürügyet távozásomat illetően, mert nem szeretném, ha ez ostoba mészá-

EMLÉKEZETÜNKRE

rosnak tett még ostobább ígéretéből éretlen vicceket faragnának. Magadról tudhatod mi mindent ígérünk választás előtt s mit adhatunk választás után. De miként szabadulok e hinárból véglegesen, nem tudom.

- Ölel hived, Alfonz”.

- Hát így vagyunk - kiált fel az inas és nevet a gazfi teljes szívéből!...

Persze hogy a másik levelet Ervin ur csodálkozva olvasta - mindjárt gondolván, hogy itt valami csere történt.

Voksoló Mátyás uram pedig megfogadta erősen, hogy utólagos „kenetetés” mellett ezentúl nem korteskedik.

A jövőben majd meglátjuk, addig semmit sem szólunk!..

(*Fő- és Székvárosi Hirlap, 1893. március 26.*)

A magyar kőszén.

Hazai mezőgazdaságunkat, mely a szőlők teljes elpusztulásával érzékeny és szomorú következményeiben messze kiható veszteségeket okozott - a gondviselés hazánk számos vidékén azzal látszik pótolni, hogy kőszén bányászatra tereli a földbirtokos osztály figyelmét, mert tényleg figyelemreméltó (!) kőszén erek nyomára vezeti őket.

Bár gazdáink kezdetben némi skrupulózitással s tartózkodással fogtak hozzá a földjeik belsejében rejlő fekete gyémántok kiaknázásához, ma már ott állanak, hogy költséget, fáradságot nem kimélve bányákat nyitattak s azokban, bár sok helyütt még nagyon is kezdetlegesen, de viszont több helyütt ismét rendszeresen üzik a kiaknázást.

Az utolsó négy év alatt művelés alá vett kőszénbányák, örömmel mondhatjuk kizárólag jó minőségű szenet hozhatnak fölszínre a mélyebben fekvő erekből.

Természetesen az eredmények elérésére jelentékeny tőke befektetés válik szükségessé, a mit gazdáink legnagyobb része a mai mostoha viszonyok között csak vajmi ritka esetben tud megtenni. Azonban ezen az akadályon már segítettek némileg azzal, hogy érdek-szövetkezetekké alakulva közös erővel és tőkével a legjobbnak bizonyult kutatás helyén kezdték meg a művelést.

Egyes nagyobb birtokosaink, a kik kedvező anyagi viszonyokkal előnyben állanak amazok felett s teljes erővel fejthettek ki a kőszén bányászat terén akciót, rövid idő alatt figyelemreméltó eredményeket értek el s ma már rendszeresen kezelt, széles alapokra fektetett kőszén bányászatot üznek.

Egy ilyen hatalmas lendületet vett kőszénbánya például a csak néhány évvel azelőtt megnyitott kaczolai kőszénbánya Borsodmegyében, mely a Radvánszky báró tulajdonát képezi és a bárónak Sajó-Kaza határában fekvő birtokainak egyik erdődülőjében van.

E bánya két év óta már rendes vágányú vasut vonallal van a m. kir. államvasut miskolcz-bánrévi vonalával összekötve és naponta 70-80 vagonnal szállít Sajó-Vadna vasuti állomásáról kőszén.

Ugyancsak Borsod megyében van a Melczer Géza és Tsai féle Czenter-királdi kőszénbánya, mely utóbbi időben 10-12 közelfekvő község érdekeltjeivel egyetemben „Éjszak-magyarországi kőszénbánya részvénytársaság” neve alatt szintén szakszerű és kiterjedt bányászatot üz. Ennek a bányának a m. kir. államvasutak miskolcz-bánrévi vonalából ágazik ki a saját vasuti vonala a gömörmegeyi Putnok állomástól.

E kőszénbányákat különösen azért említjük föl, mert ezek legújabb keletűek s olyan vidéken fekszenek, hol rövid néhány év múlva hatalmas kőszén bányászat fejlődhetik ki s a legnagyobb és legfínnyásabb követelményeket is képesek leendő kielégíteni. Felemlítjük, hogy mind amaz iparvállalatok, melyek szénszükségleteik beszerzésére nézve a forrásokat talán itt hazánkban nem ismernék, ezekhez forduljanak, mint olyanokhoz, a melyek igen előnyös közlekedési viszonyaiknál fogva gyorsan és jutányosabb árban szolgálhatnak.

E bányák mellett nem kevesebb jelentőséggel bír még a doroghi is, a melynek azonban roppant hátrányára van az, hogy nélkülözi a vasutat, mely tekintettel(!) a szállításhoz most felmerülő akadályokra nagyon szűk térre szorítják a bánya kifejtendő akcióját.

És ilyen akadályokkal több kőszén bánya küzd és e küzdelem elvitázhatlanul kőszéntermelési viszonyaink emelkedésének rovására van, mely e fontos tényező hiányában nem erősödhetik.

A ki széntermelésünket figyelemmel kísérte még is azt tapasztalta, hogy az rendkívüli haladást tett és tette azt különösen azóta, hogy iparunk is fejlődésnek indult. Igen, mert a széntermelés erősödése, izmosodása a hazai iparban birja legfontosabb bázisát s egy minden tekintetben örvendetes és kielégítő széntermelési állapotot csak is a hazai ipar teremthet, mely rokonszenvével és jóakarásával, mellőzve a külföldi szén piacait, kizárólag a hazai szenet használja s a hazafiasság kérdését veti latba saját érdekei mellett, melyek a hazai szén használatában bizonyára mit sem veszítenek.

Ha már más téren nem nélkülözhetjük a külföldi termékeket, de a széntermelés terén bizonyára igen, mert a már most rendelkezésre álló aknáknak is közel 40 millió métermázsza szenet szolgáltatnak évenként, a mely mennyiség szaporodását újabb aknáknak megnyitásával jelentékenyen elősegíteni iparunk van hivatva.

Hivatva van pedig most, midőn különös kedv és bizalom szállotta meg az egész magyar földbirtokos osztályt, hogy a széntermelést figyelmére méltassa.

És még is mit tapasztaltunk csak néhány nappal azelőtt is?

Azt hogy tekintélyes iparvállalatok vezér férfiai a fejlődő magyar kőszéntermelés ellen léptek porondra s a szépen fejlődésnek indult hazai széntermelésre, mely kétség kívül még nem annyira erős mint a külföldi a külföld nyomasztó széntermelés produktumait akarják ráhozni, hogy ezzel teljesen utját vágják annyi szép és jogos reménynek.

Ez nem helyesen van így!

Az a csekély árkülömbözet, mely a külföld és a hazai szén között van, ne tegye önzővé a milliók fölött rendelkező vállalatokat és ne keressenek néhány krajczár külömbözet miatt a külföldi szén olcsóbb voltában érvelést. A magyar ipar egyes képviselői bizonyára elbirják még azt a kevés differenciát, a melyet elbirniok és elviselniök hazafiui kötelesség, midőn e kötelesség teljesítésétől hazai széntermelésünk föllendülése, erősödése és teljes kifejlődése függ.

Karöltve, egymást támogatva boldogulhatunk csak, de a külföldnél eszközt közös boldogulásunkra csak tévedésből kereshetünk.

Ne keressünk tehát!

(*Fő- és Székvárosi Hirlap, 1893. március 26.*)

Meghalt Kossuth.

A piemonti csendes hajlék gyászban,
És azzal együtt egész nemzetünk!
Meghalt Kossuth! Beszédes ajka néma
Vajh', ki üzen a jövőben nekünk?!

Milliók szívét dulja fájdalom,
Milliók ajka rebeg hő imát;
Kárpátoktól le az Adriáig
Egy érzemény hat lelkeinken át!...

Egy érzemény, a melyhez foghatót
Nem érezett még soha nemzetünk;
Mert távol a hazának földitől
Nem volt még ilyen halottunk nekünk.

És most megilletődve áll a nemzet,
Zokogó szívvel koporsód felett,
A melyben már megfosztva szellemétől
Pihen oly drága, szent porhüvelyed!

Nyugodjon az!... Szellemed pedig,
Mint eddig volt, ezentul is legyen
Mentorunk, vezérlő csillagunk...
S őrködj felettünk mindig, szüntelen!

(*Rozsnyói Hiradó, 1894. március 25.*)

Dicsőség... Béke...

E két szó hordozza magában a szent karácsony fenségét, nagyságát, ünnepélyességét. E két szó jellemzi azt az ünnepet, melynél szegénynek, gazdagnak, ifjunak és vénnek kedvesebb nincsen s a melynél az összes ünnepek sem birnak annyi varázserővel, bájjal. Ez, egyedül ez az, mely a boldog gyermekkor álmaiba visszaringat, mely a csüggedőbe erőt, a hitetlenbe hitet önt.

Ezen a szent ünnepen hangzik föl a kereszténység templomaiban e szivet-lelket megható ének: „A boldog éj megérkezett, melyen Megváltónk született.” A szent karácsony éjjelén szállt mennybe az angyalok dicsénete: „Dicsőség a magasságban Istennek és a földön béke a jóakaratu embereknek.”

A mi dicsőségünk, letűnt gyermek éveinkben a karácsonyfa volt, a békét pedig még az a pillanat sem volt képes kiszakítani szivünkéből, mikor sajnálkozva vettük észre, hogy saját kis kezünk fosztotta meg diszétől a kedves fát. S mind ez azért volt így, mert gyermeki élő hittel birtunk, mely boldogított.

A hit, ez a mennyei szülött eszközli, hogy a férfikor teljében, az előrehaladt kor alkonyán is megtartsuk a békét, hogy megőrizzük gyermekded gondolkodásunkat és az ebből származó boldogító érzetet.

Ugyan melyikünk nem akarna boldog lenni? És ugyan ki zárná el szivét a dicsőség előtt, nyilatkozzék ez bármi alakban is és a béke előtt, árassza ez áldásait bármi téren?

A jólét, boldogság az, a mire az ember mindenkor törekedett és törekszik különösen a mai korban, mikor csak kevesen válogatósak a célravezető eszközökben. De lehet-e boldog, érezheti-e egész teljességében a jólét áldásait az, kinek sivár lelkébe legalább olykor-olykor a boldogító hit fényugára nem világít?

Nem!... Hit nélkül nincs béke, nincs igazi boldogság; mert egyedül a vallás adhat erőt, mely nélkül az életharczat egy halandó sem képes átküzdeni.

Nem kincs, nem muló földi jólét, hanem a lélek gazdagsága nyújthatnak csak boldogságot. Azoknak az ezernyi ezer és millió embereknek, a kik egész életüket szivszaggató nyomorban küzdve töltik, onnan felülről, az Úr trónusáról van szükségük erőre, vigasztalásra. Ez az erő hozta meg ezeknek ama napot és abban a vigasztalást, melynek ma 1894-ik örvendetes évforduló- és emlékünnepét üli az egész keresztény világ! A Megváltó, az emberiség megváltójának a szent ünnepe ez.

Ime, az Isten fia, ki egy, isteni személyében az isteni és emberi természetet egyesíté, Ő, a mennynek és földnek ura a legnagyobb szegénységben született s élt; elhagyta magas isteni trónját, hogy megvigasztalja a szegényt, ki még nálánál is gazdagabbnak látszott. Azért bir Jézus születése oly boldogító erővel. Ez válik Isten fiának dicsőségére és ez mutatja irántunk való határtalan szeretetét és ez tölti el lelkünket a legboldogítóbb békés megnyugvással. Az Isten fia szegényes születésével dicsőségre emelte a földi szegénységet s a sziveinkbe csepegtetett mennyei béke által az Istenhez emelte a gyarló embert, kibékítette a földet a mennyországgal!

Ámde a hit által megtisztult, a megváltó érdemei árán az Istennel kibékített embert ezen fölfelé való törekvésében ismét csak a hit szabályozza; azért éljen lelkünkben a hit, mert úgy az egyéni, mint a közjólét a vallást mint életkérdést megköveteli, mert a vallás egyaránt előfeltétele a földi és földöntuli dicsőségnek, a belső és külső békének.

Ma pedig örömmel, ihletett szívvél és lélekkel üdvözöljük a betlehemi jászolból felénk derengő fényugárt és

EMLÉKEZETÜNKRE

tegyünk szent fogadást arra, hogy sokszorozott erővel ragaszkodunk a jövőben is ahhoz a meggyőződéshez, hogy a mint közel két ezer esztendővel ezelőtt az isteni kised megváltoztatta a világ színét, úgy most is új életre keltheti a megdermedt sziveket, ha ezek mélyen átérzik az angyal szavait, melyekkel a Megváltó születését a pásztoroknak hirdette:

„Nagy örömet hirdetek nektek, mely léssen minden népnek; mert ma született nektek az Üdvözítő!”

Vajha teljes lenne örömünk! Imádkozzatok e szent napon, a béke és dicsőség szent napján. A kigyuladt mécsek az örök világosság, az örömet okozó zöld fenyő galyak az örök béke hirdetői legyenek!

Örömteljes boldog ünnepeket!

(*Rozsnyói Híradó, 1894. december 23. p. 1*)

Emlékezet

- *Alkalmi költemény a rozsnyói kath. főgimnázium által f. hó 9-én rendezett millenáris ünnepélyre*

Irta és szavalta **KOMORÓCZY MIKLÓS** kath. főgimn. tanár.

Nagy temető e szép haza
Rónája vértől oly kövér;
Bérczes vidékin hegy-halom
Virul, ott is folyt honfi vér!
...Bár merre térj, bár merre járj nemzetem,
E hazában minden fűszáll vértől ázott tőn terem!

Nem tudhatja a földmives
Sirját kinek s hol szántja el?
Szólóhegyén a jó kapás
Nem tudja mily földet mivel?
...Bár merre térj, bár merre járj nemzetem,
E hazában minden fűszáll vértől ázott tőn terem!

Van-e hazának nemzete,
A mely multjáról nem regél?
Hisz' szent legyen minden halom
Előtte míg a nemzet él!
...Bár merre térj, bár merre járj nemzetem,
E hazában minden fűszáll vértől ázott tőn terem!

És szent legyen minden vitéz
Ki harcz mezőn, duló csatán
Érte harczolt kemény tusát
S vérevel öntözött, hazám!
...Bár merre térj, bár merre járj nemzetem,
E hazában minden fűszáll vértől ázott tőn terem!

Árpád dübörgő tábora,
Mily áron szerzé e hazát?...
...A vérnek szent csorgása szól;
Milliók sirjából felkiált:
...Bár merre térj, bár merre járj nemzetem,

E hazában minden fűszáll vértől ázott tőn terem!
Honalkotó nagy őseink,
A hétvezér nem szentek-e?...
Pusztaszeren vérszerződést
Nem hazánkért kötöttek-e?
...Bár merre térj, bár merre járj nemzetem,
E hazában minden fűszáll vértől ázott tőn terem!

István a bölcs, a szent király,
Szerzett e honnak koronát
S apostolonként hirdette itt
A kereszténység szent tanát!
...Bár merre térj, bár merre járj nemzetem,
E hazában minden fűszáll vértől ázott tőn terem!

Mohi mezőn... csak tetszhalott
Volt nemzetünk, mert újra élt!
A nagy király megalkotá
Hazánkat s benne nemzetét!
...Bár merre térj, bár merre járj nemzetem,
E hazában minden fűszáll vértől ázott tőn terem!

A Hunyadok vas karja tört
Rabigát és hős sarja lett
A bölcsen kormányzó király
Ki nagygyá tett egy nemzetet!
...Bár merre térj, bár merre járj nemzetem,
E hazában minden fűszáll vértől ázott tőn terem!

...Eljött Mohács!... Gyászként lebeg
Szemünk előtt, mely tette hiv!
...Gyásztemető!... Lelkünk zokog
Emlékein, de gyul a sziv!...
...Bár merre térj, bár merre járj nemzetem,
E hazában minden fűszál vértől ázott tőn terem!

Hát Rákóczyt feledjük-e?
-A szabadságért lángolót.-
Ki mint félisten, harczain
Az eszmének bajnoka volt!...
...Bár merre térj, bár merre járj nemzetem,
E hazában minden fűszál vértől ázott tőn terem!

Volt gyászos napja még elég
E balsors verte honnak itt;
De megóvta az őserő:
A kard s a szentkereszt: a hit!
...Bár merre térj, bár merre járj nemzetem,
E hazában minden fűszál vértől ázott tőn terem!

És márcziusnak idusán,
Hogy újabb szent csatára kelt,
- A régi átok mely veri
E nemzetet újra betelt!
...Bár merre térj, bár merre járj nemzetem,
E hazában minden fűszál vértől ázott tőn terem!

De áll e hon!... A nemzet él!
 – Éltén egy ezredév pihen
 S nagy ünnepén, segítsd nagy Ur!
 Élte egy ujat kezdjen el!...
 ...Bár merre térj, bár merre járj nemzetem,
 E hazában minden fűszál vértől ázott tőn terem!

Imára fel! Szent buzgalom
 Töltse el ujjongószivünk!...
 És Te, jószágos Alkotónk!
 Védelmzőnk, Te légy velünk!...
 Bár merre térj, bár merre járj nemzetem,
 E hazában minden fűszál vértől ázott tőn terem!

(*Rozsnyói Híradó, 1896. május 10.*)

Az utolsó Bebek.

– Ballada. –

Fényes vendég sereg
 Fiatal és öreg
 Gyül össze Szádvárban,
 Bebek udvarában.
 Számos szép levante,
 Keblük kedvel telve!

Bebek Györgynek fia,
 A derék dalia
 Tartja esküvőjét,
 Fényes menyegzőjét.
 Diszített termében
 Sürög-forog minden!

– „Urak! Fel kupára!
 Tokajnak borára
 Hiszem nem kell cégér?
 Hát még az egrivér,
 Melytől kedvét kapja
 Fiatalja, nagyja!” –

És a kupa ürül;
 A kedély felderül.
 Sarkantyuk pengése,
 Poharak csengése
 Mutatják mily vigan
 Vannak fõnn a várban.

De az ajtó tárul,
 Minden ámul-bámul!...
 Fekete ruhába
 Belép egy leányka.
 – Arczán mély fájdalom,
 Fehér mint lilium. –

– „Óh Bebek, mit tettél!?
 Hát megfeledkeztél
 Jobbágyod lányáról?... –
 – S már Bebek arczáról
 Leolvasni lehet
 Mily dühös és reszket. –

– „Vitézeim elő!
 Jó szolgálám, jó Gerõ!
 Máglyára vidd e nõ
 Az átkos cselszövõt!” –
 ... Már felé nyul a kar.
 De hõkken csakhamar.

– „Nem ugy Bebek! E nõ
 Korántsem cselszövõ,
 A cselszövõ te vagy
 Bünöd átkos és nagy,
 Mert elrablád tõlem
 Nõi becsületem!”

– „Máglyára el vele!” –
 És nõ Bebek heve,
 Midõn szól zordonan.
 A csatlós nép rohan
 Áldozatja fölé
 S rideg fához köté.

A várban siri csend...
 Tolong az uri rend...
 Csupán a vár alatt
 Ût némi tompa zajt
 A csermely lágy szava
 A mint siklik tova...

De a csend megszakad
 S mint rohanó patak
 Zúg a vendégsereg!...
 ... A máglya sistereg,
 A fa ropogva ég...
 ... Halvány piros az ég!...

– „Átok reád Bebek!...
 Legyen kin életed!
 Átok reád! átok!
 Vessen ki családod
 S mint fonnyadó virág
 Vessen ki a fiág!” ...

Lassan kihül a tüz;
 A szél játékot üz
 A vár tornácain...
 A leány hamvain
 A sűrű füst tömeg,
 Mint folyam hömpelyeg...

A várban siri csend
Honol. Pohár nem cseng.
Vendég sem jár oda;
Mert a vár kapuja,
Bástyája omladék
Nincs rajtuk semmi ék!..

(*Rozsnyói Híradó, 1896. július 26.*)

Halottak napján.

A lomb, virág elhull s elmulik az élet!..

A busan zizegő szél a kopaszán maradt fa ágai közt zokogva keresgél. Keresi a dalos madarat, öröme hango-lóját erdőnek, mezőnek. Keresi a napsugárt, a vidámságot, az életet!..

Sehol semmit nem talál.

A dalos madarak messze enyhe dél ölébe költöztek. Az üde zöld levelek pedig felöltötték a hervadás mezét és mint futó reményeink egyenkint hulladoznak alá.

Az élet képe ez... Egy nagy ravatal a mindenség, a hulló levelek, színevesztett virágok képezik a szemfedőt, halotti dalt a szél zokog hozzá és gyászmenet a sűrke fellegek fodros tömege... Szomoru kép ez. Vastag lomha köd nehezedik a bérczek ormára. Félelmes, leverő csend mindenütt, elüli a temetőt, a porladók hazáját is, hol örök álmodás, örök nyugalom borul a csöndes lakókra. Eljár ide a kegyelet olykor-olykor, meggyújtani a fájó emlékezés szövéténekét.

A felhők foszlányain átszűrődő csillagsugár is lepillant ilyenkor a nyugalom világába és ott társakra talál, számtalan mécsvilágra, a kegyelet szimbolumára.

Olyan halavány fény az, a mi onnan felülről levilágo-l. Hasonló az újra ébredés, az örökélet reményéhez. Fény, halvány fény ugyan, de fényeskedik; bizonytalan bár, de mégis látni mellette a közeli árnyak elmosódó körvona-lait... csak az a kár, hogy nem melegít. Hideg... nagyon hideg...

Hallgatjuk az őszi szél meg-megujuló danáját, elnézzük azt a hideg fényt, elbámuljuk a hemisferium számtalan csil-lagait és gondolkozunk a lét oka és a nem létezés mivolta fölött.

Az ember hangtalan helyen, a hol csak az omlatag romok és hideg kövek beszélnek valamit a kialudt élet egykori birtokosainak történetéről, a lezajlott időkről, megjelennek a gyászoló anya, a rettenetes zürzavarba kitaszított árva, a jó barát elhunytá fölött kesergő jegyes és siratják az eltűnt reményeket, évek hosszú során át festett álmokat. Permetező eső hull a letarolt földre, összevegyül a könnyek záporával s megissza a föld.

Enyészet és ébredés, halál és feltámadás, ugy ismétlődik a természetben mindig, mint ha gyönyörködni akarna a saját változatosságában. És minden haszontalan. Köny, kesergés hiábavaló. Évszakok jönnek, évszakok mennek; tavaszra tél, télre új élet következik a természetben, de a temető nem adja vissza halottait, a kik fölött mi visszatart-

va kesergünk, a kik pihenni tértek és álmodni álmokép nélküli üres álmokat, nyugodni vége várhatatlan idők határtalanságáig.

És mégis olyan jól esnek ezek a könnyek, ha ugyan még ki nem apadtak. Elgondolja az ember ábrándjainak, óhajtságainak hiu voltát, és mikor erőt vesz rajta az anyag korlátoltsága, az emberi gyöngeség, mely a tudomány és ész világa előtt is behunyja szemeit, hogy biztatást és vigaszt találjon, felkeresi hitének ott künn a temetőben is föllelhető jelvényét, amit egy, hite szerinti nem földi martir avatott fel, a vigasztalódás, az örök élet menhelyévé: leborul előtte, megszabadul pár percze földi gondjaitól és imádkozik, mert az jól esik neki. Az anyag fölhalálja boldogságát az emberi kedély alkotta örök szép ideában: a vallásban. Ez nyujt megnyugvást, az ösztönszerűleg is transzcendentális dolgokban gyönyörködni vágyó emberi léleknek.

És a mint ott ül fázva, dideregye a feldiszített siron, a senkitől meg nem értett a mindenki által elhagyott ember, kisértetiesen lobognak a sirokon gyujtott lángok. Zokogás hangzik föl mindenfelől, remény, vigasz nélkül. Az a sötét alak pedig úgy szeretne sirhalmából a hitszával, tanubizonyságát adni lángoló szeretetének az emberiség iránt és elpanaszolni égő fájdalmait a sötét világba költözöttek árnyainak...

Azután lassan elcsöndesül minden. A mécsvilág kial-szik. A hegyormok felett megtisztult égbolton felbukkan bámuló arcával, fénylő korongjával a halavány holdvilág, és végig néz a szomoru tájképen a hol nincs ábránd, remény, vágy, hanem örök csend, álom, végnélküli ön-tudatlanság, a mit még a temetőt látogató kegyelete sem zavar meg soha. Költészete, gyásza egy forma mindig. Egyedüli vendége a fájó emlékezés, melyet mélyen érző sziv, merengő lélek hoznak el a soha fel nem ébredőknek, virághervadáskor, levélhulláskor!..

Békesség velünk, erő, egészség velünk!..

(*Rozsnyói Híradó, 1896. november 1.*)

Szülőföldem

Szülőföldem, emlékim tanyája;
Te vagy lelkem legkedvesebb tárgya.
Minden halom, minden völgy oltárom,
Itt éltem le legszebb boldogságom.

A csevegő csermely lágy vizében
Hányszor játsztam szép nyári időben;
Hányszor metsztem a fűzbokor ágból,
Sipót faragván ki lágy héjából.

S hányszor jártam erdeid árnyában
Gyönyörködni fülmilék dalában;
Hányszor szedtem rétjeid virágát:
Sárga pimpót, kankalint, ibolykát...

...De ki tudná mennyi jóval, széppel
Kedveskedté, drága szülőföldem.
Te voltál az én tündérvilágom,
Minden vágyam, minden boldogságom.

Voltál?!... Óh nem! Most is az vagy nékem,
Csak oly drága, mint a minő régen;
Sőt még drágább, mert most távol tőled,
Megtanultam szeretni e földet.

(*Sajó Vidék, 1899. szeptember 7.*)

Dicsértessék az Ur!...

Harangok kondulnak, zsolozsmák zengenek...
Jézus a megváltó ma este született.
Fényes csillag gyul ki fön a magas égen,
Derüje ott ragyog az emberiségen...
Dicsértessék az Ur!

A bolygó hazát lel, az elhagyott, árva
Boldogan sohajt föl harangok szavára;
Hiszen reménysége gyult ki mindeniknek,
Hittel, uj reménnyel Jézushoz sietnek...
Dicsértessék az Ur!...

... S ott megnyugvást talál a zaklatott élet...
– Langyos gyöngyharmaton újra virág éled,
Nyilik a szeretet fenséges virága,
Illata elárad ez egész világra...
Dicsértessék az Ur!

(*Rozsnyói Híradó, 1901. december 25.*)

Emlékezés.

Irta: *Komoróczy Miklós.*

KOSSUTH LAJOS
születése 100-ik évfordulójának ünneplése alkalmából
elszavalták 1902-ik évi szeptember hó a rozsnyói kath.
főgymn. Kossuth ünnepén.

„Talpra magyar!...” E két szó dübörgése
Rázkódtatá meg a magyar hazát.
S a nemzet öntudatra ébredése
Megszülte márcziusunk idusát.
... Dörgött e két szó s milliónyi nép
Egy szent csatát kivívni esküvék!...

Nagy esküvése föl az ég Urához
Dübörgve szállott, szentesítve lett;
S a nemzet, hiven szent fogadásához –
Ujra Árpád hősi népe lett!...
... Hogy villogott kezében fegyvere,
Harcban segíté Árpád szelleme!...

... Szabadság! Hajnal nemzetünk egén!...
Napod be szép volt hó sugárral.
Ébredésünk e nap reggelén
Mily biztató, lelkünk szép álmival!
... Midőn csatára ment ifjú, öreg,
Azt hívők, maguk az istenek!...

Titáni harcot diadallal vívtak
A hős honvédek acélkarjai
S a nemzet szive-, lelke mélyén nyiltak
Az éltető remény virágai...
... De oh!... a hajnal sötét éjre vált
S még bimbójában letört a virág!...

... Mese vagy álom... de szívünkbe' van
S fölötté fénylő csillagként e név:
Kossuth ragyog le oly hatalmasan,
Hogy fényét le nem mossa ezredév!...
... Ragyog, mint akkor, a midőn kigyult
S lángelméjével a szivekbe nyult!

... Egy század bukott a nagy mindenségbe
Azóta, hogy kigyult a csillagfény,
S azóta Ó a nemzet büszkesége
És lesz, míg magyar él e földtekén!...
... Az Ó szavára, a mikor izent,
Öreg és ifju uj csatára ment!...

... Átkos tespedéséből a nemzet
Az Ó szavától uj erőre kelt;
A rabbilinc, mit lábaira vertek
A magyarnak, védő kardja lett:
Varázslat szállta meg e nemzetet,
S ámulva nézték mind a nemzetek!...

... Lezajlott a harcz..., elbukott a hon,
Bujdosóvá lett a honfiu...
S míg lelkét tépte kinos fájdalom,
Felettünk virrasztott a honfi bu...
. , A távolból is hallottuk szavát...
Láttuk ragyogni hazánk csillagát!...

... S mikor e csillag lebukott az égről,
Sötét gyász ült a magyar nemzeten,
Fájdalma szólt arról a veszteségről,
Mely rést ütött a honfi sziveken...
... A hon elveszté legnagyobb fiát. ,
S a legnagyobb újra nyert hazát!...

... Parányi vigasz a nagy veszteségben,
De mégis édes, mert köztünk pihen;
Porhüvelyét is birjuk szellemével,
A melyet ma e nemzet ünnepl!...
... Ünnepe ez, mely egyre meg-megújul,
Leróva hála s kegyelet adóul!...

EMLÉKEZETÜNKRE

... Egy évszázadra röppen vissza lelkünk,
A mely Kossuth nagyságát hirdeti,
S midőn felőle hön emlékezünk,
A csillag fényét újra ránk veti!...
... Ragyogj, te csillag, örök fénybe égj!...
... Remélj te nemzet s e reményben élj!...

A nép íródiákját nem felejtí,
Ragyogó csillag mellett, a ki ír;
Nevét énekbe és nótába rejti,
S emellett vigad és e mellett sir...
... A népnek szive, mint a kő – vése tartja,
Hogy ki volt Ő, a magyar nép atyja!?

... Most imára, megihletve nyiljon
Ajkunk s az ima törjön Ég felé;
Köszönve, kérve nemzetünkért szálljon
Az ég Urának szent színe elé!
Nemzetünkért, fényes csillagáért,
Magyaroknak szent szabadságáért!

(*Rozsnyói Híradó, 1902. szeptember 21.*)

Jólétszi Cházár András.

Rozsnyón, október 18.

Már a mult század elején tulsulyra jutott az az irány, mely a gyöngve védelmében, humánus intézményeinek megteremtésében látta az állam és társadalom föladatát s oly intézmények keletkeztek, a melyekben közös szellem, közös irány nyilvánult meg.

A humanizmus intézményei a *szerezd felebarátodat* elvének kifejezése. A kut, melyből az emberiség cselekvéséhez ideát merített, a keresztény vallás ezer éves tapasztalatainak kutja. Ebből kellett az emberiségnek merítenie, hogy szociális irányzatait kifejezésre juttassa.

Mindazok, a kik e kutból merítettek, az igazán nemes és önzetlen humanizmus munkásaivá szegődve, ezek sorában magasra is emelkedtek.

Az ébredő humanizmusnak ily nemes, önzetlen és magasra emelkedő munkása volt néhai való jólétszi Cházár András, ki nemcsak hirneves prókátora, politikusa és tudósa volt korának, hanem hazánkban a humanizmus terén is uttörő. Ő alapította a siketnémák első országos intézetét.

Az 1800. esztendő szeptember hónapjában, mikor Cházár Bécsben járt és a siketnémák ottani intézetét meglátogatta, már lelkében ez intézmény létesítésének a csiráit rejtegette. Valószínű, hogy már előbb, gyakran volt alkalma látni műveletlen, tanulatlan és önmagával tehetetlen siketnémát és bizonyára összehasonlította lelkében ennek vigasztalan sorsát, sinylődését a tanultak kedvező helyzetével. Tudta, hogy a hazájabeli siketnémák mindannyian úgy nőnek föl, mint az utszéli gyom.

Megszánta őket! Elhatározta, hogy e „*két nemes Magyar Hazában*” hiveket toboroz, kik vele „*együtt éreznek s egy lélektől érzékenyítve lévén, szerencsétlen embertársaikban magukat nézik*”.

Levelet, gyönyörű szép levelet irt a *Magyar Kurir* szerkesztőjének, adná tudtul a magyar haza nemesen érző polgárainak eltökéllését. Egyben, – most a Jólétszi-utca 149. szám alatt levő házat, mely akkor az ő tulajdona volt, a létesítendő intézet céljaira örök időkre általengedni ígerte vagy ha az intézet máshol állittatnék föl, e helyett 500 forintokat ajánlott. Valamint arra is hajlandónak nyilatkozott, hogy tiszteletes és tudós *Magda Pál*-t, a csetneki paedagogiom tanítóját a siketnémák oktatásának mód-szerében Bécsben a saját költségén kiképeztesse.

Ferenc király hamarosan értesült Cházár András terveről s maga is belátván egy ilyen intézet létesítésének szükséges voltát, megbizta őt hivatalosan az adományok gyűjtésével. Cházár fényesen és nagy sikerrel felelt meg a reá bizott föladatnak. Országosan ismert jóhírnevét vetette latba, könyörgő leveleket irt számosoknak és az adományok sürű egymásutánban érkeztek.

Az 1802. évben már az intézet fölállításáról és megnyitásáról lehetett gondoskodni.

Cházárnak szűkebb hazája, Rozsnyó városa iránt is érzett nagy szeretete itt óhajtotta a szép és nagy jövőnek elébe néző intézetet fölállítani, de az illetékes körök úgy gondolták, hogy a központhoz közelebb eső városban helyeztessék az el. Vácon akkor a régi püspöki palota üresen, rendelkezés alatt állott és elég alkalmasnak látszott arra, hogy benne az intézet elhelyezhető legyen. Ferenc király tehát ezt az épületet az intézetnek adta és a megürült püspöki uradalmak jövedelméből még 5000 frtot utalványozott az intézet céljaira.

Igy minden elkészittetvén, *Cházár András nemes szívre valló gondolata, vágya, nem egészen két év alatt megvalósult*, mert 1802. augusztus hó 15. napján nagy ünnepségek keretében megnyillott a humanizmus szolgálatára szentelt eme első hazai intézet.

Egy évszázad hosszú, nagy ideje zajlott le azóta és Cházár András nemes lelkének, emberbaráti szeretettől dobogó szívének vágya ma, a második évszázad küszöbén újra teljesült. A mag, melyet elvetett, nemes gyümölcsöket terem.

Ez méltó az ő emlékezetéhez!

És méltó az az országos ünnepség, melyet Vácon, Ferenc király és jólétszi Cházár András szobrainak leleplezésével, Jolsván az új humanisztikus intézet ünnepies fölavatásával és Jólészen a Cházár emléktábla leleplezésével az utókor hála és szeretet érzetével a nagy emberbarát emlékezetére rendez.

(*Rozsnyói Híradó, 1902. október 19.*)

A magyar társadalom egén, mint fényes csillagpár ragyogott e két név: *Dénes gróf és Grófné*.

Ezrek és milliók hálája, örömkönye, boldog mosolya és forró imája szállott e haza minden vidékéről az erények gazdag és Isten előtt annyira kedves lelkek', fenkölt szivek fénylő csillagpárjához. Nemcsak fényes, nemcsak ragyogó volt e csillagpár, de mint a nap, jótékonyan melengető, életet adó és termékenyítő.

Ismerték az árvák, bánatos özvegyek, nyomorgó szegények, a kiknek annyiszor; százszor és ezerszer, sötét hideg éjben, fényes ragyogással, sugár melegével, enyhíteni a nyomort, a kétségbeesést, *messze földről haza* el-ellátogatott. Ismerték a nemzet fakadó virágit: ártatlan gyermekek sok-sok milliója, a kiknek az égről ez a csillagpár az aranyak esőjét, szive melegének, hő szeretetének nagy, nemes érzelmét gazdagon ontotta, hogy azon apáik, bölcs előljáróik házat emeljenek vallásnak, erkölcsnek; félőn, szeretettel őrzött kulturának, nemzeti érzésnek, hazaszeretnek; templomot az Isten nagy dicsőségére, emberek hitének erősödésére!

S állnak a templomok! Századokra állnak!... Emberek imái föl az Éghez szállnak!... Állnak az iskolák, erősen, szilárdan!... Gügyögő ajakkal benne a gyermekek két csillagot áldnak...

És e két csillagból álló szép csillagpár ontotta áldását, véghetetlen jósággal és e jeligével: *non videri sed esse!*...

Magasan, szédítő magasan a mindennapi élet nagy forgatagjában élő mindennapi emberiség fölött, ragyogott és ragyog még ma is ez a csillagpár...

Ragyogott úgy *együtt*, a hogy soha csillag párosan az Égen még nem is tündökölt! Oly nemes szeretet fűzet össze ezt a két fényes csillagot, mint a milyen nemes, fenséges volt együtt az a *szeretetük*, melylyel ragyogásuk éltető nappá lett!

...Ragyogott?... Nappá lett?... Hát ma már nem ragyog?... Hát ma már nem napja a hő szeretetnek, a jótékonyaságnak ez a páros csillag?...

Ragyog ma is! Fénye, jótékony melege hervatag őszzsel is melengető tavaszt varázsol a szivbe, óh de a csillagpár itt ezen a földön már nem együtt ontja melegét és fényét!

Lebukott az egyik, a női ideál, a hitvesi eszmény ragyogó szép képe, az az egyik csillag befutott az Égbe!...

Sirnak az özvegyek, az elhagyott árvák; apró kis gyermekek vig magyar nótája, gyászéneke csendül; templomok harangja méla bus zugással nem örömet hirdet: gyászra, fájdalomra változott az öröm, az a régi... régi...

Csak ott messze, fönt, fönt csillagokon is tul, az Ur trónusánál hangzik örömeinek az angyalok ajkán: *társukat köszöntik*...

Övék lett az egyik ragyogó szép csillag!
És miénk örökre, mert a mi az Égben Istené, azt ember, ha nemes a szive s érdemes rá lelke, birhatja Istentől!...

Igyekezünk birni!...

... Hát a másik csillag?!... Az a talpig ember, óh hát az mit érez?...

Leteszem a tollat... gyöngye gyarló ember ilyenről nem irhat...

(*Rozsnyói Híradó - Rendkívüli kiadás, 1902. október 29.*)

Szobrot Franciska grófnénak!

Rozsnyón, dec. 13.

Nevét őrzi a hálás emlékezet. Ragyogása ideálja lett minden igaz női léleknek. Nagy szivjósága bibliai alakká emelte Őt, a kiről legendák még a messze jövőben is beszédes ajakkal fognak szólani.

Igy van és így lesz ez szerte a messze földön és szerte a hazában. S ugyan ne lenne-e fokozottabb mértékben nálunk: Rozsnyón és vidékén, a hol szeretetének kincseit a legbőségesebben osztogatta, a hol nemes szivének melengető jóságát a legpazarabbul árasztotta és a hol fenkölt lelkének isteni sugallatából Ő maga emelt örök emlékezetül a szegényeknek hajlékot.

Hajlékot, mely az Ő – eszmét kifejező – nevéből leendő elkeresztelve *Franciska-ház*-nak!

Szeretet- és hódolatteljes hálával, mélységes meghatottsággal, szinte áhitattal emlegetik az *Andrássy Dénesné* grófné nevét. – De az ideálokért lelkesülni tudó és háláját, szeretetét nemesen leróni igyekező és a minden nemzedékeknek nemes példát hirdetni akaró rozsnyói értelmiség és nehéz munkában fáradó polgárság, Franciska grófné emlékének az *igazi érdemét*, mélységes *erkölcsi jelentőségét* is megadni óhajtja és meg is fogja adni.

Megadni úgy, a hogy azt a *legnagyobbak* sorában helyet foglaló, a hit- és erkölcs, a fenköltség és nemesség, a szeretet és jóság példaadójának megadni oly édes kötelesség.

Testi alakját, mely szivének oly jellemző mása volt; arcát, melyben nemes lelkének minden gondolata visszatükröződött: szóval egész egyéniségét, a maga mivoltjában óhajtja Rozsnyó város és vidéke ércbe öntve *büszkeségeül* birni!

Szobrot; minden jót, szépet és nemeset hirdető emléket óhajt állítani annak, a ki e városnak és vidékének melengető napja volt, a kit, mint az erények nemes gyakorlóját, a jóságnak és szeretetnek, az Ur által választott angyalát – kellően méltányolni soha sem fog, mert nem képes.

Szobrot Franciska grófnénak!...

Mint fehér galamb kelt szárnyra e pár szó és mint Noe galambja hajdan a béke olajágával, úgy ez is azzal a pár szóval örömet és lelkesedést, hálát és meghatottságot keltett a szivekben.

EMLÉKEZETÜNKRE

Örömet és lelkesedést, mert ha csak parányi részben is, de megadták a módot az elröppent szók arra, hogy az idők végtelenségéig szilárdan álló háláját Rozsnyó és vidéke kifejezhesse; hálát és meghatottságot, mert a rejtett jövőben az az érc alak még közelebb hozhatja hozzánk a *vezércsillagját* elvesztett *másikat!*

Szobrot a letűnt, de fényét reánk örökké sugárzó *vezércsillagnak*; szobrot Andrásy Dénesné grófnénak!

(*Rozsnyói Híradó, 1902. december 14.*)

Békesség, szeretet.

Rozsnyón, dec. 20.

Előre veti fényét és a szeretet melengető sugarait már a karácsony. Ennek a szent ünnepnek az ihletségével, szeretetének a szavaival köszöntjük olvasóinkat.

Vajha ennek a szent ünnepnek a békéje töltené el sziveinket. Vajha elsimulnának e földön mindenké háborgásai, gyűlölködései és felragyogna, a hermelinbe öltözött természet erőtlen napjával, nemes versenyre kelve – a szeretetnek melengető napja.

Hiszen a szeretet, a béke napja a szent karácsony. Azé a szereteté, azé a békéé, melyet az Ur Fia megváltás képpen hozott a földre.

S mikor az apró-cseprő gyermekereget boldog örömben sűrögni látod; mikor e látástól szivedben a jobb érzés hangja dobbanik meg: akkor szállj magadba, elmélkedjél úgy, miként igaz embernek vallásról, erkölcsről, hazafiságról, nemes munkálkodásról és mindenről, a mi emberben (sic!) jó és szép lehet, elmélkedni kell és idején való!

... Elmélkedjünk!...

... A második ezredévek utolsó századát éli a megváltott emberiség. Tudományokban gazdagodva, vívmányokban erősödve, de már minden ideáлизmust feledve immár oly közel lépett a materializmus szédítő örvényéhez, hogy elkábulva, romlottságát fölismerni sem képes.

Az örökkévaló Eszme fényességén, csodás sugárzásán sötét árny fut keresztül; a *szeretetlenküli ember* nehéz testü, fagyasztó árnya.

Közel két ezredév pergett le immár a nagy mindenség őrlő garatján amaz éjszaka óta, hogy a büszke, rohdadt emberiség lakta föld felett fényesen, sugárörömmel kigyult a *názáreti csillag*. S e két ezredév alatt a megváltott ember csak újra visszasülyedt oda, a honnan az Ur megváltotta: a hitetlenség és szeretetlenküliség rideg éjszakájába.

... Mintha megszedült volna az emberiség önfejlődésének nagyságától; mintha elfeledte volna a föld rögéhez kötött parányiságát: oly téveteg uton jár és oly dőre vágyakozással, oly kiméletlenül harcol, gyilokkal kezében és lelkében egymás ellen, ebben az arasznyi életben.

Pedig, óh milyen szegény, milyen koldus vagy te földi hatalmakkal hivalgó emberiség! Megváltva, de hitedben megfogyatkozva mily koldus, akár csak a bibliai Lázár és szenvedő, akár csak a bibliai Jób.

Vigyázz! Ne rohanj, állj meg az örvény szélén; szállj

magadba a szeretet csillagfényes éjszakáján, a béke és dicsőség hasadó hajnala előtt! S ha kigyult a hajnal vörös színével, öltsd fel az áhitat tiszta szép ruháját, azt, a mely mint a szendergő természet takaró meze, oly fehér és lelked mélyéből óhajtsd újra *Krisztus jövetelét!*

E hited megvédelmez, megerősít és diadalra vezet!

Hívók lelkében élhet csak szeretet és reménység, erkölcs és hazafiság, munkálkodás és önzetlenség. Élhet örökké, soha meg nem szünő szilárdsággal; mert hiszen e földi rövid életet ha igaz rendeltetésed szerint betöltödted, él utódaidban, emlékezetben is, mint él az Ur szent Fiának nagy műve: a *megváltás*.

(*Rozsnyói Híradó, 1902. december 21.*)

Karácsony.

Sűrű pelyhekben száll a hó.
Kergetődzve, játszi kedvvel
Szövi a föld szemfedőjét,
Földiszitve hermelinnel.
– Szent-este van, karácsony est;
A *kis Jézus* estvéje ez.
Szövi–szövi, kicsipkézi
Könnyü habos csipkékével;
Földisziti milliárdnyi
Hókrisztálylyal, hópihével.
Zuzmarás a fáknak ága;
Ez a tél lombja, virága.

Ünnepre gyül rokon, család,
Jó ismerős és jó barát;
Gyönyörel nézi, mint repes,
Mily boldog a gyermek-világ.
A zöld fenyőt, Jézus fáját,
A mint sziv-szakadva várják.

Boldogság van ma mindenütt!...
Szegény! Gazdag!... Boldog ma mind!
– Felejtve minden bánatot,
Elfelejtve a földi kint.
Felejt a sziv s vigan dobog;
A szegények is boldogok!

... De nem... Hisz boldog nem lehet
Mindenki. Van boldogtalan! –
S ha egy van, ki boldog – tudom –
Ezerannyi boldogtalan.
S van érzés, mely szívós nagyon;
Nem boldogság ez: – fájdalom.

... A hó még egyre sző, himez...
Verseny vele egy bus leány
Kisdéd szobában szemfedőt
Készít... – Arca oly halovány –
... Kisdéd szobában csendesen,
Nehogy jó anyját keltse fel...

Halottja van e szent napon?!!!

- Így hát boldogtalan -
Halottja!... - Boldogsága az
Szívében áll a ravatal.
Szívében!... Szive rejtekén;
Gyógyító irt rá nem remél.

... Könnyezve, szótlanul himez
Bár lelke hó imára kel,
Boldogságára szemfedőt,
Hogy ily korán boritni kell.
Majd halk szó lebben ajkiról
S az is beszél fájdalomról.

- Karácsony!... Nem így vártam én,
Nem így reméltem tölteni!...
- Így sóhajt fel s fájdalomiban
Megerednek hó könnyei.
Fejét kezébe rejt el,
Zokogva sir keservesen.

... De nyilik im zajtalanul
A kiseded szoba ajtaja
S jóságos arccal lép be rajt
Jézus... Az ég ajándoka...
- ... Ne sirj! Sujtott bár a fájdalom
Én szived megvigasztalom.

- Karácsony ez... én ünnepem...
Boldogtalan ne lássak én
S téged, kit fájó bu emészt.
Vezessen a hit, a remény!...
... Szent este van, karácsony est
A *Megváltó* estvéje ez!...

(*Rozsnyói Híradó, 1902. december 21.*)

Boldog új évet!...

Rozsnyó, január 3.

(mk) A végtelen idő annyi eltemetett esztendője után megint letűnt egy év. Letűnt, hogy sirján egy másiknak, az *új*-nak bölcsőjét ringassuk.

Halál és élet úgy váltogatják egymást az időben is, a miként az emberiség életében. A letűntnek, az elhunytak nyugalom; a jövevénynek, az ujszülöttnek munka és küzdelem.

Az élő a holtat megsiratván - ha még olyan rossz volt is, hogy életében nem éppen legkedvesebb - kegyeletes érzéssel temeti el és sirja föl megemlékezésének jelvényét teszi.

Ilyen a letűnt idő sorsa is, melynek örökébe a megújult lép s folytatja a soha meg nem szűnő munkát, fűzi tovább a mérhetlen jövőt. És a jövő a multon pihen.

A mult tanulságait, - mert tagadhatatlan, hogy tanulságai ne volnának - mint a letűnt évek szokásos örökét kell

megőriznünk és megőrizve az abból meritett tapasztalatokra építeni a jövőt.

Építsük tehát!...

... A megújulás első napjait éljük. Az újév kezdetén vagyunk. A mennyire tőlünk telik és a mennyire ehhez képességgel birunk, most rakhatjuk le ennek az évnek eredményeihez az alapot. A milyen a kezdet, olyan lesz a vég.

A mult lepergett, napjaiban nem sok örömünk telhetik. Mindenütt, az egész föld kerekén, de különösen hazánkban általános a lelki és anyagi elszegényedés. Ennek szomorú jeleivel zártuk le az ó-, ennek ijesztő tüneteivel nyitjuk meg az *újévet*.

És a mai kor embere, mely - fájdalom - minden nemesebb idealizmust levetkőzve, egyedül a mulandó földi javakban keresi és gondolja föltalálni boldogságát; rideg szívvel, fásult lélekkel, a kalmárszellem túl erős befolyása alatt vergődve viszi át a letűnt évből az újba megkezdett munkáját és az ennek nyomán támadt közszellemet. Anyag, mindenben csak az anyag dominált és fog bizonyára dominálni ezután is a szellem nemesebb munkájának, üdvösebb eredményeinek nagy erkölcsi kárára.

Tulhajtott igények, egészségtelen társadalmi viszonyok, melyek kizárólag az anyagi jólétet tartják fundamentumuknak; áldatlan versengés, majomszerű utánzás, egymás tullicitálása a fonák és nevetséges külsőségekben: ezek azok az *auspiciumok*, melyekkel a jövő elé tekinthetünk. Rang és üres címek után való törekvés, vágyakozás; az emberi hiúságok minden elképzelhető féleségeinek érvényre juttatása és legyezgetése; a közjót teljesen feledő önzés: ezek a rugói minden cselekedetnek, takarói és leplezgetői minden ténykedésnek.

Ideálok és célok, melyek ezeken kívül állanak, pusztá jelszavak, elkoptatott, divatos jeligék.

Szinte megdöbbentő az emberek közönye, unalmas nembánomsága, rideg szeretetnélkülisége és teljesen megdöbbentő az embereknek egymás ellen irányuló áldatlan harca, az egymás közötti elfajult egyenetlenkedés, torzsalakodás. És míg a magyar a magyarban nem a nemzet testét alkotó és egymáshoz szorosan együvé tartozó, - nem az egymásért egyetértően munkálkodó, az általános nemzeti szellemet erősítő faj képviselőjét, a testvért; de az Istenét külsőségekben különböző módon imádó felekezeti embert keresi és találja és a visszavonás sorvasztó tűzét csak szító, de nem enyhítő egyenetlenkedések képzelt okait támasztja és állítja egymás ellen: addig a kozmopolita az *ubi bene, ibi patria* tarthatatlan elméletét fennen hirdeti.

Szinjáték, minden őszinteséget, igazságot, meggyőző és megindító nemesebb hatást nélkülöző; csupán ügyes és a valóságot hajszálig utánozó, de egyszersmind izléstelen színjáték folyik mindenütt és mindenben.

... De hagyjuk ezt! Legyen ebből ennyi elég.

Hiszen az emberek mindezt látva és tudva, bizony eszükre térhetnének. És ha lelkük megmaradt, csak parányi jóságával is szívükre tennék a kezüket és bűnbánólag magukba szállva a valóságra ébrednének; lehetetlen, hogy önmaguktól meg ne döbbenjenek, a sorson fordítani ne igyekezzenek és a megújult évben új életet ne kezdjenek!...

EMLÉKEZETÜNKRE

Vajha megtennék!

Akkor nem hangoznék el a konvencionális b. u. é. k. oly pusztán, oly üresen és oly unalmasan; akkor igazán és teljességében érvényesülhetne a magyar ember Istentől kért és Isten nevében kívánt három b-je: *a bor; a búza és a békeség* egyszerű szavaiban kifejezett jó kívánság.

Akkor mi sem mondanók el hiába a *boldog újévet!*

(*Rozsnyói Híradó, 1903. január 4.*)

Március 15.

Rozsnyó, március 14.

... És megdördültek az ágyuk. Hosszasan, mint távoli mennydörgés tompa moraja dübörgött át zugásuk a földön. A vészes hangokra fölütötte fejét a bércek, a rónák lakója. Egy ismeretlen félelem remegtette meg a szívet. Nem tudta elgondolni, mi idézi elő e félelmetes hangokat...

Azután megjött a magyarázat is. Esténkint, a hogy leszállt az alkonyat, halvány piros fény világította meg a látóhatár szélén az égboltot. A fölgyújtott városok, a lángban álló falvak rémes visszfénye volt az a halvány pirosság, a rettenetes csatakiyók bömblése volt az a félelmetes dübörgés és az egész együttesen kardok csattogása, puskák ropogása, ezrek meg ezrek halálhörgése, egy ujszülöttnék, a szabadságnak, a *magyar* szabadságnak a tüzkeresztsége.

És nem félt többé a bércek lakója és nem remegett a szív a rónák fiában. Mentek együtt vígan, lelkesen azok után a hangok után. Az a piros halavány fény ott az égbolt alján elvezette őket szépen, elvezette a véres csaták mezejére. És küzdöttek és harcoltak és meghaltak egytől-egyig egyetlen egy szóért, azért, hogy: *szabadság!*

Ez az egy szó, a tartalma után való határtalan vágyakozás töltötte meg dicsőséggel az emberiség történetét...

A mult század derekán a közeledő tavasz meleg napsugarai nemcsak a természetet hívták életre, hanem rügyet fakasztottak milliók meg milliók szívében, egy káprázatos, csodás új érzelmeknek a rügyeit, a népszabadságát.

Az évszázadok óta szolgásgára kárhóztatott ember öntudatra ébredt s mire megjött a tavasz, ez öntudatból korszellem fejlődött, a szabadság szelleme.

Nem új ez a jelenség a világtörténelemben. Sok tekintetben rokon a középkor kereszties hadjárataival, csak hogy míg itt a vallásos érzelmek üzte a népeket a pogány ellen, fejlődött ki bennük a rajongásig, addig az 1848. év tavaszán egy nem kevésbé fönséges, egy nem kevésbé magasztos érzelmek állította talpra a népek millióit, a szabadságnak, az oly sokáig elfojtott népszabadságnak a vágya.

És jöttek a hírek mindenfelől. Forradalom itt, forradalom ott, lángtenger, vérözön Európa több részében, csak Magyarországon, csak nálunk született meg a szabadság a nélkül, hogy erőszak, kegyetlenség, szenny tapadt volna hozzá. És ez örök dicsősége marad a mi ragyogó márciusi napjainknak.

A párisi februári forradalom híre heves forrongásba hozta nálunk is a kedélyeket. Csak annyi kellett hozzá, hogy valaki kifejezést adjon annak a nyugtalan váagnak, sejtelennek, mely ott pezsgett már mindenkinek a vérében és kifejezést adjon ott, a honnan mindenki meghallja, az országgyűlésen, az ország színe előtt.

Ekkor tartotta Kossuth Lajos március 3-iki híres beszédét, melyben független, felelős nemzeti kormányt, az alkotmánynak népképviselési irányban való kiépítését, a honvédelmi rendszer átalakítását és független magyar nemzeti bankot követelt.

Ez a beszéd, de különösen a 13-iki bécsi forradalom adta meg az impulzust néhány lánglelkű ifjunak, hogy a mozgalom élére álljon és be nem várva az országgyűlési tanácskozások eredményét, maga köré gyűjtve a pesti ifjúságot, proklamálja a híres tizenkét pontot.

És megszületett a *Talpra magyar!* Petőfi lánglelke magával ragadta az egész várost. Jókai, Vasvári, Egressy meg Irányi gyűjtő szónoklatait ezernyi nép hallgatta ujongó lelkesedéssel. Mikor pedig Petőfi dala cenzura nélkül nyomtatásban megjelent, a lelkesült tömeg meg Tánics Mihályt kiszabadította fogságából, a hatóságok olyan befejezett tények előtt állottak, hogy nem maradt számukra más választás, mint vagy megtorló lépésekre határozniok el magukat vagy pedig meghajolni a szabadság szelleme előtt.

És a hatóságok ez utóbbit választották. Másnap Nyári Pál Pest vármegye alispánja, Rottenbiller Lipót polgármester és mások állottak a mozgalom élére, mely így lett aztán országos jelentőségűvé.

A törvényhozás, az országgyűlés és a király sem térhetett ki többé a nemzet követelményei elől és a mit a márciusi ifjúság a tizenkét pontban hirdetett, nemsokára testet öltött, törvénynyé lett.

De ki tudja bekövetkezett volna-e ez vagy ha igen, mikor, a március tizenötödiki események nélkül.

Ez a nap az, mely megindította Magyarország ujjáteremtésének fönséges munkáját, ez a nap az, mely magyar, nemzeti alkotmányt adott a hazának, mely a szabadság, egyenlőség, testvériség magasztos jelszavával rombolta le a válaszfalakat polgár és polgár között.

Egy fél századnál nagyobb ideje, ötvenhárom éve annak, hogy ez történt.

Azóta örök ünnepnappá avatta a mai napot a magyar nemzet hálája, lelkesedése, hazaszeretete.

Légy üdvöz tehát ma is te áldott nap, oltsd lelkébe a magyar nemzet minden fiának a rajongó hazaszeretetet, véd szívébe mindnyájunknak a nagy idők, a dicső ősök szeretetét és hirdesd örökké, időtlen időig nemzetünk fényét, nagyságát, boldogságát. Légy üdvöz te szent nap, *Március Idusa!*

(*Rozsnyói Híradó, 1903. március 15.*)

Franciska-ünnepély Budapesten.

Az országos nőképző-egyesület lélekemelő ünnepélyt rendezett a nagy jótékonyágáról és ritka női erényeiről ismert, dicsőült *Andrássy* Dénesné grófné névünnepének napján, folyó hó 9-én. Az intézet zöldfa-utcai disztermét a legdisztingváltabbközönségtöltötte meg, melymindvégig gyönyörködve hallgatta és szemlélte az előadott számokat. A közönség sorában ott volt *Zsilinszky* Mihály államtitkár, továbbá ott voltak *Beniczky* Lajos alispán, *Erőky* Béla főigazgató stb. A nőket illetőleg el lehet mondani, hogy megjelent a pesti legelőkelőbb társaság színe-java. A nőképző-egyesület lelkes elnöke, *Teleky* Sándorné grófné s a három alelnök: *Rudnayné*, *Emichné* és *Csikyné* örömmel szemlélhették a szép sikert, mely fáradozásukat koronázta. A számok közül kiemelendő volt *Komoróczy* Miklós főgimn. tanár, szerkesztő nagyhatású ódája, melyet *Pártos* Erzsébet szavalt, nemkülönben a vetített képekkel élénkített és szintén *Komoróczy* által irt *Az Andrássyak Nagyasszonyai* című fölolvásás, melyet *Benkő* Ilona adott elő nagy hatással. Igen sikerült volt *Karácsonyi* Erzsébet szavalata és a *Farkas Imre* melodramája, melyet kiváló sikerrel adott elő *Győry* Lujza. Az élőképek gyönyörűek voltak, valamint a karénekek is sok tapsot arattak. A tiszta jóvedelmet a rozsnói *Franciska-szobor* javára ajánlotta föl a lelkes női rendezőség.

*

Regényes, bérce, völgyes szép megyében, hol a Sajó vizének csacsogó patakja kél hosszú, hosszú mérhetetlen utra kiseded bölcsőjéből, s a hol bércek száza, enyhe völgyek ezre szarvasnak, őznek nyújt csendes tanyát, századok óta, mint hatalmas tölgy lombosodva él egy nemzet-ség: *Andorás vezérnek nemzetsége*.

A hatalmas tölgynek ága, lombja dus. Sok századoknak pusztító viharja, vésze nem ülhetett rajta diadalt; izmosodva, erősbödvé él. Ne bántsuk törzsét, ne illessük ágát, lombját figyeljük, melyről enyhe szellő, a lélek és szív suttagó szellője így regél:

Nagyasszonyokban gazdag e nemzetség; gazdagsága a nemzetnek is kincse, mert hű leánya volt ám mindenik s mint nő ragyogó példaként lebeg. E család asszonyai – mint *Jókai* jellemezte – most is azok az *elmulhatlan szentek a népnek, a ki ósanyjuk volt, a kit a nép áldása tart bebalzsamozva*.

Andrássy István gróf felesége *Serédy Zsófia* ez. A rettenő kuruc generális angyali jóságú neje, a gyermekeit hön szerető anya, a harci idők szorgalmas, – a csatára mindig kész várak hős és házias munkálkodásával mindenről gondoskodó Nagyasszonya. Szelid mint a galamb, hős mint az oroszlán, szorgalmas mint a méh, tiszta és gyöngéd mint a tavasz lilioma.

Mikor férje, a kuruc generális, a harcok mezejére vonult és csak csekély őrséget hagyott a sziklavár védelmére, *Serédy Zsófia* volt a vár parancsnoka. Ez a hős asszony gondoskodott annak védelméről s e nehéz föladata mellett ráért arra is, hogy a várba vissza-visszatérő kuruceregek

részére az élestárat minden szükségességekkel ellássa; tépett ruhájuk, hiányos fegyverzetük pótlásáról, az ő fölügyelete alatt készült harci mezekkel és idejében beszerzett fegyverekkel gondoskodjék és mindenekfölött két kicsi fiát: *Ferencet* és *Józsefet* gondos anyai szeretetében részesítse.

Krasznahorka vára, ez a multból fönmaradt megtépett, roncsolt ékes szép korona, oh hányszor látta hősnek ezt az asszonyt, hogy ismerte mint hitvest, mint anyát? hogy félte és szerette mint Nagyasszonyt? Ma is regél még róla néma ajkkal; regélnek róla szép emlékei.

Itt, fegyverek között két kis játék-ágyu, *Ferenc*- és *József*nek, az ő forrón szeretett két kicsi fiának gyilkos játékszere, a melylyel apjukat – mint a rege tartja – fogadni készültek.

Amott, egy másik boltives szobában az a drágaszekrény, melyet hős *Rákóczi Ferenc*, kurucok vezére hozott messze földről ajándékba a vár hős Nagyasszonyának. Igazi műdarab, miniatúr festményekkel diszítve, telve különféle kézműipar tárgyakkal.

És ott a sziklavár belső kápolnájában, az ősrégi boltives sekrestyében, ott van elhelyezve az a minden legendáknál fényesebben beszélő, csodaszerű tetem, mely századok emésztő fogával dacolva, ma is épségben hirdeti az Isten különös kegyelmében részesülő Nagyasszonyt, a senki által be nem balzsamozott, de a természetes uton mumifikálódott hamvak megszentelt emlékét. Diszes üvegkoporsóban nyugszik a legendás Nagyasszony csodálatos porhüvelyé, felöltöztetve egyszerű feketébe. Jobb karját most is oly gyöngéd figyelmeztetésre emelve tartja, mint akkor, mikor szép lelke elröppenni készülvén, szerette fiait intette.

Ájtatos bucsujárók nagy seregén kívül, a kik kisasszony napján minden esztendőben ide zarándokolnak, számosan tekintik meg e páratlan nevezetességét a várnak. A vár e kápolnájában láthatjuk az Üdvözítő és szűz *Mária* szép festésű régi oltárképét is, a melynek festője ismeretlen, pedig a kép igazi művészalkotás. *Andrássy Manó* gróf, mint nagy műértő kulturhistorikus több ízben kutatta ennek a szép és művészeti szempontból nagyon becses képnek az alkotóját, de teljes bizonyossággal megállapítani nem sikerült.

A még ma is épségben lévő szent hamvakból kiröppendő lélek nagyságát, nemességét örökölték az *Andrássyak* többi asszonyai is.

Andrássy Józsefné grófné szül. *Csáky Valburga* grófnő, az önfeláldozó, igazán szerető hitves tiszta példányképe volt. Bámulatos szépségéről legendákat meséltek és csodálatraméltó olajfestésű arcképét még most is gyönyörködve szemlélhetjük a krasznahorkai vár képcsarnokában. Fiatalon, élete virágjában tragikus módon hunyt el, mielőtt anyai és női tisztét teljesen befejezhette volna. Az ő fia volt *Károly*.

Andrássy Károlyné szül. *Szapáry Etelka* grófnő a női erények egész koszoruját birta ékességül. Az a háziasság, egyszerűség és kiváló gazdasszonykodás, mely őt az oláhpatoki ősi kuriában nemesen szórakoztatva, minden zajosabb és fényesebb élvezetekért kárpótolta – anyjától

öröklött tulajdona volt. Mint a krónika megőrizte, a daliás Károly gróf, éppen a felesége anyjának, Szapáry grófnénak nagy takarékosága ellenére elkövetett, egy ártatlan esete következtében majd elszalajtott a gazdag menyasszonyt. Egy éretlen szilvát szakított le Károly gróf a mádi kertben és eldobta. A leendő anyós felfortyant: *nem lesz jó gazda, a ki így bánik az Isten áldásával* – mondogatta. A hogy Szapáryné megbecsülte az Isten áldását, úgy becsülte azt Károly grófné Szapáry Etelka is.

Gyakran, mikor egy maga volt csak otthon cselédeivel az oláhpataki kastélyban – a nagy ebédlőbe rendelte az asszony- és leánycselédeket s ott fonatott, varratott velük késő éjjelig, miközben az asszonyoknak és leányoknak dalolni kellett.

Ez a kiváló nő adott életet Andrásy *Gyulának*, a nagy magyar államférfiúnak, *Manónak* a magyar vasipar megteremtőjének, a nagy szorgalmu, ritka műveltségű és tudományu *vas gróf*-nak és *Aladár*-nak a magyar közélet egyik kiváló munkásának.

Az ő elsőszülött fiának, Andrásy Manó grófnak volt a felesége *Pálffy Gabriella* grófnő, az Andrásy asszonyok egy szintén kiváló példányképe. Nemesen és gyöngéden szerető hitves és anya, emberszeretben erős és jótékony főuriasszony, a ki míg egyrésztől vasszorgalmu férjének a megtakarításban és vagyonszerzésben; a család tekintélyének és fényes nevének emelésében oly kiváló, fenkölt lelkületű munkatársa volt: addig a szegények és elhagyottak, az árvák és az özvegyek ő benne nemes patrónájukat áldották. Sokat, nagyon sokat tudnának regélni az ő jóságáról azok a sajómenti apró községek, a melyek fölött az ő védő, segítő karjai annyiszor osztogatták az áldást és jóságban gazdag lelke annyi könnyet törült le.

Ezt, az Andrásyak nemes tulajdonát képező erényt emelte, soha senki által e hazában még nagyobb mértékben nem gyakorolt magasságba az az Andrásy grófi pár, a melynek neve már ebben az országban és mindenekfölött bérces Gömörben valóságos fogalomná váltott.

Dénes gróf és Franciska grófné!

A jótékony fogalmát rejti ez a két név, melynek személyesítőit az isteni Gondviselés hozta össze egymással és egymásnak nagy-nagy boldogságára. Igazi benső, ideális frigy volt e két nemes lélek frigye; szeretet, hűség, szent érzelem, mely a mai modern világ fölé emelkedve a lelkek igazi nemességének, fenkölt nagyságának szép legendáját teremtette meg.

A magyar társadalom egén, mint fényes csillagpár ragyogott e két név: *Dénes gróf* és *Franciska grófné*.

Ezrek és milliók hálája, örömkönye, boldog mosolya és forró imája szállott e haza minden vidékéről az erények gazdag és Isten előtt annyira kedves lelkek, fenkölt szivek fénylő csillagpárjához. Nem csak fényes, nem csak ragyogó volt e csillagpár, de mint a nap, jótékonyan melengető, életet adó és termékenyítő.

Ismerték az árvák, bánatos özvegyek, nyomorgó szegények, a kiknek annyiszor, százszor és ezerszer, sötét hideg éjben, fényes ragyogással, sugár melegével, enyhíteni a nyomort, a kétségbeesést, messze földről haza

el-ellátogatott. Ismerték a nemzet fakadó virágit: ártatlan gyermekek sok-sok milliója, a kiknek az égről ez a csillagpár az aranyak esőjét, szive melegének, hő szeretetének nagy, nemes érzelmét gazdagon osztotta, hogy azon apáik, bölcs előljáróik házat emeljenek vallásnak erkölcsnek; félőn, szeretettel őrzött kulturának, nemzeti érzésnek, hazaszeretnek; templomot az Isten nagy dicsőségére, emberek hitének erősödésére.

S állnak a templomok! Századokra állnak!... Emberek imái föl az Éghez szállnak!... Állnak az iskolák, erősen, szilárdan!... Gügyögő ajakkal benne a gyermekek két csillagot áldnak...

... Magasan, szédítő magasan a mindennapi élet nagy forgatagjában élő köznapi emberiség fölött ragyogott, tündökölt ez a páros csillag!...

Ragyogott úgy együtt, a hogy soha csillag párosan az égen még nem is tündökölt! Oly nemes szeretet füzte össze ezt a két fényes csillagot, mint a milyen nemes, fenséges volt együtt az a szeretetük, melylyel ragyogásuk éltető nappá lett!

Ragyogott?... Nappá lett?... Hát ma már nem ragyog? Hát ma már nem napja a hő szeretetnek, a jótékonyágnak ez a páros csillag?...

Ragyog ma is! Fénye, jótékony melege zord, hideg télen is melengető tavaszt varázsol a szivbe, óh de a csillagpár itt, ezen a földön már nem együtt osztja melegét és fényét!

Lebukott az egyik; a női ideál, a hitvesi eszmény ragyogó szép képe, az az egyik csillag befutott az Égbe!

Sirnak az özvegyek, az elhagyott árvák; apró kis gyermekek vig magyar nótája, gyászénekre fordul; templomok harangja méla bus zugással nem örömet hirdet: gyászra, fájdalomra változott az öröm, az a régi... régi...

Ez a fájó sóhaj szállott messze, messze, mikor a nagy jóság, a nemes szeretet példányképe meghalt.

S a *Vezércsillagját* vesztett másik csillag fénye a sötét fájdalom fellegébe borult. Vigasztalták százan, vigasztalták ezren s a megnyilatkozó általános részvét ir lett a sebére.

S az a gyászba borult, kincsét, drágaságát minden boldogságát vesztett nemesfőúr, ekkor jellemezte igaz lelke, szive fenkölt érzésével, mély bölcsességével elveszített párját, mondván:

Mily igazuk van azoknak, kik ő benne az én Vezércsillagomat, jó Géniumomat látták, ki előttem világitott, mikor bennem a jónak csak szikrája alig csillámlott meg. Mily igazuk van azoknak abban is, kik kimondják, hogy az én életem annak az igazán nemes nőnek volt szánva, kinek áldott emlékét hiven fogom őrizni utolsó leheletemig.

És ez a talpig ember, ez fenkölt lelkületű magyar főúr az ő meseszerű hitvesével együtt és általa lett a magyarnak örökké feledhetetlen nagy fia.

Életének egyik legnagyobb keserűségét az atyai szigor képezte. Atyja, Andrásy György gróf mint rendkívüli arisztokrata nem jó szemmel nézte a kis Dénes demokrata hajlamait. A fiu gyermek- és serdülő korában ugyanis a gömörmezei Hosszuréten legszivesebben játszott, szórakozott az uradalmi tiszték gyermekeivel.

De legjobban fájt Dénes grófnak, hogy atyja diplomáciai pályára szánta, holott ő itthon akart volna élni és mint gazda érvényesíteni tehetségét és adni és gyámolítani, a mennyit lehet, mert az adakozás már gyermekkorában főjellemvonása volt. Szülőit gyöngéd szeretettel vette körül és sajátkezü munkájával lepte meg őket, különösen anyját számtalanszor. A hosszuréti kastély, mint Dénes gróf szülőháza, telve van ilyen kedves emlékü tárgyakkal.

Csoda-e hát, hogy a gyöngéd, finom lelkületű, meleg szívű Dénes gróf, a kit az apai ridegség, a meg nem értés annyira elkeserített, lelke, szíve teljes erejéből ragaszkodott ahhoz az asszonyhoz, a ki nemcsak szeretete, de ennek a tul finom érzékeny léleknek minden rostját megértette, a ki csak neki, érette élt, a ki maga volt a megtestesült jóság, szelidség.

Nem ismerte, nem látta senki a megboldogult grófnét, az *Andrássy*knak ezt az angyali jóságú Nagyasszonyát, de ismerték és ismerik lelkét, szívét, nagy jóságát széles e hazában és még ennek határain is tul. Nemes tetteiben, jóságát és keresztényi alázatosságát hirdető leveleiből pedig azok a kevesek, a kik vele lelki összeköttetésben voltak, tanulták megismerni. És e leveleiben mindig, mindenütt ott van: *férjem beleegyezésével*, míg Dénes gróf sohasem írta másként mint: *feleségem meghagyásából*, vagy most, hogy elvesztette: *áldott jó feleségem emléke iránt való szeretetből*.

Mily benső, mily ideális volt e két nemes lélek frigye, azt csak az tudja kellőleg fölfogni, a ki tudja, mi egy igazi Asszony egy olyan férfiúnak, aki az élet sok keserűsége, igazságtalansága után magába zárkózik, kerüli az embert és elfelejt hinni minden szépben, nemesben.

Franciska grófné irányt, utat mutatva férjének boldogította, házi tüzhelyét paradicsommá tette és minden szépre, jóra fogékony lelke figyelmét a szegények, ügyefogyottak, nagy emberi nyomorúságokra terelve a jóltevés, az adás gyönyörét ismertette meg *Andrássy* Dénessel.

Ezért volt és maradt még ma is *Franciska grófné* Dénes gróf *Vezércsillaga*, jó *Géniusza*. Ezért adakozik Dénes gróf még ma is és fog élete végéig ugyszólván *Franciska grófné* nevében, a megdicsőült asszonynyal így tartva föl a soha el nem muló lelki összeköttetést, így élve áldott emlékezetének mindörökké.

De a gyász él és sötét lepelbe vonja Krasznahorkát, a hol a grófnénak mauzoleumot építenek és a hol a várban *Franciska-szobát* rendeznek be az ő emlékezetére.

És hazahozzák *Franciska* grófné drága hamvait. Örök nyughelye ott lesz Krasznahorkaváralján, lent a büszke sziklavár alatt elterülő lapály erdővel koszoruzott lágy ölén, künn a szabad természet nagy székesegyházában, melynek boltívét a napot és csillagokat ragyogtató végtelenség fogja képezni.

*

A megdicsőült Nagyasszony nevét pedig a hálás emlékezet őrzi. Ragyogása ideálja lett minden igaz női léleknek. Nagy szívjósága bibliai alakká emelte őt, a kiről legendák a messze jövőben is beszédes ajakkal fognak szólani.

Szeretet- és hódolatteljes hálával, mélységes meghatottsággal, szinte áhitattal emlegetik az *Andrássy Dénesné* grófné nevét. És az ideálokért lelkesülni tudó és háláját, szeretetét nemesen leróni igyekező és a minden nemzedékeknek nemes példát hirdetni akaró jelen Franciska grófné emlékezetének *igazi érdemét, mélységes erkölcsi jelentőségét* is megadni óhajtja.

Megadni úgy, a hogy azt a *legnagyobbak* sorában helyet foglaló, a hit és erkölcs, a fenköltség és lélek nemesség, a szeretet és jóság példaadójának megadni oly édes kötelesség.

Szobrot, minden jót, szépet és nemeset hirdető emléket óhajt állítani Rozsnyó rendezett tanácsu szabad bányaváros a letűnt, de fényét reánk örökké sugárzó *Vezércsillagnak*; szobrot *Andrássy Franciska* grófnénak!

Ott az ősrégi város történelmi nevezetességű piacán, a kurucok hős vezérének nevére elnevezett *Rákóczi-téren* fog ez a szobor állani és az idők végteleneig fogja hirdetni az *Andrássyak legnagyobb Nagyasszonyának*, a női ideál eszményi mintaképe emlékezetét!

*

És most röppenjen lelkünk még egyszer vissza Krasznahorka várának sok századok viharát kiállott patinás falai közé. Ihletett szívvel, fölemelkedett lélekkel lépünk a kis kápolnához vezető lépcsők faragott kövére, vonuljunk ezen föl a külső bástya gyűrűs terraszára, a hol a kis kápolna, mint az ur szentelt hajléka fogadja imádkozni vágyó lelkeinket.

Imádkozzunk!...

*

A vár alatt elterülő falu apró fehér házacskaí között méltóságos egyszerűségével válik ki az uradalmi kormányzói lakás. Ezen állapodjon még meg a tekintetünk.

Ebben a házban végzi nemes munkáját az az ember, a kit a Gondviselés nehéz időkből *Andrássy Dénes* mellé rendelt, hogy megtört lelkének vigasztalója, fölemelője, tanácsadója legyen: *Sulyovszky* István uradalmi kormányzó ez, a kit bokros érdemeinek elismerésül néhány nappal ezelőtt tüntetett ki a király a kir. tanácsossággal. E ház fölött is lebeg *Franciska* grófné virrasztó szelleme, mert ebből a kormányzói lakból indul utjára a gróf szívében – a Nagyasszony emlékezetének szeretete- és tiszteletéből – megfogamzott eszme: *a jóságnak, az emberszeretetnek minduntalan meg-megújuló diadala*.

Ebből a hajlékból indul utjára, hogy oda visszatérve, innen újra abba a nemes szívbe jusson, a melynek egyedüli gyönyörűségét *Franciska grófné* emlékezetének meg-megújulása, soha el nem mulása képezi.

Mint fehér galamb kel szárnyra innen a gróf nemes szívében megfogamzott jóság s mint Noe galambja tér vissza az öröm, a béke olajágával.

A szeretet és jóság ezer és ezer szála innen indulnak utra és itt futnak újra össze, szakadatlanul.

EMLÉKEZETÜNKRE

S ott magasan e hajlék háttérében szilárdan áll az ősi sziklavár, benne az Andrásyak Nagyasszonyainak megőrzött emlékeivel, amelyekhez most a legnagyobb, legnemesebb Nagyasszonynak, Franciska grófnénak soha el nem muló emlékezete költözött.

Álljon szilárdan az idők végtelenségéig!

Jegyzet. A fölolvadás szövegét 16, következő s mindig az érintett helyen alkalmazott vetített kép élénkítette: 1. Serédy Zsófia. 2. Krasznahorka vára. 3. A két kis ágyu. 4. A Rákóczi szekrény. 5. Serédy Zsófia hamvai. 6. Régi oltárkép. 7. Andrásy Józsefné Csáky Valburga grófnő. 8. Andrásy Károlyné Szapáry Etelka grófnő. 9. Andrásy Mánóné Pálffy Gabriella grófnő. 10. Dénes gróf és Franciska grófné. 11. A hosszuréti kastély. 12. A mauzoleum helye. 13. A Rákóczi-tér Rozsnyón. 14. Följárát a kis kápolnához. 15. Kis kápolna. 15. Uradalmi kormányzói lakás. 16. Allegorikus élőkép. 17. Sulyovszky István kir. tanácsos, urad. kormányzó.

A fölolvadás kapcsán bemutatott képek, nemkülönben maga a fölolvadás és óda is a budapesti *Szalón Ujság* holnapi számában fognak megjelenni.

(*Rozsnyói Híradó, 1903. március 15.*)

Egy kedves ismerkedés.

Egy daliás, huszáros képű főherceg és egy szelid képű tudós professzor hogyan kerülnek ezek így össze a mi jubileumi számunkban? kérdik bizonyosan többen, mint nem, olvasóink közül.

Hát bizony csodálatosak a Gondviselés utjai!...

Ez a jóságot és szelidséget visszatükröző arculatu professzor nem más, mint *Ihnatko* György, volt losonci főgimnáziumi tanár, a *cigánynyelv* nagy mestere és kutatója és ez a daliás huszáros képű főherceg József, a mi *István* nádorunk fia, a magyarok legnépszerűbb, legjobban szeretett főhercege, a szintén passzionátus *cigánynyelvtan* és *cigány-protektor*.

Ihnatko György mint afféle *nyelvtan* ember, sok érdekes és még a laikusokra nézve is fölötte becses és nemesen szórakoztató dolgokat irogatott össze és ez írásaival életében lapunk hasábjain többször kedves olvasmányokat nyújtott. Szóval munkatársunk volt ő, a kiről e helyütt megemlékeznünk kedves kötelesség.

Nem méltatva érdemlegesebben az ő, amugy is illetékesebb helyen méltatott nyelvészeti munkálkodását, e tárgyban megjelent értekezéseit, külön álló műveit és *Cigány nyelv*-át, itt csak az ő bohéméletének egy kedves epizódját közöljük, azt a melynek során őt sorsa *József főherceggel* legelőször összehozta.

Bérces Gömörnek legbércesebb és a regényes völgyéről oly messze földön ismeretes *Garamon* történt. *Ihnatko*, mint a budapesti *Philologiai Társaság* tagja, mint eleven és folyton buvárkodó tanár a 70-es évek végén, bolyongásaiban egy ízben *Mayer Miksának* volt vendége. Éppen

ebben az időben látta a garami vadászaton vendégeül *Coburg* herceg *József főherceget*.

A vendéglátó herceg magas vendégét az uradalom tisztikara, mikor a Garamra érkezett és a herceg egyik kastélyában megszállott, nagy fáklyászenével tisztelte meg. Kellemes őszi este volt. A lobogó fáklyák füsttől beárnyalt vöröses fényében a Rákóczi-induló hatalmas zenéjétől kísérvé hullámzott az ünneplő tömeg s köztük *Ihnatko* György is a kastély felé.

A hercegek észrevették mi van készülöben s hogy jobban láthassák a fölvonulást, a kastély erkélyére léptek, a honnan azután derült arccal szemlélték a mozgalmas képet és hallgatták a zenét. A fölvonulás annak rendje és módja szerint megtörténvén, a fáklyások tágas kört formáltak az erkély előtt és lelkes *éljen*-zésekkel üdvözölték a magas vendéget és vendéglátó házigazdát. Egyszerre csak, mikor a zene elhallgatott, mint a rugó pattant a tágas kör közepére *Ihnatko* és érces hangon, a melyre még a sötét zöld fenyővel borított sziklák is visszadörögtek, *ékes cigány szóval köszöntötte József főherceget*.

Lent az ünneplők táborában mindenki ámulva tekintett a *vakmerő* fiatal tanárra és a tisztikar öregebb tagjai lassan lassan a hévvel cigányul szónokló tanárhoz közeledvén, *leinteni* s a szerintük *kinos helyzetnek* véget vetni igyekeztek. De *Ihnatko* csak nem tágitott és bátran adta ki szózatot ajkán a csitogó és csattogó cigány szók áradatát.

Fönn az erkélyen boldog mosolyban csillámlott föl a főherceg főszege szeme és meg sem várva azt, míg *Ihnatko* szavait befejezi, könnyed és rugganyos lépésekben sietett le az emeletről, ki a fáklyások és zenészek táborába, egyenesen *Ihnatko*hoz, a kinek jobb kezét nyújtotta, bal kezével pedig jobb vállát érintette és őt a következő szavakkal illette:

– Szép, nagyon szép! Köszönöm!

Ezeket a szókat azután egy egész diskurzus lassu sora követte, a mely a nyájas és *kedves főherceg és Ihnatko között kizárólag a cigány nyelvről és a cigányokról folyt*.

A Garamon így esett ösmeretség, aztán éveken át fönnállott a nyelvészkedő főherceg és tanár között és sürü levélváltásban nyert folytatást a cigányok nyelvéről, a Garamon élő szóval megkezdett eszmecsere.

Hogy milyen nagyra becsülte *Ihnatko* tudását és személyét a herceg, teljesen kiviláglik abból az eredeti levélből, melyben a főherceg a neki *Ihnatko* által megküldött cigány nyelvtant megköszöni. De szóljon maga a levél:

Tekintetes Tanár úr!

Fogadja legőszintébb hálámat cigány nyelvtana átküldéséért. A legnagyobb érdeklődéssel tanulmányoztam ezen érdekes munkáját, mivel magam is dolgozom egy összehasonlítható nyelvtanon és szótáron, mely a különféle cigány tájszólásokat tárgyalja és egyszersmind az ó- és új ind nyelvekre visszavezeti.

Tapasztalataim szerint azon cigányok, kik Önnek figyelmét magukra vonták a cseh-morva és magyar tájszólás között állnak, azonban a mássalhangzók használata szerint sokat az oláh és szlapon vidékeken

szokásos kiejtésből is elsajátítottak. A nyelvtan közelebb áll a cseh-morvához, mint az alsó vidéki és erdélyi magyar cigányoké.

Ha egészségem helyreálltával haza térendek és Jolsva vidékét meglátogatandom, legnagyobb örömömre szolgáland élő szóval köszönetemet Önnek szivességeért megújítani és nyelvészeti eszmecserében györködhetni.

Glionban, 1877. május hó 27.

Őszinte tisztelője: *Józsefjh.*

Mikor pedig *Ihnatko* György 1885. évi szeptember hó 14-én, életének javakorában elhalt és mi kedves munkatársunkat gyászoltuk benne, *József főherceg* is kifejezést adott az elhunyt családja előtt részvétének és szép levélben kondoleált özv. *Ihnatko Györgyné sz. Borbás Teréziának*.

Ihnatko György özvegye férje halála után, némely a cigány nyelvészetre vonatkozó jegyzeteket is küldött a főhercegnek, a melyért a főherceg köszönetét udvarmestere utján e sorokban fejezte ki:

Igen tisztelt Nagysád!

József főherceg u. Ő cs. és kir. Fensége azon kegyelmes megbízásban részesített engemet, hogy Nagysádnak a folyó hó 26-án kelt becses levelében jelzett iratok átküldéseért Ő cs. és kir. Fenségének szives köszönetét kifejezzem.

Fogadja Nagyságod kiváló tiszteletem nyilvánítását. Budapestben, 1894. jan. 31.

Vécsey Sándor báró, főudvarmester.

József főherceg fenkölt lelkületére, leereszkedő nyájaságára és nemes jóindulatára mutatnak különben mindama levelek, melyeket *Ihnatko* özvegyéhez és leányához Mariskához, most férjezett, *Frick* Györgynéhez eljegyzése alkalmából sajátkezüleg irt sorokban intézett. – Ez az utóbbi levél így szól:

Tekintetes Kisasszony!

Óhajának eleget téve, fogadja ezen sorokat tőlem, melyekkel egyszersmind legőszintébb üdvkivánataimat küldöm egybekeléséhez. Legyen önnel Isten legdusabb áldása és kövesse minden lépését a boldogság.

Fiumében, 1897. évi május 2.

Kiváló tisztelettel: *Józsefjh.*

És *Ihnatko* a milyen fáradhatatlan volt az ő nyelvészeti kutatásaiban, éppen olyan buzgó és önzetlen volt egyéb irodalmi munkálkodásában is. Még sokat várt tőle a magyar és cigány nyelvészetről, de fájdalom, tetterős lelke a mulandóság porhüvelyének emésztő férgével megküzdzeni nem tudott és pályája derekán a halál lett fölötte győztes.

(*Rozsnyói Híradó*, 1903. február 22.)

Egy délután Berzétén.

Nagy Napoleon babonás volt, akár egy barkó sorosányok. Komám, *Vay* Sándor gróf – a kinek viszont én is száraz komája vagyok – babona dolgában sem Napoleonnak, sem sorsányoknak nem enged. Mikor csütörtökön délután vármegyénk kedves *Méltó urához* Rozsnyóról elindultunk, hogy tiszteletünket tegyük és a piacon végig, Berzétére utnak eredtünk, két-három füstöképü bohém, a jó tavaszi napsugárban sütkérező termetes roma köszöntött nyájasan.

– No koma, szerencsénk lesz. – Mondja Sándor.

– Reánk fér, édes jó komám. – Mondom én.

Már a *Baki malom* táján görgött velünk a kocsi, mikor két kéményseprő szembe jött velünk s mikor elhaladjuk, szintén nyájasan köszönt.

– No koma, most már bizonyos a szerencse, mert kéményseprővel találkozni föltétlenül az.

– Legyen hited szerint! – Feleltem elmélázva.

Hogy befordultunk a berzétéi kedves kuria kertjének fakadó bokrai közé s utóbb beléptünk a diszkrét eleganciával és izléssel berendezett termekbe, igaz magyaros vendégszeretettel fogadott a mi *Méltó urunk* és pár perc múlva a pipázóba, kis társaságunkat diszitendő, lépett be a vármegye nagyrabecsült *Méltó asszonya*.

Kedvesen, lelket és szívet nemesen gyönyörködtető tárgyakról folyt a társalgás, elevenen csobogva, mint a kristálytisza hegyipatak, majd méltóságosan, mint a fedelmi Duna.

Egyszerre csak négy jövéru nemes állattól, játszi könnyűséggel vont, nyitott hintó fordult a nemes uri portára.

Hatalmas szép férfialak ült a hintóban, balján egy másik férfival. Néhány másodperc és már a diszkrét termekbe léptek.

Szinről-szinre láttuk azt a szép, daliás embert, a kinek kondor fürteire az ősz permetező dere szállt, mig gondosan ketté osztott nagy szakállát már az *első hó* hermelinje vonta be. Szinről-szinre láttuk, kellemesen csengő hangját hallottuk; jóságot, gyöngédséget, egyszersmind igaz férfias nemességet, lelki és testi erőt tükröző szemébe néztünk annak a talpig embernek, a kit *Andrássy Dénes* grófnak hívnak, a kinek a nevét, mint fogalmat, a nemesnek, a jónak és szépnek fönséges fogalmát ismerik.

Igen, mi szemtől szembe állottunk, mi beszélünk *Dénes* gróffal, a ki uradalmának kormányzójával, *Sulyovszky* István kir. tanácsossal *Hámos* László főispán és neje, a *Méltó asszony* látogatására Berzétére kocsizott.

Ime, itt a mi szerencsénk! Ime, így teljesült a babona!...

A pipázóban, a még soha így és a most jelenlévők közül össze nem jött társaság kedves csevegése indult napsugaras és melengető, fényes és tündöklő, majd bus, majd fölfölcsillanóan kedélyes utjára, miután a bemutatkozások megtörténtek és a kegyes *Dénes* gróf, az ő lelki ösmerőseivel mindenről, a mi nemes szívébe otthont bir, lebilincselő társalgásba kezdett.

EMLÉKEZETÜNKRE

Felejthetetlen másfél óra volt az, mely előttünk a rügyet fakasztó március hó 26-ika délutánját oly emlékezetes ünnepnappá avatta. Hiszen olyan jól esik az a magunkforma fakó tudósoknak és poétáknak, ha a közélet és hatalom egy kedves emberének a vendégszerető házában, *a szivben és lélekben oly nagy magyar főúrral* és annak igaz szivü, nemes lelkületü emberével összejöhetünk. Az égiek csodálatos gondviselésétől sugalmazott egy olyan *dodonai rejtélylyel* írott levél vezetett minket oda, a mely levelet, mert az Andrássyakat jellemző *fél-gondolatát* olvastuk ki belőle – csakugyan megfejtettünk.

Másfélórai, mesébe illő időt töltöttünk el a berzétei Hámos kuriában, egy olyan disztinvált társaság kedves keretében, melynek kimagasló alakjaként egy szép legenda, egyik *itt maradt* nagy szereplője is jelen volt, reánk nézve valóban szerencse.

Mikor bucsuzásra oly kedvesen, oly kitüntetőleg – mondjuk ki – keresztényi alázatossággal nyújtotta kezét, nekünk, *a poétáknak is*, még egyszer szó esett a még most is fényesen ragyogó *Vezércsillagról*.

A *Méltó ur* ugyanis köszönetet mondott – mint főispán – a vármegye területén évtizedek hosszú során át tett jótékonyaságokért.

– Nem az én érdemem – mondotta a gróf, elutasítva magától az elismerést – *tanítómesteremé!*

– Igaz, gróf ur! – mondotta a főispán – de a *kitűnő tanítványt* is elismerés illeti.

Megismételt szívélyes bucsuzás után az előállott négyes fogat kényelmes ülésébe ereszkedett a gróf és kísérelő kormányzója és mikor a tüzesvérü paripák hámjá, gyeplője megfeszült, kalapját lengetve intett *Isten hozzád*-ot annak a kedves kuriának, melyben *először*, de nem *utoljára* volt s a melynek vendégszeretetét mi a komával még két óráig élveztük s azután, mint a gondolat repültünk, szivünkben és lelkünkben anyi szép, annyi fölemelő gondolattal haza, szerény otthonunkba.

Valóság volt-e ez, vagy álom?!...

(*Rozsnyói Híradó, 1903. március 29.*)

Rozsnyói húsvéti szokások.

Serkedező tavasz rügybontó melege meghozza a húsvét főnséges ünnepét. Városban, faluban ünnepre gyűl a nép. Örömet ünnepel, a megváltás kedves, boldog ünnepét.

Ilyenkor a város, falu megélénkül. Ünneplő ruhában, ünneplő közönség csapatostól siet az Isten házába hála-láját leróni, segedelmét kérni. Mikor pedig a hit szent kötelmeinek leróttá adóját, ősi szokás szerint öntözködni készül.

Kezdve az apróság ártatlan örömen, rózsavizzel való nagy öntözködésén, fölntettek tréfáján, játszi kedvtelésén, végezve az öregek szokásnak hódolásán, mely rendesen már csak abban nyer kifejezést, hogy egymás *tenyerébe* egy-egy kis vizet öntenek, hogy azután egymás szemébe

locsantsák – elejétől végig lezajlik a szokások hosszú serege.

Ezek közül a húsvéti szokások közül egy igen kedves és érdekes szokást, mely Rozsnyón, a *pallagi* szegényebb nép soraiban még ma is él, mint a multak megőrzött öröke – említünk itt föl. Ez az öntözködés engedélyének a versben való kikérése. Mikor az öntözködő legény a leányos házhoz jön, így szól a ház urához:

Kivirradt a tavasz ma húsvét napjára,
Uj életet öltött ismét föl magára.
Én is e szent napon örömet hirdetek,
Mert Jézus feltámadt, ezen örvendjetelek.
Már régen szokása minden kereszténynek,
Örvendezni e nap ifjunak és vénnek.
Én is köszöntöm hát ezen szent napunkat
És hozzá frissitem szép leánykájukat.
Mert hogy mit akarok, már azt is megmondom:
Öntözködni jöttem. A szót nem cifrázom.
Frissítő balsamos víz van a kezembe,
Ez hozta Husvétot emlékezetembe.
Engemet öntöző Apollónak hívnak;
Vizemtől a lányok friss életet birnak.
Kérem hát alásan e háznak urát
Engedje megötni kedves leánykáját!

Az engedelem persze el nem marad s így az iruló-piruló leányzó a *frissítő balsamos vízzel* amugy magyarán megöntözik. Egy kis sikoltás, egy kis törülközés után csakugyan *frissülve* sűrög-forog azután a leányzó a szives vendéglátás körül. Az öntözködő legény azonban nem sokáig marad, mert még más helyre is utja van. Végzi tehát látogatását és e rövid verses mondóka után távozik:

Hogy e hajnali víz ezüst szín cseppjei
Legyen reánk nézve *frissesség jelei*
És hogy alázatos kéréseim után
Áldja meg magukat Jézus az ő jobbján.
Szivemből kívánom.

Kedves és becses a népek mindama szokása, mely bizonyos ünnepekhez fűződve annak a népnek erkölcsi életét jellemzi. Becses különösen ma napság, mikor e kedves szokásokat a civilizáció hódítása elpusztulással fenyegeti.

Szokásaik, erkölcsök jellemzik a népet legjobban.

(*Rozsnyói Híradó, 1903. április 12.*)

Népies kalendárium és időjósítás.

A magyar nép általában nagy megfigyelője az időjárásnak és e tekintetben szerzett tapasztalatai alapján a *helyi időjósítást, babonát* szereti üzni és bizonyos felőlőbb jelenségekkel járó tüneményekhez, napokhoz nemzedékről nemzedékre hagyományképpen szálló jellemző szólást, példaszót, tréfát, mesét, mondókát, versezetet fűz.

A barkó és palóc népnél garmadára gyűjtöttem ilyeneket. *A csillagokhoz* például a következő babonát, mondást fűzi: A hulló csillag halált jelent. Leszakad valakinek a csillaga. Űstökös csillag járása nagy háborút hoz. Annyi, mint csillag az égen. Tiszta, fényes, mint az ég ragyogó csillaga. Szerencsés csillag alatt született. Csillag ragyog, nem kantár. (Csillagos szerszámú lovon hiába várja a leány a rózsáját.) Csillagos ló (homlokán fehér folt) sorába akad a táltos.

Az esőről: Csendes eső, nagy növesztő. Úgy sírt mint a záporosó. Úgy dől az eső, mintha vederből öntenék. Hosszas eső, rövid haszon. Adtál Uram esőt, de nincs köszönet benne. (Alkalmatlan időben jött, vagy kártékony záporosózéskor.) Eső, napsütés, ragyaverés. (A növényzet levele rozsdát kap.) Ha a szamár ordít, eső lesz. Ha a só megereszkedik (megnyirkosodik, nedvesedik) eső lesz. Ásítózás: esőzés. Tyúkszemfájás: nagy esőzés. Köszvénytörés: nagy esőzés. Lepi a jószágot a légy: nagy eső lesz. Lenten (alacsonyan) száll a fecske: esőt érez. Porba fürdik a veréb: eső lesz.

Az évszakokhoz: Egy fecske nem csinál nyarat. Ha nyárba nem gyűt, télen nem eszik (másutt: nem fűt). Gyenge mint őszvel a légy. Véka eső, köből sár (ősz). Köből eső véka sár (tavasz). Télen éli világát, mint a paraszt. Nyáron szakadásig (munkában), télen alvásig. Téli fának ritka az árnyéka. Genge tél, gyenge nyár.

A felhőkhöz: Fodros felhő paradé. (Báránfelhő nem hoz esőt.) Oszlik mint a báránfelhő. Sűrű felhő, ritka eső. (Zivatar.) Sötét felhőnek belési is van. (Jég van benne.) Füst csak füst, de nem felhő, ha fodros is. (Érvénytelen dologra, cselekedetre mondják.)

A fénytüneteményekhez: Tüzes tündér vízen szaladgál. Tüzes mennykő csillog-villog. Iszik a szivárvány. A szivattyús kút is *szivárványos*. Tarka akár a szivárvány. Csillaggyulás, földelmulás.

Az időjáráshoz: Alul derül, bocskor merül. Borura derü. Ha a Nagybikk (Bükk-hegység) pipázik, a kaszás is megázik. Udvara van a holdnak, harmadnapra megjön az eső. Félnedves, mint az áprilisi idő. Sok mák nagy drágaság. Sok egér nagy szükség. Békák zsandja (lármája) esőt jelent. Szárazságra is villámlik. Üres tál jó idő. (Ha az asztalról üresen kerül le a tál, szép és jó idő lesz.) Csináljanak jó időt. (Fogyasszuk el a tál összes tartalmát.) Sűrű méhjárás, esőzés.

A harmathoz: Nagy harmat, szárazság. Kevés eső, harmat. Harmatos reggel aranyat hoz. (Ki jókor kel, aranyat nyer vagy lel.) Harmatos orcával ne járj a napon. Harmat is jó, ha eső nincs. Árpát harmaton vágj, harmaton köss. (Reggel, este arass, reggel, este kösd kévébe.) Orbánc ellen harmatval mosakodj.

A hóhoz: Nagy hó, nagy lucsok. Fényesen születik, piszkosan pusztul. Tiszta mint a leesett hó. Hóba, homokba nyomra találsz. Nem mindig tapad a hó. (Nem mindig papsajt.) A hó is megfagy a nagy hidegbe. Nagy hó jó bunku, kis hó semmi se. (Nagy hó jó takaró a mező növényzetének, kis hó semmi se.)

A holdhoz: Sápadt mint a hold. A holddal változik. Fényes a hold, mégse nap. Égi lámpás holdvilág, régen

várakozok rád. Ujságba (-kor) ne vess, ne ültess, mert semmi foganatja sincsen. Újholdra változik. (Esős idő jóra, szárazság esőre.)

A jégesőhöz: Jégverés büntetés. Jeges eső rossz kása, sok mindennek romlása. Ha jég esik, elibe kell harangozni. Barboncás gyiák jégesővel jár. A merre idegen (más községbeli) hótat visznek, jég veri el a határt. Mikor jégeső esik, baltát, piszkafát, pemetét vess elibe, egybe (azonnal) eláll. Jégveréskor penitenciát tarts, oszt' im elkerülsz. Nem aszalják a jeget, ha elteszik. Jég hátán jég (bármilyen vastag), mégis beszakadhat (bizonytalan).

A naphoz: Naptúl virit, naptú' hervad minden. Egy nap száz csillaggal ér föl. Nem minden nap ragyog a nap. Magasan járó napnak kicsiny az árnyéka. A napba bolond ember néz. Nyugtával dicsérd a napot. Napos nap után borus nap. Veresen kelő nap esőt hoz. Veresen nyugodó nap szelet hoz. Fellegbe nyugodó nap fellegbe kel. Ha egész álló nap borongós volt is az idő, de tisztán szállott le, másnap tiszta idő lesz. Borulatba nyugodt nap esőt hoz. Forró nap sütése, eső érkezése. Forró napsütésbe is kilel a hideg, ha benned van. Nap ellen nem kell ködmön.

A szélhez: Repű', akár a szél. Úgy ment, mint a forgószél. Sebesebb a szélnél. Nem mozog a levél, ha nem fújja a szél. Tőgyfa levél, nyárfa levél, mindet összesodri a szél. Csak a szele rossz. (Szeles, hideg időre.) Szél a szél, ha meleg is. Olyan (sovány), hogy a szél is elviszi. Széllel bélelt. (Szeles, szeleburdi.) Ma valahol akasztanak. (Mondják, ha nagy szél fú.) Bolond lyukból bolond szél fú.

A villámhoz: Messzi villámnak késő mennydörgési van. Ne fé' tőle, ha a csattogását hallod. Száraz villám tüzet éleszt. Ha villámlik, be kell az ajtót, ablakot zárni. Méhhuzódik, mint akit az istennyila ér. Ahova a mennykő leüt, arra a helyre savanyú tejet kell önteni, hogy a tüze tovább ne mennek. Ég nyílása, ég zengése háborút jelent.

A zivatarhoz: Zivatarok veszedelme barboncások öröme. Minden zivatar Isten ítéleti. Nagy ítéletbe (-kor) hogy semmi veszedelem ne legyen, a szénvonót kell az ereszt csepegése alá tenni, oszt' barka cicáját égetni. (Szárított, szentelt barkát minden barkó háznál lehet találni.)

Az év egyes napjaihoz fűződő mondókákat, példabeszédeket, tréfákat, babonákat következőkben adom:

Vízkereszt napjához (január 6): Ha kerékvágásbo' iszik a madár vízkeresztkor, még az izéket is eltedd. (Nagy takarmányszükség lesz.) Jaj morzsongós (esős, ködös, borongós) vízkereszt, te leszel rajtónk kereszt.

Vince napjához (január 22): Ha meccsordú Vince, mettelik a pince. (Ha Vince napján enyhe időjárás van, nagy szőlőtermés, sok bor lesz.) Vince napján csoroghat, de azutég kopoghat.

Pál napjához (január 25): Ott hagyott, min Szent Pál az oláhokat. Medvét látni Pál után kurta telet jelent. Pál fordulatjára im meglássuk. (T. i. akkor változik az idő.) A gyermekesereg ezzel a verses mondókával illeti Pál napját:

Kitapodott a medve,
De csak nem lett jó kedve.

EMLÉKEZETÜNKRE

Kifordút, méffordút,
Visszalépett, memmordút.

Márton napjához (január 30): Márton ludja se kövér má'.

Balázs napjához (február 3): Ha Balázs dagaszt, Benedek (márczius 25) fagyaszt.

Péter napjához (február 22): Péter mutatja mē' Józsefet. (Ha Péter napján hideg van, József napra enyhül, ellenkező esetben fagy.)

Sándor napjához (márczius 18): Sangyi-Bangyi virí ki! (A napsugarat nagyon óhajtó gyermekek mondogatják a borongós égboltra.)

József napjához (márczius 19): József sütési fagyos vakaró. (Ha József napján verőfényes idő van, tavaszi fagyok lesznek.)

Benedék napjához (márczius 25): Ne higgy Benedeknek, inkább a ködmennek! (Még hideg van, ha nap süt is.) Benedék, kilyukadt a fenekéd! (Mondogatják különösen a gyermekek.)

Szent György napjához (április 24): Szen'-Györgye mezőt láss! (E napon már legelőre hajtják a jószágot.)

Zsigmond napjához (május 2): Zsigmond napra (-kor) iborkát ültessenek, Péter-Pálra hogy dosztig ehessenek. Zsigmondnak örül Gazsi! (Mondják a tavaszt alig váró cigánynak.)

Pongrác, Szervác, Bonifác napjára (május 12., 13., 14): Nagy hatalmat vehetnek még a fagyos szentek. Bundába jön Pongrác, mégis méffagy Szervác, temetyi Bonifác! E három fagyos szenthez Orbánt is (május 25) hozzávéve, ilyen rigmust mondanak:

Szervác, Pongrác, Bonifác, hárman tésznek egyet,
Virágjába lészegyik a barackot, meggyet!
Orbán sereghajtónak a végire marad!
Ő szegyí le azutég, ami mém memmarad.

Medárd napjához (június 8): Negyven napig sír Medárd, ha rákegyi. Medárdusi esőbe' nincsen köszönet. Ha mindétig vártad is (t. i. az esőt): Medárdusra ne kívánd.

László napjához (június 25): Laci László legyék! (Állandó jó időt hozzon.)

Péter-Pál napjához (június 29): Péter-Pál után kaszád, fened készen legyék. (E nap után kezdik rendes körülmények között Barkóságon az aratást.) Péter után emlékezz Pálra.

Jakab napjához (július 25): Ma van Jakab nap, iszik kántor pap, de a szegé' harangozó akkor, mikó kap.

Lőrinc napjához (augusztus 10): Genge (kicsi) gyermek, Lőrinc után ne füröggyé', mer mēh'hugyozza a béka.

Bertalan napjához (október 24): Bort hozhat Bera, meg új kényeret.

Demeter napjához (október 26): Demeterkor ereszd össze. (E napon eresztik össze a juhokat üzekedésre.) Demetertő' Demeterig (egy esztendeig) bion jó tapodás. Tudod mikor? Demeterkor! (Mondja a leány a vele izélkedő legénynek.)

Katalin napjához (november 25): Hogyha Katalinba jégen áll a liba, fekete karácsony lesz a sorba hiba. (Fagyos Katalin esős karácsonyt hoz.) Útyi Petyi Katyit! (Mondják, mikor a toronyóra üt.)

András napjához (november 30): Bangyibó' lesz András! (András napja hozza meg a telet igazán.) András formálja az ólmost!

Miklós napjához (december 6): Ha Miklósrá vetyi, fel is nevelhetyi. (T. i. a Miklós napjára – egy-két nappal előbb vagy utóbb – vetett malacok legjobbak tenyészőknek, maglónak.) Bion ő se miklósi fakadás! (Nincsen jó erőben.)

Szilveszter napjához (december 31): Nem sokáig tart már, elviszi Szilveszter. (Mondják a rossz esztendőre abban a reményben, hogy az új jobb lesz.)

A *hónapokhoz* ilyen szólásokat fűznek: Január előljár, február a nyomán; március szántó-vető, április neveltető; május szépen zöldellő, a június nevelő; a július érlelő, az augusztus csépelő; szeptember gyümölcsshozó, az október borozó; a november telelő, a december pihenő.

A hét egyes *napjaihoz* pedig a következő szólásokat fűzik: hétfő hetibe; kedd kedvibe; szerda szerelmibe; csütörtök csűrőbe; péntek pitvarába (vagy pendelébe); szombat szobájába; vasárnap kétszer az istenházába.

(Gömör-Rozsnyó.)

(*Magyar Nyelvőr*, 1903. október 15.)

Régi farsangolás a vidéken.

Nem úgy esik már a farsangolás sem, mint apáink idejében. Futkározó gyermekkoromból emlékezem még azokra a jóízű farsangokra, a melyeket vidéken nemes uraimék hajdanában megcselekedtek. Persze az időjárás is más volt ám akkor. Kristályos hólepel borította a földet, kemény fagyokban megedzett utakon siklottak a szánkók. Igazi téli idő volt, nem lucskos, csatakos, mint mostanában.

Bizony, bizony változtak még az idők is! Emlékezzünk hát a régiekről.

*

Nagy sürgés-forgás, elevenség van a falu uri portáján. Már korán reggel makkon pompásra hizott fiatal süldőt öltek. Máglyaként lobogott a disznópörzsölés tüze a majorság tágas udvarán. A kertész, a ki egyszersmind a hentes mesterséget is értette, legényeivel sürgött-forgott a disznó körül.

Az ispán a pincében foglalatoskodott és lopózta, csapolta a jó hegyi borokat üvegekbe, hogy a nagy farsangi vacsorához minden készen legyen. Hát még a konyhán! Ott folyt csak igazán a munka. Sült, főtt a sok jó eledel.

Az inas és szobaleány-népség pedig a nagy ebédlőt alakította diszes táncteremmé, mert hiszen ott fognak este jó cigányzene mellett mulatni, táncolni a nemes urleányok és urfiak, no meg a jó vérű öregek közül is sokan, a kik egybegyülekeznek.

A belső szobák egyikében pedig, már néhány idősebb úr együtt a házigazdával a jó szilvoriót kóstolgatja, közbe-közbe adomáznak s nagy tajtékpipákból eresztgetik a jó fináncolatlan dohány bodor füstjét.

Az ebédelés minden nagyobb ceremónia nélkül esik meg. Már ozsonna tájban azután megindul a vendégek érkezése. Ki szánkán, ki kocsin fordul a kuria udvarára s van nagy öröm, hangos üdvözlés, mikor újabb és újabb vendégek érkeznek.

Itt-ott két-három szánkán is egy-egy népesebb uri familia tagjai érkeznek meg; ismét más előfogatokon a vidék nagyreményű fiatalága.

Mire leszáll a téli est homálya, már együtt van a társaság. Asszonyok, lányok, öreg és fiatal urak, no meg gyermekek is; hiszen a farsangból nekik is ki kell venni a részüket.

Egy-két szobában már az öregebb urak ugyancsak ütik a nemzetit, adják a vizit, vágják a kóstát és közben sűrűn kvaterkáznak. Urasszonyoméék friss hírekkel traktálják egymást, míg a fiatalság a nagy ebédlőben játsza a *hogy tetszik*-et és más egyéb *zálogosdit*. Persze közbe-közbe a szívek is meg-megnyilatkoznak s boldságban(!) telnek a percek.

Egyszerre azután a tágas tornácson csak rázendíti a cigánybanda is. No ettől kezdve se vége se hossza a táncnak. A nagy és módos vacsorát, melynek izletesebbnél-izletesebb ételei és italai alatt csak úgy nyög a nagy tölgyfa-asztal és hozzátoldott kisebb-nagyobb asztalok, végigvezeklik ugyan a fiatalok, de mihelyt az illendőség megengedi bontják az asztalt s újra táncba kapnak.

Szól a zene, folyik a tánc és az öregebb urak gárdájában is megmozdul az ősi magyar vér, kikivánkozik a virtus s bizony ők is táncba kapnak és visszaálmodva az elmúlt fiatalságukat, egy némelyike még az urfiakon is tul tesz.

A zuzmarás, derült téli reggel, mikor még vörös peremén a nap is utjára indult már, még mindig táncba, multságba látja a farsangi társaságot.

Lassan-lassan bontakozott szét a lányok bokkrétája, fogyott a fiatalemberek gárdája. Hatalmas bundákba pakolódva ültek szánkóra, kocsióra és hajtottak haza, hogy holnap vagy holnapután ismét más helyen találkozzanak és újra mulassanak.

Egy-egy kisebb társaság maradt csak együtt, kitaróan folytatván az éjjeli multságot még más nap is. Persze ilyenkor már csak *sirva vigadt a magyar* zeneszó és dalikózás, no meg csengő pohár mellett.

Messze-messze multból, régi idők ködén átszűrődve repül felém a vigadók zenéje, nótája és pohárcsengése; régi farsangolás felujult emléke!

Akkor volt igazán farsang a farsang! Nem csak szótárban, de valóságban is megállottak a népdal szavai:

Tizenhárom éjjel meg egy nap,
Majd csak kimulatom magamat!

(*Rozsnyói Híradó, 1904. február 14.*)

Jókai Mór † 1825–1904.

Gyászba, mély fájdalomba öltözködve, lesujtottan áll a magyar Génusz. Korának legnagyobb fiát, legdrágább harcosát veszítette el. *Jókai Mór*, a nagyok legnagyobbja, a tetőtől-talpig magyar nemzeti költőóriás meghalt.

Agg kora nem birta már legyőzni orozva támadó ellenét, a pusztító kórt s tegnapelőtt reggel csöndesen, fájdalom nélkül röppent el porhüvelyéből a nagy lélek, hogy vissza Teremtőjéhez szálljon s halhatatlanságában is örökké ragyogó drágasága legyen nemzetének.

Csodás időket élt! A reánk csak legendákban maradt nagy napok egyik szereplője volt ő is a másik szellemóriással, Petőfivel együtt. Ez titokzatosan tünt el a nagy napokkal együtt, míg ő itt maradt élő tanujaként a multnak s fénylő csillagául a jelennek.

Most már elköltözött ő is! Most már egyesült azzal a lélekkel, mely hozzá hasonló volt, mely vele együtt szellemi vezére volt az akkori időknek.

Isten különös kegyelme volt Jókaival egész életében és volt utolsó perceiben is, mikor csöndesen, talán boldogan hunyta le szemét.

Meghalt Jókai! Nagy és drága halottja ő a nemzetnek!
Pihenjen csöndesen, háborítlanul s nagy szelleme virrasszon fölöttünk örökké!

(*Rozsnyói Híradó, 1904. május 8.*)

Jókai Mór halálára. – 1904. május 5. –

Lehult a hármas csillag utolsója,
Az agg költő örök álomra tért;
Lehult költészetünk szép koronája;
Diszél többé nem kíván babért!

Gyászborultán egy nemzet siratja
Ravatalán a szellemóriást,
Ki visszatért Teremtőnk számolyához,
Nem hagyván a maga helyébe mást.

... Meghalt, hogy immár halhatatlansága
Örök időig álljon fényesen;
Meghalt, hogy ragyogó nagy szellemével
Fölöttünk örködjék hűségesen...

... Szabadságunk lánglelkü dalnokával
Immár lélekben egyesülve él,
S mig áll Buda, mig él magyar e földön
Csodás legenda felőlük regél!

Sok nemzedéknek lesz még ideálja
A költő király lelke, szelleme;
Sok nemzedék lelkesül még munkára
Az ő irásán, hogy ha él vele...

EMLÉKEZETÜNKRE

... Betelt a mérték!... Nagy mi veszteségünk!
- Kesergő szívvvel érezzük mi azt -
Ámde bizva, küzdve és remélve
Ne ejtsen erről ajkunk most panaszt!...

(Rozsnyói Híradó, 1904. május 8.)

Két különös nyelvjárásról.

A gömörmezei Rozsnyón és vele szomszédos Csucsomban dívó nyelvjárásról és a két nyelvjárás használta tájszókról kívánok egy kis ismertetést közreadni. A rozsnyói és csucsomi nyelvjárás, – emez némi árnyalatában az ő-ző nyelvjárás sajátosságait is mutatja – egész hazánkban páratlanul áll.

A rozsnyói, palócz árnyalatú, német- és tótszerű hangsúlyozással, a kettős mássalhangzónak teljes kizárásával folyó dialektus Rozsnyóra és a vidékén levő Krasznahorkaváraljára, Jólészre, Hosszúrétre, Rudnára és Nadabulára terjed ki, valamint erősebb tótosággal, némely sajátosságaival Csetneken és Jolsván is – a hol az *e* helyett *i*-t mondanak – föltalálható. Itt nemcsak azt mondják: *alugyál, fekügyel (fekügyil)* stb., de *ostoral* hajtják a lovat, *cukoral* édesítik a kávé és *vanakal* kontrázzák meg a játékost *aba* bolond alsósba.

Eredeti sajátága ennek a nyelvjárásnak az is, hogy mindig tárgyias igeformával beszél: minyájunkat csufá teték, minket ugyan *rászeték*. Csetneken és Jolsván meg még így is halljuk: *Isten hozta tiktek, okosan tetek, hogy eljötétek*. A hangsúlyozás különös le- és fölhullámozása az éneklés hatását kelti.

A rozsnyói nyelvjárás halomszámra él idegenből (tótból, németből és latinból) vett különleges tájszókkal, a melyek az eredetiből teljesen kiforgatva, átalakítva, mint igazi különlegesség élnek minden magyar volta mellett is nemcsak a nép, de az értelmiség ajkán is.

Álljon itt e néhány különleges rozsnyói és rozsnyóvidéki tájszó:

akcinka: jácint
ambrella: esernyő
biglajz: vasaló
blindfeld: vakablak
bobolka: fagyalka
borovnyica: áfonya
bridos: tesznye
brinkol: cincog
cicruha: női díszruha
ciliculita: lim-lom
cirikli: körző
cimetrurka: fahéjas csöves fánk
cingilingi: kis csengő
csürkülő: csertörő (tímárszerszám)
drémal: bóbiskol
dugesz: rejtek
ebenyácska: gyermekjáték
fácsli: pólya

falhenka: ibolya
farkasgiga: csigatészta
flinzerli: csillogó ruhadísz
fluder: malomgát
gácsherőce: forgácsfánk
gagaj: piaci léhűtő (a szentesi *csozé*-val egyértelmű)
grébics: sovány
gilis: kelés, kilis
gyehéc: kocsi-kenőcs (kulimász)
hampulák: agyagból készült ampolna
hlapatol: mohón fal
huhul: rálehel (vmire)
hankács: szájhős (aufschneider)
kacskarol: kacsamódra jár
kanviksz: zsurló
kasz: víztartó medence
klapacska: szószátyár
klipog: pislog
kloka: kotlós tyúk
klamerkáz: összekapcsol
kaminyár: kéményseprő
kopinc: kalapács
koperdek: ágyterítő
kopincol: kalapál
kopercka: bakfitty
koperckázik: bakfittyet hány
koszmacska: szőrös kőszmete
kramázslí: cók-mók
kropilkodik: permetez
kröpöl: fánk
kuksz: bányarészvény
kulinkázik: hempereg
kurtka: kis rövid kabát
kurdupel: törpe
krispindli: göthős
maruncsek: margitvirág
mórsusinka: aszalt gyümölcs
pankáló: pókháló
pantel: pántlika
perdulka: fűzfásip
perváta: árnyékszék
pipicskodik: pepecsel
pipilis: lepke
polkaroszt: pulykaméreg (vörös fürtös növény)
pratál: takarít
prisztács: vőnek álló legény
pozserobek: áfonya
pulka: pulyka
punktunkás: pettyes
pupenc: pattanós
rása: durva vászonszoknya
ricsa: borsóból és darából főzött eledel
sachtu: akna
sálka: csésze
suplód: fiók
surfol: kutat
suflikár: naplopó

sasirka: séta
 skrobál: kapar
 skripog: csikorog
 spejdlí: hurkavessző
 spiglóc: antimonium
 spurit: gondol, sejt
 svafel: kénvirág
 svabelka: kénes gyufa
 szumlitol: szaglász, kutat
 triböl: tölcser
 tratykos: négy, szögletén kötőszalaggal ellátott lepedő
 trotykos: tehetetlen öreg
 trubu: kürt
 zampol: részegeskedik
 zabridál: akadékoskodik, ártogat
 ziberöl: finoman öröl
 zilál: lélezkzik
 zotykos: híg, leves gyümölcs
 zutykó: ívett gyümölcs
 závoz: meredek út
 zavadzál: ártogat

A csucsomi nyelvjárás *ö-ző* nyelvsziget, s a nép, mely ezt a tájszólást beszéli, az *ö-zést* leszámítva teljesen a nyitramegyei Egerszeg község népére, az ott egészen tótoktól körülvevett kis magyar szigetre emlékeztet. Általános jellege alapján a csucsomi beszéd palócz nyelvjárás, a melyen a rozsnói íz is érezhető, de főjellemvonása, hogy a szó utolsó mássalhangzója előtt álló *é* hangot *ö*-nek mondja. Pl. *szeretöm, megkövetöm, érdemös, leszök, szivös* stb.

Jellemzi e tájszólást az is, hogy az *ik-es* igéknél az *ik-et* általában elhagyja: *Nyálkásod' az idő, romol' az út. Molhából kropilkod'*. A *d* végzetű igetöveknél pedig a *ja je* tárgyaszemélyragot mindig *i*-nek mondja. Pl.: *Aszondi, nem adi, inkább sárba tapodi*.

Egy különös tájszótól, *gorgolyítani*: gurítani, hengeríteni kapták a csucsomiak a *gorgolyok* elnevezést. Hegyes, szűk völgyektől szaggatott határukban, mely a *Pozsáló* (Ökörhegy) alatt terül el, kevés s az is nehéz művelést kívánó szántóföldjük, de annál több erdejük van. Úgy a maguk, mint Rozsnó városa és a püspök erdősegeiből emberemlékezet óta fát szállítanak, a melyet a meredekebb oldalakról *legorgolyítanak*. Innen a (fát guríti, hengeríti, gorgolyíti) *gorgolyok* elnevezés.

(*Magyar Nyelvőr, 1904. április 15.*)

Erdélyt pedig nem adjuk!...

Az „Erdélyi Magyar-Székely Szövetség”-nek Dorogon, 1921. évi április hó 13.-án megtartott propaganda előadásán elmondotta a szerző.

Viharként zúgott át a bérceken
 E vészkiáltás, hogy *jön a román!*
 Sötét, véstjűslő felhők tornyosultak
 A Maros fölött s a vén Hargitán.

Kétségbesés vonaglott a szívében
 Minden székelynek, óh, mert tudta már,
 Hogy oláh hordák alattomos lelkén
 Mily bosszuállás gondolatja száll...

Martalékká lett a büszke tölgy,
 Amit ledöntött harci fürgeteg;
 Prédává minden székely szent ereklye!...
 Oláh bitangóság gyalázhatta meg!

Fájó testünkéből, vérző husdarabként
 Szakadt ki székely testvérünk szíve
 S hitetlen gagság ülvén tort fölötte,
 Orgyilkot vágott minden izibe!...

Sajgott a seb!... Zokogva sirt a lelkünk!
 Turul szárnyakon szállt a fájdalom!
 De acélozván megtörött erőnket,
 Fölesküvének a véres hantokon!...

Fölesküvének: Erdélyt pedig nem adjuk!
 Ha ég s föld összeomlik is bele!
 Erdély miénk volt és miénk marad,
 Vagy együtt élünk s pusztulunk vele!...

... És most, kik erős hittel és reménnyel
 Összejöttünk látni álmódást,
 Im lássuk Erdély drága kincseit
 S erősítsük az eskü-fogadást!

Közös kincsünk ez, amit álmódásunk
 Írásban, képből itt elénkbe tár
 S a lelkes szónak viharverte szárnyán
 Szívünk, lelkünk rejtekébe száll.

S fölhangzik újra szent, nagy esküvésünk
 S milliók szíve megdobban bele:
 Erdélyt nem adjuk!... Magyar a székellyel
 Csak együtt élhet és halhat vele!...

S ti székelyek! Ti árván elhagyottak!...
 Elrablott haza bolygó gyermekik!
 Im legyetek köszöntve csonka földjén
 E szép hazának!... Sors martirjai!...

De jön idő!... Elhozza a nagy Isten
 Szent kegyelme a derűt reánk
 S akkor székely együtt a magyarral
 Ujra birja ősi szép hazánk!...

Munkáljuk addig acélos erővel
 A szent célt, amit kiharcolni kell!...
 A szent esküt: *Erdélyt pedig nem adjuk!*
 Viharként zúgjuk a nagy égre fel!...

(*Esztergom, 1921. április 17.*)

EMLÉKEZETÜNKRE

Avatásra

Alkalmi költemény az esztergomi bencés főgimnázium „Holló cserkész csapatának” csónakavató ünnepségére.

Az Élet mérhetetlen tengerén
Parányi csónak csupán életünk...
Vihartól mentes síma tükörén
Csak ritkaság, ha megpihenhetünk.
Hullámverése harcra, küzdelemre
Ösztökél minden ember-erőt
S viharja egyaránt zúg a lélekre,
Teremtve boldogot és szenvedőt.
A harcot állja, győzi a derék,
Ha kezén biztos a kormánykerék.

Nagy út az élet!... Benne minden ember
Küzködő vándor, életharcra kész;
S megfutni útját csak erős lélekkel
Futhatja meg, ki vele szembenéz!...
Hitben, erkölcsben, nemes szeretetben
Erős lelkeknek harca győz csupán,
De legkisebbke botlás az életben
Veszélybe dönt a nehéz harctusán.
Lelket és testet fölvértezni kell
A sors, az élet nagy küzdelmivel!...

Életküzdésre, harcra készen álló
Kicsiny sereg a cserkészek hada;
Ajkán Istennel, nemes harcba szálló!...
„Légy résen!” – Így szól lelkes jelszava.
Karját és lelkét jó munkára edzve
Készül az Élet nagy harcára fel,
Hogy majdan sorsával megverekedve
Győzelmesen helyt álljon, hogyha kell!...
Honszerelmi láng hevíti lelkét
S erősíti nagy, nemes küzdelmét!...

S e küzdelemre hajt, készít elő
Minden, amit gyakorlatul birunk;
Minden, amiben készség és erő
Egyesül, hogy legyen birtokunk.
... S ma szép ünnepnapra ébredénk,
Avatni ilyen segédeszközünk.
Rajt írva munkánk jeligéjeként:
„Pax” és „Kitartás”! S ez lesz fegyverünk!
Béke és munka hazán, nemzetén,
Biztos diadal, biztos győzelem!...

S e két csónaknak avatásakor
Fejedelmi Dunánk mélyiben
Bús sóhajtásként tépő fájdalom
Egy szebb jövő reményében pihen...
Köszöntésünk száll a túlpartra át,
Hol ellenség bilincse fogva tart
Sok honfi lelket, sok szivdobogást
És sok-sok értünk vívni vágyó kart!...
... Jön még idő, e két kicsinyke csónak
Hidja lesz e nagy magyar folyónak!...

Ez a reménység töltse szíveinket
Most, hogy üljük lelkes ünnepünk;
Ezzel köszöntsük összes hiveinket,
Akik szolgálják nemes, szent ügyünk!
Ezzel köszöntsük csónakunk két anyját,
Akik szerető szívvvel jöttek el,
Hogy valóra váltsák lelkünk álmát,
E két csónakot így avatva fel:
Köszöntsük, áldjuk Nagy-Magyarországot,
Mely nem veszett el, csak elveszni látszott!...

(Esztergom, 1921. június 19.)

Torna megye címere a volt vármegyeház homlokzatán • Jozef Peniaško felvétele

Takács András A Magyar Művészeti Akadémia Népművészeti Díjában részesült

Magyar Művészeti Akadémia Népművészeti, Néprajzi Tagozatának előterjesztése alapján **Takács András Népművészeti Díjat** kapott. Az elismerést 2013. december 6-án vehette át.

A laudációt **Stoller Antal** tartotta.

„Hitvallását így fogalmazza meg: »...Egy nép, nemzet, nemzetiség, etnikum fennmaradásának egyik feltétele: újból és újból visszatérni a népi hagyományok megannyi emberöltő alatt felhalmozott kincseihez, a kimeríthetetlen ősforráshoz, abban megmártózni, s belőle újra és újra erőt meríteni... Hűséges maradni a nemzethez, a családhoz...« Az embert próbáló időkben, a háború utáni jogfosztottság éveiben, majd a későbbiekben is mert magyarként gondolkodni, élni, tanulni, dolgozni, gyűjteni hagyományainkat.

1931. január 8-án született a csehszlovákiai Sajóti-bában, iskoláit a kegyetlen háború idején Rozsnyón, Miskolcon, később Komáromban és Pozsonyban végezte el. A Beneš-i dekrétum miatt csak 1950-ben folytathatta tanulmányait Szlovákiában, 1965-ben Nyitrán levelezős hallgatóként magyar-történelem szakos tanári diplomát szerzett, és 1986-ban doktorált.

Már miskolci kollégistaként kapcsolatba került a néptáncdal, megérezte, hogy vissza kell térni a népi gyökereinkhez, a népi hagyományok ezeréves gyöngyszeméhez, megszállottként foglalkozott, tanulta táncainkat. 1951-ben a *Szlovák Állami Népművészeti Együttes* hivatásos táncosa volt. A megalakuló *Csemadok* (Csehszlovákiai Magyar Dolgozók Kulturális Egyesülete) *Központi Bizottságának* néptáncszakelődője lett. A népzene gyűjtő Ág Tiborral együtt gyűjtötte a csehszlovákiai magyarság néptáncait és Béres Józseffel kiegészülve, 1953-ban megalapították a *Csehszlovákiai Magyar Népművészeti Együttest*, ismeretebb nevén a *Népes-t*. A csoport fennállása idején a tánc- és művészeti vezetője és koreográfusa volt. Az egész csehszlovákiai magyarságra való kisugárzó hatását az együttes megszűnésével sem lehetett már megakadályozni. Szerte az országban alakultak meg a műkedvelő néptánc csoportok, számos országos rendezvény szervezőjeként irányította a hazai néptáncmozgalmat. Hosszú-hosszú éveken át a Csemadokban végzett szakmai vezetése alatt valósultak meg a tízezreket mozgósító *Gombaszögi Országos Kulturális Ünnepek*, a *Zselízi Országos Népművészeti Fesztiválok*, a komáromi *Jókai Napok*, a galántai *Kodály Napok*, a *Csengő Énekszó...* stb. országos fesztiváljai. A hazai és szomszédos országok néptánc csoportjainak találkozóiban is részt vállalt, hitt abban, hogy gyökereink azonosak, csupán a nyelv, a környezeti hatás, az egyes tájegységek sajátosságai adják a különbséget.”

A díjazott a következő szavakkal köszönte meg az elismerést:

„Tisztelt Fekete György Elnök Úr, Tisztelt Akadémikusok, Tisztelt jelenlevők!

Köszönöm, hogy munkásságom ilyen magasra értékelték és kitüntettek a *Magyar Művészeti Akadémia Népművészeti Díjával*. Nem szerénykedem, nagyon jól esik, és tudatosítom, hogy az érdem, amit most e kitüntetés jelenít meg, nem csak az enyém, hanem azé a sok-sok emberé és a családomé, akik segítettek magyarságunk szellemi hagyományainak felkutatásában, s annak képi, hangis, színpadi, valamint írott formában való megörökítésében.

Első néprajzi gyűjtő utamat **Ág Tibor** – az ősz elején elhunyt népzene gyűjtő – barátommal, a Felvidék néprajzát egy személyben képviselő, volt akadémiai társukkal, 1951. december 27-én kezdve, a Nyitra melletti Zobor hegy alján elterülő magyar községekben, **Kodály** nyomdokain járva valósítottuk meg. Én a tánc hagyományok kutatását vállaltam, végeztem és végzem napjainkig.

A táncgyűjtések jelentős részét – felvidéki magyar állami tudományos intézmény hiányában – főleg a Csemadok anyagi támogatásával tudtuk megvalósítani. A felgyűjtött értéket, **Martin György** tánc tudós szakmai irányításának az eredményeként, a *Magyar Tudományos Akadémia Zenetudományi Intézetének* archívumába került elhelyezésre, és így újból szerves részévé válhatott az egységes magyar kultúrának.

Külön köszönöm **Erdélyi Zsuzsa** Népművészeti, Néprajzi Tagozat vezető Asszonyának, aki a Díjra érdemesnek tartott és felterjesztett – kívánom mihamarabbi gyógyulását.

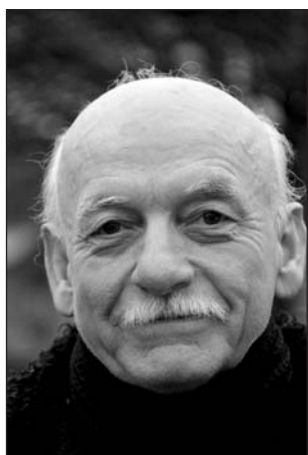
Ismételten köszönöm az elismerést.”

(szerk)

Gratulálunk régióink Csemadok-díjasainak

„Köszöntjük azokat, akiket ebben az évben is
a sok arra érdemes közül jelöltek,
választottak ki közösségeink a kitüntetésre.”
(idézet a galántai ünnepség 2014-es műsorfüzetéből)

2008 óta a Csemadok naptár szerinti első országos rendezvénye a *Magyar Kultúra Napjának* megünneplése. Január 22-én, nemzeti imádságunk, a *Himnusz* születése napján főhajtással emlékezünk meg legfontosabb közös kincsünkről, anyanyelvi kultúránkról. Az idén január 19-én, Galántán tartott ünnepségen több díjat is kiosztottak.

A *Csemadok Életmű Díj*ban idén **Ádám Lajos** koreográfus, tánc- és illetanár részesült, akit **Sebők Valéria**, a *Csemadok Rimaszombati Területi Választmányának* volt elnöknője laudált.

„Egy laudáció összefoglalásra, számvetésre készíti az embert. Díjazottunk esetében olyan ember munkásságát, elért eredményeit, érdemeit vagyok hivatva

számbavenni, akit nemcsak mi, rimaszombatiak, s nemcsak a gömöri régió, hanem országszerte, sőt határainkon túl is sokan ismernek és elismernek.

A *Csemadok Életmű Díj* 2014. évi díjazottja: Ádám Lajos, táncos, koreográfus, népművelő, tánc- és illetanár református lelkészcsaládban nevelkedett, négy fiú- és egy lánytestvérrel együtt. Már gyermekkorban megismerte és megszerette a népzene, néptáncot, ötévesen az akkor szintén még csak hatéves Éva nővérrel Pozsonyban egy országos néptáncversenyen díjnyertesek lettek. A táncok szeretetét édesanyjának is köszönhette, aki amellet, hogy zongorázott és nagyon szépen énekelt, tácolt, a kis Lajost is megtanította a táncok alapjaira. A család egyébként is nagyon muzikális volt: egyik bátyja hegedült, nővére zongorázott, Lajos pedig gitározott, s ők ketten soha nem hiányozhattak egyetlen ünnepi rendezvény műsorából sem.

Az alapiskola elvégzése után a tornaljai gimnáziumban tanult tovább, ahol nemcsak tácolt, de táncsoportot is vezetett, sőt ekkor már kapcsolatba került a rimaszombati kultúremlékekkel, elsősorban Drobka Gézával, aki különböző rendezvényekbe, előadásokba vonta be. Neki köszönhetően indult el Ádám Lajos máig töretlen rimaszombati pályája. A gimnázium befejezése után mezőgazdasági technikumot végzett szintén Tornalján, utána édesapja kérésére teológiára jelentkezett, ahova fel is vették. Végül mégsem kezdte el tanulmányait, mondván, „ki látott már táncos papot?!” A Jednota fogyasztási szövetkezetnél kapott hivatalnoki állást, és távúton végezte el a *Zeneművészeti Főiskolát* (600 jelentkezőből jutott be abba a 190-be, akiket felvettek). A főiskolán társastánc szakra

járt, de mellette egy tanfolyamot is elvégzett, koreográfus lett. Ebben a minőségében került a járási népművelési osztályra, ahol 12 évig dolgozott a szlovákiai magyar kultúra szolgálatában. Ekkor már a *Gömör Néptáncgyűttes* táncosa és koreográfusa is volt. A katonai szolgálat letöltése után, 1962-ben vette át az együttes vezetését, amit aztán 35 éven keresztül rendületlen hittel, odaadással végzett.

Ezekben az időkben számos néphagyományt feldolgozott, és koreográfiát készített belőlük (*Gömöri fonóház*, *Gömöri esték*, *Bányásztánc Rozsnyó környékéről* stb.), amit nagy sikerrel mutattak be akár a zselizi, akár a gombaszögi népművészeti fesztiválokon, amelyeknek abban az időben a táncsoport rendszeres résztvevője volt. Minden megmérettetésen az első három hely egyikén végzett az együttes. Sikeres fellépéseik további színhelyei: Svidník, Kassa, Východná, Siófok, Strážnice, a klenóci és tiszolci aratóünnepségek. De Debrecenben egy szlovák táncsoport megalakításában is részt vett. Neki köszönhető az is, hogy az utódegyüttes, az *Új Gömör Néptáncsoport* több év kihagyás után újra megalakult, és azóta is sikeresen működik.

Néptáncgyűjtőként főleg Gömörben tevékenykedett, de gyűjtött népdalokat és népi szokásokat a Felvidék más tájain is, pl. Bodrogközben, Tardoskedden, Zoboralján, Nagyidán, Királyhelmece és Kassa környékén. Szívesen gondolt vissza ezekre a vidám, csodálatos évekre és a kiváló társakra, akikre a mai napig szeretettel emlékezik: Ág Tiborra, Méry Margitra, Németh Imrere, akikkel 18 éven keresztül folytatta a gyűjtőmunkát.

Népművelőként, de főleg tánc- és illetanárként az ifjúság neveléséből is kivette a részét. Nagyon hozzávetőleges számítás szerint az elmúlt 51 év alatt kb. 30 000 fiatalat vezetett be a társastáncok világába, készítette fel első báljára és ismertette meg velük a viselkedéstan alapszabályait. Ádám Lajos tanár úr társastánc repertorijában sosem hiányzik a csárdás. Nyitótáncokat koreografált és tanított be a hagyományos Csemadok-bálokra, s a mai napig is szalagavatókra. Ezt a szép és számára üdítő tevékenységet még most, túl a hetvenen is rendszeresen és fáradhatatlanul végzi.

Tiszta szívből megköszönve Ádám Lajosnak eddigi munkáját, Tóth Árpád sorraival kívánunk jó egészséget és további sikerekben gazdag munkás éveket:

„Múlt és jövő közt, ki középen állsz,
S kít ez ünnep, mint ezüst halom
Emel magasra, honnan messzi látsz,
Boldog látványt kíván néked dalom.
Szép volt a múlt, várjon ragyogva rád
Még szép jövő és dús jutalom.
S ezek között, bár szerény fény gyanánt ég,
Szeretetünk is hadd legyen ajándék.”

Ebben az évben adták át először a *Csemadok Közművelődési Díját*. Régióinkból hárman részesültek ebben az elismerésben.

Albert Éva

évek óta egyike a magyar művelődés szürke eminenciásainak.

A Csemadokkal már alapiskolás korában kapcsolatba került szülőfalujában, Csomán, ahol oszlopos tagja lett a helyi színjátszó-, tánc- és éneklőcsoportnak.

1981 óta a Csemadok gesztetei alapszervezetének elnökeként szívvel-lélekkel látja el a közösség érdekében vállalt feladatokat. Kiváló szervező, ötletgazda. Szervezői és rendezői képességét számos sikeres rendezvény bizonyítja: falunapok, népszokások felelevenítése, kultúr-műsorok és ünnepi megemlékezések sora. A *Gömöri Magyarok Kulturális Ünnepélyének* valamint a *Bíborpiros Szép Rózsa* népzenei vetélkedő országos elődöntőjének is több alkalommal volt szervezője, lelkes csapatával együtt. A *Csipet és Csapata* amatőr színjátszócsoporthoz alapítója és vezetője. A csoport nagy sikerrel szerepelt 1998-ban és 1999-ben az *Országos Humorfesztiválon* Rimaszombatban és 2000-ben az *Egressy Béni Falusi Színjátszók Országos Fesztiválján* Szepsiben, ahol a következő évben Albert Éva a társadalmi zsűri tagja is volt.

Áldozatos munkájának és menedzseri képességének is köszönhető, hogy több mint 30 éve kiválóan működik Gesztetében a *Barkó Menyecsekékkórus*. A gesztetei menyecskéket szívesen hívják különféle rendezvényekre nemcsak régióinkban, de országszerte és Magyarországon is.

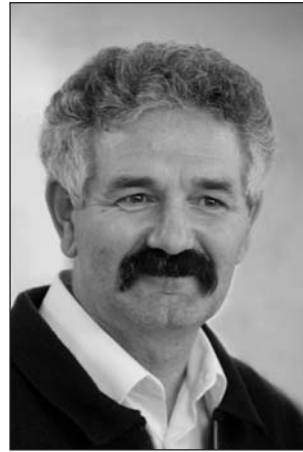
Falujában a Csemadok-tagoknak kirándulásokat szervez, lehetőség szerint színházlátogatással egybekötve, de a kassai *Thália Színház* is többször szerepelt Gesztetében az ő meghívására.

A *Tompa Mihály Országos Vers- és Prózamondó Verseny* rimaszombati döntőjét el sem lehetne képzelni az ő munkája és nyugalmat, vidámságot árasztó lényével.

2000-től aktív tagja a *Csemadok Rimaszombati Területi Választmányának*, ahol 2006-tól alelnöki tisztséget tölt be, 2012-től tagja a *Csemadok Országos Tanácsának* is.

A sikerekért, szerényen, mindig másoknak hálás: elsősorban családjának, a menyecsekékkórus tagjainak és mindenkinek, akitől segítséget, támogatást kap.

Végezetül álljon itt választott jelmondata: *„Ha valami működik, nézz ki az ablakon, de ha nem működik, nézz bele a tükörbe!”*

Demko András

1958. május 3-án született Nagyvidán. Alapiskolai tanulmányait a helyi magyar tannyelvű alapiskolában végezte. Itt fedezték fel érdeklődését és tehetségét a versmondás, a néptánc, és népdal dalolás terén. Ennek kibontakoztatásában segítették tanárai, elsősorban Bubenkoné Izsák Ildikó, Nemezné Bubenko Magda, valamint későbbi osztályfő-

nőke, Jasañné Oros Szerénke. 1973–1977 között a kassai magyar ipariskola erősáramú osztályának volt a diákja, majd erősáramú mérnöki diplomát szerzett a kassai műszaki főiskolán. A csemadokosok nagy családjába még iparistaként lépett be, 1973-ban lett a Csemadok tagja. 1974 tavaszán jegyezték be nevét először a *Nagyvidai Ilosvai Selymes Péter Néptáncgyűttes* próbáit látogatók névsorába. 1974–1993 között az *Ilosvai Néptáncgyűttes* tagja, szólótáncosa és énekes, 1986–1993 között az Ilosvai Néptáncgyűttes szervező vezetője, illetve igazgatója.

1989–2009 között számtalan pályázat megírásával próbált anyagi alapot biztosítani a rendezvények megtartásához, a táncünnepélyek megszervezéséhez, a hagyományörzők működéséhez. 1999-ben a II. világháborúban elesett nagyvidai hősök emlékművének felállítását szervezte meg az alapszervezet az önkormányzat hathatós segítségével mellett.

Jelen volt a *Nagyvidai Hagyományörző Csoport* megalakulásánál, amelynek 10 éven keresztül volt aktív tagja, ebből 4 éven át (2008–2012) szervező és művészeti vezetője is volt. Népdalénekléssel szólístaként az Ilosvai Selymes Péter Néptánc csoportban próbálkozott először. Két évvel ezelőtt a *Bíborpiros Szép Rózsa* országos népdalversenyen is elindult. 2013-ban a cekeházi Sivák Barnabás népdalaiból összeállított *Betyársors* című népdalcsoporttal a dunaszerdahelyi döntőbe jutott, ahol ezüstsávos besorolást szerzett.

48 évesen, 2006-ban vett részt első ízben a *Tompa Mihály Országos Vers- és Prózamondó Versenyen*. Az országos döntőben, Rimaszombatban, vers kategóriában a 3. lett. Azóta szinte minden évben (2011-ben kimaradt) ott volt Rimaszombatban, ahol mindig dobogós helyen végzett. Legnagyobb sikerét 2009-ben könyvelhette el, amikor vers kategóriában az első helyet szerezte meg. 2012-ben prózában aranyásvos második, az idén 2013-ban ugyanebben a kategóriában aranyásvos harmadik helyezett.

2007-től tagja a szépsi *Vox Columbellaeg Vegyeskórus*-nak.

Két ízben, 1987–1998 és 2005–2009 között elnöke volt az alapszervezetnek. Évtizedek óta a *Csemadok Kassa-környéke Területi Választmány Elnökségének* tagja. A Bódva-völgyben, a Kanyapta és a Hernád mentén működő *Csereháti Népművészeti Egyesület* egyik alelnöke. A Csemadokban végzett kiemelkedő és áldozatos munkájáért 1999-ben bronz plakettben részesült.

Horkay Andor

bodrogközi református lelkész elsőszülött fia, Zemplén községből származik. Jelenleg Nagyidán él, ahol feleségével együtt megérdemelt nyugdíjas éveit tölti.

Már ifjú korától tevékenyen bekapcsolódott a hazai magyar közéletbe. Ezt a hatékony és áldozatkész tevékenységet értékelte a *Csemadok Országos Tanácsa és Elnöksége*, amely a *Fábry Emlékbizottság* javaslatára a *Fábry díjat* a Horkay családnak adományozta, a szlovákiai magyar nemzetiségű közművelődése, népművészete és önazonosságtudatának megtartása terén kifejtett több évtizedes példamutató tevékenységéért. És ennek a népes, példamutató és aktív családnak ő is tagja.

A Horkay család tagjai (időközben 73 főre szaporodtak) 1972 óta szülőfalujukban, Zemplénben évente rendszeresen összejönnek, találkoznak, és sátoroznak a Bodrog partján. Zemplénben, szüleik sírjánál emlékoszlopot állítottak a következő felirattal: „Őseidnek szent hitéhez, nemzetiséged gyökeréhez, testvér, ne légy hűtlen soha!”

Horkay Andor mint pedagógus, a *Nagyidai Magyar Tannyelvű Alapiskolában* példamutatóan nemzedékeket nevelt fel és oktatott. A családban természetes volt, hogy mindkét lánya pedagógiai pályára lépett, és a hazai magyar oktatás terén magyar tannyelvű iskolákban tevékenykednek. Unokái is aktívan bekapcsolódnak a hazai magyar kulturális életbe. Legfiatalabb unokája, Benko Fruzsina két évvel ezelőtt egyedüli felvidéki szólistaként sikeresen szerepelt a magyarországi *Fölszállott a páva* nemzetközi vetélkedőn.

Horkay Andor az 1960-as és 1970-es években irodalmi színpadot vezetett. Fáradságot nem ismerve, egyik állandó szervezője volt az idén immáron a 60. alkalommal megrendezett *Nagyidai Dal- és Táncünnepélynek*, valamint az 1848/49-es magyar szabadságharc és forradalom évfordulójára rendezett helyi emlékünnepségnek. Horkay Andor több mint fél évszázada a csemadokosok nagy családjának tagja, több mint négy évtizede a *Csemadok Nagyidai Alapszervezetének* vezetőségi tagja, nyolc évén át ő volt az elnöke. Nyugdíjas éveiben is aktívan kiveszi részét a kulturális tevékenységből.

Mezei Sándor

születése óta Szilicén él. Tavaly, november 20-án töltötte be 80. életévét. Tartalmas életút áll mögötte, és a mai napig sem veszített életkedvéből. Életének nagy részét a magyar kultúrának, a hagyományörzésnek, a nőtázásnak, a táncnak szentelte. Oszlopos tagja a Csemadoknak ifjú kora óta, sokáig volt elnöke a *Csemadok Szilicei Alapszervezetének*.

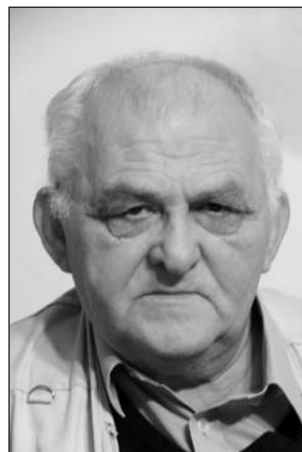
Falujában táncsoportot vezetett, amellyel országszerte képviselték a magyar kultúrát és hagyományokat. A fiatalabb nemzedék is sokat tanult és tanulhat tőle. A mai napig számos meghívást kap különböző rendezvényekre, ahol bemutatja a már feledésbe merült tánclepiéseket, és szívesen számol be múltbeli élményeiről. Jelentős népdalgyűjtőkkel került kapcsolatba, és énekelte el nekik a falujához, környékéhez kapcsolódó népdalokat.

Aktív résztvevője a Csemadok által szervezett kulturális rendezvényeknek, táncházaknak, ünnepségeknek.

Az a kincs, amely az ő tarsolyából kerül ki, nagy értéket képvisel, s remélhetőleg sokáig fennmarad az utókor számára.

*

Ettől az évtől kezdve szintén ennek az ünnepségnek a keretei között kerül sor a *Gyurcsó István Díj* átadására is. Örömmel állapíthatjuk meg, hogy mindkét díjazott kötődik tágabb régiókhöz.

Boda Ferenc

1947. február 17-én született Vékén. Házasságkötése óta a Kanyapta menti Buzitán él feleségével. Két nagykorú gyermek édesapja.

Gyermekkora óta jelen volt a kulturális életben. Szavalt, színjátszó csoport tagjaként szerepelt, énekkarban énekel, szólóénekléssel is próbálkozott, mindenből kivette a részét. Legsikeresebb a színjátszásban és a népművészeti mozgalomban volt.

A népfőiskolai mozgalomban is sikereket ért el. Több mint negyven éven át volt a *Csemadok Kassa-környéke Területi Választmányának* titkára. Több évtizede a *Csemadok Buzitai Alapszervezetének* elnöke.

Sok rendezvény vált hagyományossá általa a térségben. A Bódva-völgyben, a Kanyapta mentén és a Hernád partján a népművészeti rendezvények sokasága, ének-, néptánc- és

gyermekcsoportjaink sikerei, járási, megyei, országos és nemzetközi szinten igazolták tevékenysége irányának helyességét minden területen.

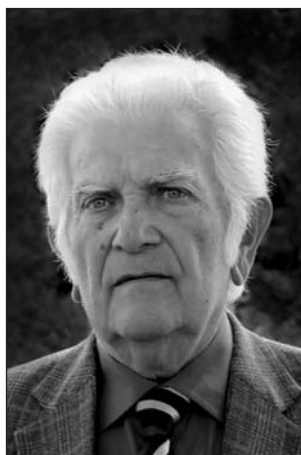
A legfontosabbnak tartott feladata az volt, hogy a nehéz idők és az anyagi gondok közepette sem szűntek meg a csoportjaink, nem szűntek meg rendezvényeink, ellenkezőleg, új rendezvények jöttek létre, és számos településen új csoportok alakultak.

A munkát nem egyedül végezte. Mindig megtalálta hozzá a segítő társakat, a szakembereket. Rendezvényeink szervezőgárdájának száma megközelítette a negyvenet. Az egyik legfontosabbnak tartotta, hogy ne legyen olyan közösség, magyarok által lakott település, ahol ne működne valamilyen kultúrcsoport. Ezekhez kereste és találta meg a társakat.

Sikerült megalapítania a *Csemadok Csereháti Művészeti Egyesület* nevet viselő alapszervezetét. Ez az egyesület tömöríti magába a csoportokat és csoportvezetőket. A Csemadok Területi Választmánya 2003 decemberében jegyezte be az előbb említett egyesületet.

2003 augusztusában *Wlasics Gyula* díjjal tüntették ki az anyaországban. 2008-ban megkapta *Kassa Megye Közgylőse* legmagasabb elismerését. 2011. március 15-én pedig **Schmitt Pál**, a Magyar Köztársaság elnöke a *Magyar Köztársaság Arany Erdemkeresztjét* adományozta neki.

Vallja: ez a kitüntetés nem csak őt illeti, melléje sorakoztak mindazok, akikkel együtt dolgozott négy évtizeden át a megmaradásért és a felemelkedésért. Köszöni mindazoknak, akik bíztak és bíznak benne.

Turay László

1939. április 9-én született Nagykálnán. Gyermekként kellett átélnie a nemzeti megaláztatás és a teljes jogfosztottság poklát. Kortársaival együtt az iskola első osztályát is egy év késéssel kezdhette meg. Kálnán 1949-ben alakult meg a Csemadok helyi szervezete, Csertyánszky Mihály és segítőitársai vezetésével. Az anyanyelvi oktatás 1950 őszén indult el.

Ekkor került oda a meghurcolt és Árva megyébe száműzött Patassy Elek magyar igazgató-tanító, aki az anyanyelvi oktatáson kívül a Csemadok munkájának is aktív és meghatározó egyénisége volt. Átala ismerkedett meg a Csemadokban végzett munka sokszínűségével. 1963 őszén megválasztották a kálnai helyi szervezet elnökének, majd 1964-ben a *Csemadok Lévai Járási Bizottsága Elnökségének* tagjává.

1971. május 1-ével lett a *Csemadok Lévai Járási Bizottságának* a dolgozója. Az ő feladata volt a járási dal- és táncünnepély és a *Zselizi Országos Népművészeti Fesztivál* szervezése. Az 1968-as eseményeket követő, ún. normalizációs időszakban gyakran előhúzták ellene azt a vá-

dat, hogy 1968–69-ben a magyarok túlzott követeléseiben angazsálta magát. A dolog odáig fajult, hogy 1982 végén búcsút kellett vennie a lévai járástól. 1983. január 1-ével a *Csemadok Érsekújvári Járási Titkárságára* került mint instruktor. Mindig lelkesítőleg hatottak rá Gyurcsó István költő barátja szavai, aki csüggedéskor is lelket tudott önteni az emberekbe. Az ő szervezési tapasztalataiból tanulva szervezhette sikeresen az irodalmi vetélkedőket, sikeresen kapcsolódott be a „*Tavaszi szél vizet áraszt...*” népdalverseny, az író-olvasó találkozók, valamint az irodalmi színpadok fellépéseinek szervezésébe. Az 1989-es rendszerváltás után rehabilitálták. 1990-ben levél érkezett a *Csemadok Központi Bizottságától*, hogy vegyen részt a Gombaszögi Kulturális Napok szervezésében. Ez megismétlődött 1991-ben és 1992-ben is. 1995-ben részt vett Gombaszögön Michal Kováč és Göncz Árpád köztársasági elnökök találkozáján, majd 1998-ban, amikor a pénzforsorások igen elapadtak, immár nyugdíjasan, a Csemadok KB sofőr nélküli gépkocsiját igénybevéve ment Gombaszögöt szervezni.

A *Csemadok Lévai Területi Választmányának* tagjaként 75 évesen is igyekszik segíteni a Csemadok munkáját. Mint mondja: „*Amint visszatekintek a múltra, örülök annak, hogy egyik láncszeme lehettem annak a sokrétű és gazdag tevékenységnek, amit a Csemadok kifejtett.*”

A díjazottaknak gratulálunk, s további tevékenységükhöz minden jót kívánunk.

(*Sebők Valéria és a szerk.*)

*Festett ornamentika a teresztenyei református templomból
Jozef Peniaško felvétele*

In memoriam Steinhausz György

Utolsó üzenete 2013. április 17-én érkezett.

„Kedves István!

A szöveget még átjavítom és várok még egy adatot és azután küldöm a cikket a Gömörország számára. A napokban hívott fel egy „rokon”, Koritsánszky Éva Németségéből. Mondta, hogy már régóta szeretne engem megtalálni, mert a Gömörországban (hogy jutott hozzá?) olvasta a Komoróczy Miklósról írt tanulmányomat és abban megtalálta az Ő rokonát, az én ükanyámat, koricsányi és necpáli Koritsánszky Paulát, mint bicskei és császári Komoróczy Dániel feleségét. Így most már számomra is világos, kik voltak ükanyám felmenői.

A Koritsánszkyak evangélikusok voltak és a protestáns üldözés elől elmenekültek Morvaországból Magyarországra. Itt gyakorolhatták vallásukat és elismerték nemességüket is (1778-79.) Gömör vármegyében is éltek. Az Úz családba is beházasodtak. II. Komoróczy András (Uzapanyit) és Fabricius Zsuzsanna házasságából egy fiú (az ükapám) és három lány érte meg a felnőtt kort.

Érdekeséggé válik Neked a lányok házasodását:

Komoróczy Zsuzsanna (1826-1888) férje Lokcsánszky Lajos (1819-1888). Lokcsánszky György, János és István armálisát I. Lipót adta ki és ezt 1722-ben Árva vármegyében is megerősítették. Komoróczy Mária (1836-1909) férje szetmiklósi és primóci Szentmiklóssy Aladár (1835-1902) volt. Uzapanyiton éltek és ott volt a kriptájuk is. Komoróczy Leonóra (?) férje I. Kecskéssy Ede (1819-1891). Az ő leszármazottjuk volt Kecskési Tollas Tibor emingráns költő, aki Münchenben szerkesztette a Nemzetőr című magyar újságot. Vele tartottam a személyes kapcsolatot. Tibor bácsi 1997-ben halt meg és szülőfalujában, a Borsod megyei Nagybarcán van eltemetve. Egykori szülőháza ma emlékház.

Hú, de elkalandoztam!

Üdv:

Gyuri”

A jelzett írás helyett már csak a halálhíre érkezett.

(szerk.)

Steinhausz György unokái körében

Soha nem találkoztam Steinhausz Györggyel, csak a nevét ismerem. Komoróczy Miklósról jelent meg írása a Gömörország egy korábbi számában. (*Emlékezés Komoróczy Miklósról*. 2011/1.) Egy írás általában nem csak a címben foglaltakról szól, sokszor rengeteget elárul magáról a szerzőről is. Így van ez esetünkben is. Ebből az írásból egyebek mellett kiolvasható, hogy Steinhausz György lelkes családfakutató volt. Komoróczyval, a Borovszky-féle vármegye monográfia néprajzi szerzőjével is ilyen apropóból kezdett foglalkozni, aki egyik apai dédanyjának, Komoróczy Jolánnak volt a testvére.

A Steinhausz családnévvel már korábban is találkoztam. Tudtam, hogy Putnokon az 1920-as években Steinhausz Béla volt a patikus az Andrásy utca elején található Fekete Sas gyógyszerertárban. Erről meg is emlékeztem, amikor Putnok monográfiáját írtam. (*Putnok monográfiája*. Szerk.: Bodnár Mónika. Putnok, 2001. 302.) Azt már Steinhausz György írásaiból és önvallomásaiból tudom, hogy ezt a gyógyszerertárt a nagyapja, az előbb említett Béla 1905-ben vásárolta Fekete Nándortól, akihez egyébként rokoni szálak is kötötték.

Továbbá onnan is ismerem a Steinhausz nevet, hogy még putnoki muzeológusként emlékszem a putnoki *Gömöri Múzeum* gyűjteményéből egy fotóra, amely Steinhausz Jolánt ábrázolja. (KÉP Gömöri Múzeum Adattára ltsz. 96.61.64.) Steinhausz Jolán – vagy ahogyan az idős putnokiak emlegetik, Loló néni – szintén gyógyszerész volt Putnokon. Előbb saját patikájukat működtette, mivel a – gyógyszerész és mellette vegyészmérnök, apja után Béla nevet viselő – testvére, Steinhausz György édesapja, a gyógyszerészet helyett inkább a vegyészetet választotta. Az államosítás után ebben a patikában nem maradhatott, a másik putnoki gyógyszerertárban az egykori Seress patikában kapott munkát. (Ezt is Steinhausz György írásaiból tudtam meg.) A gyermektelen Loló néni révén nevelkedett Steinhausz György egy ideig Putnokon, ő vette magához unokaöccsét, hogy négy évig, 1962–1966 között a putnoki mezőgazdasági technikum tanulója legyen. A fiatalember nagy vonzalmat érzett a mezőgazdaság iránt, ezért is adták ebbe az iskolába. Érettségi után kertészeti főiskolára szeretett volna menni. Ám tehetsége más téren is megmutatkozott. Mint nyilatkozta, a családban úgy tartották, Komoróczy Miklós vénáját örökölte, aki egy ideig színészként tevékenykedett. Ő is érdeklődött a színészet iránt. Putnoki középiskolás éve alatt iskolai színjátszó csoportot szervezett, és tagja volt a városi színjátszó csoportnak is. A budapesti gyakornoki (virágkertetészet, primórtermelés és vetőmag előállítás) évek alatt is több színjátszó csoportban játszott. Főleg a paródia műfajában érezte magát otthon, ismert színészek parodizálásával nyerte meg az 1965. évi Ki mit tud? vetélkedő megyei fordulóját. Aztán az élet úgy hozta, hogy nem a kertészet, de nem is a színészet biztosított számára kenyérkereső megélhetést. Csopakon telepedett le, anyai nagyszüleinek házába költözött. 1970-ben az *Állami Gazdaságok Közös Üdülőjének* lett a gondnoka, kulturosa, programszervezője. Ily módon kicsit mindig is a mezőgazdaság közelében

Steinhausz Jolán

maradt. Emellett bekapcsolódott a város közéletébe, 1980-tól tanácsstag, majd a rendszerváltást követően képviselőtestületi tag volt. Szakterületei a kultúra és a turisztika voltak.

Kedvenc hobbija évtizedeken keresztül az írás volt. Helytörténeti és családtörténeti kutatásokkal foglalkozott. A színészethez hasonlóan ezek iránti vonzalmát is egy-egy elődtől örökölte. Az írásban anyai nagyapját, Timár Józsefet vallotta elődjének. Amint megemlékezésemet kezdtém, Steinhausz György felsorakozott a Gömörország szerzőgárdájába is. További írásokat is ígért. Ám a megígért írások helyett gyászjelentés érkezett, mely tudatta, hogy váratlanul, életének 66. évében elhunyt *Csopak Köztársaság Admirálisa*, nyugalmazott alpolgármester, a *Magyar Arany Érdemkereszt* tulajdonosa, Steinhausz György.

Hogy a megkezdett családfakutatót ki folytatja majd, nem tudom. Biztosan lesz olyan vállalkozó kedvű tagja a családnak, aki ugyanolyan örömet leli majd ebben a munkában, mint ő maga. S ha így lesz, a kutatást kísérő, lejegyzett történetek a későbbi korosztályok számára is élővé varázsolják a családtagokat, köztük Steinhausz Györgyöt is. Steinhausz Györgyre Putnokon is sokan, jó szíjjel emlékeznek. S akire emlékeznek, annak élete nem múlik el nyomtalanul.

(Bodnár Mónika)

A közös emlékek vonzásában

A Gömörország adott lehetőséget múlt évi (XIV. évf. 2. sz.) nyári számában felidézni a *Felvidéki Kollégium* küldetését. A diákokon tízéves fennállása alatt majdcsak 200 egyetemista otthona voltak az Andrássy út 47. sz. alatti épület magasföldszinti és harmadik emeleti helyiségei. Voltak, akik itt kezdték tanulmányaikat, és mint törzstagok, már diplomájukkal innen indultak első munkahelyükre.

A sorsfordulatokban és megpróbáltatásokban változatos időszakban (1939-től 1948-ig) az egymásra utaltság szoros baráti kapcsolatokat alakított ki. Amint teltek-múltak az évek, a már 45-50 éves kollégisták nemcsak a véletlenre kívánták hagyni a viszontlátást. A küzdelmes és sikeres emlékek felidézését **Dudok Gyula** tette magáévá 1973-ban, összeírta a hajdani kollégisták névsorát, laccímét – meghívókat írt és telefonált. A *Kárpátia* étteremben nyolcvanán tarták szélesre karjukat, nyitották csókra ajkukat és az egykorúak szokása szerint megdöngették egymás hátát.

A továbbiak során természetessé vált a minden esztendő szeptember első vasárnapján délelőtt 11 órakor, most

kórházban van, súlyos beteg. Húsvét táján négytagú előkészítő bizottságot alakítottunk. Elosztottuk a találkozóra kapcsolatos feladatokat.

A hagyományos első szeptemberi vasárnapon tízegyhányan mégiscsak összegyűjtünk. Aki nem tudott részt venni az összegyűvetelen, annak a levelét felolvastuk, másokról beszámolót hallgathattunk. Mindenkinek kedves meglepetést szerzett és boldogan lapozgatta a *Gömörország* című lapban megjelent, közös emlékekre utaló, fényképekkel, adatokkal, a tíz esztendő eseményeit felidéző írást. Mint mellékletet megkapták a kétszáz kollégista nevét tartalmazó névsort is. Nem mulasztottuk el megválasztani és megbízni a következő találkozó szervezőit: dr. **Chemez Rózsát**, **Sárkány Istvánt** és dr. **Trizna Zoltánét**.

Összejöveteleinkről dr. **Trizna Zoltánné** leánya, **Zsuzsanna** gyönyörű fényképeket készített. Ezeket minden résztvevő számára elküldte.

Végezetül két autón elmentünk meglátogatni a *Szent Rókus Kórházban* ápolt Sarkady Marikát. Könnyes szem-

Danis Tamás megnyitja a találkozót és ismerteti a Gömörország c. folyóirat küldetését

már a Benczúr utcai éttermi találkozó. Éveken át **Sarkady Marika** előadóművész a meghívás-mozgósítás minden eszközével ébren tartotta a kialakult kedves szokást. A múlt év tavaszán hiába vártam telefonhívását. A szokásos találkozó iránt érdeklődők Marika lakásán tudták meg, hogy

mel fogadta küldöttségünket, boldoggá tette, hogy évtizedes szervező munkája tovább él. A virágcsokor mellé neki is átadtuk a Gömörország egy példányát.

Danis Tamás

Emlékezés Varga Imrére Rimaszombatban

2013. november 28-án Varga Imrére emlékeztünk Rimaszombatban. Az időpont akár jelképesnek is mondható, hisz 60 éve, 1953-ban választották, 8 keserves, emberpróbáló év után református püspökké, s 33 év telt el halála óta.

az örökség számbavételére. Utalt arra, hogy Varga Imre egy év híján félszázadon át szolgálta a rimaszombati gyülekezetet, s ebből 27 évig a szlovákiai reformátusok püspöke is volt. Sorsa mindvégig összefonódott a magyar közösség sorsával. Kiemelte, hogy Varga Imre nem vé-

Pillanattfelvétel a megnyitóról • Gecse Attila felvétele

Az alkalomra emlékezve előbb kiállítás nyílt a *Református Tudományos Gyűjtemények* székházában, majd a templom előterében leleplezték a néhai lelkész-püspök emléktábláját.

A megnyitón **B. Kovács István**, a Szlovákiai Református Keresztyén Egyház Tudományos Gyűjteményének igazgatója hangsúlyozta azt a körülményt, hogy a lelkész-püspök életművével eddig gyakorlatilag senki nem foglalkozott. A kiállítás voltaképpen az első kísérlet

letlenül lett az egyház első emberévé, hisz a 30-as évek második felétől már meghatározó személyisége volt az egyháznak. Az a közel három évtized, amelyet Varga Imre püspöki szolgálata kitölt, egybeesik a kommunista diktatúra időszakával. Nem véletlenül kapta a kiállítás az *Ahogy lehet* címet – utalva **Reményik Sándor** emblematisus versére.

A tárlat időrendi sorrendben mutatta be az 1905-ben, Győrken született püspök életútját.

„Objektív valóság, de szubjektív érzéseket vált ki, mert nekünk kell értékelni a múltat. Nehéz, emberpróbáló időszakot ölel fel ez a mostani kiállítás.” – mondta a kiállítást megnyitó **Fazekas László** püspök, aki, utalva Varga Imre püspök küzdelmes életpályájára, **Pál apostol**nak a Rómabeliekhez írott levele 9 része 16. versét idézte: „...nem azé, aki akarja, sem nem azé, aki fut, hanem a könyörülő Istené!”

A lelkész kibocsátó istentiszteleten Ft. Fazekas László méltatta néhai elődjét, majd az istentiszteletet követően leleplezték Varga Imre emléktábláját.

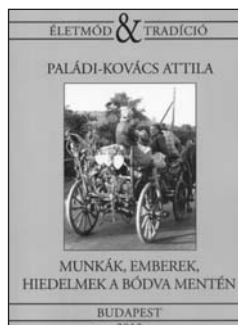
Az alkalmakon jelen voltak a családtagok, a zsinat tagjai, valamint a néhai püspök tisztelői is.

Emléktábla leleplezése. Balról: Bán Zoltán, Fekete Vince és Fazekas László

(szerk.)

Könyvről könyvre - Lapról lapra

Paládi-Kovács Attila: *Munkák, emberek, hiedelmek a Bódva mentén. (Életmód és Tradíció 11. Magyar Tudományos Akadémia Bölcsészettudományi Kutatóközpont Néprajztudományi Intézet. Budapest, 2013.)*

A Magyar Tudományos Akadémia Bölcsészettudományi Kutatóközpont Néprajztudományi Intézetének sorozatában látott napvilágot ez a térségünkkel foglalkozó tanulmánykötet.

Paládi-Kovács Attila néprajzkutató, akadémikus, egyetemi tanár. Ózdon született, ott érettségizett, majd a debreceni *Kossuth Lajos Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán* szerzett diplomát földrajz-néprajz szakon. Rövid muzeológiai pályafutás után a Magyar Tudományos Akadémia Néprajzi Kutatócsoportjának lett munkatársa, majd vezetője. Gyakran végzett kutatásokat Ózdon, Ózd környékén, Gömörben, valamint a Bódva mentén. Elsősorban az anyagi kultúra felé fordult figyelme, de – mint a tanulmánykötetben olvasható tanulmányok is bizonyítják – a szellemi kultúrára is odafigyelt.

A jelen tanulmánykötet nem új tanulmányokat tartalmaz, ezeket a szerző különböző helyeken már korábban (1969–2002 között) publikálta, mint azt a kötet végén, a képmelléklet előtt található jegyzék pontosan rögzíti. A kötet első tanulmánya a *Népi gazdálkodás a Bódva völgyében* címet viseli. Ez az önmagában is könyvnyi terjedelmű írás (a jelen tanulmánykötet terjedelmének mintegy kétharmadát teszi ki) eredetileg a putnoki *Gömöri Múzeum* által kiadott *Tanulmányok a Bódva-völgye múltjából* című tanulmánykötetben látott napvilágot. A *Zonalitás a Bódva-vidék anyagi kultúrájában a Néprajzi Látóhatárban* került publikálásra. A további három tanulmány (*Kárpátukrán telepek Észak-Magyarországon, Batyuzó lepedők és elnevezésük Borsod-Abaúj-Zemplén megyében, Népi mondák és hiedelmek Szádvárról*) a miskolci *Herman Ottó Múzeum* különféle kiadványaiban jelent meg. A kötet záró tanulmánya, *Adatok a régi Torna megye népi hitvilágához a Pócs Évát* 60. születésnapja alkalmából köszöntő tanulmánykötetben olvasható eredetileg.

Paládi-Kovács Attila számomra többek között azért tiszteletre méltó szakember, mert gyakran jár terepre, munkáinak zömében saját kutatási tapasztalatait osztja meg olvasóival, s ezeket az eredményeket helyezi, mások eredményeivel összevetve, tágabb összefüggésbe. Északkelet-Magyarországhoz, ezen belül a Bódva-völgyéhez is számos személyes kutatóút, személyes emlék köti. Mint a tanulmánykötet végén olvasható *Utószóban* írja, ismerkedése ezzel a tájjal és népével 1961 nyarán kezdődött, amikor **Gunda Béla** megbízásából, táskájában a *Magyar Néprajzi Atlasz* kérdőív-füzeteivel Szögligetre érkezett. Ezt az első utat az 1960–80-as években számos további kutatóút követte. Éppen ezért kértük fel őt az 1990-es

évek elején, hogy legyen ő is tagja az akkor szerveződött Bódva-völgyi kutatócsoportnak. Nagy örömmel szolgált, hogy felkérésünkre örömmel, lelkesen (és nem utolsó sorban határidőre) tett eleget. S nem elégedett meg a már addig összegyűjtött anyagmennyiséggel, örömmel kereste fel azokat a településeket, ahol az idáig még nem gyűjtött, hogy ismereteit a térség gazdálkodásáról még kiegészítse, tovább finomítsa az apró részleteket. Így született meg az a terjedelmes tanulmány, amely e kötetnek is a gerincét jelenti. A rengeteg terepmunka egyéb tanulmányokat is eredményezett a térségre vonatkozóan. Csak sajnálhatjuk, hogy ezek mindegyike nem került bele e gyűjteményes kötetbe. Ilyen például a **Kisbán Eszter** köszöntésére Torna megye táplálkozásáról megírt összegző munka, amely eredeti megjelenését követően ugyan egy másik tanulmánykötetben már napvilágot látott, de talán nem tévedek, amikor azt állítom, hogy mindkét kötet nehezen hozzáférhető a Bódva-völgyében.

A tanulmányokban szereplő adatokat a szerző természetesen, a szakma elvárásainak megfelelően, jegyzetekkel látta el, s minden tanulmány végén megtalálható a felhasznált irodalom. A tanulmányok után olvasható utószót aprólékos, húszdalnyi terjedelmű tárgymutató követ. Ezt követően tájékozódhatunk a dolgozatok eredeti megjelenési helyéről. A szöveges részt követi a 70 képet bemutató fényképmelléklet, melyek többsége szintén a szerző saját felvétele.

Jelen tanulmánykötetet a néprajztudománnyal hivatászerűen foglalkozó szakembereken kívül jó szívvel ajánlom a Bódva-völgyében élők, valamint annak tárgyi és szellemi kultúrája iránt érdeklődők számára is.

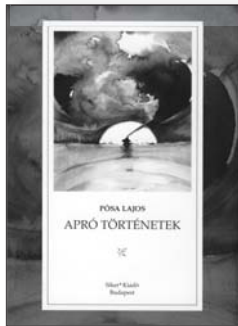
(*Bodnár Mónika*)

id. Tóth György: *Találkozásaim É. Kovács Lászlóval és családjával.* („Éger ág” Alapítvány, Égerszög, 2013.)

A 80 oldalnyi terjedelmű, A4-es formátumú album tisztelgés a 90 éves É. Kovács László és Övéi előtt. Az albumot a szerkesztő Tóth Györgynek a gondolatai és v. **Erdei József** méltató előszava vezeti be. Ezután következnek a portrék és a hozzájuk válogatott versek. A kötetet megálmodó, azt összeállító Tóth György – egyebek közt – a következőket írja: „A könyv elkészítését a barátság ihlette, mely az utóbbi pár évben alakult ki közöttünk Évikével, Laci bácsival és lányukkal, Judittal. Találkozásainkat rendszeresen megörökítettem a fényképezőgéppel, aminek eredménye lett ez az album. Ők voltak azok, akik hitet adtak feleségemnek és nekem abban, hogy a »Végeken is van élet«, és itt is élnek értékes, követésre méltó emberek a XXI. század »felforgatott« évtizedeiben. [...] É. Kovács László a Felvidék egyik, még ma is élő utolsó polihisztorja, aki 90 évesen könyveket ír

és képeket fest szűkebb hazájáról, »Gömörország«-ról. [...] Beszéljenek az itt látható képek az elmúlt évek találkozásairól, életről és halálról, a számomra felejthetetlen pillanatokról.”

Pósa Lajos: Apró történetek (szerk. **Kun Miklós Jenő**. Sikerr Kiadó, Budapest, 2014. 88. o.)

A költő halálának 100. évfordulója alkalmából jelent meg ez a kötet. Az alapjául szolgáló füzet a 19. század 80-as éveinek elején hagyta el a nyomdát. Ez a kötet 47 alkotást közöl. Az **Apró Ferenc** által jegyzett *Előljáró gondolatok*

közül mindössze egy megállapítást idézünk: „az 1880-as évek Pósája az Arany János utáni balladaköltés jelentős alakja”. Az illusztrációkat **Gintner Csilla** készítette. Okkal teszi fel a szerkesztő a kérdést: „Az *Apró történetek* java jó vers. A jövő antológia szerkesztői észreveszik-e?” Bízunk az igenlő válaszban.

Puntigán József: Losonc. Emlékhelyek és személyiségek (Phoenix Lutetia Polgári Társulás, Losonc, 2014. 28. o.)

A Bevezetőben olvassuk: „A 2. világháború utáni (1946–49) magyarellenes intézkedések gyakorlatilag eltüntették a város magyar nyelvű emlékhelyeit, amelyekből, leszámítva a teme-

tőkben nyugvók sírhelyeit, csak azok maradtak meg, amelyek felett a sors kegye és a múltjukért elkötelezett lakosok és csoportok vállaltak valamilyen módon védnökséget.” A bemutatott emlékhelyek között van, mások mellett, a **Kármán** család, **Sükey Károly**, a **Ráday-kriptá**, a **Szabó Gyula Emlékház**, a **Szilassy-kastély**, vagy a **Winkler Oszkár** által tervezett épületek...

Neszádeliné Kállai Mária: Viseleti darabok Gömörből (Tompa Mihály Gömöri Kulturális Egyesület, 2013. 66. o.)

A munka az *Alkotók és alkotások* című sorozat 13. köteteként jelent meg. Megjegyzendő, hogy „gömöri” viselet mint olyan, nem létezik, illetve, ez a kifejezés csak egy rendkívül sokrétű emléka-

nyag általános földrajzi megjelölésére alkalmas. A munka részint idéz viselettörténeti leírásokat, részint be is mutat viseleti darabokat. Különösen érdekes, s különös figyelmet érdemelnek a szerzőnek a hagyományos elemek felhasználásával tervezett viseleti darabjai.

Koleszár Krisztián: Nagymama és unoka. Mijelőnapokra és ünnepekre (Bódvaszilásért Baráti Kör, Bódvaszilás, 2013. 167. o.)

A reprezentatív kiállítású, teljes színnyomású kötet hátsó borítóján a következő összefoglalás olvasható: „*Régi ételek, hétköznapiak (mijelőnapok, ahogy régen mondták) és ünnepek sorakoznak ebben a kötetben, olyan rendben, ahogyan azt a mai kor sütni-főzni szerető embere megkívánja: a hozzávalók pontos mennyiségével és ételleírásokkal. Az a közös ezekben az ételekben, hogy a Gömör-Tornai-karszt déli felén fekvő Bódvaszilás és környéke népi konyháját reprezentálják. A szerzők – nagymama és unoka újráfőzték a régi ételeket, az elfelejtetteket és azokat is, melyek napjainkban még mindig az asztalra kerülnek, hogy együtt legyen az, ami mindig is együtt volt. Ugyanakkor ez a kötet nem csak egy szakácskönyv, hanem a régi Szilas néprajzi és kultúrtörténeti kalauza is.*”

Balázs Bálint: Visszafele nem muzsikálnak (Galyasági Településszövetség, Perkupa, 2014. 111. o.)

„Hej Istenem... Mér is hogy visszafele nem muzsikálnak!» Morogja maga elé kapatos józansággal a jógazda Beke Estvány, Pista fia és Szabó Lidi novemberi lakodalmán. Ami elmúlt, vissza nem jöhet. Ez a világ rendje a századfordulás Bódva-

vendégiben (ma Szlovákiában: Hostovce). Generációk váltják egymást, amit az egyik elront, a másik befoldozza. „*Américások*” és itthon maradtak, „*kálvonyisták*” és „*pápasták*”, szegény zsellérek és jógazdák. Külön világ mindahány. Egyfajta – még a szándékosan megmásított vezetéknevek ellenére is – családtörténeti, népeleti kisenciklopédiája a régi Vendéginek, a Torna megyei kislelő. Egy olykor bölcselkedő, sokat megélt parasztasszony szemüvegén keresztül, mindvégig a haszonelvű reformátusság gondolatvilágát megjelenítve.

Balázs Bálint 1976-77-ben, ipari iskolai tanára biztatására írta meg a parasztéletrajzzal rokonítható parasztrégényét. Az írásnak a nagyszülő elbeszéléseiből merített közvetlen stílusa, témérdek értékes adata, tájszava, szófordulata, népeleti leírása olyan helytörténeti-néprajzi értékkel bír (ezért is kerül a szöveg fonetikus lejegyzéshez közelítő közlésre), amely hosszú idő után végre könyrként való megjelenést követelt magának.”

Engedtesen meg a szerkesztőnek egyetlen megjegyzés: rég fordult elő vele, hogy egy könyvet ültőhelyében elolvastott – élvezettel!

(szerk)

A kincsőrző

Beszélgetés id. Mezei Sándorral (1910)

Sándor bátyám, a Csemadok központ alkalmazottjaként az 1950-es évek elejétől foglalkozom a népművészettel. Azóta ismerlek. Tudom rólad, hogy Te Szilicén mindig jelentős szerepet játszottál a hagyománykultúra újraélesztésénél, továbbvitélénél, segítetted azokat a néprajzosokat, akik a helyi kultúra kutatása szándékával megálltak Nálad, akik kutatást végeztek, azoknál beálltál adatközlőnek, valamint a feleségeddel egyetemben segítetted a falu hagyományörző csoportjának megalakítását, a működtetésénél aktív szerepet vállaltál. Mikor kezdted ismerkedni a faluban a szokásokkal, táncokkal, dalokkal, és kik voltak a tanítóid?

Hát, hogy a legmesszebről szóljak, nyugodjon szegény nagyapám, **Mezei Miklós**. Ő ennek volt – hogy mondjam, nem mondom – a „bolondja”. Víg kedélyű volt, mindig olyan természetű, de mindenütt: munkában, úton, útfélen, ő mindig víg ember volt. Viszlókán (?) volt katona, tizenegy évig, a jobbágyot úgy sorozták be. Huszár volt. Azt mondtam neki mindig, hogy nagyapa, te azért voltál olyan soká katona, mert rossz katona voltál. Rossz, fiam..., mikor a sorozók itt voltak, nem bújtam el, pedig beszaladhattam volna a másik nagyapádhoz, **Várady István**hoz, ő nemes volt, ott nem kereshettek volna. De mi, mint jobbágyok, kötelesek voltunk sortállni. Ha nekünk volt egy szekér, adót fizettünk, nekik volt kettő, azért sem fizettek, meg katonának se mentek. Nekünk meg 11 évet kellett szolgálni, és csak egyszer voltam szabadságon. Olyan igazság volt akkor. Miklós nagyapámtól vettem, szereztem meg, úgy szokták mondani, hogy „a kiscsikó az anyja után megyen”, vagy „nem messze esik az alma

a fájától”. Vidám természetű volt a nagynéném is, szegény apám is. Őt nem ismertem. Bölcsőben hagyott itt, amikor kiment Amerikába. Ott halt el. Az édesanyám pedig itthagytott tízéves koromban. Még cseléd, szolgálgyerek is voltam. Életiskolát jártam, a mai napig azt járom. Ez a vígság, a zene, az vigasztalt mindig engem. Nekem a kártya legénykoromban sem kellett, a football se kellett. De a zene, meg a puská az igen. Ötven évig voltam jegyes vadász. Aztán vérembe vált nekem ez a vadászat. Úgy, hogy most a fiam is az, meg az unokám is. Ők ebben „szenvednek”. Szenvedélyes vadászok.

Sándor bátyám, elmondom, hogy 1910. február 25-én születted. Most, a közelmúltban ünnepelted 85-ik születési évfordulódát. Minden jót kívánva gratulálók. Elmondtad, hogy a hagyományszeretetet az öregektől, az őseidtól örökölted, tanultad. Kérdem, mikor kezdted foglalkozni úgy a hagyománykultúrával, hogy a falu elismert Téged a lakodalmi tréfás verbunk vezető káplárjának?

Én evvel, ha jól mondom, ezerkilencszáznegyvennyolcban, akkor alakítottuk itt a Csemadokot. Azt nagyon sajnálom, hogy most fej nélkül megy, vagyis pásztor nélkül.

Helyesbíték, a Csemadok 1949. március 5-én alakult meg, Pozsonyban.

'49-ben, tehát akkor nem sokat tévedek. Ebben segített **Hajdú Andor** is, de tekintettel arra, hogy ő aztán szlovákosította magát, mert az anyja szlovák volt, ő elma-

Lakodalmi tréfás verbunk. Eskütétel. Gombaszög, OKÜ, 1981. Középen id. Mezei Sándor a káplár, több csoport közös tánca. • Takács András felvétele

radt. Hát, magamra maradtam, de én nem ijedtem meg, a mai napig sem, attól. Úgy, hogy sokat, sokat kellett harcolni érte, mindőt, mert sokszor oldalról szurkáltak, de én észre sem vettem ezt. Voltak, akik segítettek is, mint **Bokros Andor**, ő volt elnök is, azután **Bodnár Laci**, ez pénztárnok volt. Egy kis baj volt, s lemaradt a Csemadok. Vissza kellett átvennem az elnöki funkciót. Aztán elnökösködtem a földműves szövetkezetben (a JRD-ben), meg a községnél is visszavettem az elnöki funkciót, aztán helyreállítottuk a dolgokat. A nők is segítettek, **Farkas Pistáné**, meg a feleségem. Őt is be kellett vonnom, a fiamat, menyemet, nincs mese, sorba állni, mint a katonaságnál, aztán csinálni. Nem is szóltak semmit, a verbunkban is ők ott voltak, a fiam, a menyem, meg mind ezek a fiatal emberek, asszonyok. Kalocsán is, Lőcsén is, aztán le erre a Sajó völgyén is, felfele, Kassa felé is. Nem bántam meg. Sokat próbáltunk, sok jó élményem volt, főképpen Kalocsán, Szekszárdon meg Baján. Ezek a kalocsai úthoz tartoztak. Gyönyörű élménye volt mindnek. Nem is akartunk hazajönni, mert mindenüvé hívtak volna, de hát ugye, csak haza kellett jönni. Ott voltunk egy hétig, talán tíz napig. Sok, sok élményem volt. Meg az itthoni fellépésekkor is. Meg aztán a vadászatnál töltöttem sok időt. Meg aztán voltam nehéz helyzetben is a vadászatnál. Én ott sem voltam a vadászatnál, de voltak ott olyan jószívű barátok, hogy meglőtték a bérlőt, és azt énám fogták. A vadászbérlőnk volt olyan becsületes – nem halt meg, én meg le lettem tartóztatva –, hogy Rozsnyón a kórházban kijelentette, ott, tanúk előtt, az igazgató előtt, hogy azonnal eresszenek szabadon engem, mert én ott sem voltam azon a vadászatnál. Én attól fogva mint bérlő voltam. Még **Horthy Miklósnak** is felmondtam a vadászterületet, volt

id. Mezei Sándor, a nevezetes „káplár“ (a kép jobb szélén) néprajzi gyűjtés közben figyeli a tréfásverbunk táncosait. Szilice, 1981. • Takács András felvétele

nekünk ezer holdunk Magyarországon – már nem tudom ki, de írták az újságban, hogy minden régi szerződés hatályát veszti. Mondom magamban, próba szerencse, hát, sikerült. Tudod, 1920-ban, mikor meghúzták az új országhatárt, átkerült Magyarországhoz az a terület, ott az Aggtelek feletti rész, aztán hozzácsatolták a Horthy vadaskertjéhez. Ezt sikerült visszaszereznem.

Azt mondd, hogy amint '49-ben megalakult Pozsonyban a Csehszlovákiai Magyarok Kulturális Egyesülete, a Csemadok, Ti itt Szilicén még abban az évben megalakítottátok a Csemadok helyi szervezetet. Azt tudod, hogy a Csemadok tavaly ünnepelte megalakulása 45. évfordulóját?

No, el ne felejtsem megköszönni nektek a kitüntetésem, mert kitüntettetek arany kitüntetéssel. Most, másodszor, meg dekrétet is adtak, hát, örülök neki, mert szép emlék. Sok azt mondja, hogy hát, így, meg úgy, ne tedd fel. Mondom, én azt nem a kocsmában szereztem, se nem trafikban vettem. Majd felakasztom. Van olyan keretem, már amiben vannak ilyen kitüntetések, dekréték. Vannak a Csemadoktól is, meg mindenünnen, még Magyarból is van. A keretet felakasztom a falra. Nem tudom, ki lesz az utolsó a családomban, az is lássa a munkával szerzett érdemeim. Magyarban is sokat kellett harcolni, hogy le tudjunk menni a vadászterületünkre. Sikerült a határvadászokkal, a határvadász parancsnokkal úgy összejönni egy kis sör meg bor mellett, hogy az ezer holdat használhattuk határátlépési igazolvánnyal. Mostan áll minden, sajnos. Sajnos. Visszanézve a múltra, nem ment könnyen semmi. Nem ment könnyen az EFSZ sem. Nem tudta azt senki, hogy azt eszik-e, vagy isszák. Először el kellett mennem nekem is, de hogyan? Behívtak, mint a katonákat, Kassára, a Bankóra iskolára. Voltunk többen. Utána mehettem volna körerdésznek is... a fenébe... mindenüve. Aztán Herlányban is voltam bírósági iskolán. Mondtam magamban: szél ellen nem lehet pisálni, így aztán beleegyeztem, és vállaltam a feladatot. Volt mit beszélnem a népnek Szilicén, amikor szerveztük az EFSZ-t, mert Szilicén elég gerinces nép volt, még tán máma is az. Ma már sajnálattal kell nézni a valamikor jól működött szövetkezetre. Az nem magától pusztult el, az EFSZ-eket elpusztították egyesek. Itt van a baj. Amíg ezt nem mozgatja senki, hogy lesz-e ennek törvénye, vagy nem lesz, azt már nem tudom.

A jövő erre is meg hozza a feleletet. Térjünk vissza a mi témakörünkhöz. A Csemadok itt Szilicén, mikor kezdte a sziliceai szokásokat, hagyományokat összegyűjteni, színpadra állítani, és volt e külső segítség?

Azt nem tudom pontosan megmondani, hogy mikor jöttetek ezt a nótát szedni, táncot szedni. Az asszonyom is benne volt, sokat dalolt. Én benne voltam Pozsonyban a Csemadok széles körű vezetőségében, a Központi Bizottságban. Onnan is volt nekem itt a járásunkban vagy tizenkét község, ahová rendszeresen jártam helyi szervezetet alapítani is, meg utána az évente megrendezett évrő évré taggyűlésekre is. Ezt a táncot, a verbunkot az apósom

nagybátyjától, **Vince Kovács Jánostól** tanultam. Ő az apámmal volt egykorú. Ő az 1900-as évek elején nem ment ki Amerikába. Ő, meg még egy páran itthon maradtak. Ő leírta a verbunk verseinek egy részét. Egy kicsit nehezen mentem bele, mert sok volt a vállamon, meg építkeztem is. Aztán, mondom, egye fene, belementem. Hát, ezeket a verseket tőle tanultam. Meg is van még nála, de már sokan átírták, itt nálunk a tanítók is, meg ott Kalocsán úgy rimázkodtak, hogy mondjam el. Nem mondom, mert van itt leírva nálam. Aztán odaadtam nekik. Jaj, fizettek volna azok százegyig, ott, azok a tanítók. Ez így ment.

Emlékszel még arra, amikor néprajzgyűjtő úton itt voltam Nátatok, és szorgalmaztam a tréfás lakodalmi verbunk verseit?

Meg is van még, leírva is. Hát, te írtad, igaz e?

Az első találkozásunk alkalmával az volt a válaszod, hogy „én bizony már nem emlékszem rá, de ha emlékeznék rá, akkor sem tudnám”. Valami sértődés volt Benned. (nevet) A következő alkalommal, amikor jöttem, meg már ömlött belőled. Hogy is volt ez, közben meglátogattad az előbb említett rokonodat, és tőle megtanultad?

A látogatásod után én leírtam a strófákat, utána még másoknál is érdeklődtem, azt is beleírtam, s ahogyan próbálgattuk a színpadi összeállítást – itt is, meg Borzován is – megtanultam, a próbák alatt meg összeszokott a társaság.

Hogy van az a strófa, amelyet Te szerepléseitek közben mindig kacérkodva, derűt előcsalva, rá-rá mutatva a közönség között ülő egy-egy szép fiatal nőszemélyre mondtál el? „Hallod-e te kislány, de elpirultál...”

(folytatja a verset) „...Talán azt szégyelled, hogy már egyszer adtál. / Ne félj, nem mondom meg, csak még egyszer adjál, / Nekem is jó lesz, meg neked sem fáj...” (Nevet a végén).

Ezt ilusztrációként azért mondtam el, mert a lakodalmas tréfás verbunk a gazdag táncmotívumok mellett ilyen tréfákból, tréfás szövegű versekből áll. Te igyekeztél mindig úgy megfogalmazni a szöveget, az adott verset, hogy akit éppen besorozni akarsz a verbunkos katonáid közé, az magára értse?

Úgy van, az illetőre pontosan rá kellett „hogyhívjákol-ni”, rá kellett passzintani. Olyan huszárlábú legény is volt a sorozandók között, ránéztem, mondom, „Jaj, mióta kereslek, egész Gömört bejártam, / De ilyen lócsalábúra még nem találtam, / Jaj, annak a libának, ha elédbe akad, / Mert a szárnyából, egy szál tolú sem marad...” Sok verset tudok, még a muzsikusk cigányokra is volt versem.

Az általatok is felújított tréfás lakodalmi verbunk egy nagyon értékes gyöngyszeme a magyar néphagyomány-kultúrának. Ma már kevés helyen találkozhatunk vele. Szerencsére itt, Gömörben, Szilicén is megmaradt, és

*megmaradt a Bódva folyó völgyében, Bódvavendégin is. Ott **Király Józsi** bácsi a nagy verbunk-káplár.*

Meg a Tisza mentől is mondták egyszer, hogy ott is megvan. A televízióban is hallottam egyszer, de igen keveset, meg igen el volt deformálva a beszéd. Így ment ez, így ment ez végig. Én roppant bírtam az ilyesmiket. Ha megpendült a hegedű, már pezsgett, itt belül pezsgett (mutat a mellére), itt már van valami, már mozgott velem a föld, a talpam meg úgy viszkedett, hogy valamihez hozzá kellett dörgölni. Hiába, arra születni kell.

A korral a tánc, a muzsika szeretete nem veszik el?

Nem, az nem halványul, sőt öröklődik. A fiam, az olyan, mint én. Az unokáim, azok már nem. Igaz, az egyik unoka zenész, az banda között van, de a nagyobb, annak megint csak a vadászat.

Az egyik ezt, a másik azt örökölte. Mikor sikerült végül Szilicén igazából megszervezni a hagyományörző csoportot, amely később olyan hasznos munkát fejtett ki, hogy 1973-ban eljutott Kalocsára, a Duna Menti Népek Nemzetközi Folklorfesztiváljára?

Jóval azelőtt, talán már a hatvanas évek elején. Már előtte többször felléptünk Krasznahorkaváralján a járasi Csemadok-napokon, meg Gombaszögben, az Országos Dal- és Táncünnepélyeken.

Ki volt a csoport vezetője, szervezője?

Hát, csak magamnak kellett szervezni, meg a **Várady** tanító néni.

A sok funkciód mellett, előbb említetted, hogy hol a nemzeti bizottság elnöke, hol az földműves szövetkezet elnöke stb. voltál, sőt hosszú évekig a Csemadok országos választmányának is a tagja voltál, hogyan jutott időd ilyesmire is?

Jutott. Most sem félek a rendszertől. Van pénzem, mehetnek, utazgathatnék. A bitangoknak nincs pénzük, kijelentem akárhol, még a konferenciákon is. Aki akar dolgozni, annak van. Szilicén meg lehet élni. Itt lehet marhaállományt, juhállományt stb. tartani. Itt lehet legeltetni, kaszálni, télire szénát gyűjteni, de jobb az ingyenpénzt felszedni. Hát ez borzasztó, ez az élet, ami most itt törvény van. Derék emberek, beleértem a cigányokat is, de vannak parasztnak fiai is, csak várják azt az 1 200 koronát, vagy mennyi pénzt kapnak. Van itt lehetőség, most itt volt a borókaszedés, hát abból is kerestek, kereshettek naponta 3–400 koronát. Alma mindenütt, vagy 1 500–2 000 fa volt szanaszét a határban, a mezőben, az erdőben. Nem mesze van ide a kenderföld, az is tele volt. Hát, ott ment tönkre, pedig szedhette boldog, boldogtalan a sok gyümölcsöt. Méghogy szedte? Összetörte a fáját, az fajt nekem.

Aki lopva szedi a gyümölcsöt...

...nem kellett lopni, csak vadul mentek neki...

...aki gazdátlanul szedi a gyümölcsöt, az nem kíméli a fáját, az csak a termést látja, amelyet vinni szándékozik.

Igazad van, az csak azt látja, hogy most sikerüljön. Nekem azért kedves, mert a nagyapámtól, nagyanyámtól örököltem a szeretetét. Két kis kenderföld volt, itt lejjebb, meg a gazdasági udvar, az már nagyobb volt, azt én mind végigültettem fával. Mikor hazajöttem Jabloncáról, mert ott voltam szolgagyerek, akkor fogtam neki a gyümölcsfák ültetéséhez. Jablonca nagyon gazdag község volt gyümölcsből. A gazdámnak vagontételre termett, én meg megszerettem. Itthon, amikor már funkcióban voltam, a falunál is, meg az egyháznál is, akkor már azokat a területeket is végigülttettem. EFSZ-elnökként, meg bíróként csemetekertet alapítottam. A feleségem vagy hat évig dolgozott benne, éltesebb asszonyok voltak a kezelői, volt munkahely, volt munkájuk. Most az is elpusztult, az sincs.

Visszatérve Kalocsára, ahol együtt voltunk (illetve én is, mint konferenciára meghívott zsűritag/szakember jelen voltam az ünnepségen, így nem a csoporttal, hanem egy másik társasággal végeztem a dolgom). Kérlek, emlékeidről mondjál valamit, mert az nagyon nagy rendezvény volt, vagy 15 külföldi országot képviselő csoport mellett – melyek között ott voltak ti is, meg a szepességi Finticét és Parhót képviselő szlovák csoportok is – legalább húsz hazai, az ország minden táját megjelenítő csoport is szerepelt. Hogyan éreztétek ott magatokat?

Igen, voltak németek is, meg voltak Kassa vidékéről szlovákok is, meg sok csoport másünnen. A legszebb élményem? Mit mondjak? Ott minden, minden nagyon szép volt. Ott minden jó volt. Mikor mentünk végig az utcán, mi, sziliceiek azt daloltuk, hogy „*Kalocsai bíró, levelet kapott...*”, meg hogy „*Kalocsai bíró háza, de magos, / Rajta három ablak zsalugátiros, / Negyediken néz ki maga a bíró, / Jertek fiúk, itt van már a behívó.*” Az a sok taps, az utca két oldaláról, fényképeztek, meg kiabálva biztattak! Ottan kaptunk még költőpénzt is. Itthon meg **Hromada**, a járási mezőgazdasági titkár adott a járási Csemadok-nak 15 000 koronát, ezzel járult hozzá a buszkielutazáshoz, meg a zenészek honoráriumának fizetéséhez. A falu, meg az egész járás nagyon örült a sikerünknek.

A kalocsai vendégszereplésre a szilicei és borzovai egyesített Árvalányhaj Folklorcsoport utazott?

Igen, voltunk egy egész autóbusszal. Meg még, igenis, szorosán. Jöttek volna még innen, Szilicéről is, de még a feleségem sem tudott jönni. Onnan meg, Borzováról, erővel hozták a karszéket, mert már üléshegy nem volt, és éppen a lábamhoz tették. Tegyétek el innen, mondom nekik, mert, ha összetörök a lábam, nem tudok táncolni, akkor itt hagylak benneteket. Úgy, hogy **Szőllős Sanyi**, a Csemadok rozsnói járási titkára, aki az utazás vezetője volt, lépett közbe. Sokan jöttek volna kísérők Szilicéről is, meg Borzováról is. A kis unokám, meg talán **Várady Laci**, a *Népes* valamikori táncosának a fia voltak a tartalék táncosok.

Tehát voltak szereplők, kísérők és szurkoló tartalékok?

Igen, de jöttek volna még egy buszra valóan. Innen, Szilicéről a szereplőkön felül csak az a két gyerek volt. Nem értek többet. Mondtam a feleségemnek: Lőcsén Te is voltál, ott szereplőként kellett jönnöd, beálltal a menyünk helyébe, mert az, az anyja hirtelen halála miatt, nem jöhetett. Kalocsán még jót fürödtünk, kivittek a Szeliditőhöz. Jó nagy víz. Jó bort, jó szilvóriumot ittunk.

A város vezetése fogadta a csoportot?

Olyan jól fogadott a polgármesteri iroda, hogy attól jobban nem lehet. Megköszönte, hogy eljöttünk. Aznap este volt az Érsek-kertben a nagyszínpadon a gálafellépésünk. Mikor annak vége lett – nagyon nagy sikere lett a táncunknak, úgy tapsolt a közönség, hogy no –, hát mi még elmentünk abba a kerti vendéglőbe is, meg másba is, dalolni. Az utolsóban nem sokan voltak, vagy hatan, de jöttek a rendőrök, azok mind felálltak és elmentek. Mi ott maradtunk. Az érkezésük előtt éppen bort hozattunk. A rendőrök is előtűntek mentek kifelé, megkérdeztem őket, hogy maradhatunk-e még meginni a borunkat. Reggelig itt lehetnek, mi azért jöttünk, hogy maguk, fesztiválvendégek zavartalanul mulathassanak. Megérdemlik. Hát igen, jó élményem, élményünk volt. Mindenütt, ahol felléptünk, jó volt, de olyan nem volt, mint ottan, azt nem tudta senki „hogyhívjákolni”, überelni, utánozni Kalocsát. Jó volt, mindenütt jó volt.

Jól gondolom, a közös együttesnek ez volt a legjelentősebb fellépése, vagy még itthon is jártatok közös szereplésekre?

Mindenütt közösen jártunk. Mindenütt. No, hol is van, te jobban tudod, Zselíz hol is van? Ott is nagyon szívesen fogadtatok. Ott, az országos népművészeti magyar fesztiválon. Az volt az egyik legszebb nekem, hogy a színpad mellett voltak azok a nagy öreg fák. Mikor eskedtettem a katonáimat, úgy, ott van benne a versben, hogy „*Az erdőben, a mezőben, van egy nagy fa, / Abban a nagy fában egy nagy, nagy odú, / Abban a nagy odúban, egy nagy, nagy madár, / Ugyan az a madár, vájja ki a szemetek világát, / Ha káplárodnak szavát nem fogadod*”. Rámutattam a nagy fára. Volt is, akkor ott, nagy taps!

Sándor bátyám én még visszatérnék a zselízi szereplésekre, akkor még együtt volt a két falu csapata?

Együtt, Borzovával együtt voltunk Zselízen is szerepelni. Még egy szép élmény Kalocsáról. Mi, a felvonulásokkor – mert a csoportok részére többször volt viseletes felvonulás rendezve –, mindig nótázva, dalolva mentünk. Az út mellett volt egy börtön, nők voltak benne, csak az ablakai néztek az utcára. Mikor mi arra mentünk, mindig integettek, tapsoltak nekünk. Kiskunfélegyházán is voltunk, **Petőfi Sándor** szülőházában, meg a múzeumban. Amikor Kalocsáról jöttünk haza, akkor álltunk meg ott.

Tehát egy-egy fellépések alkalmával nem csak Ti szerepeltetek, nem csak Ti szórakoztattatok a közönséget, hanem a fogadó fél is a kedvetekbe járt?

Igen, igen, vittek ide is, oda is. Az is szép volt. A csoportban voltak egyesek, akik szaladtak „városnézésre”, de mi, Lajossal, ő olyan idős volt, mint én, mi ottmaradtunk, még bele is írtunk egy nagy könyvbe egy kis köszöntőt a felvidéki magyarok nevében. Én írtam bele, Lajos meg aláírta. A felügyelő néni türelmesen ott maradt velünk. Adtunk neki egy tizest, mert ő még egyszer végigvezetett a szobákon, és sokat beszélt Petőfiről meg a családjáról. Őrség őrizte a házat. Ott volt az édesapjának a nádfedeles háza is. Petőfi egy üvegszekrényben volt kiállítva. Huszármegte meg csizma volt rajta. Viaszból lehetett „kihogyhívjakolva”. Szép élmények voltak.

Úgy tartottak benneteket, mint az igazi vendégeket szokás, mint olyan vendégcsoportot, amely nagyon szép műsort mutatott be?

Igen, úgy. Mi a fesztivál első díját hoztuk el. Gyönyörű herendi porcellán tárgyak voltak. Ott van Rozsnyón, a Csevadok járási titkárságán a vitrinben kirakva, hogy lássa mindenki. A járási mezőgazdasági osztály elnöke – talán ismered is –, ő sokat volt itt nálam, nagy vadász volt.

Sándor bátyám, mikor ezek a nagy szereplések voltak, tudom, hogy Te komoly funkciókat töltöttél be a faluban, meg a járáson is, aztán valahogy a hetvenes évek elején ez megszakadt. Megkérdeztem, hogy mit csinálsz, mit is csináltál akkoriban, azt mondtad, hogy a Sajó folyó felügyelője vagyok. Ez mit jelent?

Folyamőr voltam.

Mit kellett csinálnod?

Volt egy 15–20 emberből álló csoportom. Őrködnünk kellett, elsősorban, hogy a vizet meg ne fertőzzék. Bennünk a halászok is megbíztak. Rendszeresen mintát kellett venni a vízből a laboratórium részére. Felügyelni, hogy a víz át ne szakítsa a gátat, mert az nagy kárt okozhatna a mezőgazdaságnak, és a kárt a vízgazdaságnak kellett volna fizetnie. Előtte itt nagy árvíz volt, olyan nagy víz, hogy a Sajó kint volt Gombaszögön, egészen le Pelsőcnek, olyan nagy víz volt. Gombaszögön a híd tetején ment a víz, meg Vígtelkén is. Bizony.

Akkor azt mondtad nekem, no, fiam, most én vagyok a Sajónak az óra. Reggel Szilicéről ide leballagok, megnézem, és ha lefelé folyik, akkor rendben, mehetek haza, ha felfelé folyik akkor meg riasztom az egész vidéket, hogy emberek, szaladjatok, mert jön a Sajó vissza. Így volt?

Így, így, hát én mindig mondtam bele valamit, mert úgy egész a világ, ha mindenféle ember van benne. Itt is, most is, hová még, ha megyek az orvoshoz. Mondom, ahol nem „búsúlnak”. Jól teszed, azt mondja. Hát te, honnan jössz? A kocsmából, mondom. Hát te még leballagsz? Mondja ő, nekem már nincs senkim, aki leballagjon. Gyere Te is,

mondom. Hé, te a bolondját járatod velem, láthatod, hogy már járni sem tudok. No, hát így beszélgetek én az ismerősökkel. Tudod, én meg is bolondulhattam volna, amennyi bajon én átmentem, mióta élek.

Szóval, az a jókedv, amely jókedvet a szülőktől, a dédszülőktől örököltél, az sok mindenben átvezetett?

Bizony, bizony. Én mondom, ha Jabloncán járnál, nyugodtan bemehetnél a **Kovács Sándor** utódjához véleményt kérni rólam. Mikor ott szolgáltam, engem ismert az egész falu. De már ki vannak azok is halva. De még van neki utódja, meg egy lány unokája, azokat megkérdezhetnéd, hogy milyen véleményt mond rólam. Engem úgy tartottak, mint saját gyermeküket, engem ők ki nem tagadtak egy stampedliből se, soha.

Veled kapcsolatban szívesen meghallgatom más véleményét is, de rövid életem alatt – 1952-ben ismertelek meg –, már többször meggyőződhettem róla, hogy Mezei Sándor bácsi mindig talált időt, hogy a szakembereknek, a néprajzgyűjtőknek rendelkezésükre álljon. Csak egy pár nevet említek, volt ki velem jött, volt ki egyedül: Ág Tibor, Hemerka Olga, Martin György és a fiatalabbak: Quittner Jancsi, Kamarás Imre, Sárszögi Csilla, Tóbisz Ferenc, meg még többen Budapestről. Kik voltak azok a gyűjtők, akinek, akinek szívesen énekeltél, táncoltál – mert Te nemcsak táncosként, hanem énekesként is sok-sok értéket tovább adtál. Miket énekeltél nekik?

A jóisten tudja már azokat a szilicei nótákat. No, igyunk egy cseppet, hátha jobban forogna az emlékezet. Hát, „Szilicére két úton kell bemenni, / De szeretnék a rózsámmal beszélni. / Télen, nyáron virágozik az ablaka, / Jaj, de sokat bekopogtattam rajta.”

Tudod-e a számát, hány nótát, népdalt énekeltél a gyűjtők kérésére?

Ki tudja már azt!? Sokat. Ha éjjel nem tudok aludni, sorban jutnak eszembe a dalok, oszt csak mozgolódom. Az asszonyoknak meg jó füle van. Mit csinálsz? Mondom, megcsúszott a dunna rólam. Bennem van a ritmus. Megmozdul a lábam, ha valami zene van. Hát mit csináljak, ilyen természetű vagyok. A feleségem is ilyen természetű, ő is szeret dalolni, táncolni.

Az előbbi kérdésedre, hogy ki hagyott már itt bennünket: a kassai Hemerka Olga néni, ő sokat járt hozzátok, amikor a lakodalmi műsorokat állítottátok színpadra, a budapesti Martin György táncgyűjtő barátunk, ő nagyon fiatalon, 53 éves korában hagyott itt bennünket. Emlékszel, amikor 1968-ban Gombaszögön szerepeltetek, ott a Quittner és az én segítségével a színpadon is, meg külön a színpad mellett is, lefilmezett benneteket? Ezt tettük veletek Kalocsán is, lefilmeztük az egész műsorokat a színpadi előadás közben, aztán külön-külön az egyes táncokat a parkban.

Hát, igen. Sokat kellett próbálni, sokszor már untam, de hát voltak, akik nem jól dobbantottak, úgy ment, mint a katonaságnál: egy az egészért, egyért az egész, addig csináltuk, amíg jól nem ment.

Egy-egy jelentősebb kirándulás, fellépés után, mint például a kalocsai, az iglói, a zselízi, stb. hazajövetelkor a falu népe hogyan fogadott benneteket?

Annyit kérdeztek, hogy alig győztünk felelni. Hol voltak? Mit csináltak? Sikeretek volt-e? A Csemadok-taggyűlésen is elő kellett adni, be kellett számolni mindenről. Sokan mondták, kár, hogy engem nem vittetek magatokkal. Meg sok minden volt. Akkor 180 tagja volt itt a Csemadoknak. Egy nagycsalád voltunk. Az én családom is benne volt, benne volt az egész falu.

Ág Tibor szeretett idejárni dalokat gyűjteni?

M. Sándorné: Nagyon szeretett. 1968-ban a „*Ki mit tud*”-on is itt volt. Temérdek nép volt akkor a már elbontott öreg kultúrházban. Innen, Kecsről, Borzováról, meg mindenünnen. Itten a fiataltságot jobban meg lehetett fogni, ha mentek ezek a próbák. Tetszik tudni, a mai fiatal könnyen itthagya a falut is.

Szilicéről már nagyon sok dal ismert, sokat tud belőlük?

Mezei Sándorné: Mind ismerem, amiket innen gyűjtöttek. Még kettesben is daloltam egy asszonnyal, de ő már beteg.

A táncok nagy része is már ismert, és ez a jó, mert így a fiatalok vihetik tovább?

Kalocsán jó volt, ott már voltak velünk fiatalok is, akik már itthon megtanulták a táncokat. Volt szlovák csoport a Kárpátok alól is. Azoknak volt sarkantyújuk, és ideadták. Az is jó, mikor a táncban pengeti az ember. Ott a cigány is jól húzta.

A sziliceiek tánc közben viseltek sarkantyút?

Azelőtt igen, a mi időnkben már nem. Előttünk voltak, akik sarkantyúval táncoltak. Előfordult. Még jómagamnak is volt, de aztán az itt kiment a szokásból. Pedig az jó, szép, ha összeveri az ember, mert tánc közben nótára kell verni a sarkantyút, úgy, mint a cimbalmot.

Sándor bátyám, hány éve vagy nyugdíjban?

Hatvan éves koromtól, tehát 1970-től.

Hatvan éves korodban mindjárt nyugdíjba mentél, és utána még törődöttél a csoporttal, ezzel a táncos, dalos kultúrával?

Persze, meg még utána voltam a „vízgazdaságnál” egészen 1980-ig, de amikor jött az a rendelet, hogy a nyugdíjasok nem dolgozhatnak, vagy nyugdíj, vagy kereset, én leléptem.

Mint nyugdíjas jelen vagy a falu társadalmi életében?

Hát, mit mondjak, nincsen semmi olyan szervezet, ahol az ilyen idős ember megjelenhetne a fiatalok között. Most a papunk meg a felesége mozgatja a fiataltságot, azt hallom, de hát én már öreg vagyok. A Csemadok most nem működik. Azelőtt, ha gyűlés volt, mindenütt ott voltam, meg a szervezeteknek tagja voltam, meg azok is, akik ott voltak azokban a másik szervezetekben, azok is mind tagjai voltak a Csemadoknak is. Én is mindenütt ott voltam. A társadalmi munkából, a közösen végzett kaszálásból, szénatakarásból, az új kultúrház építéséből, mindenből kivettem a részem. Szervezni az éneklőcsoportot, a táncosokat megszólítás nélkül segitettem, mindenütt, ahol csak tudtam, ahol tömeg volt, én is ott voltam. Nem is volt ez olyan nagy baj!?

Nem akarjátok újra megszervezni a Csemadokot, újra összehozni a csoportot?

Van rá igény, menne is. A feleségem is szorgalmazta. Mentek ketten-ketten összefogva, összeszedni a tagbélyegyet, beszélgetni a volt csoport újra szervezéséről.

Abból a Kalocsát is megjárt Szilice-Borzova-i „Árvalányhaj” nevű közös csoportból a borzovaiak még mindig léteznek, még mindig járnak szerepelni, Ti pedig elhallgattatok?

Mezei Sándor és a felesége közösen: Igen, ők most szombaton voltak itt is szerepelni. Azt meg merem mondani, hogy ott jobban megy, ott most jobban törődnek a kultúrával, mint itt. Itt ugye, nem azt mondom, hogy általában, de egyeseket mindig igen kellett kérni, mert, ugye, a férfi jó táncos volt, a felesége meg már szegyenkezett jönni, mert ő nem... Táncolni is tudni kell, a nőnek is, ugye, s ha az asszony nem jött, nem jött a férje sem. Pedig, voltak még vagy hárman, akiket szerettem volna beszervezni a verbunkba. A feleség nyüzsgélkedett, a férfiak meg nélkülük nem jöttek.

Úgy hallom, hogy most új tanítónője van a falunak, Csunyocska Ildi néni Rozsnyóról. Ő a rozsnyói Búzavirág néptáncgyűttes vezetője. Hallottál róla?

Annyit, amennyit most mondtál.

Mezei Sándorné: Tessék elhinni, még csak nem is ismerem. Ő itt a mi tanítónk?

Igen, mostanában került ide. Ő Rozsnyón a kulturális élet egyik főszervezője. Kérjétek meg őt, hogy szedje össze megint a lakodalmast!?

Merem mondani, hogy megkérjük. Ott van két unokám, aztán három lány is, ezek benne volnának mindjárt. Ők örültek a tánciskolának is, mentek szívesen, mert bennük van a vér. Itt nincs iskola sem, itt csak cigánygyerekek járnak most, itt nem sok paraszt gyerek jár. Az mind Pelsőcre, Berzétére vagy Rozsnyóra jár. Itt csak a kicsinyek vannak, az óvodások.

Kisiskola azért van?

Az van.

Mint Csemadok KB tag, ezen a vonalon mi mindent végeztél itt a környéken?

Lent, a Sajó-völgyön több helyen voltam évváró gyűléseken. Aztán csépléskor voltam gépellénőr is, EFSZ-évvárókra jártam, de közben mindenütt a Csemadokot is szerveztem.

Tehát minden munkádat összekötötte a Csemadok szervezésével?

Mindig. Mindig sikerült összekapcsolni. Vigtelke egy egészen kis község, de még ott is szépen ment a Csemadokban a munka. Többet vártam Berzététől, mert ott volt **Labancz Pista**. Én nem tudom miért – Labancz magával hordja a nevét –, nem sokat segített. Pedig ő is ott volt a központi bizottságban, voltunk ott sokan.

Igen, ő is KB tag volt. Ő szépen tudott beszélni, Te pedig értelmesen?

Ő papnak tanult. Innen átellenből került az édesanyja feleségnek Berzétére.

Amikor hazajöttél egy-egy KB-ülésről, utána jártad a falvakat elmondani, hogy mi volt ott?

Igen, persze. Mindent elmondtam, hogy mi van, hogy van. Azt kellett ismertetni, hogy milyen határozatokat hoztunk meg, hogy mihez tartsuk magunkat. Aztán szervezni a magyarságot, mert volt még itt olyan, aki még nem állt közénk. Itt volt **Szabó Laci**, aki most elment Nagymegyerve a lányához, ő szlováknak „hogyhijákozta” magát, mert az anyja az volt. Ő erősködött a szlovák iskola mellett. No, hát, egye meg a fene, jutott a népből az is, nem voltam ellene. Ahány nyelvet tud az ember, hát annyi. Ő meg is szűnt aktívnak lenni a Csemadokban, de én bebélyegeztem őket. Kifizettem helyettük a nótából, mert itt szokás volt a hangszóróban nótát küldeni, ha valaki megrendelte és kifizette. Kifizettem neki is, meg **Labancz Lacinak** és **Hajdúnak** is. Adjátok csak ide a Csemadok-könyveteket, aztán beragasztottam nekik a bélyeget, le is pecsételtem.

Ilona néni, emlékszik még a fonóban énekelt dalokra?

Mezei Sándorné: Én bizony mindent daloltam, de már nincs olyan hangom.

Az nagy baj, majd megkeressük a konyha sarkában!?

„Szilicei nagytoronyban, de csuhajla, / Kilencet ütött az óra, de csuhajla, / Nem ütött az nekem jóra, / Áll a babám kézfogója, de csuhajla.” Aztán „Eresz alatt fészket rak a csóka, / Barna legény tanított a csókra. / Tüzes csókját, jaj de sokat vissza, vissza, kérte, / A szívemet, a lelkemet adtam neki oda érte.”

A karikázóban nagyon kedves daluk volt a Kovács pengeti a vasat... Hogy van az?

„Kovács pengeti a vasat, sűrűen kocogtatja, / Szeretőmet a faluban, más legény csalogatja. / Ne csalogasd

a szeretőmet, azt a kutya betyár mindenedet. / Sej, nem érdemes leány szívét, legényért szomorítani.”

Igaza van. Sándor bátyám, közben eszedbe jutott-e a vasváriak a dallama, a „Sárga szöget veretek a csizmába...”?

No, még egyet dalolok, igaz, ez legénynóta. „Édesanyám, csak az a kérésem, / Ezt a kislányt keresse meg nekem. / Ez a kislány legyen az én jegyesem, / Meghalok, ha nem lesz feleségem.”

Sándor bátyám, érzed-e, hogy azért a sokért, amit Te adtál a társadalomnak, a Csemadokon keresztül a magyarságnak, a Csemadok valamilyen módon jutalmazott, elismerte a munkádat, elismert Tégedet?

Én köszönettel fogadtam és fogadok minden elismerést, amit kaptam. Ettől a kitüntetéstől, amit most kaptam, nekem a Csemadok központja nem tudott volna nagyobb fizetést adni.

Mi az, amivel fizetett?

Nekem a Csemadok mindenért megfizetett. Itt van ez az érem, minden benne van, ezzel minden meg lett fizetve. Nem tartozik a Csemadok nekem, én tartozok mindig azzal, hogy még szeretnék nevelni embereket bele, ha még bírnék, ha valaki segítene. Most jött ide egy fiatal tiszteletes úr, ő mondta, hogy bemehetek hozzá beszélgetni, de még nem került rá sor. Akkor megyek be hozzá, amikor már újra szerveződünk. Igaz, addig van egy kis fáradság. Sokkal kell beszélgetni, mert itt volna anyag, vannak emberek, csak pásztor kell.

Bízunk benne, hogy sikerül pásztor is keríteni. Azt szeretném elmondani Mezei Sándor nyolcvanötödik születésnapja alkalmából, mint a Csemadok alapító tagját, mint a magyar kultúra nagyon értékes, önzetlen munkását a Csemadok Központi Bizottsága Arany Emlékplakettel tüntette ki. Kedves Sándor bátyám én is gratulálok hozzá, és kívánom, hogy még hosszú ideig egészségben, boldogan viseld, és járjuk el közösen még sokszor a vasvári tréfás verbunkot, mert tudod, főleg a nevedhez fűződik Gömörben annak újra élesztése.

Köszönöm. Én is kívánom a Csemadok minden tagjának Pozsonyban, a központban, meg az egész országban azoknak, akik hozzá csatlakoztak, hogy erőben és egészségben nagyon soká szervezzék és ápolják a magyar kultúrát.

Aki munkával érdemelte ki a kitüntetést, az viselje is bátran, legyen rá büszke. Te is így gondold?

Így. Én szeretek minden békeszerető népet meg nemzetséget, de ha nem jó ember, nem jó, ha magyar se. Igaz-e, hogy mondjam, ha az anyanyelvét nem kíméli, meg nem ápolja, én az olyan embereket nem szeretem. A búzában is van konkoly, a faluban is volt ilyen is, meg olyan is.

Szilice, 1995. április 26.

(Beszélgetett: *Takács András*)